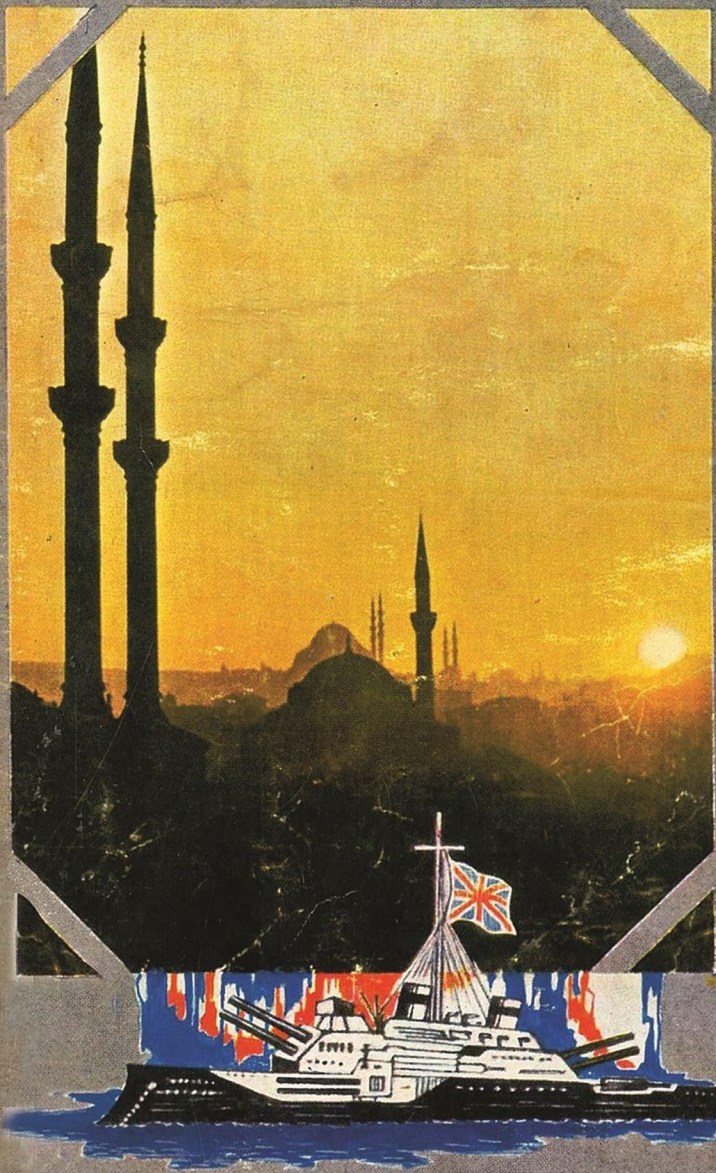
attilâ ilhan

Dersaadet'te Sabah Ezanları

bilgi yayınevi

ATTİLÂ İLHAN

aynanın içindekiler: 4

Dersaadet'te Sabah Ezanları

BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI : 183/4

ISBN 975 - 494 - 005 - 3
98 . 06 . Y . 0105 . 1273

Birinci Basım Haziran 1981
İkinci Basım Eylül 1981
Üçüncü Basım 1986

Dördüncü Basım
Aralık 1998

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Telf : (0-312) 431 81 22 - 434 12 71 - 434 49 98 - 434 49 99
Faks: (0-312) 431 77 58

http://www.bilgiyayinevi.com.tr
e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

●

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Telf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks: (0-312) 433 19 36

●

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Telf : (0-212) 522 52 01 - 526 70 97
Faks: (0-212) 527 41 19

kapak düzeni : serdar bal

ATTİLÂ İLHAN'IN KİTAPLARI

şiir

duvar (9. basım)
sisler bulvarı (9. basım)
yağmur kaçağı (9. basım)
ben sana mecburum (11. basım)
belâ çiçeği (6. basım)
yasak sevişmek (7. basım)
tutuklunun günlüğü (6. basım)
böyle bir sevmek (7. basım)
elde var hüzün (7. basım)
korkunun krallığı (3. basım)
ayrılık sevdâya dâhil (5. basım)

roman

sokaktaki adam (6. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (5. basım)
aynanın içindekiler:
1 / bıçağın ucu (3. basım)
2 / sırtlan payı (3. basım)
3 / yaraya tuz basmak (3. basım)
4 / dersaadet'te sabah ezanları (4. basım)
5 / o karanlıkta biz (2. basım)
fena halde leman (8. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme / anı

abbas yolcu (2. basım)
yanlış kadınlar yanlış erkekler (3. basım)
anılar ve acılar :
1 / hangi sol (4. basım)
2 / hangi batı (4. basım)
3 / hangi seks (3. basım)
4 / hangi sağ (2. basım)
5 / hangi atatürk (3. basım)
6 / hangi edebiyat
7 / hangi laiklik (2. basım)
8 / hangi küreselleşme
attilâ ilhan'ın defteri :
1 / gerçekçilik savaşı (2. basım)
2 / 'ikinci yeni' savaşı (3. basım)
3 / faşizmin ayak sesleri (2. basım)
4 / batı'nın 'deli gömleği' (2. basım)
5 / sağım solum sobe
6 / ulusal kültür savaşı (2. basım)
7 / sosyalizm asıl şimdi (3. basım)
8 / aydınlar savaşı (3. basım)
9 / kadınlar savaşı (2. basım)
cumhuriyet söyleşileri :
1 / bir sap kırmızı karanfil

çeviri

kanton'da isyan (malraux / 3. basım)
umut (malraux / 4. basım)
basel'in çanları (aragon / 3. basım)

öykü

yengecin kıskacı

baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık tic. ltd. şti.
tel : 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

"Bu kitapta anlatılanların
gerçek kişilerle ve olaylarla
hiçbir ilgisi yoktur.
Onları ben,
büyük bir aynanın
içinde gördüm.
Üstelik ayna dumanlıydı
ve olmayan bir şehirde
geziniyordu."

1919

Mayıs

İZMİR, NİHAYET YUNAN OLDU

İlk Yunan neferi, İzmir Rum halkının çılgınca tezahüratı arasında, dün sabah 07.50'de İzmir rıhtımına çıktı.

İzmir Metropoliti Hristostomos, Yunan sancağını öperek, Efzun birliklerini takdis ederken, gözyaşlarını tutamadı.

Atina (Reuter)

Bütün Yunan matbuatı, İzmir'in işgalini, büyük serlevhalarla bildirmişlerdir. Hususi muhabirlerinin telgraflarını neşreden Atina gazeteleri, işgalin, İzmirli Rum halkın coşkun tezahüratı altında yapıldığını yazmaktadır.

Estia gazetesinde, hadise aşağıdaki şekilde nakledilmektedir: "İzmir'in kordon boyu, dünya halkedildiğinden bu tarafa böyle bir manzaraya şahid olmamıştır. Sabahın erken saatlerinden itibaren, halk rıhtıma âdeta aktı. Geceleyin, muazzam bir tak-ı zafer kurulmuştu. Üzerine Yunan askerlerine 'Hoşgeldiniz' yazılmıştı. Caddelere, bütün duvarlara, halılar serilmiş, çiçekler serpilmişti."

"Sabahın erken saatlerinde, esasen limanda bulunan Averof ve Limnos harp sefinelerinden, bahriye silahendazları karaya çıktılar. Fakat esas ihraç birlikleri bunlar değildir. Averof'un ve Limnos'un silahendazları, vaziyeti mürakabe altında tutmak için indirilmiş bulunuyordu. İhraç kıtalarını getirmekte olan nakliye gemileri, saat yediye doğru göründüler. Lonhi Sfendani, Nea Genea, Thyella, Themistocles, Syria ve Patris sefineleri, yedi bu-

çukta limana girmişti. Evvelâ Patris İzmir rıhtımına yanaştı. Bu esnada İzmir'in bilumum kiliselerinde çanlar çalmaya başlamıştı. Rum Mızıkası da çalıyordu. Karaya ellerinde Yunan sancağı ile ilk inenler Efzunlar oldu. İzmir Metropoliti Hristostomos onları karşıladı. Yunan Sancağını öptükten sonra, gözyaşlarını tutamayarak ağladı ve karaya çıkan müfrezeleri takdis etti. Halk da sürur gözyaşları dökerek, Efzunlara çiçek atıyordu.

"Saat dokuza beş kala, asıl ihraç kıtasını getirmekte olan sefineler göründü. Rıhtıma ilk olarak Syria yanaştı. İşgal kuvvetlerinin ilk neferi, Syria gemisinden İzmir toprağına ayak bastı. Bu nefer Çavuş Elefterios Katsulis idi. İzmir, nihayet Yunan olmuştu. Saat on birde, rıhtımda yürüyüş kolu teşkil eden Yunan kıtaları, Hükümet Meydanına doğru ilerlemekteydi. O esnada bir karışıklık husule gelmiş, Müslüman halk arasından, ateş edenler tesbit edilmişti. Yunan kuvvetleri derhal mitralyözle ateş ederek, mütevacizleri susturmuşlardır. Türkler arasında tevkifat yapılmış, tevkif olunanlar, Patris gemisine sevk edilmiştir. Hadisat esnasında iki Efzun neferinin öldüğü bildirilmektedir: Basileos Deloris ile Yorgo Papacostos."

Çiçek Yağmuru Altında

Diğer taraftan, Atina'da Fransızca olarak neşredilen Le Messager d'Athene gazetesi, İzmir muhabirinden 15 Mayıs sabahı, saat 10.30 tarihi ile almış olduğu aşağıdaki telgrafı neşretmiştir:

"Rıhtımlar insanla dolup taşıyor, tıklım tıklım doludur. Herkesin elinde Yunan bayrakları, çiçeklerle dolu sepetler var. Hepsi sürur gözyaşları döküyorlar. İzmir'de şimdiye kadar böyle bir manzara asla görülmemiştir. Bilumum balkonlar bayraklar ve çiçeklerle müzeyyendir. Sokaklara halılar serilmiştir. Halk, meserret içinde, sokaklarda sarmaş dolaş dans ediyor."

"İlk Yunan neferi sabah 07.50'de karaya ayak bastı ve hemen toprağı öptü. Dördüncü Piyade Alayı, çiçek yağmuru altında, resm-i geçit yaptı. Rum kadınları ve kızları, Yunan zabitleri ve neferlerinin kollarına atılıyor, boyunlarına sarılıyordu."

Mizrahilerin yalısında, akşamüstü çay içmek âdeti, işgal donanması Boğaziçi'nde demirledikten sonra çıkmıştı. Şöyle böyle, altı ay oluyor. Abdi Bey, kabul salonundaki saltanatlı duvar saatinin, ağır ağır, 'alafranga' saat beşi çaldığını işitmedi. Fesi kaykılmış, tekgözlüğü sağ gözünde; Matmazel Hortense'ın, az önce eline tutuşturduğu pusulayı okuyor:

"**Mon chèr ami**, **Union Française**'de René'ye maalesef mülâki olamadım. Bundan ziyadesiyle müteessirim. Mamafih, Madam Sinos'un davetinde görüşmemiz mümkündür. Gece yalıya uğrayıp, **agreable** bir **surprise** dahi yapabiliriz. Bana çok hiddet etmeyeceğinizi ümid etmek isterim. **A bientot**. –Gülistan."

Abdi Bey kâğıdı avcunda buruşturdu, dişlerinin arasından Fransızca sövdü: "**Garce**!..* İhtimal, Prens Bragin'le Petrograd'da fink atmaktadır. Bizi mi düşünecek?"

İki gecedir, humma içinde Gülistan'ı bekliyor: Fransız Yüksek Komiserliği'nden, sıradan bir sanık gibi saklanmasına hacet olmadığını öğrenip bildirecekti. Ne hayal! Gülistan Satvet'in ipiyle kuyuya inilir mi? Bunu savaş öncesinden, taa Paris yıllarından, en iyi onun bilmesi gerekir. "Ahval adamda akıl mı bırakıyor, **mon chèr**?"

'Sabık' Edirne Mebusu Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey,** günün birinde gizlenmek zorunda kalabileceğini, hiç aklına getirmemişti. Niye getirsin? Fırka'nın, 'Düvel-i İtilâfiye'ye yakın kanadından. Adı, Selânik'ten beri, Cavit, Cahit, Karasu, Nisim, 'Topal' Samuel'le birlikte anıldı. Daha geçen yıl, İsviçre'deyken, İngiltere'yle 'münferit sulh' zeminini yoklamıştı. Hadi Sadrazam Pa-

---

* "Orospu!.."

** Bkz.: **'Bıçağın Ucu'**, **'Sırtlan Payı'**.

şa'nın gözünü kin bürümüş, doğruyu eğriyi seçemiyor, kurunun yanında yaşı da yakacak; İtilâf makamlarının, 'bâhusus' İngiliz ve Fransız Yüksek Komiserlikleri'nin 'müdebbir' davranması, ilerde 'teşrik-i mesai' edebileceği 'siyasi şahsiyetleri' koruması 'münasip' düşmez mi?

Ne münasebet! Şubatta Hüseyin Cahid'i tutukladılar. Abdi Bey, Şûra-yı Ümmet'e yazdığı kadar, Tanin'e de yazmıştı; yüreği oynadı ama, Cavit'e, Karasu'ya ilişilmedikçe, özgürlüğünü güven altında görüyordu. Martta onlara karşı harekete geçilmesin mi? Karasu yakalandı. Cavit'le Yunus Nadi kaçıp gizlendiler. Abdi Bey geri kalır mı? Soluğu Mizrahilerin gözlerden uzak yalısında alıyor. Teşrin-i sâni'de, Selânik'ten 'kadim ahbabı' Leon Mizrahi, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'nın Galata'daki yazıhanesinde ona ne söylemişti: 'kötüsü gelirse', kapısının ona daima açık olduğunu!

O bunaltıcı sonbahar günleri! Hindenburg Hattı çöküyor. Filistin Cephesi'nde bozgun. Bulgarlar mütareke istiyorlar. Yanlış hatırlamıyorsa, 'Müsü' Mizrahi bu sözleri Cercle d'Orient'da tekrarladı. Belki Küçük Kulüp'te. Fırka'nın 'demir müsellesi' Enver, Talât ve Cemal'in, Alman denizaltısıyla 'firar ettikleri' günün akşamı. Abdi Bey o zaman, kumral bıyıklarını okşayan dostuna bakıp, gizlenmesi gerekebileceğine asla inanmadığını, yüreği burkularak hatırlıyor.

Matmazel Hortense, istediği gazeteleri, Beyoğlu'ndan getirmiş. Böyle incelikler yapar. Akşam'da, İngiliz İşgal Komutanlığı'nın 'tebliğ-i resmisi' gözüne çarptı: **"Miting memnuiyeti konuldu/İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini tel'in maksadına matuf, Beşiktaş ve Beyazıt mitinglerine dün izin verilmedi."** İleri'de günün haberi: **"Saltanat Şûrası toplanıyor."** Başyazının 'serlevhası' anlamlı: **"Bize himaye lâzım değildir."** Paris gazetesi Le Temps'da, Fener Rum Patrik V.'yle "mülâkat', **"İzmir gibi, İstanbul da Yunan idaresine verilmeliymiş."** Ne kadar vahim!

Abdi Bey'e kalsa, koltuğuna gömülüp, gazeteleri okuyacak. Kapıda Riri'nin cilveli gülüşü:

– Abdi Bey, çay hazır; sizi bekliyorlar.

Fesini çıkarıp yürüdü:

– Derhal geliyorum.

İçisıra düşünüyordu: "... zevahiri kurtaralım, ne de olsa Rosa'ya medyun-u şükrânız, gazete mütâleası tehir edilebilir."

Misafir olmadı mı, çay yalının 'mutantan' balkonunda 'alınıyor'. Madam Rosa Mizrahi, kızları Raşel'le Sara, 'Mürebbiye' Matmazel Hortense ve o. Abdi Bey çaydan 'hazzetmez', sabah kahvaltılarında dahi kahveyle yetinir, 'mutâdı budur'. Neveser bu alışkanlığını, 'âli tahsilini' Paris'te yapmış olmasına bağlıyor, Fransızların kahve düşkünlüğünü kapasıymış! Paris'teki 'menfâ hayatında' epeyce frenk alışkanlığı edinmişse de, çaydan uzak duruşunun nedenini, Abdi Bey, içkiye 'inhimâkinde' bulur: "Çay tiryakisi 'akşamcı' nerede görülmüş, **mon chèr**?"

İki dirhem bir çekirdek, balkona geldi: sımsıkı arkaya taranmış, ortadan ayrık düz siyah saçları, briyantinden pırıl pırıl. Traşı sinekkaydı, yanakları hafif pudralı. Tekgözlüğü, denizden balkona vuran akşam aydınlığını yansıtıyor, sanki sedeftendir. Rosa Mizrahi, havagazı alevi gözlerini kısarak, saplı gözlüğünün ardından, ona baktı:

– **Bonsoir mon bey** şu kekten bir lokma alır mısınız? **Goutez, je vous en prie**!* Miralay Morley, bu defa herhalde kusur bulamayacaktır. Mulatier'de yediklerinden, daha leziz olmamış mı reca ederim?

Riri, Sevres porseleni zarif fincanlara, sinsi bir çay koyuyor: İçinde limon dilimleri, acı sarı. Abdi Bey, kekin üzümlü tadı damağına hızla yayılırken, savaş boyunca bu yalıda 'Alman zabitânına' ikram edilen elmalı boğaçaları düşündü. Almanlara **strudel**, İngilizlere üzümlü **cake**, Fransızlara **croissant**, İtalyanlara **pizza**! "Misafir ağırlamakta, Madam Mizrahi'nin, filvâki üstüne yoktur."

Camların önüne azametle kurulmuştu, içyüzünü bilmeyen 'kraliça' sanır: giyinmiş kuşanmış, sırtında çini mürekkep mavisi rob, başında 'âbidevî' topuz: yüzünü sağa sola çevirdikçe, elmaslı tarakları, balkonu yıldız çakıntılarına boğuyor. Pera ve Şişli 'sos-

* "Rica ederim, tadın."

yetesi', Rosa Mizrahi'nin, elmaslı tarakları alabildiğine ışık üreten katran siyahı topuzlarını, anlata anlata bitiremez. Bir de tabii, altın saplı gözlüğünün ardındaki, havagazı mavisi 'zehirli' gözlerini.

Aralarındaki 'hukuka' rağmen, yalıdaki 'zarurî misâfireti' uzadıkça, Abdi Bey eksikleniyordu. Sözü oraya getirdi:

– ...maatteessüf Gülistan'dan sadre şifa haber alamadık: Matmazelle bir pusula göndermiş, Yüzbaşı Larivière'i göremediğini bildiriyor. Bu vaziyette korkarım ki daha bir müddet...

Rosa Mizrahi, bir el işaretiyle onu susturuyor:

– Je vous en prie, Abdi Bey! Yalı sizindir: Leon bir hafta varsa bir ay yok; mevcudiyetiniz bize kuvvet veriyor: böyle muhataralı bir zamanda, bir günden bir güne ne olacağı belli mi?

Böyle 'muhataralı' bir zaman!.. Abdi Bey, buna yakın sözleri, İtilâf Donanması'nın Dersaadet'e geldiği günün akşamı, 'Kara' Kemal Bey'den işitmişti: "Fikret'in bahsettiği 'devr-i şeâmet' şimdi başlamaktadır, dayan dayanabilirsen 'Bacaksız' Abdi!" Evde Terakki Apartmanının Marmara'yı da kucaklayan 'Nefti Salonu'ndaydılar, ellerinde rakı kadehleri. Savaş gemilerinin kıvılcımlı kara dumanı, denizin kum mavisi sisleriyle karışmış, şehrin öteki yakasını gözlerden siliyordu. Her şeyde 'derin bir melâl', insanın düşünme melekesini felce uğratan, bir kötümserlik! Sabahtan beri camların önünden ayrılmamış olan Neveser, kesik öksürüğünü, çağla rengi ipek mendiliyle gizleyerek, 'elliyi mütecâviz sefine' saydığını söylemişti. Fikret'in adı geçti ya, duruma uygun düşen birkaç mısraını, arkasından, fısıltıya yakın bir sesle okuyor:

"Hazan, hazan... Yine sen, ey remîde fasl-ı hüzâl!
Şu kırdığın mütehassis, nahîf dallardan
Şu döktüğün müteverrim, zavallı yapraklar,
–Zavallı acz-i hayat!–
Bilir misin nasıl izhâr-ı derd eder, ağlar?.."

Susup kalıyorlar. Oysa 'Hamidiye Kahramanı' Rauf Bey, Mondros'ta mütarekeyi imzalayıp döndükten sonra, gazetelere ne iyimser demeçler vermişti. Yeni Gün'de, Tasvir-i Efkâr'da okuduklarını Abdi Bey, satır satır hatırlamaktadır.

" ...Devletin istiklâli, saltanatın hukuku kurtarılmıştır. Bu mütarekenâme, galiple mağlup arasında akdedilen bir mütarekenâme değil, belki hâl-i harpten çıkmak isteyen iki müsâvi kuvvet arasında imzalanabilecek, müsâdemeleri nihayete erdiren bir vesika mahiyetindedir."

Ya gazetecilerin soruları üzerine verdiği güvenceler: "...İstanbul'umuza bir tek düşman neferi çıkmayacaktır. Tersânelerimiz işgâl olunmayacaktır. Demiryollarına el konulmayacaktır. Adana kurtulmuştur, vs, vs..."

"Kaderin istihzası mı?", işe bak ki, Teşrin-i Sâni'nin haftası olmadan, Britanya Donanmasından Basra torpidosu, Miralay Murphy başkanlığında bir heyet getiriyor. Bir hafta sonra ise, İtilâf Donanması (Yunan kruvazörü Averof dahil), Dolmabahçe önünde demirlemiştir. Üç bini aşkın İtilâf askeri Beyoğlu'na çıkar; mızıkasını döve döve, bir gün Fransız, ertesi gün İngiliz birlikleri, sefarethanelerine kadar, gösteri yürüyüşü yapar. "Cadde-i Kebîr'i tanıyabilmek imkân haricindedir." Osmanlı'dan başka, hangi ülkenin bayrağını ararsan, dalgalanıyor: İtalyan, Fransız, İngiliz, Yunan! Ermenisi, Rumu, Yahudisi. alkış kıyamet!

Çeşitli söylentiler, şehrin her köşesinden, havai fişekler gibi uçuşuyor: İngilizlere daha 'mülâyim' yeni bir hükümet kurulsun diye, Zât-ı Şâhâne, İzzet Paşa kabinesini istifaya zorlamış! Haydarîzade'yi, Abdurrahman ve İzzet Beyleri, Tevfik Paşa, bu amaçla kabinesine alıyormuş! Bu arada, Fransızların küstahlıkları: 'ganaim-i harbiyeden mâduttur' bahanesiyle, bazı özel romörkörlere 'bandıralarını toka etmiş', Beyoğlu cihetindeki bazı binalara el koymuşlar. İngilizler aşağı kalır mı? Sefaret mensuplarını hîmaye bahanesine sığınıp, Middlessex Alayından 'tefrik ettikleri dört yüz silahendazı' Tepebaşı'na yolluyorlar. 'Siyaset mehafilinde', kimsenin ağzını bıçak açmıyor. En hararetli İngiliz yandaşları, üzgün ve umutsuz. Nasıl olmasın? İngilizciliği 'müsellem' Sait Molla, Askerî Ataşe Deedes'e, 'Britanya Yüksek Komiseri'nin, neden dikkati çekecek derecede soğuk davrandığını' sorunca, Türkçe bilen Deedes 'Bey' açık açık demiş ki:

"...Türkiye'ye verilecek cezanın çok ağır olacağı hususunda,

tek bir Türkün kafasında dahi, tereddüt uyanmasını istemiyor da, ondan?"

Güz boyunca, Abdi Bey'in evine 'bitâb' dönmediği akşam oldu mu? Ne yanına baksa ürkütücü belirsizlikler, karanlık olasılıklar! Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'nın Galata'daki yazıhanesinde, çay, kahve, cıgara, geç vakitlere kadar Karasu'yla tartışmışlar: ne yapmak lâzım? Cavit diyormuş ki, "Vahdettin'in niyeti yeni bir Abdülhamid olmaktır. Biz münhasıran Cemiyet'e düşman zannediyoruz, fevkalâde yanlış, haddizatında Meşrutiyet'e düşman: ilk fırsatta Meclis-i Meb'usan'ı dağıtacaktır." Dağıtmadı mı?

Dönünce Neveser'i evde, hava elverişliyse terasın sonbahar kızılı çiçekleri arasında dalgın, değilse 'Nefti Salon'da Almanca bir şiir kitabına eğilmiş buluyor. Başını kaldırdı mı, sağ gözü yine öyle tatlı şehlâ, gülümsedi mi, iki yanağında yine öyle iki gamze. İsviçre'den döneli daha mı 'ketum' oldu bu kadın? Başlarında dolaşan bunca belaya ilişkin, niye iki söz söylemez? Abdi Bey'in sabırsız, çabuk parlamaya yatkın 'mizâcına', karısının 'tevekkülü' ve sâkinliği, fena halde batıyor: batmaz mı canım, 'rakısından aldığı her yudum, hançeresinden şiddetli bir infilâk tarrakasıyla geçmektedir'.

Şu dakika, 'infilâk tarrakalarıyla' boğazından çay yudumları geçiyordu. Şöyle demli, tavşankanı Osmanlı çayı olsa, neyse! Yavan, ılık bir sıvı! Birden içinde bir tetik düştü: "... Allah kahretsin, Matmazel Hortense'a evden haber sormayı unuttuk! Tevekkeli, manalı manalı bakmıyor: Gülistan bahsinde pürtelâş istintâk et, 'helâline' gelince..."

Matmazel Hortense hep yapmaz mı, fındık çenesini çekip, boynunun bıngıl bıngıllığında kaybederek, 'Terakki Apartmanı'na da uğradıklarını, **malchance**, Madam Abdi'yi bulamadıklarını' söyledi. Ablak suratında, suçu Abdi Bey'e yıkan bir ifade! Çay fincanını, küçük parmağını havada çengel yaparak tutmuş, bunca yıldır Dersaadet'te yaşadığı halde, kelimeleri hâlâ yerli yerinde kullanamıyor:

– ...çok çok maatteessüf, Madam Abdi göremedi ben, **par-**

ce-que şehirde gittiler. Var hangi biraderi **en Allemagne**, o gelmiş!..

Ne, 'biraderi' mi gelmiş? Bir bu eksikti! Abdi Bey sözü Fransızcaya döktü, o zaman anlaşıldı ki Neveser, Almanya'da 'mühendis çıkan' kardeşi Ahmet Ziya nihayet gelince, onu gezmeye götürmüştür: Seyrisefain İdaresi'nin Akdeniz yolcu vapuru, aylardır yurtlarına dönemeyen 'talebelerimizi' dün İstanbul'a kavuşturmuş!

Ahmet Ziya'yı Abdi Bey'in şeytanları hiç almazdı: hırçın bir çocuk, tutkusal, 'her şeyi mesele yapmakta müstesnâdır', ablasını olumsuz etkiliyor. Birbirlerine öyle de düşkündürler ki, geçen yıl Neveser'i İsviçre'den almaya gittiğinde, Ahmet Ziya'yı son defa Zürich'te görmüştü. Helvetia Oteli'nde: ablasını yolcu etsin diye, ta Berlin'den kalkıp gelmiş!

O ara Batı Cephesi'nde Picardie Muharebeleri oluyor, demek Mart filan; General Ludendorf, altmış kilometrelik bir cephe boyunca, üç ordusuyla İngiliz cephesine saldırmış; Le Journal de Geneve'de, Kronpriz komutasındaki Von Hutier Ordusunun, General Gough'ın İngiliz birliklerini darmadağın ettiği haberleri! Otelde hem yemek yiyor, hem söyleşiyorlar; söz savaşın sonuçlarına döküldü, adamakıllı atıştılar: Ahmet Ziya bir Rosa Luxemburg'tur tutturmuş; devrim Rusya'da patlak vermiş de, Almanya'nın da eli kulağındaymış, işin başını çekenler, Spartakistler oluyor, Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadı: yılbaşında işçi konseyleri mi ne kurmuşlar, bir sürü grev örgütleniyor! Ahmet Ziya'nın 'spartakistlik' dediği, düpedüz bolşeviklik, koca 'Rusiya'yı çökerten belâ! Abdi Bey, çatalı başağı atıp, açtı ağzını yumdu gözünü. 'Biçâre' Neveser, kocasıyla kardeşi arasında kalmış, etraftaki yabancılara mahcup mahcup gülümsüyordu: iki yanağında, iki sevimli gamzesiyle!

Madam Mizrahi, Miralay Morley'in armağan ettiği İngiliz cıgaralarından, birini yakmaya davranmıştı; Abdi Bey, **'mondain'** bir telâşla, ateş yetiştirdi. Bir cıgara da, o yaktı.

– 'Efendi hazretleri', nihayet teşrif edebilmişler demek?

Bunu, gözlerini kısıp, uzun parmaklarıyla dumanları edalı

edalı dağıtan Rosa Mizrahi söylüyor: Abdi Bey'i, kayınbiraderiyle 'şehzade' diyerek alay ettiğini bilecek kadar, eski tanır. Arkasından, yarı şaka yarı sitem, ilave ediyor:

– ...ikametinizin uzamasından hâlâ şekvâcı mısınız **mon bey**? Ablayla biraderin hasret gidermeleri, tahmin ederim ki bitmek bilmez! Bu müddet zarfında, 'efendi hazretleri'yle burun buruna olmaktansa, bizim buradaki rahatsızlığa katlanmak evlâdır!

– Teessüf ederim, Madam! Nezdinizde kalmayı, her hâlde tercih ederim; bunu tekrara hâcet mi var? Endişem, misafirperliğinizi suiistimal endişesi oluyor, bâhusus taşıdığım 'ittihatçı' şâibesiyle...

Mizrahilerin yalısında akşam çayı müzikle biterdi. Gün batımı, Boğaz'ın karşı yakasına haşhaş pembesi kuşlar uçurup, bilinmez hangi öfkeyle akan suları eflâtuna döndürdü mü; saplı gözlüğünü 'ahkâmla' gözlerine götüren annesi, Raşel'i o an görüyormuşcasına tepeden tırnağa şöyle bir süzer, piyanoya geçmesini isterdi. Artık ya Chopin'den, ya Fauré'den, ya Debussy'den 'bir şeyler' çalınacaktır: belki insanın yüreğini, yumuşak tüylü parmaklarıyla varla yok arası elleyen bir **'berceuse'**, belki ilk gençlik yıllarında kalmış sevdaları, 'tedavisi gayr-ı kaabil' derin gönül yaralarını tedâi ettiren bir **'nocturne'**, mutlaka duygusal, Madam Mizrahi'nin iri kemikli, köşeli ve katı kişiliğine ters düşen, 'mûnis', 'göğüs geçirmeleri intâç edebilecek', dokunaklı bir parça!

'Mucib-i merak olan husus', Raşel'in üst üste kaç akşamdır, göstermekte direndiği acayip 'istiğna'; sanki 'valdesinin bir işaretiyle derakap salondaki kuyruklu piyanoya şitab eden' kız çocuğu, başkasıdır. Sol kaşını hafifçe yukarı kaldırıyor, kalınca, 'âdeta fistolu' dudaklarını büzerek, bin türlü bahane buluyor: yorgun imiş, Beyoğlu gezmesinde 'paket taşımaktan' dermanı kalmamış, hiç keyfi yok imiş, daha neler neler. Matmazel Hortense'ın ölü balık gözlerini iri iri açması, Madam Rosa'nın üstü örtülü öfkesi 'kâr etmiyor'. Abdi Bey, müdahale etmedikçe, Raşel piyanonun başına gitmeyecek. "Filhakika, beklediği onun ricasıdır", önceki gün, dün böyle olmuştu; bu akşam da böyle oldu. Abdi Bey, tekgözlüğünü eline alıp, 'en müşfik sesiyle', çaldığı parçaların 'mus-

tarip ruhuna teselli verdiğini' söyler söylemez, Raşel'in suratında 'vahşi bir şetâret' belirdi:

– Siz, deyip kalktı, arzu ediyorsanız, o zaman başka!

Madam Mizrahi'yle Abdi Bey, ilkin birbirlerine, sonra salonun loşluğuna uzaklaşan Raşel'in 'mevzûn endâmına' bakıyorlar. Son aylarda ne kadar boy attı, 'hâl-ü-etvârı valdesini andırmakla beraber', boşluğu kaplayış biçiminde mi, hareketlerindeki kışkırtıcı esneklik ve yumuşaklıkta mı, neredeyse, 'dikkati derhal celbeden, cinsî bir câzibe' gizli: anne ve kız, aynı kemikli yapıda, fakat Rosa Mizrahi'deki katılık ve köşelilik, Raşel'de 'elâstikiyet ve seyyaliyete' dönüşmüş; denilebilir ki, annesi 'âdeta hendesî bir mevcudiyet', kızıysa 'şehvetle terâvetin karışarak cismanileştiği beşerî bir muhasala!'

Abdi Bey, Mizrahilere eski ziyaretlerinde (Selânik yılları, *'Hürriyet ilân edilmiş', şehir yere göğe sığamıyor, yürekleri umut*la dolu) fişek hâlinde paketlenmiş, metelik metelik Nestlé çikolatası getirdiği 'gök gözlü Raşel'i, böyle 'nevamâ kadın' görünce yadırgıyor. Kaç yaşına bastı bu kız, pek pek onbeşine, 'lâkin göğüsleri kâmilen teşekkül etmiş olup, kalçaları fevkalâde rabıtalıdır, simâsında muhtemelen pederinden müdevver esrarengiz bir mana mevcut –ki valdesinde asla olmamıştır– herhangi bir erkeği mıknatıs gibi taht-ı tesirine alıyor.'

Abdi Bey, bıçak sırtı dudakları arasından, cıgarasının dumanını ince ince kıyarak salıverdi. Anlamlı anlamlı Rosa Mizrahi'ye baktı, Matmazel Hortense'a işittirmeden:

– **Ma foi**, dedi, kerimeniz valdesini asla inkâr etmeyecek **ma chère**.

Madam Mizrahi ciddileşiyor:

– Sizi evvelce de ikaz etmiştim, lütfen ondan uzak durunuz **mon bey**! Yegâne emelim, kızımın bir hanımefendi olarak yetişmesidir.

– Ona ne şüphe madam, ona ne şüphe!

Birden piyano. Yalının, misafir olmayınca biraz loş, epeyce hantal 'kabul salonu', cam ipliğinden örülmüş, 'revnaklı' salkımlarla donatılıyor. 'Tumturaklı' mobilyalarına, her tınlamayı emmeye ha-

zır Şiraz ve Buhara halılarına rağmen, boşluğu sırt üşüten salon, gözlerin seçemediği 'fevkal'beşer' bir hareketle kıpır kıpırdı da, sanki müziğin büyüsü 'sırrını ayân eyledi', akşam aydınlığının, büyük pencerelerden iç duvarlara çarpan kızıl dikdörtgenlerine kim dalsa, belleğindeki imge birikiminden şaşırtıcı özetler görüyor.

En çok da, Abdi Bey. Son yılları öyle bitirici bir çarpıntıyla yaşayıp, öyle yıldırıcı bir hızla öğütmüş ki; 'bir raddesinin üzerinde dahi, layıkıyla durup', düşünememiş; 'hareket ve ef'alini' aklın terazisiyle tartamamış! Mizrahilerin yalısında saklanmaya başlayalı, ağır ağır, yoğun bir bataklığa gömülürcesine içine gömüldüğü sürekli durgunluk, onu acele yaşanmış yıllarını gözden geçirmeye zorluyor. "Haddızatında maziyle iştigal, abesle iştigale müsavidir, tefekkürün kanatları istikbale açık bulunmalı", ama, ya köprüler 'kâmilen' atılmış bir 'uzlet köşesinde' kıskıvrak sıkıştırılmış isen ne halt edeceksin?..

O zaman, piyano sesiyle canlanan eski resimler:

On, on bir yaşlarında mı? Paydos çalmış, Alliance İsraélite okulundan dağılmışlar. Selânik'e çamurlu bir kar yağıyor. Yalılar'a çıkan yol, vıcık vıcık. Yaşça akranı, boyca uzun, üç beş çocuk, çantasını elinden kapmış; birbirlerine atarak, onu deli ediyorlar. Abdi, hepsinden kısa olmanın utancı ve öfkesiyle, ondan ona koşuyor, çantasını kurtarmaya çabalıyor ama, 'ne mümkün?', boyu yetişmiyor ki! Çocuklar, her atılımını boşa çıkarıyor, bağıra çağıra onunla alay ediyorlar:

"Bacaksız Abdi,
dolmayı kaptı,
dolma sıcaktı,
ağzını yaktı."

Yoo, hayır, çocukluğunun Selânik'inde değil, delikanlılığının Paris'indedir. 'Netâmeli' bir sis, bulvarları 'kâbus gibi' sarmış. Akşamın dumanlı 'melâli' içinde havagazı lâmbaları, 'efsunkâr' mavi çiçekler. Abdi hanidir, 'kur yaptığı' Armande'ı öpecek. Armande güçlü kuvvetli kız, boyca ondan en az iki karış yüksek, kızı öyle büyük bir şiddet ve hızla kendisine doğru çekmiş ki, aralarında

'âdeta bir müsâdeme' oluyor, Armande onu acıyla iterek "Boyunuzun kısalığını," diyor, "böyle 'şedit' davranmakla mı örtbas etmeye çabalıyorsunuz?."

Yoo hayır, 'hürriyetin ilânını müteakip' Selânik'te 'Cemiyet'e kabulü yapılıyor. 1323 mü? Yüzbaşı Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey'le, Olimpos Birahanesinde buluşmuşlar; aylardan Eylül. İkindiden beri sinsi sinsi hazırlanan yağmur, onlar Tramvay Caddesine çıkar çıkmaz indiriyor. Saçak altlarına, kapı kemerlerine koşuşan, akşam kalabalığı. Tramvayların camları, şimşek yalazıyla, bir zümrüt yeşiline çalıyor, bir kükürtlü eflâtuna. Abdi Bey'in yüreği sıkışık, soluğunda daralma: geçen sene, mason locasına kaydolurken, benzer bir heyecan geçirmedi mi?

Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey –Allah rahmet eylesin– üstlerine başlarına mercimek tanesi gibi avuç avuç serpilen yağmura aldırış etmeksizin, ara sokaklarda onu epeyce dolaştırıp, Kapalıçarşı'ya yakın 'muhkem' bir binanın kapısına getirmişti. Tokmağı vurup, önce "Mûin!", arkasından üç kere "Hilâl!" diye sesleniyor. Parola bu. Kapıyı açıyorlar. Eşikte, 'Delil'in 'mukadder' sorusu: "İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmekte mussır mısınız?" 'Namzed'in, daha az 'mukadder' olmayan cevabı: "Mussırım!" Bunun üzerine, içeriye giriliyor. Işığı az, 'rutubetli' bir odada, Abdi Bey'in gözlerini bağlayıp, elinden tutarak başka, galiba daha geniş bir odaya geçiriyor, bir iskemleye oturtuyorlar. Ne bir ses, ne bir nefes, pencerenin pancurlarında yağmurun 'muttarit' darbeleri.

Birden, kimden çıktığını yıllar boyunca merak edeceği 'davudî' bir ses yükseldi, dedi ki: "Kardaş, Cemiyetimize dahil olmak arzusunu ızhar etmişsin, bir arkadaşımız seni tezkiye etmiştir, biz de kabul eyledik, lâkin usuldendir, bir kere daha soracağız: ısrarınız bâki midir?" 'Namzed'in onayından sonra aynı 'davudî' ses daha da 'mehâbet' kazanarak devam ediyor: "...kardaş, sağında Kur'an-ı azim-üş-şân, solunda bir rovelver durmaktadır, ayağa kalkarak sağ elini Kitabullah, sol elini rovelver üzerine koy, dühul yeminini bizimle birlikte tekrarla!"

Yemin sona erince, 'Delil' Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey, göz-

lerindeki bağı çözmüştü. Abdi Bey, alacakaranlıkta hiçbir şey seçemedi. Yavaş yavaş uzun bir masa belirdi; ardında, kırmızı cübbeler giymiş, suratları siyah maskeli, 'heyûlâ gibi üç şahıs'... Duvardaki Cemiyet armasının önünde durmuşlardı. 'Davudî' seslisi ortadakiymiş (ama kim?), son olarak, Abdi Bey'in 'ömrübillâh' unutamayacağı o dehşet verici cümleyi söylemişti: "Cemiyet, ihaneti asla affetmez! Böyle bir keyfiyet vukuunda, akıbetiniz mutlaka ölüm olacaktır." Böylece, daha Paris'teyken hizmetine gönüllü koştuğu Cemiyet'in 'aza-yı aslisi meyânına' girmişti. Sessizce çıktılar ki, yağmur dinmiş.

Teşkilât-ı Mahsusa'nın 'Kısm-ı Harici'sine ayrılınca, Halil Paşa'nın 'maiyetinde' Sunusi'lerle çalışırken, daha sonra Trablusgarp'ta şehit düşen, Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey, Olimpos Birahanesine dönüp olayı kutladıkları sırada demişti ki:

– Bre Abdi Bey, dinin aşkına bu yemini ciddiye al, komitacılık başka şeye benzemez, şakaya tahammülü yoktur, bilesin!

Giderek soğuk bir su serpintisine yozlaşan yağmur, ortalığa garip bir kış serinliği getirmişti. 'Âdeta' ürperdiler.

Fakat, hayır: Dersaadet'in bütün minarelerinde 'Salât-üsselâm', Devlet-i Aliyye, Enver'in akıllara durgunluk veren 'emrivaki'siyle, Almanların safında harbe katılmış; Abdi Bey 'vaziyeti bertafsil tahkik maksadıyla' Maliye Nezareti'ne, Selânik'ten 'refik-i azizi' Cavit Bey'in yanına gidiyor: İngiltere Temsilcisi Sir Adam Block, Osmanlı topraklarını terk etmek zorunda bırakılmış, Cavit'le 'istifsarda bulunmuşlar', 'herif' içtenlikle demiş ki:

– ...bu harbi Merkez İttifakı kazanırsa, Osmanlı mülkü Almanların müstemlekesi olacaktır; yok İtilâf devletleri kazanırsa, parçalanacaktır!

Açıklanması zor bir 'kehanet' mi, yoksa geçen yıl bolşeviklerin 'ifşa ettikleri' Sykes-Picot anlaşmalarına, daha o tarihte 'vâkıf' olmanın sağladığı, bir kurnazlık mı? Bilindiği üzere, bu anlaşmalar, Osmanlı Devleti'nin 'taksimini' öngörüyordu.

Acaba müzik sürse, Abdi Bey'in 'tahayyülâtı' uzar mıydı? Büyük bir olasılıkla, evet! Fakat, sürmedi. Riri, kırıla döküle, komşu yalıdaki 'hanumların' Madam Mizrahi'yi ziyarete geldiklerini ha-

ber veriyor. Abdülhamid 'vüzerasından' Allahlık bir paşanın (Preşovalı Besim Paşa mı?) tombul 'refikasıyla', Soeur'lerde okumuş, 'alafranga' küçük 'kerimesi'! Anne 'zevahiri kurtarsın' diye geliyor, gerçek ziyaretçi kocasını ilk Çanakkale savaşlarında kaybetmiş olan Şehbâl hanım: aile çevreleri gittikçe daraldığından umudunu kesmiş, Mizrahilerin aracılığıyla 'muhit edinmeye' çalışmakta, besbelli yeni 'izdivaç' olanaklarının ardında koşmaktadır. Gönlü şen, fıkırdak bir tâze, Madam Mizrahi'yle sürekli Fransızca konuşur, 'nâmahrem'den kaçmaz, arasıra cıgara bile tüttürüyor. Allah da biliyor ki Abdi Bey, başka zaman olsa, 'maalmemnuniye' yanlarında kalır, Şehbâl Hanım'la 'muhabbeti takviye ederdi', 'Hasba, ağleb-i ihtimal, izdivaca müncer olmayacak bir rabıtayı da tecviz etmektedir', ne var ki gazetelerini odasında bırakmıştı, bir an önce salondan kurtulmak, onların başına dönmek istiyordu. Misafirlerin gelişini 'vesile ittihaz etti.'

Gazetelerde onu bu kadar ilgilendiren nedir? Dersaadet'in düşman çizmesi altında, nasıl ezildiği mi? Yoksa Sultan Vahdettin'in Meclis-i Meb'usan yerine geçirmeye çalıştığı, Saltanat Şûrası'nda nelerin konuşulacağı mı? Ne münasebet! Abdi Bey, son birkaç gün 'zarfında' ittihatçı 'tevkifatı' olup olmadığını merak ediyor. Onun için bu, 'bir hayat memat meselesidir.

'Damat' Ferid Paşa'nın nihayet Sadrazam olduğu günlerdi. Martın başları, 'Payitaht' büyük bir tutuklama dalgasıyla çalkalanıyor. Birlik 'başmuharriri' Hüsnü Faik Bey'le, durumun ne yönde gelişebileceğini, Novotni'de konuştular. Hüsnü Faik*, genç ama 'matbuatın güzide şahsiyetlerindendir'; gözaltına alınıp Bekirağa Bölüğünde bir hafta kadar alıkoymuşlar, 'kefalete rapten tahliye edilmiş'. Birasının köpüklerini 'fütursuzca' üfleyerek, diyor ki:

– ...bu defa yakayı sıyırmaya muvaffak olduk, bir dahaki sefere affetmezler; Celâl Nuri'yi, Ahmet Emin'i nasıl sürdülerse, öyle süreceklerdir. Vaziyet gün geçtikçe ciddileşiyor. Dersaadet Divan-ı Harb-ı Örfî'si hakkında çıkarılan kararnameye bir atf-ı nazar edebildiniz mi? Felâket! Saray'a merbut birkaç paşa, bir

* Bkz.: **'Kurtlar Sofrası', 'Yaraya Tuz Basmak'.**

sürü Ermeni, Rum vazifelendirilmiş! Alemdar'ın neşriyatını da göz önünde tutarsak, akıbetin ne kadar karanlık olduğu, zannımca tavazzuh eder. Esasen Refii Cevat...

Refii Cevat, 'kin ve gayz kusan' yazılar yazıyordu: "...sehpalar bu adamlara lâyık değildir. Koparılması iktiza eden başları kütükler üzerinde kesilip, günlerce senk-i ibrette kalmalı." Bu sözler Abdi Bey'in rüyalarına giriyor, uykularını kaçırıyor. Üstüste üç gece, aynı kâbusla uyandı: ağzı kanlı bir baltadan yansıyan güneş, gövdesinden ayrılmış 'biçare' başı üzerinde oynaşmaktadır. Ağzının iki ucu aşağıya çekilmiş, sol kıyısından çenesine uzayan kahverengi bir kan şeridi.

Dahiliye Nazırı Cemil Bey'in, Fransızca Le Moniteur Oriental gazetesine demecine ne demeli? 'İttihat Terakki sekiz yüz bin Ermeniyi öldürmüş, yüz bin Rumu yerinden yurdundan etmiş, dört milyon Türkünse ölümüne neden olmuş, bu ağır sorumluluğun hesabı mutlaka sorulacak, ağır yürüyen mahkemeler hızlandırılacakmış.'

Hüsnü Faik, 'gümrah kaşlarını' alnına kaldırarak, alçak sesle konuşuyordu; fakat gözleri ateş saçıyor, hareketleri azimli:

– ...'harb mücrimi' ithamıyla rastgele 'ittihatçı' derdest edecekler. Cemiyet'le, Fırka'yla alâkası olan herkes tehdit altındadır: ama uzak, ama yakın! Ermeni meselesi, başımıza büyük gaile açabilir: İngiliz Kumandanlığı'nda, bir Ermeni/Rum Masası ihdas edilmiş, şikâyet toplanıyor. İşgal makamları, Babıâli'ye müracaat ederek, Ermeni Tehciri mes'ullerinin –tecziye edilmek üzere– taraflarına tevdiini talep etmişler. Bir kere bu yola girilirse, hâlimiz duman: iki paralık bir Ermeni'nin şahitliğiyle hadi tantuna...

Novotni'nin tenha bir saati. Dipte bir masada, birkaç İngiliz bahriyelisi, taze bağdemler gibi ağarıyor: özenli giyinmişler, tüysüz yanakları kız pembesi! Abdi Bey, içlerinden birisine takıldı: 'burnunun ucu lâtif bir şekilde havaya kalkık, çenesi zarif bir nevcivan', Hüsnü Faik bu derece önemli şeylerden söz etmeseydi, acaba bir kolpasını bulup...

– ...Dahiliye Nezareti feci tazyik ediliyor. Cavit Bey, Yunus Nadi, mutlaka yakalanmalıymış! Daha fenası, 'tevkifini zaruri ad-

dettikleri altmış kişinin listesini' Babıâli'ye vermişler, bu demektir ki önümüzdeki günler zarfında...

"Altmış kişilik bir liste ha!" Saklanmaya karar vermesinde, duydukları ne kadar etkili olmuştur, Abdi Bey kestiremiyor. Olmuştur elbet, Hüsnü Faik'in 'istihbaratı' yabana atılmaz, 'Emniyet-i Umumiye'de, nezaretlerin hemen kâffesinde, mutemet adamları vardır', dediklerine kulak kabartacaksın!.. "Altmış kişiyse yandık, bunca gammaz arasından, Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey'i gammazlayan biri de çıkmıştır şüphesiz!" Gerçi Fırka'nın önde gelen 'şahsiyetlerinden' asla sayılmadı (buna içerlerdi biraz), Ermeni sorununa gelince, uzunca bir süre 'malûmatı olmamıştı', yalnız savaş ortasında bir gece, 'Mekteb-i Mülkiye müderrislerinden Yetvart Hagopyan için', Karasu'yla gidip Cavit 'nezdinde, tavassutta bulunmuşlardı': Beyrut'a mı nereye gönderiliyormuş, 'tehir edilemez mi' diye. Bu davranışı, olsa olsa, 'lehine' yorumlanmak gerekir ama, Karasu'nun tutuklandığı, Cavit'in arandığı aklına gelince, içine bir kurttur düşüyordu. Düşünmüş taşınmış, Mizrahilerin yalısına sığınmaya karar vermişti: neredeyse iki ay oluyor.

Yeniköy'deki bu 'mükellef' yalı, Nevşehirli 'Damat' İbrahim Paşa döneminde yaptırılmış, 'ehl-i keyif' bir Reis-ül-küttap tarafından. Lâle Devri beğenisinden belirgin izler taşıyor: iki kat, iki kanat, tavanları minyatür işlemeli, içi dışı lâle motifleriyle 'müzeyyen'; 'müteellim bir kadın tavrıyla Boğaziçi'nin mavi hülyasına dalmış', 'fevkalâde zarif ve kullanışlı' bir yapı; hele 'yol güzergâhındaki bahçesi, âdeta cennet'.

Madam Mizrahi, Abdi Bey'e 'denize nâzır' misafir yatak odasını, olmazsa 'Mavi Oda'yı önermişti; o, yanaşmadı, bahçe üzerindeki 'mütevazı' odalardan birisini yeğliyor; nihayet, 'musiki icrası veya tefekkür için' ayrılmış, o kadar da kullanılmayan bir odada karar kılıyorlar. Böylelikle Abdi Bey, 'mütecessis nazarlardan' uzak olacağına emindir, iki geniş penreceden yalının yol üzerindeki 'cümle kapısını' kollayabildiğinden, herhangi bir baskın olasılığına karşı, burasını daha güvenli buluyor. 'Hin-i hâcet'te, tez davranıp savuşabilir de...

Odasına girdiği an, prizma renkleri yansıtan, yoğunluğu yüksek bir sıvıya batmış oluyor, içerdeki aydınlık, bahçedeki servilerin nefti, çınarların tozlu yeşil yapraklarından süzüldüğü için, sanki somutlaşmakta, hele akşamüstleri, saydam ve kıvamlı bir tortu hâlinde tabana çökmektedir. O zaman, 'Paris menfasında' *sık sık hışmına uğradığı, yurtsamayı andırır, buruk bir içlenme* gönlünü kaplıyor; bu duvarları silme kitap, 'nisbeten' eprimiş mobilyaları Ceneviz kadifesi kaplı; 'düz' piyanosu, 'salıncaklı' koltuğu, yüksek pirinç karyolasıyla hayli 'frenk' odaya, yabancılaşıyordu. İyisi mi, Matmazel Hortense'ın getirdiği gazetelere sarılır, Patrikhane Vekili Dorotheos Efendi'nin Le Temps gazetesine 'beyanatını', İleri'deki Saltanat Şûrası dedikodularını okuyarak, avunur. Değil mi ki bugün 'tevkifata müteallik' bir habere rastlanmıyor.

Böyle odasına çekildiği akşamlar, 'Kabul Salonundaki' saat 'alafranga' yediyi çaldı mı, Riri, gümüş bir tepsiye içkisini hazırlayıp, kırıla döküle getirirdi: kristal sürahide su, karafakide Umurca rakısı, biraz fıstık, bir avuç tuzlu leblebi. Okumaya iyice dalmıştı ki, kapı. "Vakt-i kerahet geldi mi? Hayret." Tepsi ve üzerindekiler aynı ama, bu akşam getiren farklı: Riri'nin yerine, kapıdan 'o garip seyyaliyeti, sinsi cinsî câzibesiyle' Raşel giriyor. Giriyor mu, odadaki akşam aydınlığının yoğun sıvısına, değişik, eflâtuna çalar mavi, daha kıvamlı bir sıvı gibi katılıyor mu, belirsiz. "Vakıa, telkin eylediği seyyaliyet intıbaı o derece kuvvetlidir ki, tepsinin taşınmayıp, kesif bir mayi kitlesi üzerinde yüzdüğü zehabını uyandırmaktadır." Böyle bir şey nerede görülmüş?

Kısa boyluların çoğu yüksek sesle konuşurlar. Abdi Bey de 'hayranlıkla müterâfık hayretini' bağıra çağıra açıklıyor:

– Vay efendim, vay! Matmazel artık büyümüş, Matmazel Abdi Bey 'amcasına' hizmet ediyor, şükrânımızı acaba nasıl ifade etsek?

Tümsek elmacık kemiklerinin ardına sinmiş havagazı mavisi bir çift göz, kalın bir kirpik kalabalığının arasından, zehirli 'şualar' yayıyordu. Sol kaşı alnında yükselmiş, 'esrarengiz bir istifham' çizmişti. Abdi Bey'i aşmış boyuyla, Raşel, bir kız çocuğun-

dan çok, 'körpecik' bir kadını andırıyor. Besbelli bu yüzden, 'seneler senesi, pederâne bir şefkatle öptüğü, kayısı teravetindeki bu teni' öperken, Abdi Bey'in içi fena halde karıştı: karanlık ininde cinselliğin yılanı usul usul kımıldıyor. "Parmak uçlarında, luzûcî bir mayiin teması." Fakat o ne, ne yapıyor bu kız? 'Cinnet mi getirmiş?'

Bu arada Raşel büyük gardrobun, yeşil göl dibi aydınlığı dağıtan 'endam aynasına' akmıştı, 'mağrur ve muzaffer, mevzun genç kız hayalini' seyrediyor. Seyretmekle kalsa iyi: önce kollarını göğsü üzerinde çaprazlayıp, sonra uzun, annesininkilerinden farksız kemikli elleriyle, omuzlarından kollarına, kollarından beline, belinden kalçalarına, her yanını 'âdeta' okşuyor. Aynanın büyülü yeşil aydınlığı içinden, zehirli mavi bakarak, diyor ki:

– Lütfen söyler misiniz, hangimiz daha güzeliz: ben mi, yoksa Matmazel Satvet mi?

Cevabını, dudağını bükerek, kendisi verdi:

– ...ihtimal onu beğenirsiniz, içtiğiniz su ayrı gitmediğine göre!

Abdi Bey rakısından ilk yudumunu almış, cıgara yakmaya davranmıştı. Sönmüş kibrit elinde, öylece kaldı. Raşel, erken gelişmiş kadınlığıyla, Gülistan Satvet'le arasındaki 'rabıtayı' nasıl da sezmişti? Buna şaşıyor, hele yaptığı 'mukayesede' kendisini Gülistan'ın karşısına koyması, şaşkınlığını artırıyordu. Tekgözlüğünü gözüne yerleştirip, ona 'erkekçe' baktı. Gözlerinin içi kalaylanmış, bakışları şiddetli bir parıltı kazanmıştı.

– ...sendeki cinsî cazibe, dedi, Gülistan'da ne gezer!

İçisıra bir kaygı serpiliyordu: " ...bu afacan kız Rosa'yla 'ülfetimizi' de hissetmiş olabilir mi? Maazallah, felâket olurdu! Hakikatte, annesine çekmiş, Rosa'yla aşnafişneye başladığımızda, kaç yaşındaydı ki, olsun olsun da onyedi olsun!"

Belleğinde, eski Selânik. Epeyce eski, zar zor seçiliyor: M. Garaud'un Kolejine yazılmış, öğrenciliği kötü, sınıfta yalnız, arkadaşları kibirli övünücülüğünden bezmişler, bazıları yalanlarını 'suratına çarpıyorlar', hele yapmadığı 'hovardalıklarıyla' tafra satmasını! Yok Rum kızıyla Floka'da buluşmuş da, alıp bir tenha

eve götürmüş! 'Bacaksız' Abdi kim, Floka'da Rum kızıyla buluşmak kim? Ağız birliğiyle 'sarakaya' alınıyor. Belki de, yaşça büyüğü Rosa'ya, bu yüzden 'dört elle' sarılmıştı, hiç olmazsa yalancı çıkmıyordu. Hoş, kimin kime sarıldığı pek belli değildi ya! "Rosa'nın, hayatımın sonraki safahatındaki marazî tesiri, gayr-ı kabil-i inkâr bir keyfiyettir. Hassaten, aşk vâdisinde!"

Raşel, odanın turuncu mor karışımı bir ışımaya dönüşen, kıvamlı aydınlığını dalgalandırarak, yanına gelmişti. Bir gözünü hınzırca kırpıp, parmaklarının arasından cıgarasını aldı. 'Edalı edalı' ağzına götürüyor. Sol kaşı yine havada, dudakları 'âdeta fistolu'. Kelimeleri, dumanlarla birlikte salıvererek, diyor ki:

– Zannımca beni çocuk telâkki etmektesiniz, ne hatâ!

'Misafir' bulunduğu evde, daha ciddi bir tavır takınması gerektiğine hükmeden Abdi Bey, kaşlarını çattı; cıgarasını 'istirdat edip', vakûr bir sesle cevap verdi:

– Filhakika çocuksun, Doğan'la aranızda beş sene var, o **journal** tutmakta, pul biriktirmektedir; senin, faraza kıraatla meşgul olman iktiza eder; bak, elinin altında fevkalâde zengin bir kütüphane, ailenin lütfu sayesinde, üç dört lisanda okuyabiliyorsun, istifade etsene! Faraza piyanoda terakki et, Matmazel Hortense çok müstait bir talebe olduğunu bana defaetle tekrarladı.

Raşel söylediklerine kulak verdi mi? Şüpheli. Daha çok raflardaki kitapları gözden geçiriyordu, o susar susmaz bir tanesini çekti, kapağını ışığa tutup Abdi Bey'e gösterdi, alaylı alaylı:

– Esasen, dedi, bu fikrin mucidi Madam Violette, beni âdeta Mozart'la mukayese ediyor. Matmazel Hortense, onun yalancısı. Siz de ondan farksız konuştunuz. Tahammülfersa bir kadın, işi gücü nasihat! Aşk nedir bilmiyor, yemin ederim. **C'est une vieille fille aigrie**, **elle a gardé sa virginité**, **j'en suis sûre**.* Okumak, bahs-ı diğer, kitaplarla oyalanıyorum, bilhassa şu eser **passionnant**...**

Sözlerini, Abdi Bey'in onda ilk defa fark ettiği, iri, elma diş-

---

* "...kız kurusunun teki, eminim ki, hâlâ bâkiredir."

** "...elden bırakılmıyor..."

ler gibi kalın bir kahkahaya bağladı, nasıl geldiyse öyle çıktı gitti. Götürdüğü eser, Abdi Bey'in, Paris sahaflarında dip bucak araya-rak zar zor eline geçirip Rosa Mizrahi'ye gönderdiği, Marquis de Sade'ın 'lânetli' romanlarından biriydi: "Justine.". Rakı kadehine uzanırken, kaygıdan çok müstehcen bir keyifle:

" ... işe Marquis de Sade'la başladıysa" diye düşündü, "...**libertinage** sahasında Raşel'in istikbâli, ohooo, tahayyülün çok fevkında olacaktır."

DERSAADET'TE TEVKİFAT DEVAM EDİYOR

Ermenilere zulmetmek iddiasıyla derdest edilenler meyanında, sabık mebuslar, gazeteciler, bir de müderris bulunmaktadır.

Dersaadet (Hususi)

"İttihatçı" ithamı veya harb esnasında Ermenilere zulüm ettikleri iddiasıyla, eşhas-ı muhtelifenin tevkifine dün de devam edilmiştir.

Askerî Hapishaneye sevkolunanlar arasında sabık Sinop Meb'usu İsmail Hakkı, sabık Tokat Meb'usu Esad Paşa, tüccardan Macid, Mehmed Karakaş, Şamlı Mehmet ve Terzi Zeki de bulunmaktadır.

Darülfünun hocalarından Köprülüzade Mehmet Fuat ile eski Antalya Valisi Sabur Sabi de yakalanarak, hapsedilmişlerdi. Şeytan gazetesi tahrir müdürü Avni Bey de tevkif olunmuştur.

Diğer taraftan, Ermenilere zulüm iddiasıyla tevkif edilmiş eşhasın vaziyetini tetkik etmek üzere, Van Vilayeti sabık Adliye Müfettişi Karabet Aycıyan'ın Müstantikliğe tayin edildiği istihbar edilmiştir. Bu meyanda, Divan-ı Harb-ı Örfi'de, Trabzon Vilayetinde Ermeni ve Rumlara zulmettikleri iddiasıyla, haklarında dava ikame edilmiş olan, sabık Trabzon Valisi Cemal Azmi (firarda) ve İttihat ve Terakki Trabzon Mes'ulü Nail Bey'in muhakemesinde, Müddei-umumi Feridun Bey iddianamesini okumuş, mezkûr eşhas için idam talebinde bulunmuştur.

Prens Dmitri Bragin'in, Beyoğlu'nu dehşete salan Bugatti otomobili olmasa, Gülistan Satvet,* Abdi Bey'e vermiş olduğu sözü tutabilir miydi, doğrusu kestirilemez.

Akşama doğru, Petrograd Pastahanesi'nde buluştular, hani Tepebaşı'ndaki! Madam Sinos'un 'davetine' gidilecek, günlerdir dedikodusu sürüyor: Muzenidis'in sıska, dişleriyle avurtlarını kemiren, 'asabî' karısı, Diamandi'ye yeni 'tuvalet' diktirmiş; Mavroslar, şampanya 'faslını' üstlenmişler; Yorgopulos'un, 'İtilâf Yüksek Komiserleri'nin teşrifini' sağlamakla görevlendirildiği duyuruldu. "Yunanlıların, İzmir'e çıkışları tes'id olunacak, burası âşikâr!"

Gerçekten, Madam Sinos'un 'daveti' rastgele bir akşam toplantısına hiç benzemiyordu. Daha kapıdan, Rum havaları çalan çalgıcıların gevrek nağmeleri. Beyoğlu yapılarının 'müzmin' küf kokusunu bastıran, İngiliz ve Fransız tütünü, ağır 'esans' kokusu. Billûr kanatlarını çırparak uçuşan kadın kahkahaları. Salon başka bir âlem, Bohemya kristali görkemli avizelerle şakır şakır aydınlatılmış, köşede 'İngiliz usulü' soğuk büfe, ortalıkta tepsi tepsi içki gezdiren 'prostelâlı' hizmetçi kızlar. Her şey 'tereddüde mahal vermeyecek' bir açıklıkla gösteriyor ki, Madam Sinos, seçkin konuklarıyla, İzmir ve yöresinin Yunanistan'a katılışını kutlamaktadır. "Tevekkeli, bunlar Etniki Eterya'yla münasebettardır denmiyor!"

Gülistan Satvet, girer girmez, onu 'zannedebileceğinden ziyade rahatsız eden bir sahneye' tanık oldu: Kirye Mavros, çevresindeki sevinçten sarhoş Rum kalabalığına, iyice seçemediği için uzak tuttuğu Patris gazetesinden, Manisa'nın işgalini okuyor:

– ..."Manisa Rum halkı, Cumartesi gününden itibaren, Yunan Kuvvetlerini beklemeye başlamışlardır: tepelere çıkmışlar, gözcüler yerleştirmişlerdi. Pazar sabahı sekizde, ilk Yunan Kuv-

* Bkz.: **'Sırtlan Payı'**.

vetlerinin, Rum ekseriyeti bulunan civardaki Hamidiye köyünden çıkıverdikleri, görüldü. Manisa Rumları, başlarında Efes Metropoliti, ellerinde Yunan bayrakları ve çiçeklerle, Yunan müfrezelerini karşıladılar. Türk Mutasarrıf, Türk halkını sükûnete davet eden bir beyanname dağıttırdığından, mukavemet olmadı, hiçbir hadise çıkmadı. Sabah saat on buçukta, Manisa tamamiyle Yunan Kuvvetlerinin eline geçmiş bulunuyordu..."

Yalnız Manisa mı, gazeteler, Selçuk ve Bayındır'ın da Yunanlıların eline geçtiğini bildiriyor. Aydın'ın eli kulağında. Fakat, Rumları bu derece 'meserrete gark eden şey', aynı zamanda, Dersaadet'i ayağa kaldıran mitinglerin, İtilâf makamlarınca yasaklanmış olması. Böylece, Anadolu içlerine kazasız belâsız ilerleyebileceklerini umuyorlar: Paris Konferansı nasıl İzmir'e çıkmalarına olanak sağladıysa, İstanbul'daki işgal makamları 'muhtemel' Türk tepkilerini öyle önlüyor.

Babasının mesleği 'icabı' Gülistan Satvet, 'iptidai dahil' bütün öğrenimini Paris'te yaptığından, Türklerin kendi kendilerini yönetebileceklerine inanmaz. Fikrince, güçlü devletlerin birisi –'tercihan, ikinci vatanı addettiği' Fransa– işe el koymalı, Osmanlı Devleti'ni **mandat**'sı altına alarak, doğru dürüst yönetmelidir.

"Havsalanın almadığı, alamayacağı, meseleye Yunanlıların dahil edilmesi! İngiltere'nin, Fransa'nın suyu mu çıktı a canım? Yunanlılar da kim oluyormuş? Daha dün..."

Bu bakımdan, Beyoğlu Rumlarının, gözlerinin önünde 'cereyan eden' bu gösterisi, kanına dokunuyor. Çıkıp gitsinler mi acaba? Nasıl olur, Yüzbaşı Larivière'i bulup görüşeceğine dair Abdi Bey'e söz vermedi mi? Yüzbaşı Larivière'in* resim güzeli yüzü, bu akşam kederliydi biraz; köşeli erkekliği sanki rendelenmiş, yorgun gözkapakları sıralı sırasız kapanıyor. Belki bu yüzden sorduklarına yarım ağızla cevap verdi. Prens Bragin'in abartılmış iltifatlarını umursamadı. Çok da oturmadı zaten, yarım saat sonra, çıktı gitti. Arkasından Madam Sinos, sürmeli gözlerini kırpıştıra kırpıştıra diyor ki:

---

* Bkz.: **'Sırtlan Payı'**.

– **Pauvre** René, mecâli kalmamış, ayakta duramıyor. Adam, Bilezikli Kalyopi'ye sevdalanırsa, bu hale düşer. Nasıl, Kalyopi'nin adını işitmediniz mi, çok şaştım **ma chère**, namı dünyayı tutmuş bir fahişe, Despina'nın Aynalıçeşme'deki evinde...

Gülistan Satvet, Prens Bragin'in 'refakatinde' iken, gözü René'yi görmez, Beyoğlu'ndaki 'alûfte', 'Bilezikli Kalyopi'yi mi dert edecek? Gecesinin tadını çıkarmaya bakıyor: boğum boğum duman, 'zıvanalı' Rus cıgaralarını birbirine ekleyip, 'kırmızı biberli' inanılmaz vodkalar içerek! 'Bilezikli Kalyopi'ymiş, püf! Gülistan Satvet'te 'Fransız işvesi' var ki, bir erkeği elde etmeyi kafasına koydu mu, Hazret-i Allah önüne geçemez! Şimdilik, 'ahval-i şahsiyesini alâkadar eden bazı sebeplerden', Prens Bragin'e daha fazla önem veriyor, o kadar!

Prens Dmitri Aleksiyeviç Bragin ('nam-ı diğer' Prens Aleksi*), İstanbul'un gece yaşantısında bir çar, öyle saltanat sürüyor. Sözde gerçek bir 'barin'miş, Romanofların 'uzaktan' hısımı, Miralay rütbesiyle bir kazak alayına komuta etmiş, Tanenberg'de 'Hindenburg'a karşı' vuruşmuş! Değişik bir adam, Rusya'da 'ihtilâl kopalı' şehrin çeşitli örneklerini görmeye alıştığı türden: boyundan ilikli, beli kuşaklı, cam yeşili mujik kaftanı, kalın mujik çizmeleriyle, olur olmaz yerde peydahlanır; gözlerinin dibinden başlayan ipek yumuşağı bir sakal, döşüne dümdüz boşalır; saçları aynı renkte, aynı yumuşaklıktadır: tarak tutmaz, gözlerine girer. Kafasını gözünü yararak da olsa, Fransızca ve Almanca konuşuyor: r'leri, narçiçeği kırmızı dudaklarıyla, kütür kütür doğrayarak! Harcadığı para hesaba sığmaz; içki, kumar, sefahet, ne bulursa 'balıklama daldığını' söylüyorlar. İki büyük tutkusu: cins atlar ve otomobil: Rusya'da terk etmek zorunda kaldığı 'eşi bulunmaz' İngiliz atlarını anlatırken, nohut iriliğinde gözyaşı döküyor; getirebildiği iki üç 'safkan'a paha biçilememiş; onları, üzerine gözü gibi titrediği Bugatti arabasını, 'kızıllara bırakmaya gönlü razı olmadığından, hususi gemi kiralayıp' beraberinde getirmiş! Emirberi,

* Bkz.: **'Sırtlan Payı'**.

aşçısı, seyis ve uşaklarıyla 'cemm-i gafîr hâlinde' Sıvastopol'dan 'firar etmişler'. Bir süredir Dersaadet'te kalıyor, 'muvakkaten'; gideceği yer aslında üç şehirden biri, belki üçü de: Paris, Nice, Cenevre! "Şu kahrolası harb patlamadan evvel, bu şehirlerde yaşamadı mı?"

'*Gecenin bir vaktinde*' Prens Bragin oyuna oturmak 'arzusunu izhar edince', Gülistan Satvet, 'tesadüfen aklına gelmiş gibi' yaptı:

– ...Mizrahilerin yalısına uzansak mı? Boğaziçi'nde bahar gecesi kimbilir ne güzeldir? Hem, aklımda yanlış kalmadıysa, son defa Vefik Âli Bey altı yüz küsur liranızı almıştı, yanına bırakacak mısınız?

Prens, güm güm öten öksürüğüyle, ortalığı velveleye vererek:

– Asla! dedi. Prens Bragin, hiçbir şeyi, hiç kimsenin yanına bırakmaz!

Peki, Vefik Âli bey kim? Abdi Bey'in ta kendisi! 'Gizli' yaşamıyor mu, pek emin olmadıkları kimselere, 'süfera-yı kirâmdan, Vefik Âli Bey' diye tanıtıyorlar. Değil mi ama, su uyur, düşman uyumaz! Üstelik, 'komitacılık senelerinde', uzun süre bu adı taşımış. 'Tahsil münasebetiyle Paris'te bulunurken', Türkiye-Fransa arasında mekik dokuyup, Ahmet Rıza Grubuyla Selânik ve Manastır Gruplarının 'irtibatını' sağlıyordu. Abdülhamid'in hafiyeleri, 'Jöntürk makûlesi'nden, İttihatçı Vefik Âli'yle, Selânik eşrafından Halıcızadelerin 'mahdumu' Abdi Bey'in 'aynı şahıs' olduğunu bir türlü saptayamamıştı. Ne günlerdi onlar! "Gel de şu hâl-i perişanımıza bak! 'Damat' Ferid'in hafiyelerinden paçayı kurtarmak için, ihtiyârımızla kendimizi hapsettik."

Abdi Bey, Gülistan'ın sözüne güvenilemeyeceğine hükmetti ya, yemekten sonra, gazeteleriyle avunuyor. Madam Rosa Mizrahi, önünde **Passiance** kâğıtları, büyük oyun masasına tek başına oturmuş. Çocuklar yattılar, Matmazel Hortense odasına çekildi. Gerçi aylardan mayıs, üstelik epeyce ilerledi ama, akşamları yalı serince oluyor; sinsi bir nem, özellikle salonda, insanın çıplak tenine ıslak yarasa kanatları gibi dokunuyor. Çaresi, şömine-

yi yakmak! İri kütükler, ıslık ıslığa tutuştu. Yükselip alçalan alevler, ne kadar göz alıcı! Belli belirsiz, bir is kokusu mu?

Duvardaki 'tumturaklı' saat, arada, ağır gong titreşimleriyle herhangi bir saat başını, ya da buçuğu çalıyor; Abdi Bey, alkolün zihnine verdiği 'küşâyiş'ten mi nedir, akşamdan beri 'hatmettiği' *haberleri*, 'daha rabıtalı bir *şekilde kıymetlendirmek imkânını*' buluyordu. Nasılsa gözünden kaçmış, 'ehemmiyeti su götürmez' bir haberi keşfetmesin mi? 'Amerika Bahri Telsiz Telgraf Matbuat İdaresi', dün, Dersaadet'teki gazete idarehanelerine 'Paris mahreçli', şu telgrafı dağıtasıymış: "...Genç Türkler, Amerikan **mandat**'sını istemişlerdir. Reis Wilson tarafından Senatoya bildirilen bu fikir ekseriyet üzerinde iyi intiba bırakmıştır. Fakat bu hususta henüz kat'i bir karar yoktur. Amerikalıların **mandat** meselesine taraftar oluşları, hiçbir menfaat takip etmeksizin, bir memleketin nasıl idare edileceğine ve halkının rüşdünü isbat ettiği anda onlara nasıl istiklal verileceğine bir nümune göstermek arzusundan ileri gelmektedir." Telgrafın Genç Türkler dediği, Almanya'ya kaçan İttihatçılar mı? Olamaz! "Vakıâ Amerikan Devletleri İttihadı gibi hayırhâh ve sulhperver bir devletin **mandat**'sına girmek, şu anda, Devlet-i Aliyye'nin tamamiyetini muhafaza için zaruri addedilebilir, lâkin itirafa mecburuz ki..."

Tam bu sırada, dışardan bir otomobil motorunun 'nemrut uğultusunu' işittiler. Madam Mizrahi'nin yüzüne, iri, kalın, yassı ve beyaz dişlerini gösteren, anlamlı bir 'tebessüm' yayılıyor. Saplı gözlüğüne davranarak, Abdi Bey'e dedi ki:

– Prens cenapları teşrif ettiler, hareketli bir gece başlıyor **mon bey**, Gülistan da refakatindedir.

Bir elinde boynundan kavradığı vodka şişesi, öbüründe tomarla banknot, Prens Bragin o dakika kapıdan görünüyor. Suratında, gülünç bir şaka gibi duran ufacık burnu, mora yakın kırmızı. Gözlerindeki bütün kılcal damarların, kırmızı mürekkeple sanki ince ince üzerinden geçilmiş. Her zamanki hırıltılı Fransızcasıyla, r'leri takır tukur doğrayarak:

– ...Hey, diyor, yok mu beni yolacak bir kumarbaz? Adamakıllı sarhoş ve zenginim: para saçıyorum, para!

Kalın mujik çizmeleriyle paldır küldür ilerleyip, Rosa Mizrahi'nin önünde durdu: topuklarını birbirine çarpıp, bir vuruşta ensesinden kesilmiş gibi, kafasını önüne sarkıtıverdi:

– Madam, dedi, Miralay Dmitri Bragin size hürmetlerini takdim etmekle mübahidir. Evet Madam, memleketini bolşevik haydutlarına kaptırmış, çarı kurşuna dizilmiş, sürgünde ve yüreği kanayan bir Bragin!

Madam Rosa şuh şuh gülümsedi mi, öpmesi için adama sırf deri ve kemik, o bitmez tükenmez elini mi uzattı, Abdi Bey farkında olmadı pek, farkında olduğu ipek hışıltıları ve iç bayıltıcı Rêve d'Or kokusuyla, kapıdan Gülistan Satvet'in girişi: yüksek topuklarının üstünde, kaykıla kaykıla yürüyor, yürek biçimi boyanmış ağzı, kulak hizasında kesilmiş abanoz siyahı saçları, sarkaçlı pırlanta küpeleriyle bir içim su. Epeyce çakırkeyif, limonküfü gözleri içinden buğulanmış, konuşması peltekçe. O da, Fransızca olarak:

– **Bonsoir tout le monde**, diye bağırıyor. Size Prens'i getirdim.

Prens Bragin, Abdi Bey'in önüne eğilmişti. Sakalları, neredeyse ellerini süpürüyor. Sesine daha bir 'resmiyet' vererek:

– Ekselâns, dedi, böyle bir gecede asil bir erkek nelere ihtiyaç duyar, lûtfedip söyler misiniz? Yok yok, müsaadenizle bendeniz 'arzedeyim: Kadın, içki ve para! İşte şâhane kadınlar! İşte tek yudumu bir katırı yerle bir edebilecek, hâlis Rus vodkası! İşte para!

Elindeki tomarı, masanın üzerine savuruyor: Osmanlı, İngiliz, Fransız banknotları, karmakarışık uçuşuyorlar. Paraları görünce, Rosa Mizrahi'nin göz diye kullandığı havagazı alevleri büyüdü. Bir eliyle etekliğini toparlayıp, kalktı. Prens Bragin, vodka şişesini ağzına dikmiş, ucunu narçiçeği dudaklarına dokundurmadan, boşaltıyor. Dış uçları iyice düşük gözlerinde, bir gölge: öfke mi, keder mi, umutsuzluk mu?

Gülistan Satvet, hafif tütün ve parfüm kokan parmak uçlarını, Abdi Bey'e öptürürken, Türkçe fısıldadı:

– Sizinle 'hususi' konuşmalıyız!

– Larivière'i görmeye muvaffak oldunuz mu?

– Evet! Şayan-ı hayret şeyler anlattı.

Madam Rosa Mizrahi, tepeden tırnağa 'kibar' ev sahibesi, 'necib misafirine, ikram yapmadan' durabilir mi? Havada salladığı saplı gözlüğünün camlarıyla, ışığı çil çil yansıtarak öneriyor:

– Oyundan evvel, Prens cenabları bir **'super'**ye ne buyururlar?

Prens Bragin, eline geçirdiği Le Temps gazetesindeki Rusya haberlerine dalmıştı, aklı orada, Madam Mizrahi'yi boş boş süzüyor: Amiral Kolçak'a ne büyük ümid bağlamışlardı. Bir adama durup dururken 'Çarın Yüksek Naibi' unvanı verilir mi? Sibirya içlerinden, Tomsk'tan, taa Volga kıyılarına kadar başarıyla geldi de, orada kızıllara yenildi. Şimdi ağır fakat sürekli çekiliyor. Birden, Madam Mizrahi'nin donmuş gülümsemesiyle, yüzüne baktığını fark etti, telâşla:

– Bir **'super'** mi, dedi, ne kadar düşüncelisiniz Madam! Çorba, biraz havyar, mortadela ve yumurta. Meğerse ne kadar acıkmışım!

Riri, sesini duyar duymaz seğirtmişti. Dünyanın bahşişini alıyor, seğirtmesin mi? Madam Mizrahi, onu önüne kattı, içeriye **super**'yi hazırlamaya götürdü. Başında durup, 'nezaret edecek'. Gülistan Satvet, arkalarından yürüdü. Salonda ışık az, ocağın alevleri kıpkızıl duvarlara vuruyor. Abdi Bey'le Prens Bragin, başbaşa kaldılar. Duvardaki saat, tüyler ürperten gong titreşimleriyle çalıyor: sabahın ikisi! Abdi Bey, 'prenslik iddiasında bulunduğuna göre, bu zata yoksa Altes mi demesi icabettiğini' düşünüyordu: protokola düşkün olduğu, ona Ekselâns demesinden anlaşılmıyor mu? 'Sefir' diye tanıtılmıştı ya!..

Prens Bragin, gülümseyerek:

– ...**super**'den sonra sizinle kozumuzu paylaşacağız, dedi. Son defa beni mağlup etmiştiniz, bu gece acısını çıkaracağım. Asil bir **revanche** olacak, ancak bir Rus asilzadesinin başarabileceği bir **revanche**!

Tekrar gazeteye dalıyor:

– ...mağlubiyet, mağlubiyet! Kaderimiz bu mudur? Amiral Kolçak'ın ric'atı devam ediyormuş! Nereye kadar çekilecek? Kızıl-

ların işini Volga dirseğinde bitirmeliydi. Yapamadı. Halbuki bütün istikbalimizi onun muvaffakiyetine bağlamıştık.

Abdi Bey, 'nezaketen' ilgilendi:

– Hiç ümid kalmadı mı?

Prens soluyarak ayağa kalkıyor, epeyce sarhoş olmalı ki basbayağı sendeledi, düşmemek için masaya tutundu:

– ...ümid nedir Ekselans, dedi, kendimizi zorladığımız bir iyimserlik! Mühim olan hakikatı görebilmek! Kolçak'ın yapamadığını, belki Kırım'da General Denikin yapacaktır. Baksanıza, Wrangel de ona iltihak edecekmiş! İtilâf devletleri zaruri esliha ve mühimmatı temin ederlerse...

Sustu, iyice Abdi Bey'e sokuldu: boyu hayli uzun, yukardan aşağıya konuşuyor:

– ...eli kolu bağlı, burada oturmak yok mu, beni mahveden o, İngiliz Yüksek Komiserliği'ne müracaat ettim: bir çaresini bulup, Rusya'ya göndersinler, Kızıllarla harbetmek arzusundayım.

Abdi Bey'in sunduğu cıgarayı, gelişigüzel alıyor. Kibritin alevine, bütün yüzüyle yaklaştı: dış uçları aşağıya düşük sincap grisi gözleri, soğuk soğuk parladılar. Burun deliklerinden öyle bol, o kadar kalabalık bir duman koyveriyor ki, uzaktan sakallarının tutuştuğu sanılabilir.

– ...Mukaddes Rusya'nın sonu! Yoo hayır, 'dünyanın' sonu! Dikkatinizi celbederim Ekselans, harb bitti, büyük hanedanlar da bitti: Habsburglar, Hohenzolernler, Romanoflar nerede? Hepsi göçtüler. Osmanlılar da ayakta kalamaz, gidişat odur. Onun içindir ki, Sultan mukâvim görünen tek taçlı devletten, İngiltere'den himaye talep ediyor. Haklıdır.

Cıgarasından bir nefes aldı. Ocağa döndüğünden suratı kıpkızıl:

– ...aksi halde, diye sürdürdü, bu memleket de bolşevik haydutlarının tasallutundan kurtulamayacaktır.

Gece sofrası, kaşla göz arasında hazırlanıverdi: Riri, kırıta kırıta, örtüdür, peçetedir, tabaktır, bardaktır taşıyor; Madam Mizrahi, salonun yangın loşluğunda, mavi bir kontes hayaleti gibi peydahlanarak, yaptıklarını gözden geçiriyordu. "Bu çatallar olur

mu Riri, sana kaç defa söyledim, büyük büfedekileri çıkaracaksın, gümüş takımları!" Riri'yle, mutfaktan bir oğlan, sonunda yiyecekleri getirdiler. Hizmetçi 'servis yaparken', Rosa Mizrahi Prens Bragin'i sofraya davet etti. Bir gözünü kırpıp, Abdi Bey'e işaret ediyor: "Gülistan içerde sizi beklemektedir."

İçerde, nerede? Abdi Bey, 'ellerini yıkamak bahanesiyle' salondan çıktı, Gülistan'ı hemen orada, geniş koridorda bulacağını sanmıştı, yok; usulca 'Mavi Oda'nın kapısını araladı, deniz pencerelerinden içeriye dolan yıldız aydınlığı, gece tenhalığında dinlenen mobilyalar! Aklına, odasında olabileceği hiç gelmiyor. Oysa oradaydı: yatağın kıyısına oturmuş, 'ayak ayak üstüne' atmıştı; 'Paris modası', tirşe ipekten 'dekolte' tuvaleti, omuzlarını 'kâmilen', göğüslerini 'kısmen' açıkta bırakmış; uzun bir ağızlıkla cıgara içiyor. "Şuna bak, hâl-ü-etvarını görenin dili, Osmanlı kızı demeye nasıl varabilir?"

Gülistan Satvet sözünü tutmuştu: Yalnız Yüzbaşı Larivière kanalıyla Fransız Yüksek Komiserliği'nden değil; 'Babıâli'deki ahbabları vasıtasıyla', çeşitli kaynaklardan, yeterince 'malûmat' derlemiş. Sarkaçlı küpelerini ışıldata ışıldata; sözlerini, ağızlığıyla kesip cıgara dumanlarıyla sise boğarak; Abdi Bey'e aktarıyor: anlaşılan İzmir'in Yunan işgaline bırakılmasına Hükümet'in ve Dersaadet halkının gösterdiği 'infial', işgal makamlarını 'ziyadesiyle' ürkütmüş, mitinglerin yasaklanması 'bu sebebe mebni', o kadar ki bir ara 'kalabalığın savlet edip', Bekirağa Bölüğü'nden tutukluları kurtarmasından korkuluyor!

– ...Babıâli, haklarında tevkif müzekkeresi bulunmayan kırk kadar mevkufu serbest bırakmıştı ya, İngilizler bunu Türk Hükümeti'nin protestosu telâkki eylemişler, öteki mevkufların serbest bırakılması ihtimaline binaen tedbir alıyorlarmış.

Abdi Bey, 'kırk kişinin serbest bırakıldığını' işitmemişti. Nasıl işitecek, gazeteleri 'muntazaman' göremiyor ki! Matmazel Hortense'ın, ya da bahçıvanın gönlü olacak da alıverecek. Fazla 'ısrarlı' görünmek istemiyor, adı 'Bacaksız'a çıkmış, bir de 'Tabansız'mı desinler? Konuyu biraz eşeleyince, Yunus Nadi'nin, Köprülüzade Fuat'ın, hatta Enver'in enîştesi Miralay Kâzım Bey'in salı-

verildikleri meydana çıktı. Eh, Abdi Bey aleyhinde 'tevkif müzekkeresi mevcut olmadığına göre...'

Gülistan Satvet fikrine katılmadı. Ağızlığını sallayarak, havada, cıgarasının ateşiyle kırmızı daireler çiziyordu. Konuşurken, ağzına 'bambaşka bir letâfet veren' iki ön dişi, daha çok dikkati çekiyor:

– ...yo hayır, çabuk nikbin olmayınız! İngiliz Kumandanlığı'nın tedbirleri meyanında, Fransızlara müracaatları olduğunu istihbar ettim: Bekirağa Bölüğü'nün muhafazası maksadıyla kuvvet talebinde bulunmuşlar, zannımca Fransızlar rıza göstermiş!

Sustu, kirpikleriyle gözlerini örterek, ekledi:

– ...zannımca diyorum, zira René lâfı ağzında geveledi, sarih bir şey öğrenemedim. Sarih telâkki ettiğim şudur: bizim hükümet bıraksa dahi, İngilizler, İttihatçıların yakasını kolay kolay bırakmayacaktır.

Salondaki çatırtılı şömine sıcaklığından sonra, odasının hırsız serinliği Abdi Bey'i ürpertmişti. Gülistan Satvet'e baktı, umursamıyor: alkolün etkisinden mi, anlattıklarına kapıldığından mı? Ne münasebet, odadaki tek 'hararet menbaı' kendisi de ondan: çıplak teninden çevresine 'rayıhalı bir hararet intişar etmektedir', insanın başını döndürüyor.

Abdi Bey tekgözlüğünü eline aldı. Gözleri yeniden o kalay parlaklığını kazanmıştı:

– ...yâni, dedi, 'harb mücrimleri' dosyasına sahip çıkacaklar! Beynelmilel hukuka mugayir bir harekettir bu: Dersaadet hukuken onların işgali altında bulunmuyor ki, takibat ve tevkifat Osmanlı makamlarına terettüb eder.

– Vakıa haklısınız! René ağzından kaçırdı: İngiltere'yle Fransa ihtilâfa düşmüşler! Fransızlar –ne de olsa– hukuk-u beşer taraflısı millet, galiba nokta-i nazarınızı müdafaa ediyorlar, İngilizler ise aksini: icab-ı hâlinde, 'mücrimlerin' Osmanlı toprağı haricine naklini derpiş ediyorlarmış.

Novotni'deki görüşmelerinden bir süre sonra, Birlik İdarehanesi'nde Hüsnü Faik ona demişti ki: " ...Yunus Nadi'yi içeri attılar. Rıza Tevfik'in oyununa gelmiş, 'Teslim ol, seni kurtarırım' di-

yor, seninki inanıyor. Felâket şurda ki, işgal muhitlerinde bir Malta sürgünü ihtimali belirdi, itimada şayan menbalardan Londra'yla muhaberat hâlinde olduklarını haber alıyoruz: onlar için belki çare-yi hâldir ama, bizler için tam bir fecaat!"

Gülistan Satvet cıgarasını ağızlığından çıkardı, yatağın başucundaki komodinin kül tablasında söndürdü. Ayağa kalkıyor:

– Hâsılı, daha bir müddet burada kalmanız menfaatınız icabıdır. Bakın Cavit Bey ortaya çıkıyor mu? Müsaadenizle, salona geçsek: Prens'e ayıp oluyor da...

Abdi Bey'in 'tepesi attı'. Gülistan'a bakmıyor, cıva 'şuaları' saçıyor, sanki az sonra gövdesini ince bir cıva tabakasıyla kaplayacak. Dumanları pis pis tüten, asidli, yakıcı bir sesle sordu:

– Aman efendim, bu ne tehâlük! Bakıyorum, beş dakika ayrı kalmaya tahammül edemiyorsunuz: prens mrens, alt tarafı bildiğimiz 'Moskof Ayısıdır', bilmem ki size neresi câzip geliyor?

Gülistan Satvet çıkmak üzereydi, hışımla durdu. Dişlerinin arasından, ıslıklı bir sesle karşılık verdi:

– Orası sizi alâkadar etmez, ne babamsınız ne de zevcim: ahval-i hususiyeme karışamazsınız! Aramızdaki eski gönül aşinalığı da size bu hakkı vermez, anlaşıldı mı?

Daha aşağı perdeden bir ses buldu:

– ...hem, dedi, böyle hiddetli hiddetli bağırmayınız, herkes ne zannedecek! Rosa müşkül mevkide kalabilir.

O gittikten sonra, Abdi Bey, odasında bir zaman dört dönüyor. Gülistan Satvet'i her görüşünde, önüne zor geçebildiği bir kırıp dökme 'iştiyâkı' içini kaplar: Ağzını açıp tek söz söylemese, yerinden kımıldamasa da, bu böyle; her şeyi onu öfkeye kışkırtıyor: alt dudağının bükülüşü, ön dişlerindeki sedef pembeliği, limonküfü gözlerinin 'hulyalı' bakışı! Aslında içine yuvarlandığı bu tuzlu dalga öfke mi, yoksa şehvet mi, ayırdetmesi son derece güç. 'Paris menfası'nda, sıcak bir yakınlık göstermiş olan Gülistan Satvet'in, Dersaadet'e 'avdetinden beri' hesaplı bir uzaklığı, kurnaz bir 'samimiyeti' var ki, onu çileden çıkarıyor. Savaş boyunca, şehirdeki yüksek rütbeli 'Alman zabitanıyla' kırdığı ceviz

bini aştı. Mütareke imzalanalı, İtilâf zabitleriyle düşüp kalkıyor. "Lâkin bu 'Moskof Ayısı' hepsine tüy dikti."

Prens Dmitri Bragin'i ayıya benzetmek, açık bir haksızlıktı: boyu uzunsa da, kalın sayılmaz; hareketleri iridir belki, ama hantal mı, asla! Asyalı inceliğine, Avrupa yaşantısından süzdüğü 'Batılı' görgüsünü katmış; bundan ortaya kalın, kaba ve hantal bir mujik değil, mujik görüntüsü altında "Avrupaî zadegânlığını' ustaca gizleyen, 'Kutsal' Rusyalı bir soylu çıkıyor. Kumara oturdu mu, kedini insafsızca soydurması, eşine dostuna, en çok da kadınlara gösterdiği akıl sır ermez cömertlik, soyluluğunun Moskof yanını oluşturuyorsa; yeri düştüğünde Batılı salon 'âdâbına', akıllıca 'riâyet etmesi' Batılı yanını belirliyor. Böyle kibar bir 'ayı' acaba nerede görülmüş?

Abdi Bey, bunu 'müşahede' etmemiş midir? Onun gibi bir 'salon kurdu', eski bir 'kulağı kesik', etmez olur mu? Prens Bragin'e, Gülistan Satvet'in 'hayâsızca âşikâr ettiği marazî temayül' olmasa, bu gerçeği ilk 'teslim edecek' kuşkusuz odur. Fakat, 'izâhı gayr-ı mümkün bu temâyül, muhakemesini altüst ediyor, itidalini kaybetmesine, zaman zaman feverânına' neden oluyor. Fazladan, bu 'marazî alâkanın' sırrını çözemeyişi yok mu, onu çileden çıkaracak! Yüzbaşı René Lariviére'i Union Française'deki baloda tanıdıktan sonra, herkes sanmıştı ki Gülistan Satvet nihayet 'hayalindeki' erkeği bulmuştur, resim güzeli bu Fransız zabitiyle kurduğu 'hissî rabıta bir evlenmeye müncer olacaktır'. Ne yanılgı! Prens Dmitri Bragin'in 'zuhuru'; ne Yüzbaşı Lariviére bırakıyor, ne güçlü bir evlenme olasılığı! "Kız, bu Moskof Ayısının câzibesinden, maalesef kurtulamıyor, **ma chére**!"

Aslında Gülistan'ın davranış düzenini 'avucunun içi gibi' bilir. Yıllardır, tanıyor. 'Şekli muhtevasına tetabuk etmeyen nev'i şahsına münhasır bir mahlûktur bu', baştan çıkarıcı **femme fatale** rolündedir, erkeğin ilgi dairesine çıldırtıcı cinsel 'vaadlerle', irkiltici çağrışımlarla girer, 'etvarından işve, ef'alinden neş'e eksik olmaz', 'munistir', sokulgandır, elinizi tutması, burun deliklerinin narin titremesi, kirpiklerini indirip cigarasının dumanını yüzünüze üflemesi, öyle 'müsait bir hava' yaratır ki, 'arzu ve iştiyakle kıv-

randığına', yemin etseniz başınız ağrımaz. İş ciddileşmeyegörsün, birden o kadın olmaktan çıkmıştır, son derece 'kaçak güreşir', aradığın yerde bulamazsın, bulduğun zaman 'ihata etmen mümkîn olmaz', 'hâsıl-ı kelâm tam bir **allumeuse**, sırrını fâş etmektense firarı tercih eden bir **frigide**'. Abdi Bey, daha Paris'teki deneyiminden, Gülistan Satvet'in ne olduğunu, ne olmadığını saptamış: "Cinsî temastan, suret-i mutlakada zevk almaz." Böyle olunca, Prens Bragin'in düşük gözlü Asyalı erkek büyüsüne kapıldı diyemeyiz ki!

Geriye ne kalıyor, Refii Satvet Bey'in 'mâli müzayeka içinde bulunması' mı? Herkes onları varlıklı sanır, zamanında gerçekten öyleymişler, Refii Satvet Bey'in 'sefahetine' servet mi dayanır? Neyi var, neyi yok, Paris'te, Nice'te, Montecarlo'da, 'Fransız dilberleriyle' yemiş bitirmiş! 'Hakikatta', Gülistan Satvet'in babası, Abdülhamid'in Paris Sefir-i kebiri Salih Münir Paşa döneminde (o tarihte, henüz 'Bey'), sefaretin 'ruhu mesabesinde' idi: çevresi geniş, Fransız 'hariciyesinde' hatırlı dostları 'mevcut', Fransızcası 'fevkalâde'! Böyle 'vukuflu' bir 'hariciyeci' herkese 'müyesser olur' mu? Mutlakiyet, kıymetini biliyor: 'Damat' Mahmut Paşa, oğulları Prens Sabahaddin ve Lütfullah Beylerle Avrupa'ya kaçınca; alsın getirsin diye, Hünkâr, Ahmet Celâlettin Paşa'yı ardından salmıştı ya, Paşa'nın Jöntürklerle 'temasını' o sağladıktan başka, 'bir kısmının Dersaadet'e avdetini temin zımnında ciddî hizmeti geçmişti'. Hatta, adı Jöntürke çıkmış bazı 'münevveranı' hafiye olarak kullandığı rivayet edilmiştir. Bir bakıma, Abdülhamid'in devr-i saltanatı, Paris Sefareti'nde Refii Satvet Bey'in devr-i saltanatı olmuştu.

'Hürriyet'in ilânını müteakip' durum değişiyor. İttihatçı iktidarların böyle bir 'sicili' olan Refii Satvet Bey'e aynı önem ve değeri vermeleri olası mı? Çok kısa bir sefir-i kebir vekilliğinden sonra, gözden düşmüş, 'harb-ı umumî bidayetinde' emekliye ayrılmıştır. (Gülistan Satvet'in kibir ve azametle sattığı, 'Paris Sefir-i Kebiri'nin kerimesi' etiketi, işte kısa süren bu sefir vekilliğinden 'neşet ediyor'.) Bunlar, baba kız, yüksek yaşamaya alışmış; ikisi de lüksten vazgeçemez, aileden kalan malı mülkü har vurup harman savur-

duklarına göre, alıştıkları 'şaşaa ve debdebeyi' emekli maaşıyla nasıl sürdürecekler? 'Malî müzayekaları' buradan kaynaklanıyor. Gülistan Satvet'in Mecmua-yı Nisvan'ın 'tahrir heyeti'nde bulunması gelir getirmez, gösteriş yapmasına yarar. Refii Satvet Bey, eprimiş Paris şıklığı, yoksul düşmüş 'Kont zarifliğiyle', bazen Tokatlıyan'da, bazen Perapalas'ta açığa alınmış paşalar, 'mütekait' elçilerle bezik oynar, Paris günlerini anlatarak avunur. Gülistan Satvet, bu darlığın baskısından kurtulmak amacıyla, düşüncesizce para saçan Prens Bragin'e meyletmiş' olamaz mı? "Mümkindir." Yine de Abdi Bey'in bir türlü kafasına sığdıramadığı, şu: "Gülistan gibi 'iyi kötü' aile terbiyesi görmüş bir kadın, 'para hatırına', nasıl olur da elin 'Moskof Ayısı'na yaltaklanmayı göze alabilir? Yok canım, yok, hangimize reca etti de sıkıntısını tahfif için elimizden geleni yapmadık, bu 'tehâlük'ün mutlaka başka bir sebebi olmalı."

Abdi Bey, daha fazla gecikmeden, salona bu düşüncelerle dönecektir. Orada gördüğü 'manzara', ne: Prens Bragin, yiyeceğini yemiş, içeceğini içmiş, masanın başında, elinde oyun kâğıtları, hem ustalıkla onları karıştırıyor, hem de tatlı tatlı bir şeyler anlatıyor. Neler mi?

Bir bakıyorsun, bir tarihte Petrograd dolaylarındaki sürek avlarını betimlemeye dalmış: buzlu cama çalar bir gök altında, süt mavisi kaba bir kar, kristalden oyulmuş ulu ağaçlar. Kar köpekleri burunları yerde iz kovalayıp, duman duman havlıyorlar. Dallı budaklı boynuzlarıyla narin geyikler, uzak bir sisin aynasında belirip kayboluyor. Prens Bragin tetiğe basmak üzereymiş gibi heyecanlı:

– Mes'ut günlerdi, diyor. Vakıa Rusya'nın derinliklerinden dehşetengiz bir karanlığın uğuldadığını işitmiyor değildik, lâkin hiçbirimiz Romanofların çift başlı kartalını sarsabileceğine ihtimal vermiyordu. Ne kadar gafilmişiz!

Bir bakıyorsun, savaş öncesinde Paris'te yaşadıklarına atlayıvermiş. Bu daha güzel: Gülistan Satvet'in, Abdi Bey'in o günlere ilişkin anıları bol, şehri, ilginç 'şahsiyetlerini', bellibaşlı eğlence yerlerini, hatta batakhanelerini tanıyorlar. Prens Bragin, dümdüz sakalını, farkında olmadan parmaklarıyla tarayarak:

– Moulin Rouge'un namlı dansözlerinden birine tutulmuştum, diyor. Nasıl şahane bir vücud tarife sığmaz. Muhtemel bileceksiniz, Mimi diye meşhurdu, Can-Can oynamakta eşsiz, bana daima Arap safkanlarının mütehammil zerafetini hatırlatırdı. Bir şubat gecesi, 1907 yahut 1908'de olmak icabeder, ikimiz birlikte...

Gülistan Satvet, mahzun bir neşeyle:

– Aaa, diye atılıyor, o tarihte ben de oradaydım henüz...

Oyuna oturduklarında yalıyı dört yanından kuşatan karanlık, çatır çatır çatırdıyordu. İyi bir oyun olmadı. Bir kere Prens Bragin Le Temps'da okuduğu habere takılmıştı, içisıra harıl harıl Kolçak'ın gerilemesinden doğabilecek kötü olasılıkları tartışıyordu. Abdi Bey'e gelince, kafasını Gülistan Satvet'le Rus Prensi arasındaki ilişkinin 'sırrını' çözmeye takmış; bir gözü kâğıtlardaysa, ötekisi ikisinde: Prens Bragin, Gülistan'a aşırı bir yakınlık gösteriyor mu? Gülistan Satvet Prens'e ne cilveler yapıyor? vs... Oyunu sürükleyecek iki kişi, böyle içlerinden zaptedilmiş olunca, kumarı tutkusal kılan gerilim doğabilir mi? Gerilimsiz kumarınsa tadı olmaz. Olmadı da. Öyle ki, Prens Bragin bazen sırası geldiği halde oynamayı unutuyor, düşük gözkapaklı Kalmuk gözleri şöminenin kıvılcımlı korlarına dalıyordu. Bazen de yanlış kâğıt oynayıp, işin sarpa sardığını görünce, yorgun gülümseyerek:

– Mağlubiyet, mağlubiyet! diyordu. Kaderimiz hep mağlubiyetten mi açılmıştır Ekselans?

Hakçası, oyun süresince Prens Bragin, Gülistan Satvet'e öyle aşırı bir yakınlık göstermedi. Kimseye göstermiyor. Gazetede okuduğu haber, adamın sarhoş neşesini 'berhava etti', 'idrakinin muhtelif aksamı yekdiğeriyle irtibatı kaybettiğinden, mahza, mütemadî bir kopukluğa düçar olmuştur'. Oysa Gülistan Satvet'in, cilvenin 'envaını' ipe dizdiği su götürmez. Masanın çevresinde sanki dört değil, iki kişi oturuyor: sadece o, bir de Prens Dmitri Aleksiyeviç Bragin. İlgi, özen, dikkat, sevgi gösterisi daima Prens'e! Durup durup, çilek pembesi dilini, canfes kızılı dudaklarının üzerinden bir geçiriyor, can mı bırakır? Abdi Bey'i 'divâne etmek' kasdıyla yapıyor bunu, 'şek şüphe yok'. Prens cıgara yakacak mı oldu, kül tablası (trak!) elinin altında; kâğıdını mı düşür-

dü, yere ulaşması ne mümkün, (hop!) Gülistan'ın eteğinde; göz göze mi geldiler, rimelli kirpiklerin karanlık perdesi ardından limonküfü gözler, sessiz ama öyle 'canhıraş' zevk çığlıkları atıyorlar ki, Abdi Bey'in olanca erkekliği kıyam ediyor. Oyun, oyun olmaktan çıktı. Prens'in iştahsızlığından yararlanıp istediği kadar ütsün dursun, gerçekte Abdi Bey 'hayalî', bir sevişme dalgasına düştü. Gülistan Satvet bunu hınzırca kışkırtıyor: bak bak, sözde Prens Bragin'in bıyığının ucuna takılan tütün kırıntısını alacak, kızıl çakıntılı sivri tırnaklarını ağzına doğru uzatışından, parmak uçlarını ısırmasını istediği anlamı çıkarılabilir, ya da elinin sırtıyla bıyıklarını okşamaya niyetlendiği. **"Garce!"**

Abdi Bey, salon çapkinliğinin en aşağılık 'numaralarından' birisine 'tenezzül ederek', arasıra masanın altından Gülistan'ın bacağını bulabilir mi? Bulmasına elbet bulur, istediği sıcak ve yumuşak teması kesinlikle sağlayamaz. Gülistan Satvet, yüzünde belirivéren küstah bir aşağılayıcılıkla, masanın altından, ayağını ayağıyla iter. Abdi Bey'in gözleri yeniden kalaylandı, magnezyum yalazına benzer bir parıltı saçıyor; yalapşap, yanmasıyla sönmesi bir olan bir parıltı değil bu; inanılmaz yoğunlukta sürekli bir ışık, dokunduğu yeri radyuma bulanmışçasına yanardöner kılıyor. Sesindeki asit dozu yükseldi mi ne, dudaklarından çıkan her kelime birer tuzruhu damlası, yeşil çuhaya düştüğü yeri, pis bir duman çıkarıp cıss diye yakıyor. Yılmadı ama, bu sefer, kâğıtları almak bahanesiyle, elini tutmaya uzandı...

(...Barzilayların 'hususi' deniz banyosunda, Rosa'nın çıplak kolunu sımsıkı kavradı. Şehvet ve korkudan sapır sapır titriyor. Temmuz güneşi, ahşap soyunma yerinin çatlaklarından, enli bıçaklar hâlinde sızıp, parıl parıl körpe vücutlarını doğramaktadır. Dışarda göktaşı mavisi bir deniz, üzerinde kıvamlı yaz buğusu, vahşi çığlıklarını saklayacak yer bulamayan savruk martılar. Öğle uykusu saati. Herkes evine çekilmiş, ne öteki 'hususi' banyolarda 'deniz safası' yapanlar kalmış, ne sandalla dolaşan balık meraklıları. O, Rosa'nın kaygısız sâkinliğine şaşıp kalıyor. Onu buraya çağıran Rosa Barzilay, gözleri iki mavi çiçek gibi rüyalarını zehirleyen komşunun kızı, ondan beş-altı yaş büyük, onun bilmediği

her şeyi biliyor: üzerine eğilip, kafasını karpuz gibi avuçları arasına alarak, dudaklarını çiğneyen de o!

Gözlerini iyice yummuş, kâbusa benzer bir izlenim geliştiriyordu: güçlü bir el başından bastırmış da, suyun altına itilmiş, ne kadar çabalasa dışarı çıkamıyor: Ha boğuldu, ha boğulacak! O telâşla mı nedir, gözlerini açtı ki, aaa, saydam yosun yeşili bir aydınlık; yansıya yansıya çevresinde dolanan balıklar, iri ayna parçaları; su kabarcıkları, fıkır fıkır yükseliyor. O ne, dudaklarını zorla ayırıp ağzının pembe loşluğuna dalan, ufak bir ahtapotun üç beş kolundan biri mi, yoksa Rosa'nın ahlâksız dili mi? Öyle de sıcak ki, üff öyle de sıcak ki! Öpüşme uzadıkça erkekliği ayağa kalktı, keyiflensin mi utansın mı kestiremiyor, Rosa onu sımsıkı sarıp kendine çektikçe, şeyi dokunacak diye geri çekilişi bu yüzden. Oysa dokunmasını ne kadar arzu ediyor. Allah bilir! Yalnız dokunmasını mı, yooo, neresi olduğunu pek bilemediği bir yerleri delip geçmesini de, ne var ki...)

...erken davranan Gülistan Satvet, kâğıtları çuhanın üzerine bırakıverip, 'hamlesini' savuşturuyor. Bakışıyorlar. Abdi Bey'i bir korku aldı. İçinde gerginliği kaygı verici 'raddelere' ulaşan, son derece ince, son derece 'mukavim' bir telin, titreşerek 'meşum' bir rüzgâr gibi vınladığını duyuyordu. İzlenim o kadar somut, o kadar gerçekti ki, öbürleri de duyacaklar diye korkuyor. Sağa sola şaşkın şaşkın bakınmasının nedeni bu. Hayır, kimse bir şeyin farkında olmamış. Oyun cansız sürükleniyor. Rosa Mizrahi, yüzünde 'manidar' bir tebessüm, ağzında sarı sarı tüten Miralay Morley'in İngiliz cıgarası, gözlerini masmavi kısmış, elindeki kâğıtları süzmektedir. Gülistan Satvet, Prens Bragin'in neredeyse ağzına girecek. Prens Bragin, sol eliyle sakalını sıvazlayıp, göğüs geçiriyor.

Çok sürmedi, kâğıtlarını isteksizce önüne bıraktı:

– Bu gecelik yeter, dedi. Keyifsiz olmalıyım.

Suratından bir bozgun sonrası umutsuzluğu akıyordu. Düzen tutmaz perçemleri gözlerine girmiş, dudaklarının 'gayr-ı tabii' kırmızılığı, koyu vişneçürüğüne dönmüştü. Topuklarını vurup boyun kırarak, Madam Mizrahi'nin, Abdi Bey'in önünde, ayrı ayrı selâm verdi. Gülistan Satvet, baştan çıkarıcı 'rayıhasını' dalgalandıra

dalgalandıra, gözleri örtülü, dudakları aralık, her ikisiyle Fransızca vedalaşıyor.

– Bonsoir, ma chêre! Au revoir, mon bey!

Orada bir dakika daha kalırlarsa, sonuçlarına katlanamayacakları 'feci hadiselere' karışacaklarmış gibi, sessiz bir telâşla kapıya seğirtiyorlar. Dışarda, görkemli mayıs gecesi. Bugatti'nin güçlü motoru, yaprakları ürperten bahar serinliğini, yanardağ homurtularıyla darmadağın ediyor. Farların, çevresel bir hareketle dönen aydınlığında, suskun ağaç gövdeleri, sarmaşıkların boğduğu kameriye, hayalet bir kedinin fosfor yeşili gözleri, bahçe kapısı! Otomobil uzaklaşıp, Boğaz'ın yıldızlı sessizliği yalının üzerine çatılınca, birkaç gecedir servilere 'musallat olan' puhu kuşunun soğuk ötüşünü işittiler. "Neveser olmalıydı, kimbilir ne felâketler isdidlâl ederdi".

Hemen yatmıyorlar. Yatamazlardı ki! Madam Rosa Mizrahi, yalnız kaldıkları zaman, Gülistan Satvet'in Abdi Bey'e neler söylediğini merak ediyordu. Abdi Bey ise, akşamdan beri 'zihnen' o kadar hazırlandığı sevişmeyi, Rosa'yla gerçekleştirmenin hesaplarını yapıyor. "Cinsî münasebet mavzubahis oldu mu, Rosa'nın imtinaı vaki değildir. Karı, fitraten kaltak. Bendenize meclûbiyeti ise, istisnaî bir sebebe müstenit". Salon gözlerine nedense daha loş, tenha ve hantal göründü: şöminedeki korlar, kararmaya yüz tutmuş. 'Rutubet', görünmez bir sansar, koltuktan koltuğa atlıyor. Camlarda, uçuşan yıldızların, tel tel kuyruk izleri.

Madam Rosa Mizrahi,* niyetini, sorduğu soruyla, daha çok bu soruyu soruş biçimiyle belli etti:

– Abdi ne dersin, bu Gülistan haddini tecavüz etmiyor mu? Gösterdiğimiz itibarı hazmedemedi galiba, onlar ne **maniére**'lerdi öyle? Senin derdine deva olabildi mi bâri?

Abdi bey tekgözlüğünü eline alıyor. Gözlerinin kalaylı parıltısı, yırtıcı bir keskinliğe ulaştı. Sebebi açık: Madam Mizrahi, gençlik yıllarının senlibenli konuşmasına kaydı mı, 'envai türlü hayâsızlığa teşne' demektir. Aile hayatlarında, her ikisini de 'bedbaht

---

* Bkz.: **'Sırtlan Payı'**.

eden' cinsel nedenlerle, Selânik'te 'tekrar tesis-i münasebet' ettikleri tarihten bu yana, bu böyle! Hiç şaşmaz!

– ...vaziyet muğlak görünüyor, sarahata varmadık: Bekirağa Bölüğü'ndeki mevkuflardan bir kısmı azad edilmiş ama, İngilizlerin 'harb mücrimi' telâkki ettikleri eşhası, memleket haricine sürmelerinden endişe ediliyor.

Rosa Mizrahi'nin yüzünde, o gülümseme: yassı, beyaz ve kadın dişleri, ısırmaya niyetliymiş gibi meydana çıktı. Gözlerindeki havagazı alevlerinin mavisi, gittikçe eflâtuna çalıyor; içisıra çürük morların, menekşe yaprakları hâlinde açıldığı, kadife ışıltılı tüylü bir eflâtun! Burun delikleri, yalnız onun duyabildiği gizemli bir kokuyu alıyormuşcasına, hızla açılıp kapanıyor. Abdi Bey'i hiç yanıltmayan işaretlerdi bunlar. "Ayağında külotu da yoktur bu fahişenin, oldum bittim külotsuz gezmekten hoşlanır." Harekete geçmeden, o yarı divan koltuğa oturmasını bekledi: boyunun aşırı kısalığı yüzünden ayaktayken sokulmayı sevmiyor, gülünç olduğu kanısındadır.

Rosa Mizrahi, pantolonunun düğmelerini çözüyor, bir yandan harıltılı bir sesle:

– ...endişeyi Gülistan ızhar etmese gerek, diyordu, oyun müddetince ateşli nazarların onu bir lahza bile terk etmediği halde, daha ziyade Prens'le alâkadardı: hicab etmese, önümüzde koynuna girecek!

Abdi Bey elini kadının belinden kalçalarına, kalçalarından daha aşağıları kaydırıyor. Neden hoşlandığını bilmez mi?

(...Barzilayların 'hususi' deniz banyosu, tuzlu sudan yorgun tahtaları, güneşten kızmış çinkolarıyla terlerine karışır, sanki buharlaşırdı. Soluk soluğa Rosa'nın, iri kemikli vücudu durduğu yerde duramaz, belâlı bir su burgacı gibi, kollarının arasında çalkalanarak dönerdi: neresi neresine değse, işte orasında, ta içine işleyen, kaşla göz arasında aleve dönüşüp, damarlarından 'cevelâna başlayan, meçhul' bir ateş! Soluklanmak için dudaklarını dişlerinden kurtardığı an, ağzına, birbiri ardınca göğüsleri doluşuyor: iri, karadut uçlarından, sıcak, dumanlı sıvılar salıveren diri memeler bunlar! Rüyalarında bile görmeye 'cüret edemediği'.

Sevişmeyi ustalıkla yöneten Rosa, tek bir şeye direnir: 'alelâde cinsî münasebete'. Gerçekçiliğinden yapıyor. "Museviler de Müslümanlar kadar, hatta daha fazla ehemmiyet atfettiğinden, suret-i kat'iyede **virginité**'sini muhafaza etmek zaruretindeymiş, binaenaleyh arzudan tecennün etse 'önden yanaşmasına' rıza gösteremezmiş!" (Kelimenin nedense Osmanlıcasına 'tenezzül etmez', her defasında Fransızcasını söylerdi. 'Bekâret' yerine, '**Virginité**.')

Görünüşe aldanmamalı! Dişten tırnaktan artırıp, kızlarına yüklü bir drahoma hazırladılarsa da, Barzilayların 'eski halleri yok', onu varlıklı Musevî ailelerinden birine başgöz edip, 'vaziyetlerini' düzeltmeyi tasarlıyorlar. Babası, geçen yıl Beyrut'a gitmişti, oranın Selânik'ten göçme tüccarlarından Mizrahilerin oğlunu görmüş, gözü kalmış: adı, Leon. Eh Rosa gösterişli kız. Notre Dame de Sion'da okudu, yol yordam öğrendi. Fransızca konuşur, bu zengin ailenin 'yegâne mahdumunu teshir etmesini' nasıl olsa becerecek, "Bütün mesele, gerdeğe bakire olarak girmesini teminata bağlayabilmektedir". Ailesinin durumunu da, hayallerini de iyi bilen Rosa, ilişkilerini ona göre ayarlıyor, **virginité**'sine el sürdürür mü, asla! İyi ama bu, gönlünün çektiğiyle oynaşmasına engel olmayacak mı? Kim demiş!

Bulduğu çare, çaresizliği kadar eski ve alışılmıştı: iki kalçası, kuyruk sokumu ayırımından iki elle avuçlanıp, ağır ağır, erkekliğin üzerine oturtulacak! "Duhul vâki olduktan sonra, elleri, baldırlarını seve seve ön tarafa kaydırıp, apış arasını okşamak gerekiyor: yavaş yavaş, ısrarla! Aklını başından alır: artık ne çığlık atmalar, ne inlemeler, ne solumalar! Bazen iki elden birinin göğüslerini burup yoğurmasını; öbürünün ise bızırıyla oynamasını ister. Cinselliği öyle bereketlidir ki, birine ulaşır ulaşmaz öbürüne başlayıp, sırtısıra, bilinmez kaç kere 'inzal olur."

Akıllara ziyan bir 'keyfiyet'!..)

Saat buçuğu çaldı: zerre zerre dağılan ağır titreşimleri, avize kristallerinden tınlayarak yansıyor, varla yok arası gizli yakınmaları andırır, tınlamalar. Abdi Bey, kaç buçuk olduğunu çıkaramadı, üç buçuk mu, dört buçuk mu? Camlarda karanlık, gümüş sırlı

tatlı bir laciverde açılıyordu, az sonra derinliklerinde mor lâleler, haşhaş pembesi şafak kuşları uçuşur. "Bu itibarla, işi içerdeki odada yapmaları çok daha makûl olacaktı". Önermesine önerdi ama, Rosa Mizrahi böylesini yeğliyor: kaçamak olmak, her an diken üstünde, her an bastırılma tehlikesiyle burun buruna! Gerilimli bir ortamda sevişmek, ona, o mutlu gençlik yıllarını, o yılların korkulu sevişmelerini hatırlatıyormuş: hani yazları 'hususi' deniz banyosunda, kışları Halıcızade Yalısı'nın bahçesindeki limonlukta, yürekleri çarpa çarpa sevişirlerdi ya!..

Abdi Bey, 'tahmininde' yanılmamıştı: 'bermutad' külotsuzdu Rosa, eteğini kaldırdı, ağır ağır kucağına oturup, erkekliğini içine aldı. Hatırı sayılır ağırlığı, bunaltıcı terli kumaş, tütün ve **chypre** kokusuyla, Abdi Bey'i handiyse boğacak. Adamın zaten ufak tefek gövdesi, koltuğa öylesine gömülmüş ki, varlığı belirsiz; sadece, sıklaşan solukları işitiliyor. Rosa Mizrahi, eskisinden farklı, sevişirken aralıksız söyleniyor. Kalın, sık sık ağdalaşan, maçun gibi uzayıp etrafa bulaşan bir sesle, neler demiyor ki:

– ...Abdi, söyle neyim ben, orospu muyum, ha, orospunun da rezili mi? Hadi söyle, orospu de bana, fahişe de, zilli fahişe! Söylesene Abdi, ağzından işiteyim, müptezel bir fahişe olduğumu...

Ya da, dişlerinin arasından, ıslık ıslığa tutturuyor:

– ...Gülistan'ı tecziye etmeliyiz. Mutlaka. Yanına bırakacak mıyız bunu, tecziye etmeliyiz. Adam akıllı kırbaçlayarak! O tombul butlarına, kan çıkıncaya kadar vurmalı! Memelerine de! Apış arasına da! Evvelâ anadan doğma soyup, bilâhare vereceksin kırbacı, vereceksin kırbacı...

Abdi Bey terlemiş, tuzlu damlalar gözlerini yakıyor, parmak uçlarıyla Rosa'nın tüyleri arasında aradığı bızırı buldu, bastırmaya başladı. Onu dinlerken, 'hayalinde' en yosma hâliyle Gülistan Satvet'in canlanacağını sanmıştı, yanılmış; kucağına, Rosa'nın gençliği diye Raşel'in hayalini oturttuğunu, birden fark ediyor: onu 'tahrik eden', Gülistan Satvet değilmiş anlaşılan, Raşel'in 'fütursuz hayasızlığıymış'!

Sonra nedense Neveser'i hatırladı, çok da utandı.

İstanbul ahalisinin İzmir'in işgaline aksülameli devam ediyor.

SULTANAHMET MİTİNGİNE YÜZBİN KİŞİ İŞTİRAK ETTİ

Hatiplerden Halide Edip Hanım, halkı 'sancağımıza, ecdadımızın namusuna ihanet etmeyeceğimize' dair yemin ettirdi.

Dersaadet (Hususi)

İzmir'in işgalini müteakip, şehrimizin hemen her semtinde yapılan protesto mitinglerinin en muazzamı dün Sultanahmet Meydanı'nda, iki tarihî abidenin arasında yapılmıştır. Sabahın erken saatlerinden itibaren şehrin her köşesinden ahali tuğyan etmiş bir nehir gibi Sultanahmet'e akıyordu. Birçok semtlerde dükkânlar kapatılmıştı. Halk meydana sığmamış, mücavir sokaklara taşmış, civardaki ağaçların dallarına, binaların damlarına çıkmıştı.

Elli kadar cemiyetin, bilumum mekâtibin ve siyasi fırkaların iştirak ettiği mitingde, Türk bayrakları siyah tüllerle kaplanmıştı. Sultanahmet Camii önündeki kürsü de siyah bezlerle örtülmüş olup, önünde Wilson Prensiplerinin Türklere ait 12. maddesi siyah bir çerçeve içinde duruyordu.

Hatipler Kürsüde

Kürsüye evvelâ Şair Mehmet Emin Bey gelmiş ve demiştir ki: "Bu zulüm ve vahşet niçin yapılıyor? İzmir'i Yunanistan ve

Türkü Yunanlı yapmak için mi? Hayır kardeşler! İzmir altı asırdan beri kırk ulu camiinin beyaz minarelerinde ezan seslerini yedi kat gökte dalgalandıran bir Müslüman şehridir."

Mehmet Emin Bey, "Yine mi kan, yine mi ateş?" diye sormuş, sözlerine ezcümle şöyle devam etmiştir:

"Garba dönerek haykırmak ve şunları söylemek istiyorum: Ey Avrupa, ey Amerika, bunun mes'uliyeti sizin olacaktır!"

Payıtaht matbuatı namına konuşan Fahrettin Bey ise, ecnebi devlet idaresine davetiye çıkaran bir-iki İstanbul gazetesi bulunduğunu tebarüz ettirerek, bu fikri reddetmiş, konuşmasını Fikret'in şu mısralarıyla ikmal etmiştir:

"Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa,
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır."

Halide Edip Konuşuyor

Mitingin en heyecanlı hitabesini Muallime Halide Edip Hanım yapmıştır. Halide Edip muazzam kalabalığı galeyana getiren hitabesine şöyle başlamıştır:

"Kardeşlerim, evlâtlarım! Ruhu semavatta olan yediyüz senelik şanlı tarihimiz, bu minarelerden bugün Osmanlı tarihinin faciasını seyrediyor. Bu muazzam, bu tarihî meydanda zafer alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyaların öteki ucuna at süren namağlûp Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Bugün de dünkü kadar kahraman ve talihsiz Türk milletinin anasıyım. Millet namına, ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bugün kolları kesilmiş olan Türkün kalbi, eski cesaret ve gücünü kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki, Osmanlı sancağına, tarihine ihanet etmeyeceğim."

Halide Edip Hanım, bilâhare meydandaki yüzbin kişiyi de "sancağımıza, ecdadımızın namusuna ihanet etmeyeceğimize" yemin ettirmiş, müteakiben halka takdim edilen beyanname ittifakla kabul edilmiştir.

Kardeşi Ahmet Ziya,* artık umudunu kestiği bir sırada, Berlin'den çıkagelmeseydi, o mayıs Neveser'in yüzü hiç gülmemiş olacaktı: ne uğursuz aymış!

İzmir'in işgali 'faciası' özel nedenlerden, onu ayrıca ilgilendiriyor: Selânik elden çıkınca, ailesi İzmir'e göçmüştür. Babası Ziya Bey, Rumeli Demiryolları Kumpanyası'ndaki işinden ayrıldı. Alman tanıdıkları araya koyarak, Deutsche Levant Linie'nin İzmir Acentasında iş buldu, orada çalışıyor. Daha doğrusu, mütarekenin ilânına değin, orada çalışıyordu. Bir süredir, Almanların bu denizcilik şirketi de, İtilaf Devletlerinin gözetimindeymiş, öyle diyorlar.

Yunanlıların İzmir'de açıkça 'Müslüman katliâmı' yaptığını işitir de, Neveser 'tabiatındaki' duyarlı bir kadın, nasıl 'mahv-üperişan' olmaz? Hatıra defterinin, mayısın ikinci yarısına ilişkin sayfaları, 'en mükedder, en müteellim' sayfalarıdır. Tesadüf, yağmur; Dersaadet'in, insanı içinden çökerten, karanlık yağmuru. Yağdığını görmez, aşağılık nemiyle iliklerine kadar ıslanırsın. Kulak içlerinde su tozu birikir, gözlükler buğulanır. Yağmur yağdı mı, akşamları tüyleri diken diken eden bir serinlik çıkıyor. Kaç kere, Nefti Salon'daki yağ yeşili büyük çini sobayı yakmak zorunda kaldılar. Neveser, sözde Hölderlin'den şiir okuyarak avunuyordu. Yalan, Balkan bozgununda bile, bu derece sarsıldığını hatırlamıyor. Akşam sabah, dua! Gece, başını yastığına koyar koymaz, iki yanında, zavallı annesinin babasının, 'Yunan süngüleriyle delik deşik edilmiş na'şları', upuzun: Uyuyabilirsen, uyu! Birkaç kere, Kâmil Efendi'yi gönderip, telgraf 'keşide ettirdi, ahval-i hâzıra dolayısıyla' ellerine geçip geçmediğini kestiremiyor ki! Hâlâ bir cevap çıkmayışı, belki telgraflarını almadıklarındandır.

---

* Bkz.: **'Sırtlan Payı'**, **'Yaraya Tuz Basmak'**.

Aslında bu, tuzu biberi! Kardeşi Ahmet Ziya'dan aylardır ses yok. 'Mağlubiyet' Almanya'yı karıştırmış, gazeteler yazıyor. Geçen yıldan belliydi. Ahmet Ziya'nın son mektupları, 'kürre-i arzı mihverinden çıkaracak, ihtilal-i kebir'in ayrıntılarıyla dolu: donanma isyan etmiş, sokaklarda vuruşan askerlerle işçiler, Berlin'in ıslak duvarlarında komünist afişleri. İster misin bu 'bâdirede' sevgili kardeşi 'telef olsun'? Neveser'in 'rakik yüreği' buna dayanır mı? Hele onun candan, gözünü budaktan sakınmaz 'mizacı'nı hatırladıkça!

Geceleri, Doğan'ı yatırdıktan sonra, Nefti Salon'da tek başına oturup, sessiz sessiz gözyaşı döküyor. Kucağında Hölderlin'in şiirleri. Camlarda ayın parçalayıp yaldızladığı 'gümüşî' bulutlar, işgal donanmasının yanıp sönen işaret fenerleri, ansızın bir ışıldak! Nasıl ağlamasın: kocası Abdi Bey, 'tevfik olunmak' korkusuyla, Mizrahilerin yalısına kapandı, hanidir evine uğramıyor. Kardeşi, savaşın sonunda mı, devrimin başında mı olduğu anlaşılamayan bir Almanya'da, kayıp! 'Ebeveyni' ise, Müslüman halkın kırıldığı İzmir'de, çaresiz! Çaresiz mi, başlarına bir felaket mi geldi, nasıl bilebilir? İşgalin üstünden bir hafta geçtiği halde, haber çıkmadı. Neveser, 'Beynelmilel Graudünden Sanatoryumu'ndaki en 'nevmîd' günlerini arıyor, çünkü yakınlarının akıbeti, onu, kendi akıbetinden çok daha fazla etkilemektedir: hastalığının 'mahiyetini' öğrendi öğreneli öleceğine alışmış, 'âdeta âşina olmuş', oysa kardeşinin ya da 'ebeveyninin' ölümü olasılığı onu 'helâk' ediyor. Dayanamaz, hayır dayanamaz!

İşgalden sonraki onuncu gün mü ne, İzmir'den sonunda 'ferah' bir haber: çok şükür, annesi ve babası sağ ve selametteymiş! Ama, zorlukla eline ulaştırılabilen mektup, öyle 'dehşetengiz' başka bir haberi içeriyor ki, okuduğu an dünya Neveser'in başına yıkıldı, ağlasın mı gülsün mü bilemedi. 'Alaman' Ziya Bey, tecrübeli adam, 'payıtahtla' bağlantının aksayacağını kestirmiş, talihini dost bir şirket aracılığıyla denemişti. O sabah Doğan, halılara yayılıp dökülmüş, annesinin İsviçre'den getirdiği oyuncak şimendiferin raylarını döşüyor: köprülerini kurmuş, istasyonlarını yerleştirecek! Yağmurdan sonra güneş açtı: Marmara'nın sırtı, taa

Adalar'a kadar bütün balık pulu, gökkuşağı alacası parıldıyor. Neveser, salıncaklı koltuğunda, bir gün önceki Kadıköy Mitinginin tafsilatını gazetelerden okumaya dalmış. İzmir'de neler oluyor diye, sabahları ilk işi, gazetelere bakmak!

Yağmura 'rağmen', Kadıköy Belediye Dairesi önünde, genç ihtiyar, çoluk çocuk, 'yirmi bini mütecaviz' bir kalabalık toplanmış. Birlik'te, 'hatiplerden' Fahreddin Bey'in en can alıcı cümlesini, 'serlevha'ya çıkmışlar: "Bizim artık Avrupa'ya emniyetimiz yoktur." Yunus Nadi Bey serbest kalır kalmaz 'tekrar intişara başlayan' Yeni Gün ise, mitingte Şair Hüseyin Suat Bey'in 'inşad ettiği manzumeyi' yayımlıyor:

"Azmimiz öyle metindir ki billâh
vermeyiz İzmir'i/ Allah allah!"

Neveser, 'ahaliyi' coşturan Münevver Sâime Hanım'ın söylevini okurken tüylerinin ürperdiğini hissetti:

"...bizim tamamiyet-i mülkiyetimizi muhafaza edeceklermiş! Fakat hangi hudut dahilinde? Bu tasrih edilmedikçe, Türkiye'de sulh mümkün olmayacaktır. Efendiler, az söylemek, çok yapmak zamanı gelmiştir. Biz sadece ağlıyoruz, ağlamakla kazanılmış hak, hıçkırıklarımızı dinleyecek kalp yoktur..."

Son günlerdeki 'hâlet-i ruhiyesi'ne denk düştüğünden mi ne, son iki satır Neveser'i çok fena etkiledi. Kollarını kavuşturup gözyaşı dökmekten başka elinden ne geliyor? Hiçbir şey! Oysa mitingler, Dersaadet'in 'derûnunda, mâşerî' bir tepkinin varlığını ortaya çıkardı. Şehrin bilinmez neresinde, 'âdeta devâsâ bir kalp' çarpıyor: yeni bir doğuşun müjdesi midir bu, yoksa bir 'basübâdelmevt' mi?

O sırada, telefon:

– 327 mi efendim?

– ...hanımefendi, burası Van der Zee Acentasıdır, bendeniz Tercüman Hrant, İzmir'den irsâli tarafınıza yapılmış bir mektup aldık, bir zahmet birini gönderirseniz, yazıhanemiz Galata'da olup...

Kâmil Efendi mektubu getirinceye kadar, Neveser evin için-

de durabildi mi? Oradan oraya çarpınıyor: bir ara terasa çıkıp, çiçeklerin taze bahar yeşilliğini okşadı; bir ara yazıhanede Frau Schoenberg'in armağanı şiir kitabını okumayı deniyor: maroken cilt, yaldız işlemeli, köşesine gotik harflerle Neveser'in adı oyulmuş: Schiller'in şiirleri. "Zihnini okuduğuna veremiyor ki", en doğrusu mutfakta Mercimek Nine'yle çene çalıp oyalanmak! Nasıl, Aynalıçeşme'de sarhoş İngiliz bahriyelileri, 'iki taze'nin çarşaflarını mı yırtmışlar, vah vah vah, ne günlere kaldık! Ümmet-i Muhammed, 'kefere'nin üstüne savlet etmemiş mi? Etmiş, etmez olur mu? Polisler, kıranta bir beyi Arapyan Hanı'na götürmüşler, Maarif Nezareti'nde kâtipmiş galiba! Aman Allahım, Ramazan-ı şerif arefesinde, daha vahim hadiseler olmasa bâri!

Babasının mektubu, 'mutadı veçhiyle', mürekkebi yeşile çalar mor, yazısı sülüs-ü celîyi andırır, kısa bir mektuptu:

Fi 20 Mayıs 1335, İzmir

Nûr-u aynım, evladım,

Kaderimizde bu zillet de var imiş, Selânik'te zulmünden firar eylediğimiz Yunan, İzmir'de geldi bizi buldu: hicran içinde perişanız.

İşgalin dehşetini tasvire takatım kifayet etmez, Kordonboyu'nda yüzlerce Türk katledildi, mücavir kasabalardan katliam haberleri geliyor. Bir hissikablelvuku ile, o gece, ihtiyaten Karşıyaka'daki ahbablarımızda kalmıştık, isabet etmişiz. Cenab-ı Hakkın lutf-u-keremiyle, annen ve ben, elyevm sağ ve selâmetteyiz. Buna da şükür.

Meçhuliyette kalınca, senin ne kadar tasalanacağını düşünerek, keyfiyeti derhal tarafına iş'ara karar verdik. Refiki azizim, Van der Zee Şirketi'nin sahibi Heinrich Bey, aynı zamanda Norveç Devletinin fahri konsolosu bulunmakla nisbî bir emniyete sahiptir, lutf-ü-delâletiyle şu birkaç satırlık mektubumun sana vüsûlunu temine sarf-ı gayret edeceğiz. İnşallah muvaffak oluruz.

Annen ve ben sarılıp, hasretle gözlerinden pus eder; Abdi Beyefendiye arz-ı hörmet ederiz.

Pederin Ziya

Hamiş: **bizim damadın Selânik'ten âşinası Nevres Bey'i hatırlar mısın? İşgal günü, Konak'ta Yunan bayraktarını geberten sahib-i hamiyet odur. Aşkolsun çocuğa! Akıbeti maalesef meçhul, şehid edilmiş olması kuvvetle muhtemel. Evini Rumlar yağma etmiş, hemşiresi Melek Hanım, Heinrich Bey'in taht-ı himayesindedir, zannımca Amerikan Kız Koleji'ne yerleştirmeyi münasip görmüşler.**

Neveser, elinde babasının mektubu, donakalmıştı. Ağladığını, gözyaşı kâğıda damlayınca anladı. Neden ağlıyor? Anne ve babasının sağlığına sevindiğinden mi? Nevres Bey'in 'meçhul' akıbetine üzüldüğünden mi? Nevres Bey! Nevres Bey! Gururlu 'mükedder' hâlini, aldatıcı 'sükûnetinin' gizlediği 'âteşîn mizacını' asla unutamayacağı, Nevres Bey! İster istemez, kulaklarına, Davos'taki sanatoryumun ecza, linoleum ve içten içe reçine kokan sessiz beyazlığında, ona söylemiş oldukları yansıyacaktır:

– ...âti-yi insaniyeti, kan ve vahşetle tehdid eden tasavvur ve niyetler, Neveser Hanım, Türkün mevcudiyet-i bî-zevalini, vâki olsa bile, nakisedâr edemez. Bunu böyle bilesiniz!

Hayret! İki yıldan 'ziyade' mi olmuş! Hararetinin, 'bilhassa' geceleri, 38 civarında dolaştığı 'buhranlı' bir dönemdi. Öğle vakti, sanatoryumun kabul salonunda oturmuş, piyano dinliyor; bir yandan da, Cenâb'ın Elhân-ı Şitâ'sını, ağızdan Almancaya çevirmeye çabalıyor. Frau Schoenberg, şiire meraklı geçinir de! Hani canım, şu mısralarla başlayan ünlü şiir:

"Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş
eşini gayb eyleyen bir kuş
gibi kar
geçen eyyam-ı nev-baharı arar..."

Sis mavisi kar, çevredeki çam ormanlarını kapladıkça, tekrarlayıp durduğu mısraları, besbelli bir başkasıyla paylaşmak istemişti. Salonun **bisotée** camlı cümle kapısından, o sırada, sırtında yakası kürklü palto, gözünde dumanlı kar gözlükleriyle, 'vakûr' bir zat giriyor: ince, upuzun boylu, dalgalı kumral saçları tel tel kırlaşmış! İnsanlar çift yaratılır diye tevekkeli dememişler: Nevres Bey'in tıpkısı! Yüreği nasıl oynadı Allah bilir. Onun telaşlı ilgisini görünce, sanatoryuma gireni çıkanı vesveseli bir dikkatle izleyen Frau Schoenberg, gözlerini kapıya çevirip gelenin kimliğini açıklıyor:

– ...Kont Grikovskiy, Polonyalı bir asilzade! Geceleyin gelmiş, 54 numaralı odada kalıyor, geçen hafta o Viyanalı avukat ölmüştü ya! Ne kadar da yakışıklı bir adam!

Nevres Bey, bir akşam yemekten sonra, tertemiz Almancasıyla sokulup, sözü Türkçeye dökünceye kadar, Neveser onu sahiden Lehistanlı asilzade Kont Grikovskiy sanmıştı. Başka türlüsü olası mıdır? Bir insan, hem Romanya'da bir zindan koğuşunda, hem İsviçre Alpleri'ndeki 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'nda, 'ısbat-ı vücut' edemez ki! Nevres Bey, yıllarca önce Selânik'te söylediği sözleri, o akşam, elâ gözlerinde 'tarifi gayr-i mümkün bir melâlle' kelimesi kelimesine tekrar edince, her şey değişti:

– ...Neveser hanım, sizin mevcudiyetiniz dünyevî olmaktan ziyade, semavî olmak icabeder, âdeta şeffaf bir mevcudiyet! Neye temas etseniz, kamerî bir şuayla aydınlanıyor...

Neveser bir sevinç çığlığını zor zaptetmişti:

– Fakat, sizsiniz!.. dedi, ...evet siz, esasen şüphelenmiştim: iki insan arasında bu derece müşahebet olabilir mi? Lâkin mantıki bir izahını bulamadım, İstanbul'dan ayrılırken demişlerdi ki...

Nevres Bey, bir koltuk çekti, kumral bıyıklarının altından usulca gülümseyerek:

– ...Nevres, Hasan Tahsin nam-ı müstearıyla, Romanya'da zindandadır, on beş seneye mahkûm, öyle mi? Hakikat, bu! Almanlar Romanya'ya girmeseydi, hâlâ zindanda olacaktım. Uzun hikâye!

Ne kadar da 'ketum'dur, katlandığı acıları, atlattığı tehlikeleri sergilemeyi hiç sevmez. Neveser, 'Romanya macerası'nın girdi çıktısını, İstanbul'a 'avdetini müteakip', ancak öğrenebilecektir: Alman ordusu yaklaşınca, Romenler, siyasal tutukluları 'başka ve emin bir mahale nakletmeyi' uygun görmüş, hepsi Bükreş'e 'mücavir' bir banliyo istasyonundan trene bindirilecek! Nevres Bey, istasyondaki kargaşalıktan 'bilistifade' kaçıp, yöredeki ırmağın sazlıklarına gizleniyor. Gece ortalıktan el ayak çekilince, Alman hatları diye Romen askerlerinin üstüne düşmesin mi? Ardından ateş mateş, ayağından vurulmuş, 'şu azm-ü-iradeye bakın ki', yaralı yaralı saklanmayı, ertesi sabah Alman birliklerine kavuşmayı başarıyor. Razı olsa, bakım gerektiren yarasını, Almanlar Bükreş'te tedavi edecek; hayır, olmuyor; 'dakika fevt etmeksizin', Dersaadet'e dönmek arzusundadır. 'Nitekim' ayağını orada, Doktor Besim Ömer Paşa evinde ameliyat ederek iyileştirecektir.

Bir iddiaya göre, soğuk ve 'rutubetli' hücrelerde geçen iki yıl, bu 'müddet zarfında' bakımsız ve besinsiz kalması, ciğerlerinin hastalanmasına yol açmış. İsviçre'ye gönderilmesinin nedeni bu, Davos'ta Graudünden Sanatoryumu'nda sırtüstü yatıp dinlenecek! Oysa, ne zaman bu İsviçre 'ikametinden' söz açılsa; Nevres Bey, yarı şaka yarı ciddi, diyordu ki:

– ...zarurî bir tebdilhavadır Neveser Hanım! 'Fırka' kaderini Almanların zaferine bağlamış, halbuki harbin tarz-ı cereyanı aleyhimize inkişaf ediyor. Dersaadet'te, münferit bir sulh akdine mütemayil eşhas-ı muhtelifeyle temaslarım olmuştur, en başta Cavit Bey! Enver ve Talât, bittabi payıtahtta kalmamı şayan-ı arzu bulmadılar: malûm a, Yakub Cemil Bey kardaşımız aynı sebepten kurşuna dizilmiştir, başlarına bir de Hasan Tahsin gailesi mi çıksın?

Neveser, Yakub Cemil'in idamından 'bihaberdi', çok şaşırdı: Kuşçubaşı Eşref, Hacı Sami, Yakub Cemil, Çolak Hayri, Süleyman Askerî ve Nevres Beyler, Teşkilat-ı Mahsusa'nın en 'güzide silahşörleri' sayılırdı. Nevres Bey'in örgütün 'kısm-ı harici'sine intisap ettiğini Cavit Bey'den işitmişti, şu halde nasıl oluyor da şimdi 'Cemiyet', bu 'fedailerini'...

Nevres Bey'i, Cavit Bey 'vasıtasıyla' tanımamışlar mıydı? O tarihte Feyziye İdadisi henüz Selânik'te, Cavit Bey okulun müdürü, Nevres Bey ise öğrencisi. 'Müstesna' bir öğrenci fakat, ciddî, 'gayyûr', yaşadığı olağanüstü zamanların 'ehemmiyetini müdrik': Fransızcayı çoktan sökmüş. Fransız 'İhtilâl-i Kebiri'ni inceliyor; Mason localarıyla, gizli Terakki ve İttihat Cemiyeti'yle yakından ilgili. Darülfünun'a geçer geçmez, 'Cemiyet'in 'fedaileri' arasına katılması, Teşkilat-ı Mahsusa'ya intisabı, bundan ileri gelmiştir.

Onunla tanıştığı günlerde, Neveser evliliğinin ilk 'sukut-u hayallerine' katlanmaya çabalıyordu. Nice umutlarla bağlandığı Abdi Bey, 'sefihin biri' çıkmıştı: ruh inceliklerinden, duygusal zenginliklerden uzak, 'asabi, şirret', aklı fikri cinsel çeşitlemelerde olan bir zat! Nevres Bey'in, saygıyı ve ciddiliği elden bırakmayan, 'seviyeli ve mesafeli alâkası', elbette onu bu yüzden onca duygulandırmıştı. Herkesin umutlu tasarılar, iyimser beklentilerle coştuğu 1324 Temmuzu ve sonrasını düşündükçe, Nevres Bey'i hep levent boyu, 'tahrirli' elâ gözleri, seyrek ve anlamlı 'iltifatlarıyla', daima siyahlar giymiş olarak hatırlıyordu. O unutamadığı sözleriyle de:

– ...ihtilâf ve lâkaydîyi bırakalım. Cihan bize düşmandır, kimseden en ufak muavenet bekleyemeyiz. Bizi kurtaracak, ruhlarımızın derinliklerinden doğacak bir samimiyetle yekdiğerimizin ellerini sıkmak, bünye-i millîmizi ezen cânileri şiddetle kahretmektir.

'Harb-ı Umumi bidayetinde', Dersaadet'te yeniden karşılaştılar. 'İhtimal', 1330 sonbaharında! Nevres Bey, hayli 'maceralı' geçen Paris 'ikametinden' dönüyor. Neveser, niteliğini kestiremediği 'müzmin' iştahsızlıktan, sürekli kırıklıklardan yorgun düşmüş. Akşamları, başında 'müphem bir hararet', oysa elleri ayakları 'buz'. Hastaymış da, bilmiyormuş!

Eylül 'iptidalarında', yazdan kalma bir akşamdı; yıldız bolluğundan ağırlaşmış sütlü lacivert bir gökyüzü, pırıl pırıl, terastaki çiçeklerin üzerine sarkıyor. Havada kaba bir yumuşaklık, kaybolup beliren çiçek kokuları: belki karanfil, belki gül, belki leylak! Nevres Bey'i, Terakki Apartmanı'na kocası getirdi. 'Veda yeme-

ği' yiyecekler. "...zira, fevkalâde mühim bir vazife-i hafiyle, ismini zikre mezun olmadığı bir memlekete gitmek üzere, şu günlerde Dersaadet'i terkeyleyecektir." Görevin önemi, Abdi Bey'in tumturaklı sözlerinden çok, Nevres Bey'in, 'döneceğinden emin olmadığı cihetle', nişanlısı Vedia Hanım'ı, 'hareketlerinde serbest bırakmış' olmasından anlaşılıyordu. Neveser'e fazlasıyla dokunmuştu bu, fena halde içlendiği, uzun süre Nevres Bey'in yüzüne bakamadığı, hiç aklından çıkmaz: gözyaşlarını tutamayacaktı.

Sofrayı terasa kurmuşlar. Onlar, iki erkek, İttihat ve Terakki'nin geleceğinden, dünyanın 'ahval-i umumiyesinden', Paris'in 'şetâretli gecelerinden' söyleşip, içki içtiler. Nevres Bey'in 'vakûr sükûtuna rağmen', kocasının ağzında şeker varmışçasına damağını şaklatıp, sözü Fransız 'âlûftelerine' getirmesi, Neveser'i ne kadar utandırmıştı. Abdi Bey böyledir, 'şahsiyetli' bir misafir yanında, hemen gereğinden yüksek bir sesle konuşmaya başlar; konunun, zaptedemeyeceği 'muhataralı' alanlara kaymaması için, işi 'müstehcen imâlara', çapkınlık öykülerine döker. Nevres Bey, yüklendiği görevin ağırlığından mıdır nedir o gece hiç ağzını açmamış, kumral bıyıklarının altından arasıra usulca gülümseyerek, Selânik'teki son zamanları unutmadığını, sanki Neveser'e belli etmek istemişti.

Sonraları Nevres Bey'in Romanya'ya gittiği anlaşıldı: Teşkilât-ı Mahsusa, Romanya'yı İtilâf Devletleri safında savaşa sokmaya uğraşan, İngiliz Teşkilât-ı Mahsusa'sından Boxton kardeşleri, 'itlâf ile' görevlendirmiş. Bir takayla Karadeniz'i aşıp, görevi yerine getiriyor. Romanya'daki iki yıllık zindan yaşantısı bunun sonucudur: Balkan Cemiyeti'ndeki konferanstan sonra gerçekleştirdiği suikast sırasında yakalandı: on beş yıl hapse mahkûm ettiler.

Nevres Bey'in Davos'taki yaşantısı da, olağana sığmıyor ki! Lehistan soylusu Kont Grikovskiy diye, 'mütenekkiren' dolaşıyor. Üç gün sanatoryumda, beş gün kayıp! Dumanlı kar gözlükleri, yakası kürklü paltosu, kalın ökçeli dağ potinleriyle, Alpler'in buzlu cam aydınlığı üzerinde, bugün 'esrarengiz bir **silhouette** olarak teressüm ederse'; yarın, Cenevre'de mi olur, Lausanne'da mı olur, çeşitli Türk 'münevverleriyle' kahve kahve dolaşıp tartışmaktadır:

– ...keyfiyeti bir de şu zaviyeden münakaşa edelim: münferit bir sulh akdi Devlet-i Aliyye'nin ne dereceye kadar hayrına olur?

Neveser, aldığı sarsıcı haberin itişiyle, gül ağacından sedef kakmalı komodinin çekmecelerini altüst etti; Davos'ta kaldığı yılların 'hatıra defteri'ni arayıp buldu. Olur olmaz saatlerde, salonun yeşilliği, kütüphanenin loşluğunda, her şeyi bir yana bırakarak, sayfa sayfa, Nevres Bey'den izler arıyor. (Nevres Bey'den mi?) Ne hazin! O günlerin çehreleri şimdiden yarı yarıya aşınmış, sözleri içeriğinden boşalmış, olayları önemini ytirmiş! "Âdeta ilk temâşasında hayret ve dehşete düştüğü bir **cinematographe** filmini, tekrardan, bambaşka şerait altında seyretmekte, lâkin eski heyecanı bulamamaktadır."

Başhemşire Rotbein, onu almış, zemin kattaki röntgen dairesine indiriyor: Doktor Diederich ciğerlerini gözden geçirecek, sağ uçtaki o 'gölge' duruyor mu, durmuyor mu? Kuşluk vakti olmalı. Neveser'in gönlünde 'elem' bulaşığı bir 'tahassür', 'daüssılaya çalan bir hicran'. Bütün gece gözünü kırpmadı. Sabah sabah, dereceyi koyuyor: 37,6. İnsanda keyif mi kalır? Birinci kat sahanlığında Nevres Bey'e rastlamasınlar mı? "Ne mes'ut bir tesadüf!" Kaç gündür sırra kadem basmıştı, böyle ansızın meydana çıkışı onu sevince boğuyor. Yanında başkaları oldu mu, Nevres Bey Almanca konuşur. Yine öyle yaptı: salonda, 'avdetini intizar edecek', serbest kalır kalmaz 'ona mülâki olursa' sevinecekmiş!..

Yemek saatine kadar neler konuşmuşlardı? Uzun müddettir İsviçre'de bulunduğu halde, Neveser, henüz Davos'taki Türklerle bile temas kuramamıştı; ("Meselâ, Yakup Kadri Bey de buradaymış!") Nevres Bey, Lausanne'da, Cenevre'de ne kadar ünlü kişi varsa, saptamış, çoğuyla 'irtibat tesisine muvaffak olmuş'. İlginç şeyler anlatıyor: Prens Sabahaddin Bey, İsviçre'ye 'teşrif etmişler'.

– ...müteaddit münferit sulh teşebbüsünde bulunmuş, dağ pansiyonlarında Mehmet Sabahaddin namıyla kaldığını istihbar ettim: mütenekkiren yaşıyor. Esasen, 'muhaliflerin' kısm-ı âzâmı Cenevre ve Lausanne'da, bir kere Rıza Nur, sonra Kemal Mithat ve Hakkı Halit Beyler, ayrıca Lütfi Fikri...

Soruna olmadık bir yanından da eğiliyor:

– ...Neveser Hanım, kaderin şu garip cilvesi! İstibdat ricalinden Afif Paşa, Serasker Rıza Paşa, sabık Halep Valisi Kâzım Bey, 'Cemiyet'e muhalif eski Jöntürklerle İsviçre'de kader ortağı...

'Hatıra defteri'nin başka bir sayfası, başka bir günü uyandıracaktır. Sabahtan beri buz tozu yağıyor: ince, ufak, 'muttasıl'. Çevredeki yalçın doruklar, çelik esmeri bir sise batmış. Davos, toz şeker aklığına bulanıp kaybolurken, seslerde tuhaf bir kofluk, havada donup kalan bir tınlama, Neveser, öteberi almak amacıyla, çarşıya çıkmıştı. 'Uzun boylu bir şahıs nazar-ı dikkatini celbediyor'. Nevres Bey olamaz mı? Ta kendisi, 'mütehakkim edâsı, vakûr etvarıyla' yaklaşıp, onu bölgedeki ünlü doruğun adını taşıyan 'çayhane'ye davet etti: Le Pic Michel.

İçeriye bir giriyorlar, her taraf buğu. Camlardan dışarısı görünmüyor. Nereden geldiği anlaşılamayan, yorgun argın bir klavsen. Köşedeki masada, beyaz kanatlı başlığıyla solgun bir rahibe, 'Kitab-ı Mukaddes'e kapılmış gitmiş. Sütlü kakao kokusu, mutlu bir çocukluk anısı, ortalıkta sımsıcak dolaşıyor. Nevres Bey'le Neveser, birer çay içip, uzun uzun 'istifsar'da bulundular. Nevres Bey cebindeki bütün gazeteleri çıkarıp masaya yaydı. Rusya'da 'ihtilâl vaki olmuş', 'harbin seyrinde büyük tahavvüllere sebep olabilecek bir hadise', 'arz-ı malûmat ediyor': her ne kadar 'tafsilâtına henüz vâkıf olamamışsa da', her şeyin Petrograd, Moskova, Bakû ve Nijni-Novgorod şehirlerindeki 'amele nümayişleriyle' başladığı, 'bilâhare isyanın orduya ve donanmaya sirayet ettiği' anlaşılıyormuş!

– ...nümayişler müsellah isyana inkılap ediyor, zira ameleleri te'dip maksadıyla tahrik edilen müfrezeler âsilere iltihak etmektedir. Hâl-i hazırda, birisi Duma, ötekisi amele ve asker şûrası olmak üzere, Rusya'da iki iktidar teşekkül etmiş, son derece muğlak bir vaziyet.

Kumral bıyıklarının altında o solgun gülümseme, bazı sonuçlar çıkarmayı denedi:

– ...keyfiyet, şark cephesinde bizi epeyce rahatlatır zannederim, lâkin Avrupa'ya in'ikâsı çok daha şumullü olacaktır, zira bolşeviklik tarih sahnesine çıkıyor.

Neveser, kardeşi Ahmet Ziya'nın Berlin'den yazdığı mektupları okuyup, gönderdiği dergi ve broşürleri karıştırdıkça, içten içe, yeni bir şeylerin döndüğünü seziyor; biraz hastalığının verdiği 'lâkaydi'den, biraz yaşayageldiği 'hadisatın' yüklediği yorgunluktan, 'mahiyetini' tam anlamıyla çıkaramıyordu. Bu vesileyle aydınlanmak istedi. Nevres Bey'e kardeşinden söz etti: Feyziye İdadisi'nden birbirlerini tanımıyorlar mı? Ahmet'le Münif ilk sınıflarda iken, Nevres Bey galiba 'mezuniyet imtihanlarını' bitirmekte idi.

– ...Berlin'de ne okuyor Ahmet, mühendislik mi, pek münasip, istikbâlin mesleğidir.

Çayından bir yudum alıp, dalıyor:

– ...sosyalistliğe gelince, vaktiyle Paris sosyalist konferanslarından birinde, Belçika meşahir-i siyâsiyûnundan, Sosyalist Beynelmileli Reis-i Muhteremi, Van Der Velde'yi dinlemiştim. Sosyalizmin milliyet esasını reddetmediğini, binaenaleyh namuslu sosyalistlerin, evvelâ milliyetperver olmaları iktiza ettiğini söylemişti...

Ne var ki Ahmet Ziya, bitmez tükenmez mektuplarında olsun, gönderdiği dergi ve broşürlere eklediği açıklayıcı notlarda olsun, pek inanmış bir 'beynelmilelci hüviyetiyle' gözüküyor, hiç de 'milliyetperver' iztenimi uyandırmıyordu. Alman Sosyal Demokratlarının, solcu kanadına bağlanmıştı. Rosa Luxemburg cezaevine düştüğünde kıyametleri kopardı, salıverildiği gün sanki dünyaları ona bağışladılar. Bir ara Die Internationale dergisinin her sayısını 'muntazaman' ulaştırmıştı. Geçen yıldan beri, 'Siyasal Mektuplar'ı iletiyor. Bu devrimci 'risaleyi' Rosa Luxemburg'la Karl Liebknecht hazırlıyorlarmış, güvenlik nedenlerinden adlarını kullanmıyorlar ama, imzaları kısaca: Spartaküs!

Neveser, o gece yemekten sonra, odasında sakladığı dergi ve broşürleri, Nevres Bey'e göstermişti. Hiçbirisini görmemiş. Bu 'isimleri' tanımıyor. Işığa tutarak, şöyle bir göz attıktan sonra, dedi ki:

– Selânik'teyken, Ahmet mevzuyla alâkadar mıydı? Hatırlayacaksınız, o günlerde bir Amele İttihadı mı, Sosyalist Federas-

yonu mu ne tesis edilmişti, Reisi Benaroya idi, nâşir-i efkârı Solidaridad Ovradera!

Sustular, Neveser'in içisıra, 1908 Selânik'i, bayrak gibi açılmıştı: amele grupları, talebeler, dağdan henüz inmiş eli silahlı komitacılar, Sabribey Caddesi'nden marşlar söyleyerek geçiyor. O, Paris'ten 'avdet etmiş', İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli kişilerinden, Halıcızade Abdi Bey'le yeni evli. Açık açık itirafa cesaret etmese de, evlendiği adamın Hürriyet'in ilanına hizmeti dolayısıyla gururlanmaktadır.

Nevres Bey de susmuştu, sessizliğini Neveser'in hiç beklemediği bir soruya bağladı:

– ...sofra arkadaşım Seelig'le tanıştınız mı? Ernst Seelig! Zürich'te Konservatuvar talebesiymiş, bestekâr zannederim. Aynı zamanda, şair. Sizin büyük perestişkârınız, yemek imtidadınca sihrinizi vasfetti, ne vasfediş: gözlerinizin gece mavisi olduğu kanaatındadır, nedir diye sordum, gümüşiye çalan koyu bir mavi diyor.

Ah geveze Seelig! Neveser 'vakıa', hastalığı tehlikeli derecede ilerlemiş bu solgun gencin, gözlerini üzerinden ayırmadığının farkındaydı. Bir keresinde Frau Schoenberg'e, onun tam anlamıyla 'hayallerinin kraliçesi' olduğunu fısıldıyor. Kadıncağız, mavi gölgelerle örtülü suratında beklenmedik pembelikler, olayı 'bizzat ilân-ı aşka mâruz kalmış gibi' nefes nefese anlatmış; bu zavallı, suluboya mavisi gözlü çocuğun birkaç mısraını göstermeye yeltenmişti. Ya Noel gecesi, Seelig'in yaptığı çılgınlık?.. O zaman hiç üstünde durmadığı bu küçük 'hadiseler' Nevres Bey'in ilgilenmesiyle Neveser'i neden heyecanlandırıyor? Bu heyecan, Nevres Bey'le görüşeceğini bildiği her an, yumuşak topuzuna daha bir 'ihtimam etmesi', kılığına kıyafetine çekidüzen verip, yüzünün 'kameri' solukluğunu gidersin diye allık pudra hilelerine başvurmasıyla 'rabıtalı' mı?

Graudünden Sanatoryumu'nda 'defterine' o günlerin 'tahassüslerini' de geçirmiş, kirpiklerinin ucunda titreşen gözyaşlarıyla sayfaları karıştırırken, cüretleri onu şimdi telaşa düşüren satırlara rastladı: Odasının balkonunda, 'gece kürü' için battaniyelere sarı-

nıp, şezlonga uzanıyor. Az önce akşam 'hararetini' saptamak için derece koymuş: 37,9. Allahım, ne 'muannit' ateş imiş bu, haftalardır düşmemekte direniyor. Belli etmek istemese de, Başhemşire Rotbein'ın kaygılandığı 'âşikâr'!.. Son muayenede, Doktor Diederich, 'Aceleniz ne, hele savaş bitsin, öyle gidersiniz' dedi; 'tedavinin' çok uzayacağına kanıt sayılmaz mı?

İsviçre Alpleri'nde geceleri, 'kahhar' bir karanlık bastırıyor, sahtiyan pırıltılı bir karanlık ki, 'müstebidâne tazyikiyle' insanı ezmektedir. Şu uzaktaki ışık salkımı ne, doruklara sarkmış bir takımyıldız kalabalığı mı, yoksa o taraflara düşmesi gereken Schatzalp Sanatoryumu'nun ışıkları mı? Deliksiz bir sessizlik hüküm sürüyor, yalçın kayalıklarla 'muhât' bu kalın sessizliğin derinliklerinde 'harb, bütün fecaatiyle berdevam', cephelerde ölüler, yaralılar. Neveser, billûr dağ soğuğunun gizli tehdidlerle çıtırdadığı bu 'gurbet' gecesinde, 'mâkûs talihine terk edilmiş bir münzevi': kocası mektup yazmayı 'angarya' sayar, oğlu İzmir'de 'ebeveyni nezdindedir', kardeşi Berlin'de 'avakıbı meçhul' işlere dalmış!

Sanatoryumdaki 'biteviye hayatı', biraz olsun 'revnaklandıran' tek şey, elbette Nevres Bey'in 'mevcudiyeti'! Neveser 'gayetle iyi hatırlıyor', Selânik'te, Halıcızadeler'in yalısında onu ilk gördüğü an, çok eski bir göz 'âşinâsıyla' karşılaşmış gibi, 'manevî' bir yakınlık duymuştu. 'Bilâhare', ne vakit biraraya gelseler, aynı yakınlığı duydu. Neden? Neden 'tahrirli' ela gözlerinin ciddi 'alâkası', her defasında 'yüreğini oynatır'? Neden aralarında, 'seviyeli ve mesafeli' bir dostluktan başka bir şey olmadığı; Nevres Bey'in, 'müteverrim ve bedbaht bir kadından esirgemediği iltifatlar' dışında, hiçbir şey geçmediği halde; onu gizlice benimseyip, başkalarından kıskanır? Neden itirafı 'gayr-ı kaabil' hayallerine karıştırır?

"Maazallah, yoksa âşık mı olmuştu?"

Neveser'in yaşantısındaki, cevapsız nice sorudan birisi de bu olacaktır. Nevres Bey'in Graudünden 'Beynelmilel' Sanatoryumu'ndan, nasıl geldiyse öyle ansızın ayrılması, soruyu kıyamete kadar cevapsız bırakıyor. İstanbul'a döndükten sonra, bir akşam punduna getirip, Neveser, kocasına onun sözünü edecek, 'Talat

Paşa tarafından, İzmir'e gönderildiğini' öğrenecekti. Yola çıkmadan, İaşe Nazırı 'Kara' Kemal Bey'e uğramış, bir 'miktar-ı münasip' 'harcırah' almış, 'bittabi, tahsisat-ı mestûreden'. Abdi Bey, para kendi cebinden çıkmış gibi, aksi aksi; "Üç bin lira kadar" diyordu.

Kadıköy Mitinginin ertesi günü, Sultanahmet Mitingi. Gazeteler, Dersaadet'i 'galeyana getiren' bu 'muhteşem' mitingin, 'tafsilatıyla' dolu: İstanbul halkı, sabahın erken saatlerinden itibaren, akın akın, mitingin yapılacağı Sultanahmet Meydanı'na akmış: Yüz bin kişinin toplandığı 'tahmin' ediliyor. Siyah satenle kaplı yüksek bir kürsü, hemen altında siyah çerçeve içinde 'Wilson Prensipleri'nin Türkiye'yle ilgili 12. maddesi, siyah tülle örtülmüş bayraklar! Birlik, 'İngiliz Kumandanlığının, mitingi, suret-i hususiyede, havalandırılan, iki keşif tayyaresiyle takip ettiğini' yazıyor. İkdam'da, Şair Mehmet Emin Bey'in söylevinden, çarpıcı bölümler aktarılmış: "...yine mi kan, yine mi ateş? O halde, garba dönerek haykırmak ve şunları söylemek istiyorum: ey Avrupa, ey Amerika! Bunların mesuliyeti yine sizin olacaktır!" 'Muallime' Halide Edip Hanım'ın 'yürekleri tutuşturduğu', kalabalığa bir ağızdan and içirttiği, ayrıca belirtiliyor:

" ...yedi yüz senenin tarihine ağlayan minarelerin altında yemin ediniz: ecdadımızın namusuna ihanet etmeyeceğiz, bu uğurda icabederse canımızı vermekten içtinap etmeyeceğiz!"

Neveser, 'Almanya'da mahsur kalmış talebe ve amelemizin, o gün Akdeniz vapuruyla Dersaadet'e muvasalat edeceğini' hangi gazetede okumuştu acaba? O dakika aklından çıkmış, hatırlayabildiği 'kederle mülemma' yüreğinin delice bir sevinçle ayağa kalkışı: babasının mektubuyla içine çöken bulutlu karanlığı, göz kamaştıran bereketli bir ışık, darmadağın ediyor. Kısacık haberi yutarcasına okumuş; Rıhtım Şirketi'ne, Seyrisefain İdaresi'ne, telefon üstüne telefon ederek, 'vaziyeti vuzuha kavuşturmaya' çalışmıştı. Öğrenmek istediği, vapurun kaçta geleceği, hangi rıhtıma yanaşacağı! Kimse doğru dürüst bir şey söyleyemiyor ki! Seyrisefain İdaresi'nden, Haydarpaşa Rıhtımı'na yanaşacağını, fakat 'keyfiyetin, İngiliz makamlarının ittihaz edeceği, hatt-ı harekete

bağlı olduğunu' söylediler. Öbürleri de, geminin Haydarpaşa'ya yanaşmasında 'mutabık' ama, 'muvasalat saati hakkında' söyledikleri, 'katiyen' birbirini tutmuyor: kimisine göre 'zevale doğru', kimisine göre 'alafranga saat dört sularında', kimisine göreyse 'ağleb-i ihtimal geceleyin' demirlemiş olacaktı.

Peki, ne yapmalı? 'Makul' olanı, yaşlı Rumelili sağduyusuyla Mercimek Nine söyledi: "A be, karı başına sukağa düşmek iç olmaz, Amet biyi evde beklemek yakışık alır"; ama, acısını silen bu ani sevinçle Neveser öyle heyecana kapılmıştı ki, durduğu yerde duramıyordu. Giyindi kuşandı. Kâmil Efendi'yi yanına kattı, yollara düştü.

İçi karmakarışık, çocukluk yıllarından Ahmet'e ilişkin bir sürü çağrışım, birbirine zincirleniyor: Altı yaşında filan mı? Sünnet olacak, ara ara yok, nereye gitti bu çocuk? Mahalle halkı işe el koydu, kuyulara fener indirdiler, Kayıpbulan Dede'ye dualar okudular. Neden sonra 'keratayı' arka bahçedeki asma çardağının, tepesinde bulmasınlar mı? Korkusundan, çıkmış kukumav gibi oraya tünemiş! Ne haşarı çocuktu yarabbi! Bir keresinde Hıdrellez, konu komşu Serfice'ye gidildi, Hatice halaların bahçesine! Günlük güneşlik bir hava, kuş sesinden durulmuyor, ağaçlar çiçek tozuna bulanmış. Uçurtma uçuracağım diye koşarken düştü, kafasını yardı, izi hâlâ durur. Nasıl korkmuşlardı, ama? Son defa Zürich'te görüştüler. Ahmet bıyık bırakmış, uçları sivri kaiser bıyığı; bu yüzden mi ne, yüzündeki afacan güleçliğinin yerini, teneke yırtığı bir keskinlik almış: ihtiyatlı sokulmadın mı, ay, hemen bir yerini, kesiyorsun! Belki eniştesini sevmediğinden yapmıştı bunu; hoş, onun için yanıp tutuşan Münif'i bırakıp, 'Bebe Ruhi'den farksız bu mendebur cüceyle' evlendiğinden ablasını da bağışlamaz ya, neyse!

Sokağa çıkmayalı hani olmuş, kupa arabasının penceresinden İstanbul'u sevemiyor. Önlerinde gayda takımıyla, bir İngiliz müfrezesine yol verdiler. Paris modası madamlarını kollarına takmış, şapkalı tatlısu frenkleri. Olur olmaz her yerde, yabancı bayraklar, hele Yunan bayraklarının bolluğu, sinirine dokunuyor. Galata'ya varıyorlar ki, rıhtım girişini Fransız inzibatları tutmuş: kuş uçurtmuyorlar! Kâmil Efendi inip soruşturdu: hayır, şu saate

kadar bu rıhtıma hiçbir 'sefine' yanaşmamış. Haydarpaşa'ya geçseler mi? İş Neveser'e kalsa, 'kanatlanıp karşı sahile uçacak', Kâmil Efendi Köprü İskelesi'nde yeterince 'malûmat' derleyip, engel oluyor: Akdeniz vapuru, ohoo, Haydarpaşa'ya yanaşmış da, yolcularını çoktan indirmiş! Neveser'in ışıkları söndü, yüreğinin ucuna değen o soğuk yarasa kanadı: bunca özlediği kardeşini, İstanbul'a 'muvasalatında' karşılayamamak ne büyük talihsizlik! Aynı kupa arabasıyla kös kös eve dönüyorlar, ne görsünler...

Onlara kapıyı, boynuna sımsıkı sarılmış Doğan'la, Ahmet Ziya açmıyor mu? Sesinde yalancı bir 'serzeniş', gözlerinin içi gülerek, takılıyor:

– Nerelerdesin bre? Gözlerimiz yollarda kaldı. Siz çıkmışsınız, biz geldik. Mercimek Nine'yle Doğan da olmasaydı, yani...

İki kardeş, özlemle kucaklaştılar. Neveser uğraştıysa da, kendini tutamayıp ağladı. Sevincin fecir pembesi aydınlattığı yorgun yüzünde, gözyaşı damlaları cam gibi parlıyor. Ahmet Ziya da duygulanmıştı, huyu değişmemiş, bunu ya Doğan'la aşırı ilgilenerek örtmeye çabalıyor, ya da abuk sabuk konuşarak:

– ...Doğan koca herif olmuş. Allah Allah, şayan-ı hayret bir şey: giderken parmak kadar bir çocuk bırakıyorsun, avdetinde o ne, bıyıkları terlemek üzere bir cıvan; 'Beyba'sı ne diyor bu hâle, oğlanın boyu ona yetişmiş vallahilazim...

Evin içinde, akıl almaz bir 'yolcu' dağınıklığı! Her tarafta, bavullar: şemsiyelikte, koridorda, kütüphanede! İrili ufaklı, renk renk, biçim biçim. Partal bir hurç, atılıvermiş içi kürklü bir gocuk. Köşeleri demirli 'muhkem' bir sandık, etekleri yerde sürünen 'siyah muşamba' bir palto. Salondan, yabancı sesler işitiliyor, mutfaktan kapkacak gürültüsü. Genzi yakan bu koku ne, 'alelacele' bir şey mi kızartıyorlar?

Ahmet Ziya, yolcu Neveser'miş de bekleyen oymuş gibi, ablasını, bu kargaşalığın arasında güle konuşa geçirip, 'sağ sâlim' salona ulaştırdı:

– ...müteaddit defa sana yazmıştım ya, Almanya aç, biz kıtlıktan çıktık. Vapurda dedim ki çocuklara, muvasalatımızda tıkabasa karnınızı doyurmak bendenize vâciptir. Aldım getirdim, sa-

na takdîm edeyim: bu Doktor Melek, Berlin Darülfünunu'nun 'taze' mezunlarından; bu da imâlat-ı harbiye ustası Beşir ağabeyimiz, her ne kadar 'Şaşkın Beşir' diye mârufsa da...

Neveser, evinin şaşmaz düzenine, sürekli durgunluğuna, meğer ne de alışmış? İçine paldır küldür yuvarlandığı bu curcunayı yadırgadı. 'Nefti Salon'u tanıyamıyor. Ortalıkta tepsiler, şarap şişeleri. Sehpalardan birine eski bir bavul oturtmuşlar, yetinseler ya, hayır, açmışlar da: kirli erkek çorapları, yakası yenmiş gömlekler, renkli sicimle bağlanmış irice bir paket, yırtığından bir 'mecmua' demetini içerdiği anlaşılıyor: Almanca yazılmış Türkçe bir 'serlevha': Kurtulusch (Befreiung), altında şaşırtıcı üç kelime: Türkische Sozialistische Zeitschrift!

Bavulun bitişiğinde, Doktor Melek! Traşlı ensesi, kalın dumanlarla burnundan cıgara içişi, elindeki şarap bardağı; 'Avrupa görmüş' bir kadın olmasa, Neveser'e çok ters gelebilir. Zenci kıvırcığı saçlarının diri siyahlığı, bir de dudakları dikkati çekiyor: dolgun, 'kudretten kırmızı', 'iştahâver' dudaklar. Gülümseyince o kadar çok dişi birden meydana çıkıyor; bu dişler, öyle coşkun bir porselen aklığıyla parlıyor ki, Neveser'in gözü, bir zaman başka hiçbir şeyi seçemedi. Kısaca boylu, az tombulca mı? Olsun, tenini görmek lâzım, pürüzsüz, muhallebi kıvamında bir ten, koyuca esmer, üst dudağı hafif gölgelice.

Doktor Melek, 'tokalaşmak üzere' yuvarlacık elini uzatırken, Ahmet'in 'lâübâliliğini' düzeltmek gereğini duyacaktır:

– Müşerref oldum, Neveser. Sen Ahmet'e bakma, kolayına kaçıyor: esas ismim Meleho'dur. Doktor Meleho Afram, Mâmure-tül-Aziz'den! Giyabında o kadar çok bahsin edildi ki, hemşirem olsan seni bu kadar tanıyamazdım.

Sustu, cilalı siyah gözlerini açarak sordu:

– ...teklifsizliği severim, senli-benli konuşuyorum, mahzurluysa söyle, darılmam!

– Aman rica ederim, o nasıl söz?

Neveser sözünü bitirmeden, Beşir Usta, iri gövdesi, yerlere kadar sarkan 'hörmetli' göbeğiyle ayağa kalktı, bu gövdeye hiç yakışmayan, incecik bir sesle öttü:

– Proletarier aller Lander, vereinigt euch!*

Ahmet Ziya ve Doktor Melek, kahkahayı basıp, onu alkışladılar. Yıllarca beraber yaşamaktan, aralarına 'mübalâğalı' bir içtenlik doğmuş: her sözleri, her davranışları, onlara, daha önce birlikte yaşanmış bir acıyı, bir sevinci hatırlatıyor. Kahkahalarının kökeni bu olmalı. Hoş, Beşir Usta'nın hantal sevimliliğine karşı koyabilmek de, çok zor! Neveser bile, elinde olmadan yüksek sesle güldü, sonra buna pek şaştı.

Beşir Usta, sakarlık etmeden parmağını oynatamayan sevimli şişkolardandı. Kül tablasına uzanırken vazoyu devirir, su içmeye kalktı mı, sürahiyi kırar; 'tam sipere yatılmadığı takdirde, güzergâhındaki bilumum eşya ve mahlûkat ciddi tehlikeye mâruz bulunmaktadır'. ("Ah ah, gel de Küçük Valde'yi hatırlama!") Ahmet Ziya ona 'şaşkın' diye takıldıklarını söylemişti ya, doğru: alnına yükselip orada kalmış kaşlarından mı, ufacık ağzının ısrarla aşağıya bükülüşünden mi ne, adamın yüzünden derin bir hayret ifadesi silinmiyor. Sanki o dakika, damarlarındaki kanı donduran bir olaya tanık olmaktadır; ya da gelmiş geçmiş hiçbir 'faninin' duymadığı bir gerçeği işitmiştir! İkide bir kalkıp, bilinmez hangi siyasal gösteriden kulağında kalmış 'şiarları' atması, bunu yaparken, sarı kirpikli cin mavisi gözlerini kırpıştırması, sevimliliğini büsbütün çoğaltıyor:

– Wir aber haben genung der Kriege!**

Şöyle bakarsan, Dersaadet'te olup bitenleri, üçü de öğrenmeye can atıyordu. Merak ettikleri, sürüyle şey varmış! 'İştirakçi' Hilmi Bey'in 'Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı canlandırdığını işitmişler. Doğru mu acaba? İttihatçı ileri gelenlerinin, 'Divanı Harb-i Örfi'deki yargılanmasında, Ziya Gökalp, 'heyet-i hakimeye' kafa tutmuş, öyle mi? İzmir'in Yunanlılarca işgaline, bölge halkınca 'müsellâh aksülamel' gösterilmiş mi, gösterilmemiş mi? vs, vs... Neveser, hangisine cevap vereceğini bilemiyor; 'ezkaza' birisini ele alıp, ayrıntılı açıklamaya girişecek olsa; hiç hesapta olmayan

---

* Bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!
** Biz savaştan bıktık!

çağrışmalarla, üçünün de, söze Almanya olaylarını karıştırdığını görüyordu. Berlin'de yaşadıkları 'iç savaşın' anıları belleklerinde o kadar taze ki havasından bir türlü kurtulamıyorlar. Nasıl oluyorsa, Doktor Reşit Bey'in Bekirağa Bölüğü'nden 'firarı ve intiharı' konuşulurken; söz birden kayıyor, harıl harıl, Rosa Luxemburg'la Karl Liebknecht'in öldürülmesi gündeme geliyor:

– Onu bunu bilmem, katlin vebali Binbaşı Pabst köpeğinin boynundadır. Liebknecht'le Luxemburg'u Markussohn'un evinden alan, o; yolda icablarına bakılsın diyen de, o; eee?

– Hadi oradan! Mülâzim Wogel, arzu etmiş olsa, Tiengarten'e vasıl olmadan firarlarını temin edemez miydi? Bilakis, Rosa'nın kafasına dipçiği indiren bizzat odur, böyle bir dimağı tahrip ederek...

Tartışanlar, çokluk, Doktor Melek'le Ahmet Ziya. Basbayağı 'celâlleniyorlar'. Neveser, her seferinde kıyasıya kapıştıklarını, 'nâhak yere' kalp kıracaklarını sanıyor; her seferinde, aldanıyor. İstedikleri kadar kaşlarını çatıp, kocaman el kol işaretleri yaparak, karşılıklı atıp tutsunlar; tartışmaları, 'izzet-i nefs harbine' dönüşmüyor hiç, bir dakika sonra, ortalık sütliman: Ahmet Ziya, Doktor Melek'in bardağına gülümseyerek şarap dolduruyor; Doktor Melek ise, gözleriyle onu okşuyor.

Neleri tartışmıyorlar ki! Olayların başladığı gün, Berlin'de, Siegshalle'de biriken 'devâsâ' kalabalık yüz bin kişi miydi, daha fazla mı? Hiç değilse bir çeyrek saat bu tartışıldı. Doktor Melek, kulaklarındaki altın halkaları, parıldata parıldata; yükseltince çatallaşan sesiyle:

– Ne yüz bini be, diye bağırıyor. İki yüz bini mütecaviz! Ekseriyeti müsellâh! Esasen Vorwarts İdarehanesi'nin işgaline tevessül edenler...

Ahmet Ziya, hışımla sözünü kesti:

– Bırak şimdi Vorwarts'ı, o sonraki iş, daha evvel...

– Nasıl sonraki? Sen Freikorps'un müdahalesini müteakip olanlarla, evveliyatını, yekdiğerine karıştırmaktasın; 6 Kânun-u sâni'de, Liebknecht akıl edip de, kalabalığın başına geçseydi...

– Bak bak bak! Kızım, Harbiye Nezareti'nin işgalini emre-

den kim, Liebknecht değil mi? O Lemmgen eşeği, işgal emrinde imza noksan diye geri döndüyse, kabahat Liebknecht'in mi?

Tartışmanın en olmadık yerinde, Beşir Usta elindeki şarap bardağını bir dikişte boşaltıp, tren düdüğü sesiyle ortalığı çın çın çınlatmıyor mu, ömür:

- Hoch die Proletarische Einigheit!*

- Hoch der Weltsozialismus!**

Neveser, hiç alışkın olmadığı bu patırtıcı şenliği –iki yanağında iki gamze, sağ gözü hafif şehlâ– gülümseyerek seyrediyordu. Asıl sevindiği, Doğan'ın takındığı tavırdı ama; inanılacak şey mi, 'kazara' bir misafir gelse, dip odalarda kaybolan; posta müvezzii uğrasa masa altlarında saklanan o 'vahşi' çocuk, dayısının dizi dibinden ayrılmıyor. Görmeyeli yıllar oldu, yabancılık çekmemeli mi? Çekmiyor! Sanki salıncakların 'ala ala hey' sallandığı, dönmedolapların, atlıkarıncaların, fır fır döndüğü 'rengârenk' bir bayram yerindedir; patlayışları kestane fişeğinden beter şakalara, neşeyle katılıp; vızır vızır uçuşan iğneli dokundurmaları, arıdan sakınır gibi, sakınarak izliyor. Hele Beşir Usta'nın savurduğu Almanca 'şiarlar' yok mu, dokunma keyfine, kahkahadan kırılacak! Neveser onu böyle fıkır fıkır görünce, 'zavallının' ne kadar tatsız tuzsuz bir hayat sürdüğünü, ne 'tahammülfersâ' bir yalnızlık çektiğini daha iyi anladı, içinden bir şey koptu.

Bir ara, Ahmet Ziya'yı koridorda yalnız yakalıyor. Ayaküstü konuştular. 'Misafirlerin' de, gece yatısına kalıp kalmayacaklarını öğrenmek istiyordu. Misafir yatak odası tek kişilik olduğundan, yüklüklerden yatak çıkarıp hazırlık yapmak gerekiyor da! Ahmet Ziya, o güzel, uçları hafif dışarıya doğru dişleriyle, sıcacık güldü: gece yatısını da nereden çıkarmış bre? 'Seyahat' dönüşü, 'cümbür cemaat' şöyle uğramışlar, ikindiden sonra evli evine, köylü köyüne!

– ...evvelâ, Halıcızade Abdi Bey'in devlethanesinde, bolşevik makûlesinin barınabilmesi ne mümkün. Bunu müdrikiz. Saniyen, familyaları onları bekler, bağlasan durmazlar. Melek'in yolu ya-

---

* Yaşasın Proleterlerin Birliği!

** Yaşasın Dünya Sosyalizmi!

kın, dedesinin konağı Firuzağa'da: meşhur kuyumcu Afram Bey vardır ya, Samuel Afram, onun konağı. Bunlar Süryani, anlamışsındır. Beşir Usta Kasımpaşa'ya inecek, doğma büyüme oralı, çoluğu çocuğu bekleşir. Bendenize gelince...

Neveser sözünü kesti:

– Seni bir yere bırakmam, Ahmet! Darılırım!

– Abdi Bey ne der? Tedirginlik olmasın! Hem ne zahmet?

– Zahmet mi olurmuş? Enişten evde kalmıyor, aylardır bir başımayım. İttihatçıların ekseriyeti, vaziyetler tavazzuh edinceye kadar, gizlenmeyi muvafık gördü. O da, Mizrahileriri yalısında saklanıyor. Hem canım, bu nasıl lakırdı? Kardeşimi evimde ağırlayamayacak mıyım? Doğan ne kadar sevindi baksana, bayram çocuğuna döndü.

Ahmet Ziya, yüzüne yayılan 'müşfik' bir ciddilikle: "...teşekkür ederim, abla!" dedi. Geldiğinden beri ona ilk defa 'abla' diyordu. Selânik'teki kaygısız çocukluk günlerindeki gibi. Sonra: "...benim Müniflerde ikametim mukarrerdi," diye devam etti. "Vezneciler'de oturuyorlar, koskoca berhânede bir ana bir oğul."

Neveser şaşırmıştı:

– Müniflerde mi? Ay Münif İstanbul'da mı?

– Elbette! Seni malûmattar zannediyordum. Seddülbahir muharebelerinde yaralandı, fevkalade ağır, bacağı kesmeyi bile düşünüyorlar, çok şükür atlatmış. Epeydir Birlik'te yazıyor, Hüsnü Faik Bey'in gazetesi, hani Pirlepeli...

Neveser, hayretten hayrete düşüyordu. Birlik'te 'makalelerini' her sabah bir 'zevk-i mahsusla' okuduğu Münif Sabri Bey, çıka çıka, Selânik'teki Feyziye İdadisi'nden Ahmet'in sınıf arkadaşı, Münif 'efendi' çıkmasın mı? O unutulmaz yılların 'soluk bir hayali daha zuhur ediyor': vaktiyle ona gizli gizli aşk şiirleri yazan 'merdümgiriz' çocuk. Ahmet'in o zamanki deyimiyle, 'âşık-ı sâdık-ı hâkikisi'.

– Fakat nasıl olur, hatırımda Murat Bey'in oğlu diye kalmış, beni iltibasa düşüren, ismine Sabri ilavesidir, Münif Murat deseydi ihtimal tanıyacaktım.

Ahmet Ziya, 'müşekkel' Bavyera piposunu yakmaya uğraşıyordu, durdu:

– Hafızan seni yanıltmıyor, pederinin ismi filhakika Murat Bey'dir, lâkin araları açık, kanlı bıçaklılar, dedesinin ismini kullanıyor. Haa, burada olduğumu nasıl haber verebiliriz, adam mı göndermek icab edecek?

– Yok canım, iş ona kalsın: telefon ne güne duruyor?

Münif Sabri, telefondan bir saat kadar sonra, önemli bir suratla geldi, Nefti Salon'un kapısında durup, bastonuna dayanarak, karanlık bir sesle dedi ki:

– Dersaadet'te yapılagelmekte olan mitingler yasaklandı, demincek tebliğ ettiler: yarın yapılması mutasavver, Beyazıt ve Beşiktaş mitinglerinin, iptali cihetine gidiliyor.

Kısacık susup başını eğerek, başka bir sesle ekledi:

– ...maatteessüf!

Orada söylediklerinin gerçek anlamını kavrayabilecek, sadece Neveser'di ama, kapıdaki genç adama efsunlanmış gibi bakakalmıştı. Hiç aklına mı gelir? Münif, meğerse Nevres Bey'e neçok benzermiş! Elinden fildişi saplı bastonunu al, gözlerine dumanlı kar gözlüklerini tak, 'suratına mustarip ve mükedder' birkaç çizgi çek, hoşgeldin Nevres Bey!

İNGİLİZ SERMAYESİ, MEMALİK-İ MAHRUSA'DAKİ ALMAN VE AVUSTURYA SERMAYESİNİN YERİNE Mİ GEÇECEK?

Bu maksada mâtuf olarak, Londra'da yeni bir şirketin tesis edildiği haber veriliyor.

Londra (Reuter)

Ortaşark'ta Alman ve Avusturya sermayesinin tasfiyesi, İngiltere'nin bu havalideki yüksek menfaatlarının teminat alınması maksadına mâtuf The Levant Limited Company tesis edilmiş bulunmaktadır.

Bir milyon sermayeli mezkûr şirketin, The British Trade Corporation'ın teşebbüsüyle tesis edildiği, Meclis-i İdaresine, Vickers, Metropolitain Carriage, British Trade Corporation gibi mühim bazı şirket mümessillerinin dahil oldukları istihbar edilmiştir.

Sermayesinin iki yüz bin sterlingi tediye edilmiş olan The Levant Limited'in, hâlen İstanbul ve Selânik'te hâl-i faaliyetteki J.W. Whittal şirketiyle, The National Bank of Turkey namındaki ecnebi bankasını murakabesi altına aldığı tesbit edilmiştir.

Maksadı 'düşman' şirketlerinin faaliyet sahalarını, İngiltere namına 'istirdat' olan The Levant Limited, Ortaşark'ta tali şirketler tesis ile, The National Bank of Turkey de yeni şubeler küşat edecektir.

1335 Ramazanına, bambaşka bir Neveser girecektir. Ahmet Ziya'nın dönüşü, çok şeyleri değiştirdi. Ahmet Ziya'nın dönüşü mü, yoksa bu vesileyle hayatına karışan Münif Sabri* mi? Her ikisi de!

Yürek üzüntüsünden tadını çıkaramadığı ilkbaharı, artık iliklerinde duyuyor. Durup dururken terasa çıkıp, civciv sarısı tüylerini hâlâ yitirmemiş, yapraklara dokunmak; vakitli vakitsiz, camları ardına kadar açıp, odaları havalandırmak arzuları. Her yıl öyle yapılmaz mı, Mercimek Nine kahvaltı sofrasını, sabahları terasta kurmaya başladı. Neveser kalktığında, Ahmet Ziya'yla Doğan'ı, başbaşa buluyor: hem çaylarını içiyorlar, hem söyleşiyorlar. Doğan'ın iştahı, bir açıldı ki! "Ahmet'te şeytan tüyü mü vardır nedir, birkaç saat zarfında oğlanı fethetti, o fethediş!.. "Geldiğini gördüler mi, dayı yeğen, gülüşerek ayağa kalkıyor, onu 'nümâyişle' karşılıyorlar. Havuzdaki suda, kıpır kıpır mayıs güneşi. Camlarda, buzlu griden hızla maviye dönüşen, gökyüzü. Limandan, istimbot düdükleri!

Neveser, epeydir unutmuş olduğu, o rahatlık duygusuna yeniden kavuşmaktadır. Kardeşinin gelişiyle, sanki evin sorumluluğu, Doğan'ın eğitimi, gündelik ıvır zıvır, üzerinden alınıvermiş! Ona sadece, Davos'taki gibi yaşamak kalıyor, pek öyle incesini aramadan! Daha da mı güzelleşti? Lacivert pırıltılı 'gümrâh' siyah saçlarını, birkaç firketeyle gelişigüzel ensesinde topluyor, âsi perçemleri saydam alnına, kimi zaman buğday esmeri narin boynuna düşmektedir. Her an mahzun bir hoşgörüyle bakan, –biri hafif şehlâ– gözleri, arasıra içten bir sevincin beklenmedik şimşeğiyle, mehtap mavisi aydınlanıyor. Gülüşü de 'revnaklandı', genç kızlığının o ince, sisli çam ormanlarını, gizemli dağ göllerini çağ-

* Bkz.: **'Kurtlar Sofrası'**.

rıştıran, anlamca zengin gülüşü geri geldi. Sıralı sırasız, Davos'ta, 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu Başhekimi Dr. Diederich'in, bir sabah muayeneden sonra, alnına düşen perçemlerini işaret parmağının sırtıyla kaldırarak, ona dediklerini hatırlıyor:

– ...bu hastalıkta mühim olan maneviyâttır **Frau** Abdi, maneviyâtınızı kuvvetli tutunuz!

Terasta ilk iş, sırmalı kelebekler, kokulu çiçek tozları, yoğun ışık şakırtısı arasında, gazeteleri gözden geçirmek: Alemdar'dan başlayıp, Birlik'e kadar! Her gün daha kaygı verici bir 'mecraya' dökülen, güncel olaylar değerlendiriliyor. Konuşan, çokluk Ahmet Ziya. Dediğine göre, 'Berlin vasatından, Dersaadet vasatına intikal', hayli zahmetli olmaktaymış. Öyle ya, Budapeşte'deki Bela Kun hareketini, ya da Münich Sovyetleri'nin akıbetini bir kenara bırakıp, bir anda Sultanahmet mitinginin 'muhtemel neticelerine', ya da 'Garbî Anadolu'daki Yunan işgaline' atlayıvermek kolay mı?

Bereket Münif Sabri, taşımakta kusur etmediği haberlerle, ona yardımcı oluyor. Ne de olsa gazeteci, kulağı olağanüstü delik, her yere teklifsizce girer çıkar. Akşamları, Terakki Apartmanı'na sık uğrar oldu. Eski evrak çantasını koltuğuna sıkıştırmış, elinde bir demet nergis (evet, Neveser'in nergis düşkünlüğünü *unutmamıştır*), *çat kapı çıkageliyor. Hiç eski hâli yok, giyimine* kuşamına onca özen gesteren delikanlı, böyle 'mühmel', âdeta 'kalendermeşrep' bir adama nasıl yozlaşmış? Nedeni Seddülbahir'deki ateş sofrası mıdır, yoksa Selânik'teki gençlik hayallerinin 'târümâr' olması mı? Hangisi olursa olsun, artık pantolonu ütüsüz, fesi kalıpsız dolaşmakta 'beis görmüyor'.

"...buna mukabil nazarlarında, evvelce mevcut olmayan şedit bir ihtiras, mütekâsif bir cerbeze paydahlanmış ki, tesir sahasındaki her şeyi taht-ı câzibesine almaktadır."

Nevres Bey'in gözleri elâydı. Neveser, Münif'in gözlerinin de ışıkta elâ olduğunu biraz hayret, epeyce kederle fark ediyor. Ona karşı Münif çekimser, aşağıdan almayı yeğleyen bir tutum içinde, göz göze gelmekten kesinlikle kaçınıyor; yine de, 'nezdinde bulunmaktan ziyadesiyle mahzuz olduğu, ayan beyan görünmekte-

dir': taa Vezneciler'de oturduğu halde, yoksa ne diye bu kadar sık, Cihangir'e uğramak 'zahmetini ihtiyar etsin?'

Dahası, Neveser, Doktor Melek, Ahmet Ziya ve o, Beyoğlu'na çıkıyorlar. Ahmet Ziya, 'şehri teneffüs etmek' istiyormus! Münif Sabri onları alıp, o sıra gözde olan pastahanelere götürüyor, kibar çay salonlarına: Lebon, Markiz, Mulatier, Petrograd, vs. Geldiklerinin ertesi günü Mulatier'deler. Şapkaları tüllü, bakışları baygın, sıvama boyalı tatlısu frengi madamlar; tepeden tırnağa poz, Fransız subaylarıyla ağız ağıza. Kıvamlı, karma bir koku, sanki görünmez bir duman, sinsi sinsi, masadan masaya dolaşıyor: filtreli kahve, siyah tütün, hafifçe terlemiş parfümlü kadın kokusu. Amerikan Koleji 'mezunu' birkaç hanım, bir İngiliz subayını aralarına almış; dazlak kafası, inanılmayacak bir düzenle taradığı iki üç tel saçla örtülü, suratı ablak, kaşı gözü burnu ağzı eriyip, aşağıya doğru akmakta iken donakalmışa benzer, yaşlıca bir miralay bu: utangaç, gülümsüyor.

Münif Sabri, gözleriyle 'herifi' mimledi: "Miralay Kenneth Morley," dedi. "Son derece tehlikeli bir zat, İngiliz İstihbaratından! Bunlar haddizatında iki kişi, biri bu, diğeri Yüzbaşı Bennet! Krocker Oteli'nden Dahiliye Nezareti'ni idare ediyorlar. Mitinglerin memnuiyet kararı, kanaat-ı âcizâneme göre, bu zevatça Babıâli'ye telkin edilmiştir."

Cıgarasını kül tablasına bastırdı, dişlerinin arasından: "...telkin edilmiştir ne demek," diye düzeltti, "alelıtlak emredilmiştir."

Söz mitinglerden açılınca, Neveser, kulağında kalmış ayrıntıları Ahmet Ziya ile Doktor Melek'e aktarıyor. Hemen hemen hiçbir şey bilmiyormuş. Münif Sabri, bastonunun fildişi oymalı sapını, avcunda sıka bıraka, olayların 'perde arkasını' aydınlatacaktır: İngilizler, Kadıköy ve Fatih mitinglerinden 'pirelenmiş': kalabalığın, Bekirağa Bölüğü'nü basıp, 'harb mücrimlerini' kurtaracağından korkuyorlar. Fransızlardan 'takviye talebinde bulunuluyor'. Münif Sabri Vezneciler'de oturmuyor mu, Süleymaniye Kışlası iki adımlık yer; bazı geceler tavla oynadığı gedikli bir başçavuştan, yirmi otuz kadar Fransız ve İngiliz askeriyle, tutukluların 'muhafa-

za altına' alındığını öğrenmiş; bu hazırlık, elbette bir 'maksada mâtûf', acaba hangi maksada?

Sözü Sultanahmet Mitingine getirerek, diyor ki:

– ...miting esnasında, ahali ne görsün, müdepdep bir araba tantanayla sökün ediyor: 'Vay, gerdune-i hümâyun mudur?' demeye kalmadan, Hünkâr'ın teşrif ettiği zannıyla bir koşuşma, o cihete bir tehâcüm! 'Padişahım çok yaşa' avâzeleri, 'İzmir'i vermeyiz' naraları! Hâsılı, müthiş bir galeyân! Öyle ki vak'a, Beyoğlu cihetine, 'Türkler yağmaya geliyor' diye in'ikâs etmiş, mağazasını kapatan Rum, Ermeni, sırra kadem basıyor. Meselenin vüs'atini anlatabilmek için, Merkez Kumandanı Seyit Paşa'nın, teskin edici bir tebliğ-i resmî neşretmek ihtiyacını hissetmiş olduğunu arzedeyim.

Sözünü gülerek tamamladı:

– ...herkesin Zât-ı Şâhâne zannettiği şahıs, esasında, Serasker Kapısı'na gitmekte olan, Harbiye Nâzırı Şevket Turgut Paşa değil miymiş?

Ya da Markiz'de, iç masalardan birini çevrelemiş; telkâri gümüş zarflı çay fincanlarının tavşankanı buğusuna eğilmişler. Kalabalık sayılmaz. Biri melon şapkalı, iki 'kalantor', kristal konyak kadehlerini avuçlarında ısıtarak; Fransız Yüksek Komiseri Franchet d'Esperey'nin buyruğuyla, Fransız Bankası Credit Lyonnais'nin, yeniden nasıl 'faaliyete' geçtiğini tartışıyorlar: biri ünlü Ermeni sarraf, Kavukçuyan; öbürü Yorgopulos, Rum tüccar, Etniki Eterya'yla ilişkili! Edepsiz bir yanmış şeker kokusu, buğu hâlinde erimiş çikolata, varla yok arası nane likörü. İki masa ötelerinde, arsız sevinçleri, masanın üzerine fırlamış şımarık bir köpek gibi havlayan, şamatacı bir Rum topluluğu. Atina gazetelerini açmış, Patrikhane'nin, İtilâf Yüksek Komiserlikleri'ne 'tevdi etmiş olduğu', mektubu okuyorlar.

Münif Sabri, tütün sarışını bıyıklarını çiğneyerek, diyor ki:

– ...Rum Patriği Dorotheos Paris'ten avdeti esnasında Atina'ya uğrayacakmış, Rumları sürûra garkeden bu, ilk defa vâki oluyor da! Küstahlığı hakikaten ileri götürdüler, verdikleri mektupta ısrarla tebârüz ettirdikleri husus nedir, bilmek ister misiniz? Efendim, Türkiye Rumları, uğradıkları bunca mezâlim ve işkence-

ye rağmen, Yunanistan'a daima sadık kalmışlar! Ayrıyeten İngiltere, Fransa ve Amerika'ya bağlılıkları dercolunuyor. Nankörlüğün bu mertebesi...

Ahmet Ziya, parmakları arasından uyandırıverdiği kibritin alevini, Doktor Melek'in cıgarasına uzatırken, söze karıştı:

– Alemdar'da bir makale okuduk, Refii Cevat kaleme almış...

– Okudunuz mu? Ne hacâlettir! Herif alenen 'İngilizleri istiyoruz' demiş! Daha vahimi, bu maksad-ı asliyle cemiyet tesisine tevessül etmeleri. Başı Sait Molla çekiyor, mumaileyh bilumum Anadolu belediye reislerine telgraf keşide ettirmiş, kelime be kelime diyor ki: 'İngiliz taraftarlığı kuvvetlendirilmeli, vakit geçirilmeksizin bütün memlekete teşmil edilmelidir. Bizim için çâre-yi halâs, İngiliz idaresi altına girmektedir'. Evet, herzeleri bunlar.

Doktor Melek, burun deliklerinden salıverdiği kalın duman bulutunun, arkasında kayboluyor:

– Nasıl cür'et eder? Memlekette arzu-yu umumi bu mudur? Biz orada zannederdik ki, mağlubiyet ve işgal herkesi intibâha getirmiştir...

Münif Sabri, acı acı gülümsedi:

– ...maalesef, hayır! Milletin üzerine zillet ve meskenet çökmüştü. İzmir'in işgali intibâha vesile teşkil eylerse, ne saadet!

Fakat Neveser'in asıl tadına doyamadığı, abla-kardeş ürettikleri, yanardöner o gece söyleşileri. Nasıl doysun, yılların özlemini gideriyor. Selânik'ten bu yana, ne gün biraraya gelip de uzun uzadıya dertleşebildiler? Yarım yamalak bir defa İstanbul'da, iki defa İsviçre'de hepsi bu! Oysa konuşacak kıyamet gibi konu birikmiş, Neveser'in 'talihsiz' evliliğinden tut, 'tehlikeli' hastalığına; Ahmet Ziya'nın Berlin'deki mühendislik 'tahsilinden' tut, sosyalistlik 'sergüzeştine'...

Yumuşak mayıs gecesi laciverdine gümüş tozu serpilmiş 'muazzam' bir fanus, içinde uzak minarelerden dağılan yatsı ezanları boğulup, işgal donanmasının vardiye çanları acımasızca yükseliyor. Hava rüzgârsız, terasın bahçesindeler, çevreleri bütün çiçek. Sustular mı, sessizlik öylesine yoğunlaşıyor ki, kulak verseler, çatıyı sarmaya başlamış sarmaşığın fısıltılarla büyüdüğü-

nü duyabilecekler. Kahveler havuzun başında içilmiştir. Doğan'ın yatma saati çoktan geçti. Dayısından koparıp, nasıl yatırmalı? Gönlünü, çaresiz, gramofona başvurarak edebiliyorlar.

Ahmet Ziya, başından nice 'serencâm' geçtiği halde, Berlin'de edindiği gramofonu, İstanbul'a kazasız belasız getirmiş. Borulu, sesi hımhım, ikide bir tekleyen 'kahvehane fonograflarından' çok farklı, gerçekten 'asrî' bir aygıt bu: ilk bakışta ceviz, ya da maun bir mobilyadan ayırdedilmiyor. Ne ilginç bir aygıt olduğunu anlayabilmek, kapağını kaldırmakla olası: pırıl pırıl diyaframı, yeşil çuhalı diski, nikel 'iğnedenliği' ve zarif kurma kolu, kim görse etkiliyor. Hiç kimseyi etkilemese, Doğan'ı etkiledi. Her dakika başında! Gidip yatması, dayısının, özel çekmecedeki plaklardan birisini alıp, çalmasına bağlı. Nereden çıktığı anlaşılamayan piyano sesini, tenoru, orkestranın uğultulu anaforunu, hayranlıkla korku arası bir duyguyla dinliyor. Sanki büyülenmiş. Her plağı dinledikten sonra, akıllı gözlerini dayısına çevirip, sormasa olmaz:

– Dayı, bu sesleri oraya nasıl sokuyorlar?

Ahmet Ziya, gramofon tekniğini sevimli bir sabırla yeğenine açıklarken, piposunu da yaktı mı, tamam! Doğan'ı büyüleyen 'sihirli âletlerden', ikincisi meydana çıkmıştır: İri bir S biçiminde, bazı 'aksamı' porselen, kapağı püsküllü bir Bavyera pipposu; ocağının dış yüzeyine ince minyatürler işlenmiş, hazırlaması epeyce uzun, yakılması becerilirse dumanı bol, Doğan*, gramofonun çalınışını nasıl kendinden geçerek dinliyorsa, piponun hazırlanmasını, akıl erdiremediği gizemli bir tören gibi, öyle merakla izliyor.

Yatmaya neden sonra razı olacak, uykudan küçülen gözleriyle dayısına hayranlıkla bakıp, Neveser'e sarılarak:

– Anne, diyecektir, dayım hiç gitmesin e mi?

Ahmet Ziya'nın gitmemesini, Neveser de arzu ederdi. Kardeşi, Zürich'te, Helvetia Oteli'nin lokantasında onu tedirgin eden hırçınlığını silkip atmış, kararlı olsa da daha güler yüzlü, davranışları insancıl, ağabeyce. Berlin'de yaşadıklarını kırk gün kırk gece

---

* Bkz.: **'Bıçağın Ucu'**, **'Yaraya Tuz Basmak'**.

anlatsa, 'Allah bilir' bitiremez. Bunlar bir 'fırka tesis etmiş, Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası', geldikleri gün, Neveser'in gözüne bir dergi ilişmişti ya, 'Kurtuluş', bu 'fırkanın nâşir-i efkârı', yayınını İstanbul'da sürdürmeyi tasarlıyorlar. Kuşkusuz, 'fırka'yı da! Ahmet Ziya, 'methaldar olan' beş altı isim sıraladı, ablası, Selânikli olmaları 'hasebiyle' sadece İlhami Nafiz'le Mümtaz Fazlı'yı şöyle böyle tanıdı. Bir de, üç gün sonra mı ne, Ahmet'i almaya 'Şaşkın' Beşir Usta'yla Sadık Ahi geliyor, Almanya'daki Sendika'nın 'Reisi'ymiş, 'mutemet' bir adama benzer. Doktor Meleho Afram'ı, saflarına katmamak olur mu? O da, onlardan. Bir gece, Neveser kardeşine, aralarındaki ilişkinin 'mahiyetini' sordu, öğrenmek istedi: "Hissî bir rabıta mıdır, yoksa aynı mefkûreye inanmış olmaktan mütevellit arkadaşlık mı?"

Ahmet Ziya, kibrit üstüne kibrit çakarak, sönmüş piposunu canlandırmaya uğraşıyordu. Gülümsedi:

– Kadınların tecessüsü bitmez, dedi. Her ikisi de! Kaç yıldır beraberiz: müstesna bir kızdır Melek, hekimliği fevkalâde, sosyalistliği kavî! Mizacı gerçi hodbincedir, o kadarcık kusur, kadı kızında da olmaz mı? Pederi, Balkan Harbi esnasında sizlere ömür...

– Evlenecek misiniz? Süryâni demiştin de?..

Ahmet Ziya'nın yüzünde, onu yaşından çok genç gösteren, aydınlık gülüşü:

– ...evet Süryânî, ne olmuş? Biz dinî itikada ehemmiyet atfetmeyiz. Burjuva nikâhı dersen, kadını metâ telâkki eden mürteci bir müessesedir. Bavulların birinde mecmualar olacak, Kollontai'ın, Zedkin'in makalelerini muhtevi, vereyim de oku!

Bir süre sustular, sonra o, daha ciddi bir sesle ekledi:

– Abla, dedi, yeni bir 'ufk-u i'tilâ' açılıyor.

Sosyalistliğini önemsiyor, her şeyin üstüne koyuyordu. 'Beynelmilel Sosyalist İhtilâl-i Kebiri' patlamıştı. "Rusya'da, Almanya'da ve Macaristan'daki hâdisâtı, lâyıkı veçhile kıymetlendirmek iktiza eder. Beşerî istismara müstenit, sermayedâr burjuva nizamı yıkılmakta; yerine sa'ye müstenit, sosyalist bir nizâm-ı içtimaî inşa edilmektedir."

İnancının gereği midir ne, evde çalışanlarla ayrı ayrı ilgileniyor. Mercimek Nine, Kâmil Efendi, Pervin, alışmadıkları bu tutumu, önceleri yadırgıyorlar. Ahmet Ziya'nın içtenliği, iyi niyeti, o kadar belli ki, uzun boylu çekingenlik ayıp sayılabilir. Daha ikinci gün, ister istemez buzlar çözüldü.

Mercimek Nine'yle oturup, uzun uzun, '93 Harbi'ni söyleşiyorlar. Temmuzun onuncu pazar günü, 'zevalde', Moskof nasıl Kızanlık mevkiinden gelip, Eski Zağra Boğazı'nı tutmuş? Nasıl Bağdemlik'te karargâh kurmuş? Müslüman ahali, göç yollarında, karı kızan nasıl telef olmuşlar? Pervin'le Doğan'ın ilişkisi değişti. Doğan, öksüz 'ahretlik'e, özel hizmetçisiymiş gibi değil de, akranı, oyun arkadaşıymış gibi davranmaya yöneliyor. Hele Kâmil Efendi'nin, keyfinden ağzı kulaklarında: sözüne ve hesabına güvenilir bir 'vekilharç' olmakla kalmayıp, Ahmet Ziya Bey'in tütün ikram ettiği, hatırını sorup 'ahvali' tartıştığı, 'emsali' durumuna yükseldi. "Mukavemete müteallik fikirleri, ciddiyetle kaale alınması icabeden, yavuz bir Rumeli komitacısıdır."

Bütün bunlar birkaç günde gerçekleşiyor. Bu arada, Ahmet Ziya'nın 'sağ sâlim Dersaadet'e vürûdunu' telgrafla İzmir'e duyurdular. Neveser'in gönlü yine rahat etmiyor. Telgraf hatları 'ya münkati, yâhut ziyadesiyle mahmûl', çektikleri telgrafı babasıyla annesi bakalım alabilecekler mi? "Daha evvel keşide ettirdiğimiz bir sürü telgrafı alıp almadıklarını el'an bilmemekteyiz". İyisi mi, Van der Zee Acentası'na telefon edip, onların aracılığıyla İzmir'e mektup ulaştırmanın 'mümkün' olup olmadığını sorar, olumlu cevap verirlerse, ne âlâ, babasının açtığı yolu kullanırlar. Van der Zee'deki görevli, telgrafın kime gideceğini öğrenince, "evet" dedi. Bunun üzerine Neveser 'mufassal', Ahmet Ziya 'muhtasar' birer mektup yazıp, Kâmil Efendi'yle Acenta'ya gönderdiler.

Taksim'de bomba patladığı günün akşamı (Ermeniler mi patlattı, Rumlar mı? Meçhul!), Neveser, hastalığını günlerdir unuttuğunu birdenbire saptadı. Tuhaf, hiç aklına gelmiyor. Akşam gezmelerinden, gece söyleşilerinden başalamıyor ki! Dün sabah 'derece' koymayı bile unutmuş; terastaki kahvaltı sofrasında, Ahmet Ziya'yla Doğan'ın gülüşerek geliştirdikleri 'muhabbete' katılma te-

laşından! Yaşama sevinci, o akşam üzeri, içisıra ne korkunç bir güçle genişliyor: 'uzviyetinde', görünmez bir elektriğin 'şerâreli' çıtırtıları. O hızla, Zürich'ten alalı bir kerecik sırtına geçirmediği 'gece kıyafetini' giyiverdi: gözlerinin mehtap mavisine uygun düşen, sim işlemeli bir kılık, lacivert desen tam sayılmaz, dökülüşünde havai mavi yansımalar. Tuvalet aynasının önünde, elmacık kemiklerine bir fırt allık, 'kavisli' kirpiklerine belli belirsiz rimel bulaştırırken, Doktor Diederich'in 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'nda söyledikleri, kulaklarında çınlamasın mı:

– ...bu hastalıkta mühim olan maneviyattır, **Frau** Abdi...

Son günlerde 'maneviyatı' iyi, iyi ya, iyiliğini Ahmet Ziya'nın dönüşü kadar, Münif Sabri'ye borçlu olduğunun bilincindedir. Onun küçük dikkatlerinden; o alçakgönüllü nergis demetini, her akşam düzenle getirişinden; bir an yalnız kalsalar, o dakika mahçup ve çekingen Feyziye öğrencisi 413 Münif'e dönüşerek, elini ayağını nereye koyacağını bilemeyişinden duygulanıyor. Kimbilir, Zürich'ten aldığı kılığı belki onun için giydi; rüya solgunu yüzüne bu uzak çilek pembeliğini, ona güzel görünsün diye bulaştırdı.

Münif Sabri, o akşam da şaşmaz nergis demeti ve 'ancak yarınki gazetalarda intişar edebilcek' taze haberleriyle gelecektir.

Sağ ayağı sakat, hafif topallıyor, baston taşıması bundan. Yüzüne bakıldı mı, vahşi sarışınlığının parıltısı, insanı çarpar: alnı, seyrelmeye yüz tutmuş dalgalı saçları, düşük bıyıkları, çoğul kirpikleri, güneşli bir başak aydınlığı saçıyor. Çektiği acılar ona yaramış: sesindeki vekar; davranışlarındaki, saygı uyandıran ağırbaşlılık; yargılarındaki, o ancak 'tecrübeli' kişilerde rastlanan 'ihtiyar', acılarının eseri. 'Avrupa görmüş' olması nedeniyle, Ahmet Ziya'yı ne kadar önemsiyorsa; savaş serüveni nedeniyle onu, Ahmet Ziya da o kadar önemsemektedir. Ülkeye ilişkin her sorunu danışması, yorumlarını önemle dinlemesi, buradan kaynaklanıyor. Saltanat Şûrası toplandı ya, 'meselenin mahiyet-i hakikisine vâkıf olamayan' Ahmet Ziya, bunu Meclis'e danışma eğilimi saydığından, Padişah lehine yorumlayacak oldu. Münif Sabri, bastonunun fildişi sapını sımsıkı kavrayıp, sesini yükseltmeden itiraz ediyor:

– ...Meclis-i Meb'usan'ı lağvetmiştir. Kanun-u Esasi'nin, dört ay zarfında umumî intihabat yapılmasını derpiş eden hükümlerini, görmezden geliyor; Saltanat Şûrası'yla efkârı umumiyeyi oyalayacaktır; Vahdettin'in hakikatte bir Hürriyet ve İtilâf kabinesine dahi tahammülü yok, arzusu bendegân hükümeti!

Nergis demetini vazoya yerleştiren Neveser'i süzüyor. Gözleri kestane rengi, açık kestane, ışığa baktı mı sarı elaya çalan. Getirdiği haberler, kötü: Yunan yayılması, Aydın doğrultusunda gelişmekteymiş; üzücü olan, çevredeki 'kuvayı milliye'yi, 'idari makamların' engellemesi; 'bu şerait altında' şehir, büyük bir olasılıkla yarın, Yunanlıların eline düşecek! İzmir'den ilk 'muhacirler' sökün etti, ağızlarını bıçak açmıyor: Ramazan boyunca Kadifekale'den iftar topunu, Yunan İşgal Komutanlığı attıracakmış!

Bardağına rakıyı çok, suyu az koyuyordu. İkinci kadehten sonra, gözleri nedense kan çanağı:

– ...Polis Müdüriyeti'nde, Kısm-ı Siyasî'den şayan-ı itimat bir taharri tanırız, Ahmet Bey, aslen Serezlidir, istihbarat temininde bize müzaheret eder, verdiği malumat doğruysa, İngilizler bir mel'anet hazırlıyor ama, ne? İşte mesele burada.

Ahmet Ziya, rakı şişesini açmak için, bir ara içeriye girince, Neveser'le başbaşa kaldılar. Nefti Salon'un açık pencerelerinden ilk yıldızlar, üstlerine sarkıyordu. 'Münzevî' bir ud, bir yerlerde, talihinden yakınıyor. Hava durgun, ta Haydarpaşa'dan haşin bir tren çığlığı. Münif Sabri, sessizliği doldurmak amacıyla çarçabuk cıgara yakmaya davranmıştı. Neveser göğüs geçirerek, sordu:

– Bana hâlâ muğber misin, Münif?

Münif, bütün gözleriyle ilk defa ona bakıyor; çetin bir ışık zenginliği, turuncuya kaçan altın sarıları, hınzır pirinç yeşilleri:

– İğbiraın faidesi nedir ki? Her şey ihtiyarımızın haricinde cereyan etmektedir. Muharebe beni kadere inandırdı. Bedelini, sakat kalarak ödemiş olsam da.

– Ya ben neyim? Hasta ve bedbaht bir kadın.

Münif Sabri gözlerini eğiyor: Neveser, yalazını sımsıcak yanağında duyduğu, sarı bir alevin uzaklaştığını sandı.

– ...ne münasebet! Kendinize iftira etmeyiniz, Neveser! Se-

neler, esasen ulvî şeklinize, mana ve muhteva kıymetleri ilave etmiş.

Neveser'in kalbi, kafeste kuş gibi çırpınıyordu. Nefes nefese:

– Ne kadar mültefitsin, diyebildi.

Fazla konuşamadılar, Ahmet Ziya elinde açılmış şişeyle 'muzaffer' dönüyordu. O gece, Neveser'i uyku tutmuyor. Sessizlik bastırınca, komodinin üstündeki fânuslu saatin tıkırtısı, iri iri, meydana çıktı. Ne yapsın? Bir süre 'ateşini alarak' ("Aman yarabbi, 36;4, bir harika!"); bir süre 'hatıra defteri'ne 'ihsaslarını' yazarak oyalandı. Zürich'ten satın aldığı 'kilitli' defter. Sayfanın üst köşesine o günün tarihini atıyor, tarihin hemen altına, Cenab'ın Riyâh-ı Mesâ'ından, aklına geliveren üç mısraı kaydetti:

"... **aşkın eyyam-ı nev-baharında**
titretir kalbi bir hevas-ı firak
o mudur bizdeki istiğrak?"

Sonra, şu satırlar: "...bu mertebe kahhar, bi-aman ve bi-insaf olan, hayat mıdır, yoksa hayata dahi hükmeden zaman mı? Nur içinde yatsın, rahmetli 'hamınne'm, alelekser 'Zaman hallâl-i müşkilât' derdi, kulağımda kalmış; yaşlandıkça zamanın daha ziyade, 'hâlık-i müşkilât' olduğunu müşahede ediyorum. Aksi halde, on sene evvelinin o şetâretli delikanlısı Münif, şu nevmid, şu meyyus adama tahavvül edebilir miydi? Ben böyle bedbaht, biçâre ve bi-mecâl bir kadın olabilir miydim? Heyhat, her ikimizin de vâsıl olduğu merhâle budur."

"Vakıa Münif, bana muğber olmadığını ifade etti, lakin âsâlet-i ruhiyesinden böyle söylüyor; zira, hafızama âdeta ateşle nakşedilmiş o meş'um gün gözlerimin önüne geldikçe, ona karşı ne kadar haysiyetşiken davrandığımı daha iyi anlıyorum: havai, hafifmeşrep bir kızdan farkım mı vardı? İzzet-i nefsiyle oynamış, gururunu rencide etmiştim. Muğberdi, muğber olmakta haklıydı. Çünkü istihzamın mesnedi, olsa olsa şımarıklığım olabilirdi ki, bu ika eylediğim cürmü tahfif etmez, teşdid ederdi. Bu itibarla, Münif'in muğber olmadığını ifade etmiş olması, bana huzur vermiyor. Ona yaptığım kabalığı tamir etmeliyim. Nezdinde kendimi

fevkalade mahcup hissediyorum. Hele o mütevazı nergis demetleri yok mu?.."

Münif Sabri'nin o geceki iki 'tahmini' gecikmeden çıktı: Aydın düştü, İngilizlerin tasarladığı 'melânet' açıklığa kavuştu.

O gün Doktor Melek, sabahtan gelmişti. Öğleyin yemeğe kalacak, Ahmet Ziya'yla 'ev bakmaya', İstanbul 'cihetine' gidecekler. 'Kavilleri' böyle! Boyca bosca gösterişsiz, kalabalıkta kaybolup gidiyor ya, görünüşe bakıp yanılmamalı: Doktor Meleho Afram, ele avuca sığmaz bir kadın, 'maşallah, ateş parçası'. Konuştu mu, adamakıllı büyüyor: zeki bir 'münevver' olmasından, 'ilmî mükte-sebatından' mı? Bunun payı kuşkusuz yadsınamaz; yalnız, sesindeki güven verici ciddiliğin, iri siyah gözlerindeki fosforlu çakıntıların, etkisi de küçümsenmemeli! Konuştukça, kelimelerle, insanların çevresine, elini kolunu bağlayıp onları suspus eden, sanki bir ağ örüyor. Cerbezesine kapılmamak, olanaksız. Konuşurken, daha da güzel: esmerliğinde zehirli bir alım, zenci kıvırcığı saçlarında iğne ucu kıvılcımlar, dolgun dudaklarında ıslak bir şehvet!

Neveser onun, gelişinin haftası dolmadan, 'mesleğini icra niyetiyle' harekete geçişine bu yüzden şaşmadı. Böyle bir kadın, başka türlüsünü yapamaz. Üstelik, hekim kadın olunca, Müslüman halkın çok rağbet edeceğinden emin; muayenehanesini Divanyolu mu, Aksaray mı, Fatih mi –artık neresi olursa– o yörede açmayı kafasına koymuş. Bugün Ahmet Ziya'yla gidip bir dolaşacaklar: ev bakmaktan 'murat', bu!

Hava da bir güzel ki! Salacak'ın üzerinde suluboya lekesi bir bulut, külrengi damarlı mermer beyazı, çevresi katmerli mavi. Şirket-i Hayriye vapurları, gündelik telaşları içinde, çakal gibi havlıyorlar. Terastaki yeşilliğe, patır patır yağan serçeler. Doktor Melek geldiğinde, kahvaltı sofrasından henüz kalkmamışlardı. Gazeteler okunuyor. Pervin misafire çabucak kahve yapıp getirdi, Ahmet Ziya cigarasına ateş tuttu. Doktor Melek, kanatları kıpırtılı burun deliklerinden kalın dumanları boca ederek, eliyle manzarayı biçti:

– Abdi Bey, tabiat sahibi, altıncı kat terasında böyle bir bahçe tanzimi, doğrusu takdire şayân: Yazın fevkalade olmak icabeder.

Nevesser, Terakki Apartmanı'nı, hâlâ iki katı 'işgal eden' Suriyeli Ayân Azası Faruk El Mabruk'tan aldıklarını; terastaki bahçe düzenini de hazır bulduklarını, söyleyecekti ki, telefon: Münif Sabri, Birlik Gazetesinden, Ahmet Ziya'yı arıyor. Aydın'ın 'düştüğünü' bildirecek. Yalnız onu mu, 'işgale tekaddüm eden' günlerde, 'mahalli Hürriyet ve İtilâf Fırkası âza-yı kirâmı'nın çevirdikleri fırıldakları da.

– ...şimdi iyi dinle: üç gün evvel, oradaki İngiliz Kontrol Zabiti Withull, Hürriyet ve İtilâf Fırkası Vilayet Teşkilâtı Reisi ile, Mutasarrıfı, Müftüyü, Rum Metropolitini ve ileri gelenleri içtimaya davet etmiş, işgalin teferrüatı orada takarrür ediyor. Bilahare, Hürriyet ve İtilâf'çılar, zabitâna atıp tutuyorlar; mesela, bunlardan birisi, Aydın çarşısında, Gümrükönü'nde, diyesiymiş ki: "Mukavemet müşevviklerine itibar etmeyiniz, felaket getirir. Zabit kısmının dikili ağacı yoktur, sulh olursa kâmilen işsiz kalacaklarından, milleti harb emellerine âlet telaşındadırlar". Nasıl, böyle bir hareket, ahali ve askerde maneviyat mı bırakır? Askerin çoğu firar etmiş, ahaliyse...

Ahmet Ziya sözünü kesti:

– Allah Allah! Yahu bunlar alelade gazete havadisi mi, nereden istihbar ettin?

– ...istihbar eden Hüsnü Faik Bey, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'de bir mirlivayla ülfeti var, Harekât Dairesi'nde zannederim: Makedonya'dan pederinin silah arkadaşıymış, malûm ya Faik Bey Süvari Kaymakamı idi, birlikte komitacı takip eylemişler; yani, istihbaratın menşei sağlam, anlayışım Erkân-ı Harbiye'ye Aydın'da bulunan 57. Fırka'dan rapor ediliyor, kumandan Miralay Şefik Bey tarafından! Firarlar sebebiyle, Fırka karargâhının mevcudu 10 zabitle 43 nefere düşmüş, ne yapsınlar, Çine istikametinde çekilmişler.

– İzmir, Manisa, şimdi de Aydın!

– Aydın'la nihayete erecek mi? Kat'iyyen! Sıra Ayvalık'tadır. Rumca gazeteler, İzmir'den tahrik edilen Yunan muhribi Limnos'un, Körfez'de demirlediğini yazıyor. Ağleb-i ihtimal, asker ihracında bulunacak. Dalyan Boğazı haricinde, lebâlep nefer yüklü

diğer sefineler emir beklemekteymiş, sen bundan ne istihraç edersin?

Ahmet Ziya, telefonda öğrendiklerini, Doktor Melek'le Neveser'e aktarınca, kaygılı bir sessizlik çöktü. İçinde kirli mavi 'harb sefinelerinin' kara bir duman kusa kusa dolaştıkları; yürekleri muska gibi boyunlarına asılı asker kaçaklarının, sokak aralarında köpeklere terk edilmiş katliam cesetlerinin belirip kaybolduğu, dumanlı bir sessizlik bu, eşyanın tabiatını değiştiriyor, o yüzden havuzun fıskıyesi bile göze müstehcen bir şey gibi gözüküyordu. Hele Doğan'ın serptiği ekmek kırıntılarını paylaşamayan serçeler, onların dünyayı umursamaz cıvıltıları?

Ahmet Ziya piposunu çekiştirdi, sönmüş, kibrit alevlerini sabırla zincirlemeye koyuluyor. 'Şaşkın' Beşir Usta'nın şaka yollu söylediği doğru: Dersaadet'te karşı karşıya kaldıkları durum, Berlin'deki 'tasavvurlarını mevki-i tatbike koymayı' zorlaştıracak! Üniversite dolaylarındaki öğrenci kahvesinde, cıgara dumanı, bira köpüğü, namlu parıltısı, günlerce tartışıp; 'amele sınıfını, sermayedar burjuvaziye karşı, mazbut bir fırkada' örgütlemeyi; bu 'fırkayı' sendikalarla 'takviye etmeyi' kurmuşlardı. Terhis edilen askerler, Almanya'da olduğu gibi, kuşkusuz onlara katılacak; 'amele ve asker konseyleri, sosyalist ihtilalin rûşeymini' oluşturacaktı. Dersaadet'teki hava bu mu? 'Düvel-i Muazzama', memleketi yer yer işgal ediyor; birçok 'aksamını' Ermeniye, Ruma peşkeş çekmektedir. 'Keyfiyet' her şeyin yeniden ele alınıp değerlendirilmesini zorunlu kılacak kadar vahim!

Doktor Melek, esmerliğinin karabiber acılığıyla, onun da aklından geçirdiklerini ortaya döktü:

– Bu şerait dahilinde, fırkayı kurmak son derece müşkülleşir. Tut ki tesise muvaffak olduk, bu takdirde vazife-i aslisi, emperyalizme karşı mücahede açmak değil midir?

Yemek boyunca bunu tartıştılar. İstanbul tarafına 'ev bakmaya' gittiklerinde, çekişmeleri bitmemişti. Akşam dönmeleri de gecikiyor. Bu sebepten Neveser, *Münif Sabri'yi yalnız* karşılamak zorunda kalacaktır: Terasta, salıncaklı iskemlesine oturmuş, kardeşinin okumasında ısrar ettiği Kurtuluş dergisini gözden geçiri-

yordu. Gözleri derginin sayfalarını izlese de, aklı başka yerde: on yıl önceki Selânik'te mi, Hamzabey Cami-i Şerifi'nin iki sokak üstündeki 'konak yavrusu'nda, 'Alaman' Ziya Bey'in evinde? Yoksa Balkan Harbi'nin 'müstarip ve müteellim' İstanbul'unda mı? Sirkeci Garı, Rumeli 'muhacirleriyle' tıklım tıklım, o yürekler acısı perişanlığın üzerine aşağılık bir yağmur çiseliyor. Ya da kar ışıltısının, gözleri çığlık çığlığa kör ettiği Davos'ta, 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'nda mı? Balkonda, şezlonga uzanmış, oğlu doğalı onu tedirgin eden kurt, içini kemiriyor: Ya Doğan, babasına çekerse? Abdi Bey gibi, o da 'bacaksız' olursa? "Aman yarabbi, bu kadar terakki eden fen, buna bir çare bulmamış mıdır?"

Nasılsa teninde, o hardal sarısı alevin sımsıcak yalazı, başını kaldırıyor ki, terasın kapısında Münif Sabri, 'mütebessim' ve 'mütevekkil': Ahmet Ziya'ya sözünü tutmuş, Sosyalist Fırkası'nın 'mürevvic-i efkârı' İdrak Gazetesinden, bulabildiği nüshaları 'fersûde' çantasına koyup getirmiş, bir elinde de 'nâçiz' nergis demeti:

– Rahatsız etmiyorum ya!

Neveser, heyecanla ayağa kalktı:

– O nasıl söz Münif, esasen bekliyordum. Ahmet'le Melek, 'ev bakmaya' çıkmışlardı, geciktiler.

Her akşam üzeri oturduğu hasır koltuk yok mu, bodur palmiyenin yanıbaşındaki, Münif Sabri ona yöneldi; güneş henüz çekilmediğinden, yırtıcı sarışınlığı ansızın tutuşuyor, sanki erimiş pirinç yalazı, bakabilirsen bak! Neveser dikkat etmiş, sağ bacağını bükmesi gerekince zorlanıyor, belli etmemek için her seferinde ortalığı lafa boğar, yine öyle mi yapacak? Öyle yaptı: efendim, öğle namazını 'müteakip' Sultanahmet Camiini görmeliymiş, Fatih, Aksaray, Zeyrek, Karagümrük, İzmir şehitlerinin ruhuna okunacak Mevlîd-i şerife akmış; camiin methali, minberi, 'kâmilen' siyah matem bayraklarıyla kaplı; 'kıraata', Hafız Sadettin Efendi başlıyor, 'akabinde' Hafız Yaşar, Hafız Kemal, Hafız Hüseyin Efendiler...

Neveser sözlerine kapıldı, ayağını nasıl büktüğünü göremiyor. Münif Sabri memnun, mendiliyle birlikte cebinden katlanmış

bir kâğıt çıkardı, mendiliyle terini kurularken, onu Neveser'e uzatıyor:

– ...cemaate dağıtılan beyanname, yasağa rağmen ahaliyi yarın Sultanahmet Meydanında içtimaa çağırıyorlar, hadise çıkması melhuzdur. Lâkin kerem buyurun, bir atf-ı nazar edin, ifadesindeki heyecan...

Bildiri'nin ilk satırını görür görmez, Neveser'in tüyleri diken diken oldu: "Müslüman! Yarınki cuma günü, resmî dua günüdür!" Fatih, Beyazıt, Sultanahmet Camiilerinde 'cuma namazı'nın ardından 'Müslüman ve Türk ırklarının kurtuluşu için' dua edilecekmiş, duadan sonra herkes 'Sultanahmet'teki büyük 'içtimaa' gidecek!

Neveser, sonraki satırları, farkında olmadan, fısıltıya yakın bir sesle okudu:

– ...vatanın parçalanıyor, üzerine musibetler yağıyor. Hak suretindeki bâtıl, camilerini ve mukaddesatını pâymal edecektir. Gözlerini aç, dindaşlarını ve milletini düşün, İzmir'deki fecaati öğren! Anadolu senin karar ve emrini bekliyor. Hakkını müdafaaya, parçalanmakta olan vatanının imdadına koş!

Bitirdiğinde, Münif Sabri Pervin'in koşturduğu vişne şerbetini içmekteydi, 'acaba halet-i ruhiyesinin bu derece sarsılmış olmasından mı', bir an zannetti ki Nevres Bey gelmiş, karşısındaki hafif koltukta oturmaktadır, şerbet bardağını masaya bıraktıktan sonra, hafifçe eğilip ona diyecektir ki:

" ...Neveser Hanım, sizin mevcudiyetiniz dünyevî olmaktan ziyade, semâvi olmak icabeder, âdeta şeffaf bir mevcudiyet..."

Münif Sabri, bardağı masaya koyup, tütün sarısı bıyıklarını çiğneye çiğneye, diyor ki:

– Hakkını teslim etmeliyiz, Hüsnü Faik Bey bidayetinden beri söyler, filhakika zaman feda-yı nefsler zamanıdır. Yavaş da olsa, millet intibaha geliyor. Garbî Anadolu'da silah atılmış, kan dökülmüştür. Bakınız, bu mühim.

Ya da, el yordamıyla sakıncalı konuya sokuluyor;

– ...9. Ordu Müfettişliği'ni deruhte ederek, Mustafa Kemal Paşa Samsun'a gitti; Rauf Bey'in, hani Hamidiye Kahramanı, ha-

fiyyen Garbî Anadolu'ya geçtiğini öğrendim; bunlar ne gösteriyor, işgale mukavemet vâki olacaksa, merkez-i sıkletini, Anadolu teşkil eyleyecek. Acaba zevciniz beyefendinin, bu istikamette tasavvurları yok mudur?

Neveser utandı: Selânik'te, Hamzabey Camii çevresindeki konak yavrusu evde, Schwester Magda onu eli reçel kavanozunda yakalamış sanki, hant hant azarlıyor. Altı yaşında filan mı? Damağında incir reçelinin yemyeşil lezzeti, içinde ısırgan gibi her yerini dalayan suçluluk duygusu! Gereksiz yere kalktı, öbür koltuğun kaykılmış minderini düzeltti. Verdiği cevabı, başka, hiç tanımadığı bir kadının ağzından çıkıyormuşcasına, yabancılaşarak dinliyor:

– Malumattar mıyım acaba? Siyasi tasavvurlarından hiç bahsetmez. Vaziyet tavazzuh edinceye kadar gizlenmekten, faide mülâhaza ediyor olmalı, aylardır yüzünü görmedim: 'harb mücrimi' telâkki edilerek tecziye olunacağı korkusundadır.

Münif Sabri, çoğu erkeğin tersine, kibriti elinde sallayarak değil, dudaklarına yaklaştırıp üfleyerek söndürüyor. Sesi acayip, titreşimlerinde algılanan ne, 'serzeniş mi, sitem mi, muaheze mi'?

– Pek taaccüp ettim, niye mücrim telâkki olunacakmış? Affınıza mağruren arzedeyim, hiçbir vakit ön safta bir ittihatçı olmadı, ne mühim bir idarî mesuliyet mevkiinde bulunmuştur, ne de icraî bir vazife almıştır; bu itibarla, endişesi mesnedsiz! Olsa olsa, Levazımat-ı Umumiye Komisyonu'yla alâkası cihetinden, bir tahkikat mevzuu olabilir ki...

– Münif, bilmem iktiza etmez mi; harbin iki senesini, İsviçre'de geçirdim; bu müddet zarfında, oğlumun sıhhatından dahi, haberdar edilmedim; nerde kaldı ki temas ettiğin bu alâkayı...

Münif Sabri gözlerini ona çeviriyor, Neveser'in yüzünde yeniden çok yaklaştırılmış bir 'meşale hararet': bakışları sert, hırsla bilenmiş, oysa sesi yumuşadı, alçaldı da; bilmeyen, şaka ettiğini sanabilir.

– ...halk muazzam kıtlık çekti, süpürge tohumundan ekmek yediler, Levazımat-ı Umumiye Komisyonu, fıkdanı çekilen meva-

dı güyâ hakkaniyet üzere tevzi ediyor, reisi 'Topal' İsmail Hakkı Paşa; zevciniz beyefendi, zannederim refik-i kadimi Karasu Efendi'yle Paşa'nın hususiyetine giriyor, kulağımıza ne dedikodular çalındı o sıra...

Neveser, hanidir sağlığından başka şey düşünmediğini, yeni yeni mi kavrıyor? Harpmiş, darlıkmış, kıtlıkmış, farkında bile olmadı. Davos'a götürülüşünün, oradaki koşulların elverişliliğine bağlandığını unutmadı elbet; koşullardan 'maksat' hekimlerin 'hazakatı' mı, yooo, o nasıl olsa elde bir; 'tarafsız' İsviçre'de, bakım ve beslenmenin 'mükemmel' olacağı hesaplanıyordu. Yanılmadıklarını, 'dibi yoktur' denilen mürekkep siyahı Bodense Gölü'nü geçip, sisten gözün gözü seçemediği Rorschach'a ayak basar basmaz, anladılar. Demek Graudünden Sanatoryumu'nda, o yoğun sütler, dumanlı kakaolar içer, kanlı mavi biftekleri gövdeye indirirken; Dersaadet, kıtlığın ağırlığı altında bunalmaktaymış, fırsattan 'bilistifade' Abdi Bey de...

Münif Sabri onu karmakarışık eden başka bir gerçeği daha açıkladı:

– ...hem, Abdi Bey hakkında, Divan-ı Harb-ı Örfi'ce tevkif müzekkeresi kesilmedi ki! Şu veya bu şekilde, arandığını da işitmedik. Vakıa listeler dolaşıyor, birinden birinde ismi mutlaka kayıtlıdır, lakin ne ifade eder? Yunus Nadi, Hüsnü Faik, daha niceleri, Bekirağa Bölüğü'ne girip girip çıkıyorlar, faaliyetlerine mani teşkil etmiyor, halbuki zevciniz beyefendinin...

Neveser fena halde ürperdi: güneş çekildi, Üsküdar'ı saran pus tozpembeden eflâtuna koyulaşıyor, kuşlar kayboluverdiler, ondan mı; yoksa kocasının gizlenişinde çirkin nedenler olabileceğini 'fehmettiğinden' mi? Ya Rosa Mizrahi'yle ("Yarabbi, yine mi bu kadın?") gözlerden ırak, rahatça keyfedebilsin diye bu bahaneyi kullanmış, ya da kocası korkağın biri! İttihatçıların önde gelenleri 'derdest edilince' ödü patlamamış mıydı, kişiliğini dev aynasında gördüğünden, başının belaya gireceğine hükmetmiş olabilir. Zaten durur durur, Tanin'deki, Şûra-yı Ümmet'deki 'makalelerinin' yanına kalmayacağını söyler; asıl yanına kalmayacak olan, 'nüfuz ticaretine' bulaşmasıymış! Abdi Bey gözlerinin önüne geli-

yor: bakışları, kılıç gibi parıl parıl, siyah saçlarını ortadan ayırıp briyantinle yapıştırarak sımsıkı arkaya taramış, tatlı bir şey yermişcesine şak şak damağını şaklatarak, ona diyor ki:

"...Neveser, bir müddet gaybubet etmeliyim, her ne kadar biz bu harbe taraftar olmadıksa da, derdimizi anlatabilmemiz hayli müşkil, kazaya uğrayabiliriz..."

Peki, Münif Sabri intikam mı alıyordu? Neveser'i bu kuşkuya düşüren, takındığı 'resmî' tavrın gerekçesini sorunca, Münif'in verdiği cevap oldu. Bir ara dayanamayıp demişti ki:

– Münif, benimle ne kadar mesafeli konuşuyorsun, âdeta resmî. Vaktiyle, gayet iyi hatırımdadır, teklifsizce dertleşirdik. Hatta sen bir kere...

Münif Sabri, Marmara'nın görünür bir hızla laciverde dönüşünü seyrederek, sözünü kesti:

– Böyle olmasını, siz arzu etmediniz mi?

Ah o gün!.. Neveser'in 'müstehzi' kahkahalar savurup Feyziyeli genç bir öğrencinin gururuyla oynadığı, 'izzet-i nefsini hâk ile yeksân ettiği, meş'ûm gün'!.. Bu haşinliğin altında yatan, o: hiç kuşkusuz. "Münif, Münif, muavenetine ne kadar muhtacım, vicdan azabından nasıl perişanım, görmüyor musun? Bana kasdin nedir?"

Ahmet Ziya, yanında karabiber bulutu bir Doktor Melek'le, nihayet gelip, havadaki gerginliği dağıtıyor. Terasa adımını atmasıyla, salkımsaçak yakınmaları başladı: yahu ölmüşler, yahu dolaşmaktan ayaklarına kara sular inmiş, yahu ne rezaletmiş bu böyle?

– İki göz hâneye yirmi beş lira kira istediler, harpten evvel olsa üç lira vermezsin, şimdi bilemedin altı lira olsun, kuruş fazla etmez, trabzanları sallanıyor, vallahilazim: bu deyyuslarda hiç mi insaf kalmamıştır?

Münif Sabri, kadife yumuşağı bir ses bulmuş, Mütareke'den bu yana 'aleddevam' yükselen fiyatların, İzmir'in işgali üzerine gemi azıya aldığını söylüyor, yalnız kiralar mı, her şey ateş pahası: daha düne kadar, ekmeklik unu bile Odesa'dan getirilen, payitahtı beslemek; oldum olası, bir sorundur; şimdi şehir 'muhacir-

lerle' dolu, 'ithalat' yolları tıkalı, zeytinyağı piyasadan çekiliyor, sabun fırladı, bir sandık kuru üzüm kaçadır biliyor musunuz?..

Mutfaktaki hazırlığa 'nezaret etmek' özürüne sığınarak, Neveser, bir süre kayboluyor. İçinde o ürperme, tutmasa dişleri birbirine vuracak, bir şal alsa mı? Tevkif Müzekkeresi olmadığı halde, kocasının Mizrahilerin yalısında saklanması, yüreğine oturdu. Bu 'mertebe' korkak mıymış? 'Sefihliğini, dessaslığını, menfaatperestliğini' bilirdi, korkaklığını kestiremeyişi neden, 'habbeyi kubbe yapmaya mütemayil' şirretliğinden mi? Ya 'fahişeliği müsellem' Rosa Mizrahi'nin 'ağuşuna' sığındıysa? İlk defa 'vaki olmuyor' ki, kırdıkları ceviz bini aştı, 'münasebetlerinin evveliyatı' Selânik yıllarına uzanır. Peki ama, Münif'in 'ifşaatına' ne anlam versin? Belki sadece uyarıyor, niyeti 'hâlis', gözünü açmasına yardımcı olmak; belki Neveser'in ilk düşündüğü doğru, vaktiyle küçük düşürülmüş olmasını 'hazmedememiş', öç alıyor. "Hırçın bir kederle, beni âdetâ hırpalamak arzusundaydı."

Omzunda şal terasa döndüğünde, akşam, mor bir zambak gibi açılmıştı: ufuk, boydan boya, haşhaş pembelerinin, böğürtlen siyahlarına batıp boğulduğu; sırmalı lacivertlerin, ördekbaşı yeşillere karıştığı bir renk panayırı. Boğaz'daki 'harp sefineleri' birer ikişer ışıklarını yakıyor. Zaman zaman, havai fişek gibi karanlıkta pırıl pırıl asılı kalan, vardiya çanları. Ahmet Ziya, Doktor Melek ve Münif, masalardan birinin üstüne İdrak nüshalarını yaymış, şurasından burasından birkaç satır okuyup, tartışıyorlar. Doktor Melek, yükseldikçe çatallaşan sesiyle, diyor ki:

– ...tereddüde mahal yok, adam sarahaten yazmış, baksanıza: "Şer'i mübin-i Ahmedî, esasen ahkâm-ı münifesiyle bir sosyalist düsturudur". Ne demek bu? 'Ahkâm-ı şer'iyye, beynelhak muta' kaldıkça, 'bu millet refah içinde yaşamış' imiş! Ya bunun manası? İştirakçi Hilmi Bey, sosyalizmi İslâmiyet zannetmektedir, halbuki ilmî sosyalizmin zübdesi...

O gece Neveser, Münif'le konuştuklarını, 'hatıra defteri'nde enine boyuna değerlendirdi. Ağlıyordu da. Elinde olmayan bir şey, gözyaşları iki sıralı iniyor. Onu bu derece 'harap eden' yaptığı eski bir haksızlığı Münif'in 'el'ân' bağışlamadığının kesinleşmesi

mi, yoksa 'zevcinin' yeni bir haksızlığına 'maruz' kalması mı? Yazdıkça, çok daha 'mühim, hatta hayatî' bir keşifte bulunduğunu, hayretle fark etti: yaşadığı son on yılın, 'mana ve mefhumunu' temelinden değiştirebilecek, akla ziyan bir 'keşifti' bu!

"...muhatabı olduğum huşûnete müstahak mıyım? Zannetmiyorum. Bana karşı ızharda tereddüt etmediği burûdet şayan-ı kabul müdür? Hayır, asla! Şu dakika bile her uzvum ayrı ayrı titriyor, feleğin bunca gadrine uğramış bir kadına, bu nasıl bir muameledir? Ah ne kadar mükedderim, hicranımı ifadeye muktedir kelimeleri bulmaktan âciz, ye'si nâmütenahî! Keşki Graudünden'de ölüp kalsaymışım, keşki Münif'le tekrar görüşmemiz hiç nasip olmasaydı..."

"...koltuğunun altında fersûde çantası, elinde bastonuyla onu terasın kapısında gördüğüm lahza Nevres Bey'in bir in'ikâsıdır intibaına kapılmıştım, müşabehet o mertebe ileriydi. Bilahare şahsına duyduğum inhimâkin, onunla olan eski hukukumuzdan ziyade, bu müşabehete istinat ettiğine kanaat getirmiştim. Ne fâhiş bir hata: Hakikat bunun tamamiyle zıddıdır. Bilhassa bu akşamki mübâhesemizden sonra, suret-i kat'iyede eminim ki, Nevres Bey'e karşı, daha o tarihte hissetmiş olduğum gayr-i kaabil-i izâh ruh âşinalığının sebeb-i aslisi, haddızatında, birçok hâl-ü-etvarıyla onun bana Münif'i tedai ettirmesiydi. Hakikat budur, hiçbir veçhile içtinap edemeyeceğim korkunç hakikat! Abdi Bey için Münif'i feda etmiş, izdivacım hüsranla neticelenince Nevres Bey'i vicdan azabımın tesellisi, pişmanlığımın mükâfatı başka bir Münif addeylemiştim: vakûr, esrarengiz, tecrübeli bir Münif. Böylece hatırımdaki genç ve tecrübesiz Münif'in nâkiseleri, indimde kâmilen zail oluyordu.

"...bu kere Münif'in bana şiddetle Nevres Bey'i tedai ettirmesi, muharebenin tahribatıyla mı, tecrübelerin terakümüyle mi artık bilemem, şahsiyetinin aynı vekar, esrar ve tecrübeyi iktisap etmiş olmasından mütevellittir. Kabul ediyorum, onu hafife almakla, senelerce evvel bir cürm-ü mânevi ikâ eylemiş bulundum, bunu inkâra artık mecalim kalmamıştır, işte gözyaşlarımla itiraf etmekteyim. Yine de Münif'in, mazide kalmış bir cürmü, bunca huşunet ve burûdetle tecziyesi revâ-yı hak mıdır? Hayatı pamuk

ipliğine bağlı bir kadını, nâ-hak yere hırpalayıp, nevmidîye mahkûm etmiş olmuyor mu? Ondan bunu beklemezdim, o kadar beklemezdim ki, muhatap olduğum zulmün derunî bir zaafı setrettiğine kat'iyetle kaniim. Ne var ki zaafının tezahürü daima böyle şedit, bu kadar mütearrız olursa, cürmümü affettirmek bahsinde, bu benim herhangi bir teşebbüse geçmeme mâni olacaktır, bundan her ikimiz de ziyanlı çıkacağız."

"...vak'adan Ahmet'e bahsetmedim, icap eder miydi müteredditim, doğrusu ya Doktor Melek'le alâkasının mahiyeti, ona sırlarımı tevdi etmekte beni müşkilpesent kılıyor, zira o ne derse desin, Doktor Melek'i bir türlü şayan-ı itimad bulamıyorum, acaba görümceliğe mi başladım, bilmem ki..."

İngilizler, yapacakları 'mel'âneti' meğer, o gün yapmış. Onlar bunu, ertesi gün öğrendiler. Neveser çok geç uyumuş, karışık rüyalar görmüştü: iğdekabuğu bir aydınlığı dağıtan, çırılçıplak bir kadın, boylu boslu: Rosa Mizrahi mi? Abdi Bey'in erkekliği üzerine oturuyor, köşeli suratında 'behimî' bir zevk, gözleri yarı açık, ağzında cıgara. Fakat o ne, bu densiz fahişenin kıçıyla erkekliğini yuttuğu Abdi Bey değil, ufacık bir oğlan çocuğu: Doğan olmasın, evet o, ta kendisi! "Kocamı mahvetti, şimdi sıra oğlumda mı?" Schwester Magda yok kaşlarını gazapla çatmış, havada sarkaç gibi salladığı işaret parmağı, başlıbaşına bir ceza. Yo hayır, parmağını sallayarak onu Schwester Magda azarlamıyor, azarlayan Başhemşire Rotbein, 'istirahat kürlerine layıkıyla riayet etmediğine hiddetlenmiş de, ondan', domuz elleri beyaz hemşire gömleğinin ceplerinde kımıldanıyor, çenesinde atsineğini andıran o 'menhus' et beni! Demek Davos'taymış, sanatoryumun balkonunda dinleniyor. Hareketli bir karanlık, derinliklerinde tüfek sesleri, büyük yankılar. Karayel, ağaçlardaki karı ince ince tozutuyor, tenine değdikçe binlerce iğne gibi batan buz tozu. Aaa, bu hayalet kim, şezlongunun başucunda peydahlanıverdi? Yakası siyah kürklü paltosuna, dumanlı kar gözlüklerine aldanıp Nevres Bey sanıyor; ne Nevres Bey'i, o ölmedi mi, öldü öldü; Münif bu, Münif ama bir tuhaf, ne olmuş ona, sağ ayağı sanki taştan, ne kadar ceht etse bükemiyor, kan ter içinde kalmış zavallı!

'Muannit' bir iç sıkıntısıyla uyandı. Canı yataktan çıkmak istemiyordu. Gün epeyce ilerlemiş olmalı ki, yatak odasının kapısından, şakırtılı gülüşüyle Ahmet Ziya, başını uzatarak onu uyandırmaya geldi:

– Hişt Neveser sultan, kalk, hadi kalk, bir oğlun oldu!

Babaları 'Alaman' Ziya Bey, başları derde uğradı mı, anneleri Seher Hanım'a böyle haber verirdi: "Hanım, bir oğlun oldu!" Neveser, yüreği karanlık önsezilerle güp güp, yatağında doğruluyor. Sağ gözü, yine tatlı 'şehlâ':

– Sabah sabah, neymiş o? Hayırdır inşallah?

Ahmet Ziya, yatağın kıyısına ilişti, bir eliyle ablasının omuzlarına dağılmış lacivert pırıltılı saçlarını okşuyor, öbüründe piposu:

– ...telâkkiye bağlı: İngilizler, Bekirağa Bölüğü'nü basıp, İttihatçıların kısm-ı küllisini Malta'ya sürmüş. Vallahilazim! Münif gazetadan telefon etti, tafsilatını öğrendikçe peyderpey bildiriyor.

Münif Sabri, olayı iki yönden araştırıyordu: Kısm-ı Siyasi 'taharrilerinden' Ahmet Bey aracılığıyla, bir; Süleymaniye Kışlası Nizamiye Bölüğü'ndeki Başgedikli aracılığıyla, iki. Anlaşıldığına göre, daha önceki gün bir İngiliz 'paşası' Harbiye Nezaret-i Celilesi'ne gelerek, Nâzır Şevket Turgut Paşa'ya, Bekirağa Bölüğü'ndeki 'mevkuflardan', yirmi kadarını teslim alacağını haber vermiş. "Nâzır Paşa'nın ısrarına rağmen, herif sebeb ve mucib dermeyan etmemekte dayatıyor." 'Derakap' hükümet toplanıp, 'meseleyi tezekkür ediyorsa da, netice yok'. Dün, 'alessabah', askerî kamyonlarla İngilizler Bekirağa Bölüğü'nü basmışlar, ellerinde götürülecek olan 'mevkufların esamisi', devleti on yıl yönetmiş 'zevatı' hayvan yüklercesine kamyonlara doldurup, Tophane Rıhtımına indiriyorlar; oradan, hepsi, kayık ve motorlarla açıkta demirlemiş bir sefineye sevk ediliyor: "Prencess Ena".

Ahmet Ziya, pipo tütünü ve traş sabunu kokuyordu. Berlin'den getirdiği sabun, pek 'rayıhalı', insanın içini hoş ediyor. Neveser, camlardan boşalan güneş aydınlığında, elle tutulacak bir nesnellik kazanmış dumanlara dalmıştı. Kulağında, kardeşinin söyledikleri:

– ...iktidarda iken az adam sürmemişlerdi, İttihatçıları onların âhı tuttu: sürülen sâbık nâzırın, meb'usun haddi hesabı yok! Münif, listeyi ikmâle uğraşıyor; tespit edebildikleri arasında, dur bakayım, şey, Ağaoğlu Ahmet var meselâ, Hüseyin Cahit, sonra Şeyhülislâm Hayri Efendi, haaa, Sadrazam Prens Sait Halim Paşa, Meclis-i Meb'usan Reisi Hacı Adil Bey, Kâtib-i Umumi Mithat Şükrü... daha, şey, neyse canım hepsini tütün paketinin ardına yazdım, kalkınca okursun.

Bir noktaya kafası takılmış, söylemeden edemedi:

– ...başgediklinin naklettiği hakikatse, mevkufların kamyona bindirildiği esnada içlerinden birisi: "Yahu, bizi nereye götürüyorlar?" diye soracak olmuş, eski bir nâzır, zannederim Nafıa Nâzırı Ali Münif Bey, kalın kalın cevabı bastırıyor: "Nereye olacak mîrim, tantuna". Kamyon dolusu gülüyorlar. Şu İttihatçılar, komitacı adamlardır vesselâm!

TÜRK MİLLETİNİN DE YAŞAMAYA HAKKI VARDIR

Fransız Sosyalist Fırkası'nın nâşir-i efkârı l'Humanité gazetesi, Anadolu'da bir Türk/Rur Federasyonu kurulmasını teklif ediyor.

Paris (Havas)

Fransız Sosyalist Fırkası'nın nâşir-i efkârı l'Humanité gazetesi, neşrettiği bir makalede, müttefik devletlerin Türkiye'yi parçalamak arzularını tenkid ederek "Türk milletine hür yaşamak hakkı verilmelidir" demektedir.

L'Humanité, Balkanlar'da Hıristiyan milletlerin de Türklere zulüm yapmış olduklarını hatırlatarak, şöyle yazmaktadır: "Fırkamızın kararına müsteniden, müttehiden ve bütün âlemdeki insanlar için düşünen ve hareket eden bir sosyalist sıfatı ile milliyet meselesini ortaya atıyoruz. Bir Türk milleti vardır ki her zaman müteassıp değildir. Esasen bu milletin de, bütün noksanları ile beraber, yaşamaya hakkı vardır."

L'Humanité, Avrupalıların Rumlara ve Ermenilere karşı mezalimi bahane ederek, Türkiye'yi parçalamak istediklerini tebarüz ettirip, şöyle devam etmektedir: "Şarkta sosyalist dostlarımız, bu mesele için en doğru ve en makûl bir hal şekli tavsiye ediyorlar. Balkanlardaki Cumhuriyet Federasyonu yanında, Anadolu'da bir Türk/Rum Federasyonu teşkilini teklif ediyorlar."

1909

Mayıs / Haziran

"...hareketin asıl beyinleri Yahudi, ya da Yahudi-Müslümanlardı (Dönmeler). Selânik'in zengin dönmelerinden ve Yahudilerinden, Viyana, Budapeşte, Berlin ve hatta belki de Paris ve Londra'nın beynelmilel sermayedarlarından malî yardım görmekte idiler..."

R.W.Seton-Watson
(The Rise of Nationality in
The Balkans, 1917)

"... Masonların, özellikle İtalyan Masonlarının bizi mânen destekledikleri bir gerçektir. İki İtalyan locasının, 'Macedonia Risorta' ve 'Labor et Lux', büyük yardımları dokundu, bize içtima imkânı temin ettiler. Localarda Mason olarak içtima ettik; zaten aramızda hayli Mason vardı, ama hakikatte teşkilâtlanmak için toplanıyorduk. Teşrik-i mesai edeceğimiz arkadaşlarımızın ekseriyetini de bu localardan seçtik, zira namzetler hakkındaki tahkikatlarında çok titiz davranıyorlardı, eleme muamelesini hemen hemen kâmilen üstlerine almışlardı. İstanbul'un Selânik'te yürütülmekte olan gizli faaliyetlerden hiçbir malûmatı yoktu, hafiyelerin localara girme gayretleri beyhude kalıyordu. Üstelik bu localar İtalyan Maşrık-ı Azamına müraçaat ederek, icab-ı hâlinde İtalyan Sefareti'nin müdahale edeceğine dair söz almışlardı..."

Manyasizade Refik Bey
(Paris'te yayımlanan Le Temps
gazetesine demeci, 20.8.1908)

"... Mustafa Kemal 'Vedeta' Locası'na alınmıştı. Kendini hoşlanmadığı bir hava içinde buldu. Loca beynelmilel nihilist bir teşkilata merbuttu. Yahudilere eziyet edilen Rusya'nın kötülüğünden, buna mukabil Yahudilere zengin olma imkânı tanınan Viyana'nın iyiliğinden bahseden, hiçbir millete mensup olmayan adamlar vardı etrafında. Bunlar kaypak, güvenilmez, renkleri meçhul şahıslardı, Mustafa Kemal beynelmilel finans ve yıkıcı yeraltı faaliyetlerinde bulunan beynelmilel birtakım teşkilatların ağına düştüğünün farkındaydı, ama bunların mahiyetini kat'i olarak bilmiyordu. Yahudilerin beynelmilel hedefleri, çektikleri sıkıntılar onu hiç alakadar etmiyordu. Mason âdetlerine de kulak astığı yoktu, gittikçe de bunlardan nefretle bahsediyordu..."

Harold Armstrong
(Grey Wolf: Mustafa Kemal, an Intimate Study ou a Dictator, 1932)

'Efrencî' nisan ayı boyunca 'cereyan eden' olaylar, Armande'ın Dersaadet yolculuğundan 'sarf-ı nazar etmesine müncer oldu'. Ne talihsizlik! Adana'daki Ermeni isyanı, tuz biber ekiyor. Avrupa 'matbuatına' Allah bilir nasıl yansımıştır? Oysa Abdi Bey, Meclis-i Meb'usan toplantıları özürüne sığınarak Selânik'ten ayrılacak, ilkbaharı Boğaziçi'nde onunla başbaşa geçirecekti. Altı aydır, mektup mektup, hayalini kurmuyorlar mı? Telgrafı buruşturup, kâğıt sepetine attı. Fransızca sövdü:

– Merde! Merde! Merde!

Gece, Café Cristal'de 'mutaddan ziyadece' içmiş: iki kaşının arasında 'tahammülfersa bir **migraine**', ama nasıl, en ufak gürültü, hanın merdivenlerindeki patavatsız ayak sesi, komşu yazıhanedeki Bulgar komisyoncunun iri kahkahası, dağlar tepesine yıkılmış 'intibaını' uyandırıyor. Hele tramvay çanları, maazallah! "Esasen, kafatasının içinde dimağı, formol kavanozundaki cenin misali sallanmaktadır". Bir sade kahve daha içse mi? Kapının ardında, masası düzenli, vazosu çiçekli, temiz tirendaz Matmazel Rozet olmasa, Halim Ağa'yı çağırıp belki söyleyecek ama, ondan utanıyor: Selânik Meb'usu Halıcızade Abdi Bey, **vulgaire*** bir tüccar gibi 'akşamdan kalır mı?', ne ayıp! Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey, gecikmese bari! Onun bahanesiyle, belki...

Armande'ın 'meş'ûm' telgrafını akşam almıştı. Kısaca gelemeyeceğini bildiriyor. Keyfi kaçtı. 'Ahval-i fevkalâde' dolayısıyla Cemiyet'te işlerinin çokluğunu ileri sürdü, yalıdan 'kirişi kırdı': iki tek atarsa zihnine 'küşâyiş' gelir, 'efkârı' dağılır. Nereden nereye, Café Cristal'de 'Pembe' Niko'ya rastlamasın mı? 'Kâfir', edalı edalı uzaktan el etti: kâküllerini alnına düşürmüş, ağzı gül goncesi, yanakları al al, kıvırcık siyah kirpikleri, 'çalpâre çalıyor'. Bu 'alan-

* Bayağı, adi.

yari' boşuna mı 'gülpembe' diye vasfedilmiştir? İşvesi cilvesi, değme 'patentalı' fahişede bulunmaz; hınzır, 'zevk-u-safaya' olağanüstü elverişli 'müstesna bir hilkat'!

Dünya evine gireli, 'bâhusus' meb'us olalı, Abdi Bey 'vâkıa' uslu edepli davranmaya özel bir dikkat gösteriyor; Niko'yla 'ülfeti' yeni değil ki, taa Paris öncesi yıllarına uzanır; kuru bir selamla 'oğlanı' nasıl çiğneyip geçsin? Hani Bulgar komitacıları işi iyice azıtmışlardı, 1317 filan mı? Makedonya dağlarında kan gövdeyi götürüyor, Selânik'in içinde suikastlar. Yaz geceleri, mastika, midye dolması, ud, sandal sefaları mı yapmamışlardı; punduna getirip, 'Rastıklı' Hrisulâ'nın namlı bahçesinde, çiçek kokuları haydut gibi ortalığı haraca keserken, göz göze, dudak dudağa, sabahları mı etmemişlerdi? "Heyhat, zamanlar değişti **mon chèr**, o tarihte dünya bana vız gelirdi; gâh Rosa'yla, gâh Niko'yla günümü gün ediyor, feleğe meydan okuyordum. Pederin, âli tahsil için Paris'e göndermesinde, bunun az dahli olmamıştır yani!"

Gece, eskisi kadar ileri gitmediyse de, 'Pembe' Niko'nun, 'terâvet ve zerâfetinden' bir şey yitirmemiş olduğunu 'müşahedeye imkân buldu'. "Çapkının öyle bir kalça teşekkülatı vardır ki, emsaline ender tesadüf olunur: şeklen hafif yukarı doğru, cildi pürüzsüz, 'ismiyle müsemmâ' gül pembesi!" Sabahtan beri çektiği **migraine**, geceki safanın 'ceremesi' midir? Ah bir sade kahve daha, bir şişe de Vichy mağden suyu...

Sabah sabah, 'Peder'le atıştılar: neymiş efendim, Selânik'te bulunduğu sürece, 'müesseselerine' uğramıyormuş, 'gâvur malı' mıymış bunlar, ona kalmayacak mıymış? Üstüne bol gelen pamuklu geceliğin içinde, hop oturup hop kalkıyor. Yaşlandıkça, ne kadar ufaldı: Kâbe yeşili takkesi, burnuna düşmüş sıkma gözlükleriyle, ufak tefek bir kocakarıyı andırmıyor mu? Dişsiz ağzını yumdukça, tüysüz çenesi sipsivri dikilen, şirret bir kocakarı. Bir zaman attı tuttu.

– ...i'tiyarladım be çuçuk, amele kısmıynan başa çıkamam, bu ka dayandığım ne nimet! Bakmayasın Alberto ırsızına, suret-i aktan gürünür ya, unları el altından taarik eden udur...

Arka bahçeye bakan salon. Camlarda, sakız billuru bir güneş, ağdalanıyor. Demli çay ve kızarmış ekmek kokusu. Büyük Valde, sim işlemeli 'istikânları' topluyor. Küçük Valde, tez canlıdır, kahvaltısını çoktan etmiş, mutfakta aşçılara akıl veriyor olmalı: Mercimek Nine'yle konuşmadan edemez! Neveser, iki yanağında iki gamze, kayınpederinin şamatacı öfkesini, kaygılı bir gülümsemeyle dinliyordu: memesini emzirip, oğlanı az önce uyuttular, gürültüden uyanır mı?

– ...başımıza bir ürriyettir çıkardınız, ne kaa ürriyet, o kaa dert bre! Ayaklar baş oldu, beş paralık erifler sarar paçamıza, tasma urayım isterim, takatım yetmez: sen immet edeceksin ki...

Abdi Bey soydan halıcı, aile babadan oğula halıcılıkla 'iştigâl ediyor'. Aşağı Şehir'de 'azametli' bir imalathane kurmuşlar, o kadar geniş ki halk 'Köse' İsmail Bey'in 'fabrikası' diyor; mağazayla yazıhaneyse, Kapalıçarşı'da. Ticaretleri, şu yakınlara değin, sadece Rumeli'ye 'inhisar ederdi'; Selânik, Manastır, Kosova vilayetleri; pek pek Karadağ, biraz da Yunanistan. Leon Mizrahi, eksik olmasın, onları Avrupa'ya yerleşmiş Musevi ve Ermeni halıcılarla 'temasa geçirdi'; o gün bu gün, Fransa'ya, İngiltere'ye 'mal' satıyorlar. Elbette, üretimin çapını artırıyor bu, önemini de: üstünde düşünülmeli, 'tezgâhların layıkı veçhiyle istismarını temin zımnında, tedabir ittihaz edilmeli'; bu da genç, tuttuğunu koparır birinin işidir: Abdi Bey, biçilmiş kaftan! 'Köse' İsmail Bey, bu yüzden ısrar etmiyor mu?

Tesbihini parmaklarına dolamış, çarpına çarpına diyor ki:

– ...a be çuçuk, siyasette ikbale inanmak amaakattır, zât-ı şaanenin akıbetini gürmez misin? Daha dün erkes uzurunda titrer idi, bugün ite köpeğe muutaç bırakılmıştır. Sen sen ol, babanı dinle, bu tezgâhlar yedi ceddimizi iiyâ etmiştir yau, seni de eder, kerem eyle, alâkadar ol!

Abdi Bey'in elinden ne gelir? On parçaya bölünemez ki! 'Evvelemirde', Cemiyet'in yüklediği görevleri başarmalı, siyasal geleceği buna bağlı; babasının 'zannı hilâfına', büyük aşamalar yapacağına inanıyor. 'Umumî Heyet' toplantısında, 'Merkez-i Umumiye' giremediyse de, bütün üyeleriyle verimli ilişkiler kurmadı mı?

Bugüne bugün, Selânik Meb'usudur, Rumeli'deki 'amele hareketlerinin tahkikiyle' görevli, yarın bakarsın...

Kaldı ki ticaret alanında, halı tüccarlığından çok daha kapsamlı işlere girişmiştir: Taşhan'daki şu yazıhane, önemli hissesine sahip 'bulunduğu' bir şirketin, Müdüriyet Yazıhanesi: Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'nın 'Beynelmilel' tescili, La Compagnie Minière de Proche-Orient, merkezi Paris, şubeleri: Dersaadet, Beyrut, Kahire, Bağdat, Mekke-i Mükerreme, Basra ve Aden, ayrıca bellibaşlı şehirlerde 'mümessillikler'. Bu yazıhane, Selânik temsilciliği: 'mücâvir' mağden damarlarını işleterek, 'krom filizi' ihracını öngörüyorlar. 'Numuneler' alındı, Paris'teki laboratuvarlara 'tahlile' gönderildi, 'netice müsbet'.

Kumpanya'nın kurulmasında başı çeken, gerçekte 'ecnebi' bir banka, Londra ve Paris'teki 'kuvvetli sermayedar gruplarının, imtiyazat-ı ecnebiyye mevzuatından bilistifade' kurdukları bir banka bu, meşhur Memalik-i Şarkiye Ticaret Bankası. 'Beynelmilel' tescili, La Banque Commerciale des pays d'Orient, merkezi Paris, başlıca şubeleri: Londra, Dersaadet, Selânik, İzmir, Beyrut, Kahire vs. Taşhan bu bankanın tapulu mülkü, zemin katını Selânik Şubesi olarak döşeyip dayadılar, 'küşadında' Selânik ileri gelenlerinin gözleri kamaşmıştı, o ne debdebe, o ne şaşaa; 'mefruşat' baştan aşağı Avrupa, şatafatlı Bohemya avizeleri, maun yazıhaneler, Ceneviz kadifesi koltuklar ki, 'emsalleri ancak zadegân saraylarında mevcuttur', hele perdelerin 'asaleti'...

Geçenlerde, Cemiyet'in Selânik Kâtib-i Mes'ulü Hacı Adil Bey'le Yonyo'da oturmuş, sohbet ediyorlar. İplik incesi bir yağmur, camları tel tel teyelliyor. Aslında konu başka, Abdi Bey'in sürdürdüğü 'amele tahrikatıyla' ilgili araştırma, nasılsa yeri düştü, Hacı Adil Bey dedi ki:

– Bak, iki kişinin hakkını ödeyemezsin: birisi Karasu, öbürü Mizrahi! Karasu babanın davavekili olmasaydı, ne Cavit'le hukukun olurdu, ne Talat'la, binnetice Cemiyet'te terakki edemezdin! Mizrahi'ye gelince, müşahedem odur ki onunla âşinalığın sana servet kapılarını ardına kadar açtı, bu da Mişon 'Çelebi'yle yalı komşusu olmanız sayesinde...

Hacı Adil Bey kibar adam, sözü Rosa'ya bulaştırmıyor: Leon Mizrahi'yle içlidışlı oluşu, gerçekte onun marifeti; allem etti, kallem etti, tanışmalarını sağladı: bu daha Abdi Bey Paris'teyken oluyor, orada 'mütenekkiren' Selânik'e geliyordu ya, o gelişlerinden birisinde Rosa'yla Leon hanidir evlenmişler, Raşel doğmuş, şöyle bakarsan mutlu bir yuva! Abdi Bey 'kül yutar mı'? Rosa'nın mektuplarından işin içyüzünü sezmiştir: ticaret alanında olağanüstü bir yetenek sayılan bu yakışıklı genç, Londra, Paris, bitirmedik 'darülfünun' bırakmamış da olsa, Rosa Mizrahi'nin 'ivicaçlı' cinselliğini doyuramamış, evet! Çocuk yapmayı, karısından öğreniyor; fazlasını gereksinmediği, kesin! Hele evlilik öncesi ilişkilerin, Rosa'da alışkanlık hâline getirdiği özel yaklaşımları, havsalası almıyor; nasıl şeymiş o, olur muymuş **chèrie**, hem ayıptır hem günah! Rosa üstüne varmadı ama, Abdi Bey'le dost olmalarına fırsat yarattı, eski ilişkinin gizlice sürmesini hazırladı. Gariptir, 'aksata'da binbir çeşit 'desiseyi' ipe dizen Mizrahi, gönül alışverişinde bönlüğe yakın bir saflıktadır. Rosa 'âlüftesi', sofrada bile Abdi Bey'e kalçalarını elletir de, farkında olmaz; 'müstakbel muvaffakiyetlerinin şerefine' kadeh kaldırır: yooo hakçası, 'dâhiyane' işler öneriyor, halı ihracatıyla 'Köse' İsmail Bey'i fethetti; Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'na ortak ederek, Abdi Bey'i, Barzilayların 'mamelekine' el koydu koyalı, durumları her geçen gün biraz daha düzeliyor.

Yonyo birden kararmıştı: koyu mor, yağmur karanlığı. Havagazı lambaları yakılıyor nemli boşlukta, gizli sarı, açık mavi laleler. Kapı açıldı, ıslak şemsiyelerini kapatarak, biri kadın üç kişi girdiler: Tramvay Şirketi 'enspektörlerinden' Mösyö Vitali değil mi o? 'Haremi' de güzelmiş ha! Adil Bey, hâlâ Mizrahilerde, diyor ki:

– ...Cenab-ı Hak'kın bir lütfûdur, söylenenlere kulak asayım deme, bak Mişon 'Çelebi'ye nüzül isabet edecekmiş, ne olacaktı peki? Leon işinin ehlidir, bihakkın çalışıyor.

Rosa'nın babası Mişon Barzilay –boylu boslu, iri kemikli, hareketleri köşeli bir adamdır, kızı ona çekmiş– Osmanlı Sarayı'nda saygın bir ailenin, talihsiz 'reisiydi'. Bunlar çuhacı, 'Memalik-i Os-

maniye'nin dört bucağında 'revaç gören' Selânik çuhasını dokuyorlar. Devlet-i Aliyye'nin eski bir 'teâmülü': Selânik Musevileri, Yeniçeri Ocağı'nın mavi çuha gereksinmesini karşılıyor; 'İhsân-ı hümayûn' olarak, 'tekâlif-i örfiye ve avârız-ı divâniye' vergilerinden 'muaf'. Selânik'teki çuhacı esnafının en güçlüsü Barzilaylar: Yeniçeri Ocağı 'pay-dâr' oldukça, keselerine bereket!

Mişon 'Çelebi'nin talihsizliği, Mahmud-u Sâni'nin Nizâm-ı Cedit askerini kurmasıyla başladı! Yeniçeri Ocağı'nın lağvı, 'müemmen' satışı ortadan kaldırıyor. Tanzimat-ı Hayriye'den sonra, Osmanlı piyasasını dolduran Manchester dokumaları, onlara 'hakk-ı hayat' tanımıyor. Gerçi Serez Sancağı'nda bin bilmem kaç dönüm arazi satın almış, Selânik'in içinde beş-on parça 'gayr-ı menkul' edinmişlerdir, fakat servet başka şey, 'aksata' (ahz-ü-ita) başka şey; ikincisi işlemedi mi, ilki hiçbir derde deva olamaz. Ne yapacağını şaşıran Mişon 'Çelebi', kurtuluşu 'drahoması' kuvvetli kızına, varlıklı olduğu kadar becerikli bir koca bulabilmekte görüyor: o unutulmaz Beyrut seyahatinde 'namzet' belli olmuştur: Leon Mizrahi.

Hacı Adil Bey'e göre, 'damat' ona bağlanan umutları boşa çıkarmamıştı. Bir yandan, Yonyo'nun camekânlı bölmesine oturmuş bir subay topluluğunu, göz ucuyla izliyor; bir yandan diyorki:

– ...hiç yoktan, iki sene zarfında, iplik fabrikasını var etti: şahsen takdire şâyân bulurum. Şehir Kulübü burnumuzun dibindedir, git hangi tüccara istersen sor, Barzilay'dan alacaklı mı? Metelik borcu kalmamış, göreceksin. Ecnebiye karşı neyin fıkdanını çekiyoruz, bu kabil münevver ticaret erbabının değil mi? Teşviki zarurettir.

Barzilaylar, yeniden Selânik'in en varlıklı, en muteber, en güzide ailelerinden sayılıyor. Barzilay yalısında, eskiden olduğu gibi, sabahlara kadar poker partileri çevrilip, bakara oynanmakta; dedikodusu, kibar 'mehafilinde' haftalarca süren; çalgılı, danslı, 'mevsim sonu' baloları verilmektedir. Şehirdeki her toplantıya, özellikle çağrılıyorlar. Leon Mizrahi, yalnız genç karısının **singuliere** güzelliği, iş alanındaki üstün becerisiyle takdir toplamıyor,

'insanlığı' ayrı bir övgü konusu: evliliğinin 'sene-i devriyesi' olmamıştı ki, kayınpederine bir nüzul; aman Allahım, 'Parkinson İlleti' diyorlar, evlere şenlik bir hastalık! Mişon Çelebi'nin o kadar 'ifadeli çehresi' heykel suratına döndü, dondu kaldı, ellerinde sürekli bir titreme, sanki görünmez sarı liraları saymaktadır. Leon Mizrahi, hastalığın 'isabetli teşhis ve tedavisi' için, Dersaadet'ten en 'hâzık' hekimleri getirmekle yetinmedi; o titrek hâlinde, kayınpederini Fransa'lara, İsviçre'lere taşıyıp, 'şifasını' aradı. Bu zamanda, kim yapar? Ondandır ki, kayınvalidesi Grasia Barzilay –kaşlı gözlü, gerdanı kat kat, takıp takıştırmayı sever, altın dişi ve kahkahası bol bir kadıncağız– minnet ve şükran borcunu nasıl ödeyeceğini bilemiyor, damadına handiyse âşık!

O akşamüstü, Hacı Adil Bey, yelek cebinden saatini çıkarıp bir göz atmış; kehribar ağızlığında ufalıp gitmiş cıgarasını, kül tablasında ezerken duman dumana demişti ki:

– ...Abdi Bey, saat bir, rahmet dindi, bana müsaade: çocuklar bekler! Tahkikatın neticesinden beni de mulamattar ediniz, mezkûr faaliyetler, mes'uliyet daireme giriyor. Kaldı ki, Şark Demiryolları grevinde, ameleyle Şirket arasında hakemlik ettim, işe epeyce bulaştım.

Ayağa kalkınca, Yonyo'nun camekânlı bölmesindeki subay topluluğunu süzmüş, başıyla Abdi Bey'e bakmasını işaret etmişti. O da baktı: arkası onlara dönük, sarışın bir kolağası el kol işaretleriyle, bir şeyler anlatıyor. Görebildiği sadece, omuzlarından itibaren ensesi, başı, iki parmağı arasında cıgara, havadaki sağ eli. Kim bu? Hacı Adil Bey:

– Mustafa Kemal Bey atıp tutuyor, demişti, ...Hareket Ordusu erkânıharpliğini son dakikada Enver'e kaptırdı ya, hazmedemedi. Haksız demeye dilim varmaz, Hareket Ordusu ismini dahi o bulmuştu...

Neyse ki, Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey, daha fazla gecikmedi: karanfilli tütün kokusu, çiçek bozuğu kaba suratıyla kapıdan sökün etti. Sayesinde Abdi Bey, Halim Ağa'yı çağırıp, iki sade kahve, bir Vichy mağden suyu ısmarlayabiliyor. Daha şimdiden damağında suyun kekremsi tadı, pıt pıt patlayan hava kabarcıkları.

Cemiyet, 'amele muhitlerinde' geliştirdiği araştırmaya yardımcı olsun diye, 'Çopur' Hayri Bey'i yanına vermişti. 'Kavilleştikleri üzere', sabahtan Musevi amelenin 'kıpırdadığı' Ignatio Sokağına bir uğramış, bir 'hafiyeyi' görecekti. Getirdiği haberler, kötü:

– ...Hamdi'nin istihbaratı mühim Abdi Bey! Kahveyi bildin mi, hani Mahkemenin karşısına düşer, orda içtima ederlermiş bre! Kâffesi Yahudi, kısmen tütün amelesi, kısmen matbaacı, kısmen terzi... Elebaşları matbaacıdır, ismini şuracığa kaydetmiştim, dur hele...

İç cebinden, ufacık bir defter çıkardı, sayfaları çevirip aradığını buldu:

– ...Benaroya, evet Avram Benaroya! Ayrıyeten tütüncülerden Sadi, terzilerden Hason diye birileri! Bir de, mağaza müstahdemi Albert Dassa deniyor, Orozdibak'ta çalışırmış! Musevi Amele Kulübü tesis etmişler, Ignatio Sokağındaki Arnavut aşçının üstünde oda kiralanmış, idarehane olacak...

O söyledikçe Abdi Bey, önündeki 'esericedit' kâğıdına, çabuk çabuk not alıyordu. Bir ara durdu, başını kaldırdı: hayret, gözleri kalaylanmış gibi parıldıyor:

– Allah Allah, iş bu mertebe ciddiyet kesbetmiş mi birader?

– Müş'irler bunu gösterir, beyim! Mevcuda Glavinof namındaki Bulgarı da ilave edeceğiz, ayrı bir teşkilatın başındadır, hafî bir teşkilet, ihtimal Bulgaristan'daki sosyalist komitalarıyla irtibatlı. Yahudilerin niyeti, teşrik-i mesai etmek, yahut ben öyle fehmettim.

Cavit Bey, görevi ona verdiği gün, Abdi Bey çok sevinmişti: Cemiyet'in 'şahsına atfettiği ehemmiyetin, nişanesi' diye aldı, ondan: Rumeli'de bunca 'mutemet', bunca 'fedakâr' dururken, Merkez-i Umumi onu yeğlemiş oluyor. 10 Temmuzdan bu yana grev üstüne grev tazeleyen işçileri, 'ariz âmik' inceleyip, rapor edecek! Sevinci uzun sürmedi: ne çetrefil, ne kadar 'muhâtaralı' görevmiş! Nereye el atsa, binbir 'mesele'yle karşılaşıyor, her fabrika 'akrep yuvası', her işçi 'müstakbel bir komitacı'.

Önce 'amele makûlesinin' çokluğu gözünü korkuttu. 'Nefsî' Selânik'te –sahilden yukarı kademe kademe yükselen, sakız sarı-

sı, cıva mavisi bir şehirdi bu– yirmi bin küsur olduğunu hesaplıyorlar. Her milletten kara bir kalabalık: hilekâr Rumlar, geveze Yahudiler, tahta sakallı Priştine Arnavutları, 'mütehammil' Türkler, hoyrat Sırplar, az ama ele avuca sığmaz Bulgar komitacıları. Arkasından, üç iş kolunda çalışanlar, özellikle dikkatini çekiyor. Sabahın köründe, kalın elleri, okkalı bıyıklarıyla, limandaki doklara, gardaki sundurmalara varıp, ter, makine gün ışığı ve kumaş boşaltan; yorgunluk, tütün, lodos ve pamuk yükleyen, 'tahmil' tahliyeciler, bir. Reji ve tüccar depolarının, acı sarı tozunu ciğerlerine çekip, muşamba gibi kat kat içlerine döşeyen, tütün amelesi, iki. Şehirdeki Türkçe, Rumca, Yahudice, Fransızca bilmem kaç gazeteyi, uykusuz duraksız harf harf dizip, sayfa sayfa basan mürettipler, matbaa amelesi, üç. Ayrıca, kunduracılar, mağaza tezgâhtarları, garson kısmı, arabacı esnafı, iğne dibi kakalamaktan parmak uçları delik deşik terzi çırakları, kalfalar vs...

Abdi Bey'i ürküten başka bir şey de, Hürriyet'te, Selânik sokaklarını önde mızıka elde sancak dolaşıp, alkış kıyamet Jöntürklerden yana çıkan işçilerin, iki ay geçmeden işi greve dökmeleri. Ağustosta başladılar, işi ilk bırakan tütün amelesi oldu, şimendifer, deri, tramvay, lokanta, gazino ve tuğla işçilerinin grevleri ardından zincirlenerek geliyor; taa Teşrin-i sâni ortalarına kadar. Bulaşıcı da: Dersaadet'e atladı, derken İzmir'e! "Biz kendimizi vatanı istihlâsa vakfettik **mon chèr**, bunlarla mı uğraşacağız?" Ülkede huzur kalmadı: kimi malından korkar, kimi canından. 'Keyfiyet' yeni yönetime güveni azaltacağından, 'icabı düşünüldü'; Cemiyet 'vaziyete el koyup', her bölgede bir 'mutemedini' sorunu incelemekle görevlendirdi. 31 Mart irticaı patladığında, Abdi Bey'in Dersaadet'te değil, Selânik'te olmasının nedeni bu! Bu arada, sosyalist 'müşevviklerin', Kolağası Resneli Niyazi Bey'in komutasındaki gönüllü milis birliğine yazılıp, 'can-ü gönülden' Hareket Ordusu'na katıldıklarını da gözüyle gördü, sözgelişi şu Benaroya...

Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey'in kahve içişi, Abdi Bey'in safrasını kabartıyor: kallavi fincanını çalkalayıp çalkalayıp diker, dibinde hiç telve bırakmamacasına! Höpürtülü yudumları, birer mat-

kap: sanki, şakağını oyuyorlar. Meğer en ilginç haberini, sona bırakmış, cıgara sarmaya 'fakfon' tabakasına davranırken, diyor ki:

– ...'efrencî' mayısın biri, beynelmilel amele bayramı oluyormuş, tes'id ihzarâtı içindedirler; anlayışım, bilumum Selânik amelesinin iştirakiyle nümayiş yapılacak, resm-i geçit vesaire! Hamdi yemin billah ediyor, vukuat çıkabilirmiş, Yahudiler Rum Teâvün Sandığı'yla ihtilaflı mıymışlar ne?

'Efrencî' bir mayısa şurda kaç gün kaldı ki? Durum Abdi Bey'e 'câlib-i dikkat' göründü. Ayağa kalkıyor:

– Hayri Bey, kuzum sen şurdan bir araba çevir, ben Matmazel Rozet'e talimat vereyim, geliyorum: vaziyetten Vali Beyi haberdar etmeliyiz. Beynelmilel amele bayramını tes'id edecekmişler, ne günlere kaldık.

Arabaya biner binmez, Paris: beş yıl öncesinden havı dökülmüş kadife, soğuk maroken, sinsi beygir kokusu. Atlar, çalışkan nal sesleriyle, Grands Boulevards'da, soğuktan metro ıskaralarının duman duman tüttüğü bir Kânun-u sâni gecesine uzaklaşıyor. Noel Yortusu'nun yakın ertesi mi? Les Folies Parisiennes'den çıkmışlar, Armande sahne makyajını dahi silmemiş, o kadar acele. Sırtında, 'hermine' kürkü, başında tüllü şapkası. Havagazı lambalarının, camlardan çarpa çarpa geçen morg aydınlığında, 'harikulade' ellerinin 'sihirkâr' balesi, görünüyor, kayboluyor. Güneyli Fransızların çoğu gibi, Armande da elleriyle konuşur: Etoile'de 'hatırlı' bir dostun 'malikânesine' çağrılıymışlar da, epeyce gecikmişler, gece sürprizlerle dolu olacakmış! "Şurasını kat'iyetle ifade edebilirim ki, Armande'la teşerrüf ettiğim saniyeden itibaren, taaccüp, hayret, şaşkınlık kelimelerini kâmustan defetmek icabetti; o derece istisnaî bir kadındır **mon chèr**, mütehavvil, **imponderable**, **imprevisible**, yani, dakikası dakikasına uymaz, sefahet denildi mi, efendime söyleyeyim, göze alamayacağı rezillik yoktur".

Armande Biraud, 'maazallah' bir kadındı: bunu 'mütehakkim', 'simâsı beyzî'; yağlı siyah kalemle, 'münhani' kaşlar çizer, dudaklarını 'kelebek' boyar; iki memesi, 'zaptedilmesi gayr-i

mümkün iki köpek', vücudu, 'hafif mülehham'. "Hülâsa, nev'i şahsına münhasır bir **courtisane** ki, o senelerin Paris'inde, La Belle Otero, Liane de Pougy, Cléo de Mérode ve Mata-Hari'yle birlikte, saltanat sürüyor". Bu 'müstesna' yaratıklar kadın mıdır, asla, kadın 'suretinde' birer ejderha: kaşsız kirpiksiz, kerkenes çillisi İngiliz lordlarını; tepeden tırnağa madalya ve nişan, torba sakallı Rus grandüklerini; Amerikalı 'hayta' milyonerleri çıtır çıtır yiyor; asıl gönül 'maceralarını', kadınlarla yaşıyorlar.

Abdi Bey, 'sefahetin' her çeşidine ölesiye meraklı Rosa'dan, konuya 'bigâne' sayılmazdı pek, Selânik'teyken aralarında az söyleşmemişlerdi, Rosa evdeki fıkırdak hizmetçiyi gözüne kestirmiş, gece sıkıştırmış filan, ona anlatıyor. Dahası, izlediği Paris gazetelerinin 'sosyete' dedikodularından kulağında bir şeyler kalmış. "Lakin, vaziyetin bu derece inkişaf etmiş olduğunu, kat'iyyen tasavvur edemezdim."

Rosa Barzilay'a yazdığı Fransızca mektuplarda, uzun uzadıya üstünde duruyordu. Armande, öbürlerinin yanında 'masum' sayılırmış, 'âdeta' süt kuzusu. Bir kere mesleğini seviyor. Les Folies Parisiennes'de dansöz. Yüksek 'sosyete'nin La Brioche adını taktığı, zengin mi zengin, bir 'Barones'le sevişiyorlar. Hepsi bu kadar. Hoş, o da az buz gürültü koparmamış ya! Şair Renée Vivien yok mu, 'meşhur zürefa şaire' –hani Rosa şiirlerini, elinden düşürmez– Barones'e 'musallat olmasın' mı, aralarında bir çekişme! Bereket versin, asıl sevdalısı Natalie Clifford Barney, şu Amerikalı milyoner genç kadın, ayrılığına dayanamayıp rezalet çıkarıyor da, La Brioche böylelikle Armande'a kalıyor.

Armande, şarap bardağını komodinin üstüne bırakıp, 'mütehakkim' burnuyla geceyi bölerek, derdi ki:

– ...Natalie'de para kaynıyor, Grand Opera'nın şantözünü sokak şarkıcısı kılığına sokturdu, geceyarısı Renée'nin penceresi altında serenat yaptırdı, can mı dayanır, hemen barıştılar. Ben Natalie Barney'den korkarım, Liane'dan da, çok yırtıcıdırlar, ikisi de doymak bilmez, erkeklerden kötü...

Arkasından, Abdi Bey'in kafasını avuçları arasına alır, su içmeye bir tasa eğilir gibi suratına eğilerek, uzun uzun dudaklarını

emerdi. Erkekler, ona 'çerez': ne boy arıyor, ne bos. Yakışıklı olmuş, yakışıksız olmuş umursamaz. Cebinin dolu, elinin açık olması, 'kâfi'. Eh, Abdi Bey bu niteliği taşıyordu. Daha sahnede ilk gördüğü gece, ona neredeyse bir dükkân çiçek yollamıştı. Ertesi gün, evine, pahalı bir tektaş yüzük. Çiçek sepetleri, armağanlar 'tevali edince', 'refüze olması kaabil midir?' Bir gece 'super'ye çıkıyorlar: çigan müziği, havyar, şampanya, gece baş başa geçiriliyor; asit damlası gibi yakıcı, bu acayip 'şarklı'nın, iki karış boyuna 'rağmen', hatırı sayılır erkekliği anlaşılınca, ilişki kesinleşiyor. Tabii. La Brioche'un. ufak tefek başka kaçamakların varlığına, hatta önceliğine boyun eğmek koşuluyla! Abdi Bey, buna hayır diyecek adam mı? Tam tersine, 'fevkalade lezzet alıyor, hayatı revnaklanıyor!' Görüp yaşadıklarını, Selânik'e, ilk göz ağrısı Rosa Barzilay'a yetiştirmeyi, hiç ihmal etmemiştir! Hem de en ince 'teferrüatıyla', evet.

Armande, o gece arabada, davet sahibine ilişkin 'malumat' vermişti:

– ...*hususi* bir *davet bu, gayetle* '**intime**', *Mösyö* Saint-Denis öyle herkesi kabul etmez, merdümgiriz bir zattır, hepsi üç beş âşina! Zevcesi, çocuklarıyla beraber, Passy'de ikamet ediyor: koca bir kâşane, etrafı tekmil ağaçlık, içinde insan kaybolur. Gittiğimiz **Hotel Particulier**, metresine aittir, Madam Nhung'un, göreceksiniz ya bağdem içi bir kadın, minyatürden farksız: yirmi sene evvel, Mösyö Saint-Denis Hindiçini'den getirmiş, oranın yerlisi...

Fauburg Saint-Honoré dolaylarında, gösterişli bir yapının önünde durmuşlardı. Saydam ve soğuk, değdiği yeri camkırığı gibi kesen, hızlı bir kar başlamış. Havada, yoğun bir kömür kokusu. Abdi Bey, parasını ödeyip, arabacıyı savdı. Armande, sahneye mi çıkacak, binanın taş oymalı cümle kapısına yürürken, üstüne başına düzen veriyor:

– ...Mösyö Saint-Denis'in ömrü Hindiçini'de geçti, kauçuk işletmelerinde mi ne, umum müdürlük ediyor ama, adı umum müdürlük; General Vignancourt'u bildiniz mi, dostumdur, Say-

gon'da Mıntıka Kumandanı olarak bulundu: o havalinin kralı sayılırdı diyor, hakiki bir kral, astığı astık kestiği kestik...

Mösyö Saint-Denis, Abdi Bey'in tasarladığının aksine, yorgun, biraz çarpık bir ihtiyardı. 'Yeknazarda', tebeşir beyazı çene sakalıyla, gözleri 'dikkati celbediyor': akları yer yer kirli sarı, yağlı bir ısrarla baktığı her yerde salyangoz izleri bırakan, zümrüt yeşili iri gözler. Daha çok bir kadına yakışmaz mı? Yürüyüşü de tuhaf, ayakları yere basmıyor da, sanki buluttan bir zemin üstünde, zor bir dengeyi 'muhafaza etmeye' çabalıyor. Her şey bu dengeye bağlı, bozulursa derme çatma ayakta duran gövde, eklemlerinden ayrılıp, o dakika darmadağın oluverecek! İki sözünün biri, mutlaka Ngay-Nay. Madam Nhung'u böyle çağırıyor, yörenin dilinde 'bugün' anlamına gelirmiş, ortaklaşa anısı olmalı ikisi için.

– Armande **ma reine**, Ngay-Nay'ın size olan hayranlığı, gün geçtikçe perestiş seviyesine yükselmektedir: geçen gece, tekrar seyre geldik, bilhassa üçüncü perde finalinde şahaneydiniz...

Ya da:

– ...Ngay-Nay, refikiniz mösyöye, alâka duyacağından emin olduğu, bir şahsı takdim etmekle mübahi olacaktır: ilk sürprizimiz bu.

Tanıştırıldığı, 'ondüle' kıvırcığı 'gümrah' siyah saçları, başının çevresinde 'a la Colette' abartılmış, gencecik bir kadın. Baştan ayağa siyahlar giymiş, siyah ipekten 'dekolte' tuvalet, ince topklu rugan iskarpinler, rugan çanta. Boyası yürek biçimi dudaklarından, gülümsedi mi, iki ön dişi pembe sedef pırıltılarıyla, hemen beliriyor. Limonküfü gözleri, içten buğulanmış; rimelin ağırlaştırdığı kirpikleri arasından görülen, birer dilim gökyüzü mü, deniz ufku mu?

'Matmazel Julie' diye tanıttılar. Çevresine, meyveli süt kokuları saçıyordu. Şöyle bakarsan öyle kuvvetli bir 'câzibe-i cinsiyye' ile yüklü ki, etkisine direnilemez. Parmakları teninize değmiyor, okşuyor; gözleri, gözlerinize bakmıyor, 'cennetleri' vaadediyor. Akıl almaz sorularıyla, Abdi Bey'i 'muhasaraya' almasın mı? Üstelik, sıradan bir Fransızın ha deyince bilemeyeceği, Osmanlı 'hu-

susiyetine müteallik' sorular sordukları, epeyce kafa karıştırıcı: 'Talâk-ı Selâse' neye denirmiş, lütfen? 'Odalık' ile 'Cariye' arasındaki farkı anlatır mıymış? Paris'te, Fransızca çıkan Meşveret gazetesini görmüş mü? Ahmet Rıza Bey'i tanır mıymış? Ya Prens Sabahaddin Bey'i?

Abdi Bey, şaşkınlıktan şaşkınlığa düştükçe, öbürleri kahkahadan kırılıyorlardı. Sonunda Madam Nhung durumu aydınlattı:

– Aziz Mösyö, bu masum desisemizi affedecek kadar âlicenap olduğunuzdan eminiz, latifeydi, Matmazel Julie Fransız olmadıktan başka, o da bir Osmanlı...

'Matmazel Julie', söze Türkçe devam etti:

– ...ismim Gülistan, Gülistan Satvet. Osmanlı Sefaret Müsteşarı Refii Satvet Bey'in kızıyım, inşallah bana çok kızmadınız...

Abdi Bey, idrak 'melekelerini' Fransızca bir 'mükâlemeye' nasıl bir şiddetle hazırlamış olmalı ki, söylenenlerin tek kelimesini anlamadı, anlayınca güldü: sürpriz olmasına 'muazzam' bir sürprizdi doğrusu: Paris'in göbeğinde, Hindiçini'de safa sürmüş eski bir tüccarın konağında, bir *Osmanlı kızıyla karşılaşmak!*

– ...kızmak mı! dedi, ...o nasıl söz? Teşerrüf ettim, mahzuz oldum. Benim mevkiimde kim olsa, aynı iltibasa düşerdi fikrindeyim: Fransızcanızın mükemmeliyeti, her türlü takdirin fevkindedir. Cidden.

– Çocuk yaşımdan beri Paris'teyiz, tahsilimi Fransız mekteplerinde ikmal ettim, o sebepten. İsmimi telaffuz edemediklerinden, ötedenberi Julie diye çağırırlar. Dersaadet'ten yeni mi teşrif buyurmuştunuz? Daha evvel sizi gördüğümü hatırlamıyorum.

– Hayır, efendim! Geleli bir hayli oldu, lakin muhit edinmek vakit alıyor; esasen Dersaadet'ten değil, Selânik'ten gelmiş bulunuyorum. Ulûm-u Siyasiye tahsiline.

'Nezaket icabı' Türkçeyi kısa kesmiş, söyleşiyi Fransızcaya döndürmüşlerdi. Çok geçmeden, '**super**' sona eriyor. Yalnızca buna çağrıldığı anlaşılan misafirler, birer ikişer gidiyorlar. Koca salonda, kalan beş kişi. İki büyük avizenin boşalttığı ışık selleri altında, saçlarının tellerine varıncaya pırıl pırıl, biraz da tedirgin. Madam Nhung, işte o zaman onları gecenin ikinci sürprizine ça-

ğırıyor. Salonu, ucundan kıyısından ortalığı toplamaya koyulan uşağa bırakıp, bitişik odaya geçiyorlar ki, o ne, 'bir hatvede' sanki 'iklimleri' aşmış, Saygon'daki bir afyon tekkesine 'dahil olmuşlardır'.

İçerisi adamakıllı loş, Abdi Bey ilkin bir şey göremedi. İpeğe boğulmuş 'rengârenk' loşluğu, sarı kedi dilleriyle yalayıp duran, afyon kandillerini zorlukla seçebiliyor. İpek halıların üstünde, birbirine yakın ve 'muvazi' uzatılmış, rahat divanları, divanlara atılmış kadife yastıkları, daha sonra biraz daha yaklaşınca fark etti: tombul tombul, renk renk: turuncu, kırmızı, yeşil. Havada tatlımsı bir koku, geniş kanatlı görünmez bir kuş gibi süzülüyor. Nemle karışık afyon kokusu mu? Madam Nhung'un giyiminde Hindiçinili bir kız, misafirleri karşıladı. 'Hizmete âmade!' Üstlerini değişip, geniş, hayli bol 'maşlahlar' giymelerine yardımcı oluyor. Usul böyleymiş. Mösyö Saint-Denis, sıkılgan bir gülümsemeyle, diyor ki:

– ...her ferdin hayatına bir şey hükmeder, bazımıza kudret, bazımıza servet hırsı, bazımıza ilim irfan! Bana, aziz mösyö, ölüm hükmediyor. Hâkim-i mutlakın o olduğunu, şark-ı aksâda öğrenmiş bulundum. Her hâl-ükârda emrine gireceğimize göre, acele etmekte faide görüyorum: afyon işte buna yardımcı oluyor: her çubuk, ölümle bir irtibattır.

Divanlara uzandılar, Abdi Bey'in solunda Gülistan Satvet, sağında Armande, onun sağında Madam Nhung. Mösyö Saint-Denis'nin yeri ayrı, daha yüksekçe, karşılarına düşüyor. Abdi Bey, afyonun keyfine varamadı. Gülistan Satvet'in çubuğun ucundan ayrılmak bilmeyen obur ağzına, üst üste çektiği 'tiryaki' nefeslerine, kayıp kayıp giden gözlerine irkilerek bakıyordu. Mösyö Saint-Denis de, onun gibi, 'derakap dumana kalbolmuş', kayıplara karışmıştı. Bir yerlerde, ölümle kırıştırıyor olmalı. Fakat hayır, asıl kırıştıranlar, Armande'la Madam Nhung. Çubuklarını ellerinden bırakmasalar da, bir süredir aralarında mırıl mırıl söyleşiyorlar. "Bu bir girizgâh olmasın, **mon chér**?"

Abdi Bey, Armande'ın omzu üzerinden, Madam Nhung'un yüzünü görebiliyor: kaplan üçgeni bir surat, sarı esmer saydam bir ten, minnacık bir burnun yukarısında, bıçağın ucuyla çiziliver-

mişe benzer iki çekik göz. Bakışları sahiden kızılımtrak mı; fanustan, afyon kandilinin alevi yansıyor da, öyle mi görünüyor? Sanki, kan sızıntısı. İnsanın aklına, ister istemez, pençelerini çıkarmış, önüne geleni tırmalamaya hazır, bir Siyam kedisini getirmektedir. 'Sizi yeminle temin ederim ki, **mon chér**, eğer iblis kadına tebdil olsaydı, filhakika böyle bir simaya sahip olurdu. Armande'la esrarengiz musafahaları, **alâ vefk'ul matlup***, gecenin üçüncü sürprizini intaç edecektir': üçlü bir sevişme!

Abdi Bey, bir ara 'dalgaya' mı düşmüştü? Madam Nhung'u ayakta, 'anadan üryan' görüyor: ipek maşlahı, sanki saydam bir zar, omuzlarından şıp diye ayaklarını dibine akmış. Kara incir morluğundaki uçlarıyla, sert ve dik memeleri, Armande'ın önce 'muhtelic' avuçlarına, sonra 'muhteris' dudaklarına sivriliyorlar. Abdi Bey, heybetli bir dalgınlıkla pençeleşiyor, 'hakikatla hayali tefrikten âciz, şuuru muhtel': bu iki kadın, 'vakıa' sevişiyorlar, 'lakin' sevişmeleri ne kadar hırçın, olağanüstü bir uyumun şehvetle değerlendirilmesinden çok, acı bir uyumsuzluğun cezalandırılması: Madam Nhung'un esnek, sarı esmer vücudu, Armande'ın kolları arasında, büklüm büklüm bir yılan, ufacık dişlerini etine her geçirişinde, kışkırtıcı bir ağu salıveriyor. Armande onun üstüne abandı, göğüsleriyle göğüslerini arıyor, bızırıyla bızırını. Ağız ağıza, sımsıkı kilitlendiler. Vücutlarının gittikçe hızlanan çalkantısı, üstlerine yığılmış kokulu loşluğu, karanlık bir su gibi dalgalandırıyor. Abdi Bey, kandillerin turuncuya çalan aydınlığında, Armande'ın kasılıp gevşeyen dolgun kalçalarını görünce, içindeki 'ifriti' daha fazla 'zaptedemeyeceğini' anladı. Maşlahından sıyrılıp, arkasından yanaştı: çatır çatır çatırdayan erkekliğiyle, balta gibi içine dalıyor: sağ eliyle onun sol memesini, sol eliyle Madam Nhung'un sağ memesini kavramıştır, Armande'ın terli omzundan sarkıp ötekinin baharlı dudaklarını dişleriyle kıstırarak, ağzında hapsetmiş, gel gör ki diline 'hakim olamıyor'.

Armande'ın gölgesinde, Abdi Bey'in Paris'te sürdüğü safa, yaşantısını öylesine biçimlendirmişti ki; Selânik'e döndükten son-

* İstendiği üzere.

ra, anlamsız bir boşluğa yuvarlandı. Neveser henüz çocuk, on yedisinde mi on sekizinde mi ne, cinsellik dendi mi 'marazi' bir alınganlığı var, hastalık derecesine varan bir çekingenliği: evlendikleri sıra, Abdi Bey'in sözle bir iki dokundurmasını, gözyaşlarıyla karşılamasın mı? Kalıyor Rosa, gerçi o her zaman, her türlü cinsel çeşitlemeye 'âmade bulunmaktadır', ama Leon Mizrahi engelini nasıl aşmalı? Yalıların bitişik, ailelerin dost olması, birbirlerini görmelerini kolaylaştırdığı oranda, buluşmalarını zorlaştırıyor: her dakika basılabilirler, rezalet olur! Hele Paris'te yaşadığı türden cinsel serüvenler, 'zamana mütevakkıf', hareket serbestliğine, gönül rahatına! Onlar da, burda ne gezer!

Şehirde Niko'yla, 'Rastıklı' Hrisulâ'nın yosmalarıyla ya da Rosa'yla gerçekleştirebileceği kaçamaklara gelince, onu tam anlamıyla doyuramadıktan başka, 'siyasi şöhreti'ni tehlikeye atmaktadır. Zaten adı 'çapkın'a çıkmış, herkesin gözü üzerinde! Hele babası 'Köse' İsmail Bey'in, ardına bir 'hafiye' takmadığı kaldı: O kadar sinirleniyor. Onun içindir ki, 'meb'usluğu tahakkuk ettikten sonra', Abdi Bey Paris'e yazmış, Armande'ı Dersaadet'e çağırmıştı. Gelebilseydi eğer, neler yaşamayacaklardı ki! Kör talih, nisan 'iptidasında' irtica olayı patlak veriyor, 'muazzam bir bela', 'inkılabın muhafızları' diye, Taşkışla'ya yerleştirdikleri Avcı Taburları, isyan ediyorlar, 'şeriat isterlermiş'. Hareket Ordusunun 'ihzarı ve tertibi', İstanbul üzerine yürümesi, Abdülhamid'in tahtından indirilmesi derken... kızın gözü korkmuş, gelmeyecek, telgrafı ortada: gelmez, gelmez, zorlayamazsın ki!

O öğle üzeri, Vilayet Konağı'ndan çıkarken, Abdi Bey kime rastlasa, iyi: Kolağası Ali Fethi Bey'e! Dehşetli şaşırdı: o da mı gelmiş, Allah Allah! Hürriyet'ten sonra, gözde ittihatçı subayların her biri Avrupa başkentlerinden birine ataşemiliter olup gitmişti: Enver Berlin'e, Hafız Hakkı Viyana'ya, Ali Fethi'yse Paris'e! Abdi Bey, Dersaadet'teki olaylar yüzünden diğer ikisinin 'alelacele' döndüğünü işitmişti ama, Ali Fethi Bey'in döndüğünden haberi olmamıştı. Vilayet Konağı'nın günlük dağdağası arasından, onu bir kenara çekip, ilk bunu soruyor:

– Hayrola Fethi Bey? Sizi Paris'te biliyorduk.

Kişiliğine fazla 'ehemmiyet atfettiği' durumlarda, sesini gereksiz yükseltir, ciddi ve oturaklı perdeler bulur ya, yine öyle yapmıştı. Fethi Bey, yorgun, kötü mü traş olmuş, yoksa uykusuz mu: yüzü gölgelerle dolu. Üniforması, kırış kırış. O, tam tersine, sesini alçaltıyor:

– Filvaki öyleydim: avdeti, vazife telakki eyledik.

Kısacık susup ekledi:

– ...mamafih, iyi etmişiz: hürriyet elden gidiyormuş...

Alttan alta, bir 'serzeniş' mi? Etraflarında, girip çıkanlar: patır kütür Arnavutça konuşan, poturlu bir köylü topluluğu. İki yanında, iki süngülü zaptiye, sakalı seyrek, gözlüklü bir Bulgar. Kıpırtılı Yahudi esnafı. Ali Fethi Bey, 'macerasını' ayaküstü özetledi:

– ...Hakân-ı Mahlû için tedarik görüyoruz: malum-u âliniz, Selânik'e getirdik: Alatini Köşkündedir.

– Yaaa öyle mi? Bu ne sür'at beyim? Köşkte Robilani Paşa ikamet etmiyor muydu?

– ...palas pandıras tahliye etti, lakin her şeyi almış götürmüş, trenden indik ki, ne görelim, koca köşkte iki koltuk, bir masa, bir de sanki çok lazım, kuyruklu piyano. Abdülhamid, ilk gece koltukta uyudu.

Abdi Bey, dik dik:

– Müstahaktır! dedi.

– ...müstahaktır, başka! İnsanlık dünyadan kalktı mı? Otellerden yorgan vesaire teminine gayret sarf ediyoruz, Grand Hotel'e sorduk, muavenet edecekler, oraya gidiyordum.

İşi, besbelli başından aşkındı. Abdi Bey, onu faytona bindirirken, iki gün sonrası için yemeğe çağırdı. Abdülhamid'in tahttan indirilişiyle ilgili ayrıntıları merak ediyordu. Yalnız merak mı? Bu tür olayların perde gerisini bilmek, bilene dolaylı bir önem kazandırır. Şehir Kulübü'nde, traş pudrası ve pomat kokan Masonlarla, Kapalıçarşı'da kalın ve kıllı parmakları arasında tesbih çeviren Müslüman esnafla çene çalarken, Hakân-ı Mahlûnun tahttan indirilişine 'dair' bir-iki küçük olay 'zikretmek', onun yönetici çevrelere gizli yakınlığını kanıtlamaz mı? Abdi Bey, ömrü

boyunca bunu gereksinmiştir: tehlikenin merkezinde, hatta yakınında, asla olmadı ama, çevresine sürekli bu 'intibaı' vermeye 'azami' özen gösterdi.

Ayaküstü öğrendiklerini, daha o akşam, Halıcızade Yalısında babasına satıyor. Yemekten kalkılmış, kahveler içilecek. 'Köse' İsmail Bey'in âdeti bu, deniz üstü salonda içer. Sofraya oturmadan soyunmuş dökünmüş, kâbe yeşili takkesini, üstüne bol gecelik entarisini giymiştir. Dişsiz çenesi geviş getiriyormuş gibi oynar durur. Burnunun ucunda, 'beyzi' gözlükleri. Karpuzlu lambaların zamk şişesi aydınlığını yansıta yansıta, kahveleri, gümüş tepside Neveser getiriyor. Saçlarını, yalancı bir topuzla şöyle tutturuvermiş, yüzünde o çifte gamzeli ürkek gülümseme, sürekli özür dileme hâli. Bilmeyen evin küçük kızı sanır. Kayınpederi, büyük ve küçük kayınvaldeleri, hatta Mercimek Nine, Neveser'e toz kondurmazlar, hepsi gözünün içine bakıyor: yalının 'taze gelini', oğlan torunun annesi, kimseye saygıda kusur etmez, 'melaike gibi kızcağız'.

Abdi Bey, karısının uzattığı tepsiden fincanını alırken, parıltılı bakışlarıyla onu sanki kalayladı, telli kâğıda sardı. Bir yandan da babasına böbürleniyordu:

– ...Abdülhamid'i bizim Fethi getirmiş, canım Kolağası Fethi Bey, hani Pirlepeli, Paris'e ataşemiliter olmuştu. Alatini Köşküne yerleştiriyor, bugün uzun boylu sohbet ettik. Hâkan-ı Mahlû gece basit bir koltuk üstünde uyumuş...

Ardından öğrendiği ayrıntılar: köşkte 'eyalet-i selâse'de jandarmaya 'ecnebi' denetimi uygulayanlardan, İtalyalı jandarma generali Robilani Paşa oturmuyor muydu, Dersaadet'ten 'âcilen tahliye etmesi' buyurulmuş, o da buyruğa uymuş: Hakân-ı Mahlû ve maiyeti efradı trenden iniyorlar ki, efendim, iki koltuk, bir masa, bir de –çok lazımmış gibi– kuyruklu piyano, koskoca köşkte 'sadre şifa' başka bir eşya hak getire...

'Köse' İsmail Bey'in tepesi attı, verip veriştiriyor:

– Sen büle ne sülersin a be Abdi? Üner mi sanırsın bu yaptığınız, yoksa marifet mi? Ürriyet mürriyet, geçtiniz reiskâra, iki ayda Girit'i aldılar elinizden, yalnız Girit'i mi, ne Bosna kaldı, ne

Bolgarya! Kalkmış zât-ı şaaneylen uğraşırsınız, bu mıdır dirayetiniz? Hayda be! Pirlepeli Fethi biyciğim umur-u devletten ne anlar? Sen ne kaa anlarsın?

Abdi Bey'le Fethi Bey, kararlaştırdıkları yemeği Beyaz Kule'deki Olimpos Gazinosunda yediler: çipura tava, roka salatası, rakı. Ünlem uzunu Rum garson, masanın önemini kavramıştı: çevrelerinde dört dönüyor, taşımadığı yok: damağa değer değmez dağılan fasulya pilakileri, tam yağlı Rumeli peynirleri vs. Karşıda, cam mavisi deniz, uzaklaşan üç bacalı bir vapur hayaletiyle, yalnız. Limandan arasıra, istimbot düdükleri sivriliyor, dalga dalga uğultular.

Abdi Bey, tekgözlüğünü çıkara taka, bir zaman Tanin'e gönderdiği 'makaleyi' anlattı. 'İrticaı şiddetle tel'in, Hareket Ordusu'nu heyecanla methetmişti'. Asıl amacı, Fethi Bey'i konuşturmak! Olaylar patlak vereli, Cemiyet'in asker kesiminde, sivillere belirgin bir hoşnutsuzluk hissediliyor. Henüz Manastır/Selânik ikiliği ortada dururken, şimdi asker/sivil ikiliği mi çıkacak? 'Bidayette', Selânik Merkezi, daha doğrusu Cavit ve arkadaşlarının çevresi ağır basıyordu. Sokaklarda kalabalık, 'Hürriyet Kahramanı' diye, istediği kadar Enver'le Niyazi'yi alkışlasın, Cavit ve çevresi 'Emniyet-i Umumiye'ye egemendiler: Karasu, Nisim, Maitre Salem, Topal Samuel vs. 31 Marttan önce, bu 'nüfuz', başlangıçtaki etkisini yitirmişti. Olaylar, ordunun ağırlığını iyice çoğaltacak. Çoğaltacak laf mı, çoğalttı bile: Mahmut Şevket Paşa, şimdiden 1, 2, 3. Ordu Komutanlıklarını 'nefsinde' topladı. Yarın Sadrazam olursa, şaşılmaz.

Abdi Bey, yönetimde askerin ağırlığından hoşlanmıyor, bunun Almanların dönüşü anlamına geleceğini kestiremez mi? Oysa Cavit'in 'tasavvuru', İngiliz ve Fransızlardan 'anlayış' görebileceğimiz; böylece, Reval Mülâkatı'nın 'müfsid n'etâyicini, bertarafa imkân bulabileceğimiz' doğrultusundadır.

Fethi Bey söylediklerini yoksa duymuyor mu? Gözlerini ufukta gittikçe küçülen vapura dikmiş, kaşlarının ortasında keskin bir çizgi, zihni dağınık. Kadehine henüz el sürmedi, balığı neredeyse bütün duruyor. Son bir hafta boyunca yaşadıklarından

çarpılmaması olası mı? Hiç hesapta yokken, Parislerden kalk gel, milleti otuz üç yıl susta durduran 'müstebidi, âdeta mevcutlu olarak' Selânik'e taşı.

– ...önceki heyete mesele çıkarmamış, diyor. Takdir-i ilahi deyip geçmiş, sizin Karasu'ya biraz hiddetleniyor, hepsi bu. Lâkin Selânik'e götürmeye geldiğimizi tebliğ edince, bize ta'n etti: Hüsnü Paşa'ya çıkışıyor: 'Biradere, diğer lüzumlu eşhasa söyleyişiniz, bana Çerağan Sarayı'nı tahsis etsinler, bâki ömrümüzü orada duayla geçirelim'. Halbuki emir kat'iydi, icab-ı hâlinde derdest edilip götürülecek!

Durdu, su bardağına uzanıp bir yudum su içti:

– ...o lahza birden farkına vardım, müvesvis bir zat değil midir, Saray'dan çıkarıp katledeceğimizden korkuyor. Dedim ki, ordu hayatınızı tekeffül etmiştir, size o bakacak, bizi cebir kullanmaya mecbur etmeyiniz.

Hüsnü Paşa daha öteye gitmiş, arabaya beraberce binilmesini öneriyor: Abdülhamid'in eline tabanca verecekler, onlarda 'calib-i şüphe' bir kıpırtı sezerse, vuracak. Kabul etmemiş, diyor ki 'Paşa paşa, ben sizi vurduğum takdirde, beni kim vuracaktır?' Sonunda boyun eğiyor, bir koşulla, ailesi efradı onunla gelecek. Gece, onu, dört haremini, üç kızını, iki oğlunu trene koyup, hareket ediyorlar. Hat 'güzergâhındaki' her istasyonda 'mahallî İttihat ve Terakki Komitelerinin' hazırladığı, 'aleyhte nümayişler': 'Kahrolsun müstebit!' sedaları, savrulan küfürler, vagona atılan taşlar.

Ali Fethi Bey, konuşmasının sonuna doğru, bir ayrıntının altını çizdi:

– ...treni Selânik istasyonundan uzakta tevakkuf ettirdik, Hakan-ı Mahlû arabayla Alatini Köşküne götürülüyor, pencereden uzanıp refakatinde gittiği süvari jandarma neferlerinden, cıgara istemesin mi? 'Hemşerim, cıgaran var mı?' diye. Bir güzel de, içmiş.

... Ertesi gün, 'efrenci' mayısın biri. Abdi Bey'le Vadinalı 'Çopur' Hayri Bey, işçilerin gösteri yürüyüşünü, tanıdık bir yazıhanenin balkonundan izlediler. Şaşırdılar da. O güne değin kimsenin umursamadığı 'amele makûlesi', önünde bando mızıka, el-

lerinde kızıl bayraklar, bir 'cemm-i gafîr' hâlinde Selânik sokaklarını kaplamıştı.

Aralarında kimler yoktu ki! Abdülhamid'in 'devr-i saltanatında' bile, iş bırakmış olan Reji amelesi, kunduracı ve dokumacılar, Alatini Tuğla Fabrikasının 'gayyur' işçileri. Yahudi örgütlerinin yanı sıra, şehirdeki Bulgar işçilerinin önemli bir kısmı: matbaa işçileri, bakırcılar, terziler vb. Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey, Hamdi Efendi'den edindiği 'malumata' dayanarak, gösteriye katılmaya, Kavala, İskeçe ve Drama'dan da 'külliyetli miktarda amele kafilesinin' geldiğini söylüyordu. Fakat en müthişi, kalıplı feslerinin altında, Müslüman bıyıkları, mahcup gülümsemeleriyle, 'efendiden' birkaç Türk 'münevverini' görmeleri oluyor. Türk işçileriyle yan yana yürüyorlar. Çevrelerinde, İdadi talebesine benzer, birtakım gençler...

Başlarının üstünde traş köpüğü bulutlar, yıldırıcı beyazlıklarıyla, gürül gürül güneye akıyor; güneşi perdeledikleri dakikalarda, şehrin şurasına burasına, geçici, durduğu yerde uzun süre duramayan bir gölge düşüyordu. Gerçekte baharın kıvılcımları, hafif marşlar çalan bandonun gürültülü neşesi, ortalıkta pır pır eden bayraklar, eğlenceli bir kermes havası yaratmıştı ama, Abdi Bey, şaşkınlığının derinliklerinde, 'şumûlünü katiyetle tesbitte müşkilât çektiği, derin bir endişenin mevcudiyetini hissetmekte gecikmedi'.

Devlet-i Aliyye'nin tarihinde, böyle bir 'nümâyiş' ilk defa 'vâki oluyordu'.

"...evvelce Damat Mahmut Paşa'yı İstanbul'dan kaçırmaya muvaffak olan Mösyö Charlier delâletiyle istikraz akdine teşebbüs etmiş ve bu maksatla bazı sermayedarlarca bir sendika teşkil edilmiştir. Bu sendikayı, Paris'te Rue de Provence 31'de yazıhanesi bulunan Mösyö Silvain ve yine Paris'te Boulevard des Capucines 25'de oturan Mösyö Bousquet temsil ediyordu. Sendika, Paşa ve oğullarına ayda 1.000 lira vermeyi kabul etmişti. Bu borç tabii yüksek bir faizle Paşa'nın İstanbul'daki emlâkinden ileride alınacak irad ile ödenecekti. Bu suretle sendikanın matlûbu, o tarihlerde, Paşa'ya ve oğullarına verilen 7.500 lira ile, 'Osmanlı' gazetesinin Londra'ya nakli münasebetiyle yapılan masraftan (1.500 lira) ve bir de simsarlık olarak verilmesi lâzımgelen 2.000 liradan ibaretti. Yuvarlak bir hesapla, borç miktarı 10.000 lira kadardı..."

Ahmet Bedevi Kuran
(İnkılâp Tarihimiz ve Jöntürkler, 1945)

"... her tonda liberal olan Jöntürkler, Almanya'nın, Sultan Hamit rejiminin, coşkulu bir destekleyicisi olduğuna inanıyorlardı. Bu yüzden Alman nüfuzunu yeni liberalizm için, bir tehlike olarak görüyorlardı. Jöntürklerin liberalizmi, işin başından beri Anglomania (İngiliz taraftarlığı) belirtileri gösteriyordu. Hürriyet, parlamento, halk hükümeti ve ülkesi olarak İngiltere, gündelik gazetelerde, övülüyordu..."

Edward Mead Earle
(Bağdat Demiryolu Savaşı, 1923/
Dr. Rorhback'tan naklen.)

"...Jöntürkler acele etmemelidirler. Yoksa irtica başgösterebilir. Şimdi esas mesele, hükümetin muktedir ve namuslu ellere geçmesidir. Diğer işler bunun arkasından gelir. Artık sağlam Maliye esastır. Çünkü sağlam Maliye her işin temelidir. Jöntürkleri teşvik için elimizden geleni yapmalı ve birtakım talepler ileriye sürerek, onlara güçlükler çıkarmamalıyız. İngiliz sermayesine de, çalışmak için iyi fırsatlar verileceğini umarız. Meselâ kilometre garantisi istemeden, demiryolları imtiyazları gibi..."

İngiltere Hariciye Nazırı
E. Grey
(İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisine
gizli talimatı, 1908.)

Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'in kafasını kızdırmışlar: mağaza komşusu, eş-dost; nargile düşkünü sarraf Hamparsum Efendi, kuyumcu Abravaya 'biraderler', daha bir-iki kişi. Kapalıçarşı'nın ikindi üstü serinliğinde, ağzı sırmalı kanela fincanını şıkır şıkır karıştırarak, o da demiş ki:

– ...benim uulan, yatsın kaksın Bolgarlara doa etsin be! Gruyef'le Saravof'un kızancıkları, şeerin altını üstüne getirmeseydi, Paris'i epten rüyasında görürdü o!

Böylece, oğlu 'Bacaksız' Abdi'yi 'Avropa'ya gönderişini, komitacı Bulgarların Makedonya'yı kana bulamış olmasına bağlıyor. Boris Saravof, Sofya'daki Bulgar Komitesi'nin başı, Damyan Gruyef ise Dahili Makedonya Merkez Teşkilatı'nın. Meğer bunların çabasıyla, 1317'de, Makedonya ihtilalcileri, Selânik'te 'kongre' toplamışlar: 3 Kânun-u Sâni 1902'de, saat on biri yirmi geçe, silahlı ayaklanma kararı alınıyor: önce 'fedailer', şiddetli tedhiş hareketleriyle Makedonya halkını yıldıracaklar, 1903 senesi Mukaddes İlya Yortusu'nun kutlandığı gün, isyan koparılacak!

Çernopoyef ve Mitro Delçof çetelerinin, Müslüman köylerine gece baskınları, bundan sonradır: nal şakırtıları, tüfek sesleri, köpek havlamaları arasında, karanlığın kuyularından çıkıp geliyor; harmanları, ağılları, mandıraları ateşe veriyorlar. Acı turuncu, limon sarısı, narçiçeği alev kalabalıkları, gölgelerini yıldızlara büyütürken, çat çat ateş edip, kapı eşiklerine, sokak içlerine, cami avlularına çiviledikleri, başı örtülü genç kızlar, sakalı titrek ihtiyarlar. Köylerden dağlara vuran, yanmış ekin, barut ve is kokusu. Tedhişçilik yalnız kırsal kesimde mi? Hayır, şehirler de nasibini alıyor bundan: çoğu Köprülülü, çoğu yirmi yaş dolaylarında, dudakları ve gözleri henüz çocuk, yürekleri ve elleri erkek, Bulgar delikanlıları, 'talimat' almış, Selânik'te şiddet eylemleri yürütüyorlar: hayatları pahasına!

Abdi Bey'in, M. Garaud Köleji'nde, bakalorya sınavlarına hazırlandığı, Mekteb-i Hukuk'ta okumak bahanesiyle, Dersaadet'te 'müstakbel sefahetler' tasarladığı günler! Felaket haberleri, birbirini izliyor: Selânik/Üsküp demiryolu uçurulmuş! Selânik/Manastır demiryoluna bomba koymuşlar! Selânik/Asitâne yolunda baltalama! 1319 Nisanında mı ne, şehir şebekesini besleyen havagazı depoları ateşe veriliyor, 'muazzam' bir patlama, kara dumanları homurtulu bir yangın, Selânik günlerce karanlıkta! Grand Hoteli, Tiyatroyu bombaladılar. Yeni Konak Gazinosuna, Tophaneye dinamit atıldı. Kulaktan kulağa, komitacı adları fısıldanıyordu: Kirkof, Bogdan, Vlademir Petkof vb. Selânikliler, en çok da Musevilerle Müslümanlar, tir tir titriyorlar. Tuna Vilayetinin nasıl elden çıktığı unutuldu mu? Rumeli Balkanlarında yine sert bir öfke rüzgârı esmekte; Selânik'in üzerinde ihtilal, düştü düşecek bir bomba gibi sallanmaktadır.

Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'in, oğlunu Paris'e 'Ulûm-u Siyasiye' tahsiline gönderme kararı, görünüşte, Osmanlı Bankası'nın uçuruluşundan sonra alınmıştı: komitacı Bulgarlar bankaya bitişik dükkânı kiralamış, sözde sütçü, 'esas' bankanın altına lağım açmakta kullanılıyor, çıkan toprağı eşekleriyle tin tin şehrin dışına taşımışlar da, kimsenin ruhu duymamış. Bankanın havaya uçuruluşu, komitacıların Slimovo Manastırı'nda son toplantılarını yapıp, İlyaden'de isyan kararını tazelemesinin haftasına, demek nisanın nihayetine doğru. İş bununla da bitmiyor ki? Komitacı Satef, sefere çıkan Fransız bandıralı Guadalquebir vapuruna yolcu diye binip, çeşitli yerlere koyduğu bombaları 'infilak ettirerek', gemiyi batırır, 'kendisi dahi telef olur'. 10 Temmuz 1903'te, gece yarısı, dağlarda kocaman ateşler yakılacak, ihtilalin işareti bu: köyden köye haber ulaştırılıp, otuz bin Bulgar komitacısı, Boris Saravof yönetiminde silahlı isyana kalkışacaktır.

Abdi Bey, Lloyd Triestino Kumpanyası'nın Venezia vapuruyla, 'Marsilya'ya müteveccihen azimet ettiğinde', 1903 sonbaharı bütün 'haşmetiyle' hüküm sürüyordu: çocuk göğüs geçirişlerini andıran yumuşacık yağmurlar, sabahları bağları saran yaldızlı çiğ örtüsü, akşamları insanın içini ürperten ani serinlikler, hatta

ayaz. Osmanlı Ordusu, çizmeleri çamur, kolları dirseklerine kadar kan, yorgun ve 'mükedder' soluyor. Ayaklanma, kan ve ateşle bastırılmış; çeşitli isyan bölgelerinde, yirmi bine yakın insan ölmüştü. 'Düvel-i Muazzama', Makedonya'daki çalkantıdan, bölgeyi denetimine almak yolunda yararlandı: İngiltere Kralı VII. Edward, Avusturya/Macaristan İmparatoru Franz Joseph, Almanya Kaiser'i II. Wilhelm aralarında bir tasarı düzenlediler: Morzteg Tasarısı. Babıâli, kabul etmekten başka çare bulamıyor: artık 'Velayet-i Selâse' (Selânik, Manastır, Kosova) üzerinde de, ecnebi denetimi uygulanmasına geçilecekti.

Gerçi Hürriyet'ten sonra, Selânik'te Fransızca çıkan Le Journal de Salonique'e verdiği 'beyanatta', Abdi Bey, Paris'e gidişini, 'Memalik-i Osmaniye'de hükümran istibdad-ı bî-aman, Balkanlar'da mevcut şerait-i hicâbâver muvacehesinde, menfadaki mücahitlere iltihak' diye adlandıracak; bunun, tam bir **exile volontaire*** olduğunda direnecektir. Oysa gitmeden, Jöntürklerin adını yarım yamalak duymuştu; Balkanlar'da olup bitenlerin, anlamını çıkaramayacak kadar, 'siyasetten' uzaktı. 'İşrete, zevk-u-safaya, sefahate' ise yakın: Rosa'yla ilişkisi, birkaç düzeyde, gelişerek sürüyor. Üstüne, 'gülpembe' Niko'yla, 'Rastıklı' Hrisulâ'nın yosmaları eklendi.

Babası 'Köse' İsmail Bey'in 'nizaları' ünlüdür, hiç bitmez: müşterileriyle çıkmazsa, konusu komşusuyla çıkar. Bulgar komitacılarının, havagazı depolarını ateşe verdiği sıra, şehir yangın, havagazı ve duman kokuyor, o, bu 'nizalardan' birisini daha 'dava ikame ederek' çözümlesin diye, kalkmış, avukatı Emanuel Karasu'nun yazıhanesine gelmiş. Oturduğu maroken koltuğun yarısı güneş, elini kolunu oynattıkça, gümüş suyuna batırıp çıkarmış gibi oluyor. Kösteğinden, Karasu Efendi'nin suratına, sarı lira yansımaları. Önce hoşbeş, sonra iş; sonunda Davavekili Karasu Efendi, ailenin bunca yıllık 'vekili' olmasının verdiği rahatlıkla mı nedir, sözü 'mahdum bey'e getiriyor:

– ...ya Abdi ne âlemdedir? Bu sene mezun zannederim. Çok

* Gönüllü sürgün.

âlâ! Biraz zahmetli olduysa da, haiz-i ehemmiyet değil. Hakikatte fevkalade zeki, müstait bir genç, zihnini derslerine teksif etse, büyük muvaffakiyet kazanabilir...

Arkasından fikrini açıklıyor:

– ...âli tahsilini nerede ikmal edecek? Naçizane fikrimi sorarsanız, Paris'i tavsiye ederim. Malum-u âliniz, epeyce keyif ehlidir, biraz da zendost, geçenlerde 'Müsü' Barzilay'la sohbet ediyorduk, sizin yalı komşusu, lafın arasında dedi ki...

Mişon Barzilay, kızı Rosa'yla Abdi arasında bir şeyler olduğunu sezinlemiş. Daha doğrusu, karısı Grasia onu uyarıyor. Bunlar çocukluk arkadaşı, sık sık görüşüyorlar, yadırganacak ne olabilir ama, bir keresinde kadın Rosa'yı Halıcızade yalısının arka bahçesindeki limonluktan çıkarken mi ne görüyor, alı al, moru mor. İçine kurt düşmüş. Rosa, dengesiz davranışlarıyla, zaten Barzilayları ürkütmektedir. Notre Dame de Sion'da okutmakla, kötü mü ettiler acaba? Osmanlı kızı olmaktan çıktı, fazla Fransız, 'ziyadesiyle' serbest. Koca da beğendiremiyorlar, o sünepe, bu çirkin, öteki **savoir vivre** cahili, beriki meteliksiz. Bu gidişle, evde kalacak.

Mişon 'Çelebi', iki elinin ayasını, dua eder gibi havaya açarak, ilave etmişti:

– ...ayrıyeten, Yalılarda herkesin 'bacaksız' diye çağırdığı bu çocukta ne bulur, anlamaktan acizim: iki karış boy, aksi bir surat, velfecri okuyan Allah muhafaza gözler!

Karasu Efendi, bu söylediklerini aktarmadı, sadece iki çocuğun aşırı yakınlaşmasından, İsmail Bey'in de hoşnut olmayacağını, 'Müsü' Barzilay'ın 'tahmin ettiğini' araya sokuşturdu. Hoşnut olmak mı? Karasu'nun 'imaları', 'Köse' İsmail Bey'in küplere binmesine, fazlasıyla yetmişti:

– Vay kerata vay! A be, ne çabuk cin oldu da, adam çarpar bu piç kurusu? Başka aapaplar da ikaz ettiler, şurda burda kayığa binip, alanyarilerle safa yaparmış! Bu yaştan sonra düvemezsin ki teresi, traş olmasa bıyık kolverecek...

Karasu Efendi akıllı adamdır, 'beyhude laf etmez', söylediklerinin bir hikmeti olmalı, kulak verse günaha mı girerdi:

– ...ehven-i şer, Paris'e göndermektir, hem tahsilini ikmal eder, hem kurtlarını döker: dedikodu mevzuu edemezler, zira gözlerden ırak olacaktır. Kaldı ki, oradaki şayan-ı itimad dostlarımız vasıtasıyla, hatt-ı hareketini murakabe altında bulundurabiliriz...

Halıcızade 'Köse' İsmail Bey, 'müddet-i ömründe harama uçkur çözmemiş, mazbut, dini bütün bir adamdı', yüreğinin törpüsü oğlunun bücürlüğüdür sanırken ortaya 'sefihliğinin' atılması, aklını başından aldı. Hele, 'bitişikteki et fukarası' o Yahudi kızıyla 'aşna fişnesini' hiç bağışlayamıyor. Mişon 'Çelebi'nin yüzüne nasıl bakacak? O hızla, Abdi'nin 'karıştırdığı altları' daha bir yakından izleyeyim dedi. Keşki demez olsaymış!..

Öyle 'tumturaklı' bir rezillik 'keşfediyor' ki, 'oğlanı' palaspandıras 'Avropa'ya göndermesin de, ne yapsın?

Aşağı Şehir'deki Halı İmalathanesinin, Kapalıçarşı'daki mağazanın hesaplarını oldum bittim Rafael Efendi tutardı. Kafası fena halde dazlak, suratı fena halde 'matruş' kıranta bir zat; fare grisi gözlerini, nikel çerçeveli sıkma gözlüklerinden dışarı uğratıp, defter-i kebirin her sayfasına, 'bilumum' fatura ve makbuzlara soluk bir damga gibi basan, bekâr yaşar, 'muntazam', akşamcılığından başka 'iptilası' görülmemiş, bir Yahudi. Meğer Abdi 'keratası' adamın 'fikrine girmiş, suiistimale teşvik ediyor': besbelli işret meclislerine yetiştirebilmek için, 'masarif gösterip, zimmetlerine külliyetli miktarda para geçirmişler'. 'Köse' İsmail Bey'e sırasız görünen bir 'tamirat masrafı'nın dibini karıştırınca, rezalet olanca çıplaklığıyla meydana çıktı. İhtiyar kahrından ve öfkesinden, handiyse boğulacak! Sipsivri çenesi titreye titreye, öyle bir parlayış parladı ki, şirretliğinden camlar zangırdıyor: Rafael Efendi'ye derhal yol verilecektir. Abdi'yse, aklını başına devşirmeli, 'ulûm-u siyasiye' tahsiline, Paris'e gitmelidir. 'Etrafa karşı', elbette Makedonya'da, 'hassaten' Selânik'te, hüküm süren hercümerç yüzünden gittiği söylenecek. Böyle patırtılı bir ortamda, 'zihnini' derslerine verebilirmiş mi ki?

Bir sonbahar öğlesi, Boulogne Korusunda, Armande'la ata biniyorlar. Yüksek ağaçların, yaprak yaprak dağılan güneşli kızıl-

lığı, bütün görkemiyle göle vurmuş. Gölde kuğular, kuğu mu, yoğunlaşmış buğu öbekleri mi? Ağır bir ıslak beygir kokusu, üçüncü bir at gibi yanları sıra geliyor. Abdi Bey, Paris'e yolculuğunu anlatırken diyecektir ki:

– ...tahmin eder misiniz **ma chére** Armande, Paris bendenize biçilmiş bir cezadır: evet, ceza! Türkçemizde bir söz mevcut, denir ki körün duası bir tek gözeydi, Allah ona bir çift verdi. O hesap! En cüretkâr hayalim, Mekteb-i Hukuk bahanesiyle, **Constantinople**'da birkaç sene safa sürmekten ileri geçmiyordu. Paris? Bir hayal-i muhal! Bu itibarla, pederin tecziyesini beşaret müjdesi addettim, filhakika Paris'in bir zevk-u-safa payıtahtı olduğuna, tetebbuatımla ıttıla kesbetmiştim.

Bu da yalan! Abdi Bey, daha şehre ayak basmadan, Paris'e ilişkin bazı şeyler biliyordu ama, 'tetebbuatı' sayesinde değil, Rosa'dan. Çünkü o, Notre-Dame de Sion'dan arkadaşları ve Fransız Postahanesi aracılığıyla, çeşit çeşit dergiler, kitaplar getirtiyor; geceleri, odasına kapanıp, idare lambasının titrek aydınlığında, Colette'in, Rachilde'in, Proust'un romanlarını; Baudelaire'in, Rimbaud'nun, Renée Vivien'in şiirlerini, sabahlara kadar 'hatmediyordu'. Yasak zevklerle dolu, garip bir evren çizmişti okuduklarından. Kadın-erkek ilişkilerindeki sayısız çeşitlemeyi, kadınlar arası sevdaların 'mevcudiyetini' ve *şümulünü*' öğrenmişti. Öğrenmekle kalıyor mu? "Derunundaki mel'ûn ihtiras, bir kısmını bendenizle, diğer kısmını ise, yalıya evlatlık diye alınan Yahudi kızı Rebeka'yla, mevki-i tatbika koymasına sebep oluyor."

(Mehtaplı bir geceyse, limonlukta, mavi kristalden bir sürahi aydınlığına gömülürlerdi. İçersi daima dışardan sıcak ve nemli, camları bu yüzden buğulu olur. Rosa 'pervasızlığı', kalın yün sabahlığına sarınıp, buluşmalara çıplak gelmeye kadar vardırmış. İlk fırsatta sabahlığından sıyrılır, körük gibi soluyan kıpırtılı memelerini, birbiri ardınca onun ağzına tıkar. Ona bakılırsa, Abdi de soyunmalıymış, 'marazî' bir inatla bunda diretiyor, nedeni belli: Rosa'nın hayatı vücudu, aşkı da. Bir erkeğin, bir kadının, gözü kaşı, yüz güzelliği, 'ruh asaleti' onu ilgilendirmez; ilgisini çeken kalçaları, göğsü, cinsel organları. Hele bunlara düşkünlüğü, tut-

ku derecesine varıyor: Abdi'nin ayaklanmış erkekliğini dakikalarca seyreder, sanki dikilmiş Kobra seyrediyor: gözlerini bir türlü alamaz, uzun ve kemikli parmaklarını uzatıp uzatıp, başını eller. Burun deliklerinde, garip titreşimlerle...

Kadınlarla da böyle oluyormuş. Söyledikleri doğruysa, yalının özel hamamına Riri'yle kapanıyorlar, sözde 'küçük hanım' yıkanıyor, evin evlatlığı yardım edecek! Riri, adını beğenmeyip, Rebeka'ya yakıştırdığı yeni ad. Giyimini kuşamını da değiştirdi kızın, gardrobunda ne kadar giymediği kılık varsa, artık Riri'nin sırtındadır, genç irisi olduğundan üstüne uyuyor, pek uymadı mı bir-iki büzgü, şurasına burasına bir-iki makas, tamam. 'Hamam faslı', bilmem hangi kitabı karıştırırken Rosa'nın aklına gelmiş. Mermer duvarların, oymalı kurnanın aralıksız terlediği buharlı sıcağa dalar dalmaz, kapıyı arkasından sürgüleyip peştemalları atıyorlar, ikisi de anadan doğma: Riri'nin teni, buğular arasından, palûze beyazı ağarıyor. Rosa, dalmış gitmiş: kısıldıkça kısılan havagazı alevi gözlerini, kızın yaşına göre fazla büyük, aklığı damar damar mavi göğüslerinden ayıramaz; zaman zaman, irileşmiş ve morarmış uçlarını; kalın, yassı ve keskin dişleri arasına alıp, usulca ısırır. Arkasından, kendi göğüslerini ova ova sabunlatıp yıkatır, onun ağzına doldurumuş, yesin diye!

Limonlukta sevişirken, turunçgillerin baygın kokusu, soludukları havaya, baharlı bir meyve 'usaresi' yoğunluğu verirdi. Yüreklerinde par par bir korku: Büyük Valde çıkagelir mi? Limonluk, onun. Hemen her gün, birkaç saatini orada geçiren, o. Çocuğu olmayınca, soyunu sürdürebilmesi için, İsmail Bey'e elçeğiziyle Abdi'nin annesini buldu, 'şeriat üzere' evlenmesini sağladı. O gün bugün, ağırbaşlı bir sessizliğe kilitlenmiş; şehrin dağdağasından da, evin gürültüsünden de, elini eteğini çekmiştir. Neredeyse, turunçgilleri yetiştirmeye merak sarıyor: yalının geniş arka bahçesine bu serayı yaptırdılar, limon, portakal, turunç, her türünü yetiştirdi. Vaktinin büyük kısmı, onların, ya diplerini çapalar ya ilaçlar; ya da kenardaki divana oturup, yorgun bir çocuğu severcesine, cilalı nefti yapraklarını, kokulu tomurcuklarını, uzaktan gözleriyle okşar. Abdi'nin Büyük Valde'den ödü patlıyor.

Yalnızlığını, belki de hicranını yaşadığı bu 'kutsal' yerde; Rosa'yla onu, 'böyle envai rezillik icra ederken' yakalarsa, 'füc'eten' gider, Abdi'nin anasından emdiği süt burnundan gelir. Sık sık kaygısını Rosa'ya duyuruyor, onun umurunda mı, omuz silkiyor; ya da, arzudan titreyen dudaklarıyla ağzına eğilip, der ki:

– Gece geldiği vaki mi? Saatini dikkatle tespit ettim: **dejeuner**'yi müteakip geliyor, gurub vaktine kadar kalıyor. Nadiren de, sabahları. Endişe etmen, bence **absurde**!

Ardı sıra, bilmem hangi eserde okuduğu sevişme biçimini tanımlamaya koyulur, uygulamasına geçmeden 'inzâl hazlarıyla, râşeler geçirirdi':

– ...ağzın **érotique fonction**'u öpüşmeye inhisar etmiyor, bâhusus dudaklar çok daha faal ve müessir olabilir, şimdi bak, **si je te suçe le penis, oh lâ lâ, ça te procurera un plaisir immense***, bittabi bana da!

Nedense yapacağı şeyin Türkçesini söylemekten utanır, en duyarlı noktada sözü Fransızcaya dökerdi ama, bu o dakika harekete geçmesini engellemezdi hiç. Çokluk, 'nihai' birleşmeye geçmeden, böyle 'fantezilerle' oyalanıyorlar. Rosa korkunç obur, ağzıyla erkekliğini bir kavradı mı, yalnız cinsel iştahını, 'behimi' arzularını ve hayallerini değil; ağır ağır, sanki bütün ruhunu, içinden süzüp alıyor. Gözlerini görmeli o zaman, havagazı alevi mavilerine çingene pembeleri mi karışmaz, ebruli menekşe morlarına mı dönmez, diplerinde bir yerlerinde kükürt sarısı şimşekler mi parıldamaz? Aklı fikri bunda, hayal gücü tamamiyle bunlara çalışıyor. Bir gece sevişiyorlar, telaşlı bir yağmur limonluğun camlarında tüterken, Abdi'nin erkekliği üzerine oturmuş; bir yandan soluk soluğa, yakalayıp elinin birini göğsüne, ötekini apışarasına çekiyor; bir yandan fısıldıyor:

– ...bir keresinde Riri'yi getireyim mi? Ha? Üç kişi sevişmek, kim bilir ne müthiş olur?..

Böyle bir olasılığı tasarlamak Abdi'yi çılgına çevirdi ama, korkudan mı, kıskançlıktan mı, toyluktan mı nedense, şiddetle

---

* ...penisini ağzıma alırsam, aman Allah, bu sana muazzam zevk verir.

karşı çıktı. Yağmur camları şakır şakır yıkıyor; limonluğun kadife karanlığında, turunç, portakal, limon ağaçları usul usul kımıldıyordu: sanki 'esrarengiz, kablettarih hayvanlar!' Rosa vücudunun çalkantılı ağırlığıyla, Abdi'nin baldırlarını güzelce ezerek, orgazma varmıştı. Her zaman nasıl atıyorsa, öyle, inlemeye hıçkırmaya benzer kısa bir çığlık attı. Sonra hiç durmadan, sonraki 'inzal' için çalkalanmasını sürdürdü.)

Abdi Bey Paris'e geldiğinde, ilk 'Muhalifin Kongrası'nın çalkantıları, hâlâ dinmemişti. Herkes bir şey söylüyor, birinin söylediği öbürünün dediğini tutmuyor. O sıralar sorunla ilgilenmez, ilgilendiği daha çok 'şaşaası ve debdebesiyle' onu büyüleyen Paris; 'ziyâdâr' bir atlıkarınca gibi, Montmartre ve Montparnasse yöresinde pırıl pırıl dönen, gece yaşantısı; ne yapıp yapıp, bu yaşantıya katılabilmek! Birinci Jöntürk Kongresi'nin 'teferrüatını' çok sonraları, Gülistan Satvet'ten öğrenecektir. "Maşallah, Jöntürk mehafiline taalluk eden her hususta, fevkalade vâsi malumat sahibi; pederi, ne de olsa Sefaret Müşteşarı, onun olmayacak da benim mi malumatım olacak a canım?"

O gece, Madam Nhung'un evinde tanışalı, Gülistan'la 'ekseriya' buluşuyor, gezip tozuyorlar. Anlaşılmaz bir kız: rimelden ağırlaşmış kalın kirpikleri, içi buğulu limonküfü gözleriyle şu an baygın baygın kollarına düşmek üzeredir; şu an hiç yokmuşcasına onu unutup, randevularına gelmez, Abdi Bey'i Closerie des Lilas'da, miskin bir aperitif kadehi ve İllustrations dergisiyle başbaşa bırakır. 'Fütursuzluğu' evlere şenlik! Bir akşam buluşmaya, başka erkeklerin otomobiliyle geldi; bir gün Auteuil'e at yarışlarına gitmişlerdi, orada rastladığı yüksek şapkalı, eldivenli birtakım İngilizlere takılarak, vedaya bile lüzum görmeden onu, dımdızlak ortada bıraktı, çekti gitti.

Peki, Gülistan'ı bu kadar vazgeçilmez kılan ne? Kışkırtıcı bir sesle, dolu dolu gülüşü mü? Kızıla boyanmış yürek biçimi dudaklarının boşluğundan, sedef pembesi görünen, iki ön dişi mi? Yoksa, öteki kadınları irkilten ve ürküten ne varsa, gözünü bile kırpmadan üzerine gidişi mi? Abdi Bey'in atlatılsa da, küçük de düşürülse, onunla 'rabıtasını' koparamayışı, belki bu yüzden. Yeni bir

randevu alır almaz, elinde çiçek, gözünde yeni yeni heveslendiği tekgözlüğü, buluşma 'mahallindedir'. Gülistan Satvet, gönlü olur da gelirse, en pahalısından bir içki söyletir; kibritin alevini masmavi ciğerlerine çekerek, bir İngiliz cıgarası yakar, sonra da sözgelişi ilk 'Muhalifin Kongrası'nı anlatır.

Kongrenın toplanmasına Prens Sabahaddin Bey öncülük etmiş, amacı yurt dışında dağınık sürdürülen 'hürriyet mücadelesinin' birleştirilmesi, bu 'itibarla' Ahmet Rıza Bey ve çevresine olduğu kadar, Ermeni ve Rum örgütlerine de çağrı çıkarıyor. Gel gör ki İstanbul İstinâf Mahkemesi, Damat Mahmut Paşa, Hoca Kadri ve Hüseyin Siyret Beyler 'hakkında, câni ve fesat erbabı oldukları' iddiasıyla, 'ahz-ü-girift müzekkeresi' kestiğinden, kongreyi Paris'te dahi 'alenen' toplayamıyorlar. Fransız Ayan Meclisi üyelerinden Mösyö Lefévre Contalis'in 'lütfuyla' onun 'malikanesinde' yapılabiliyor: 'özel toplantı' olarak: tarih, 4 Şubat 1902. Ermenilerden Sisliyan Efendi, Rumlardan Posta Telgraf Nazır-ı esbakı Muziris Efendi katılmış; Türklerden ise, Ahmet Rıza Bey, Damat Mahmut Paşa, Kanun-u Esasi Gazetesi sahiplerinden Hoca Kadri, Halil Ganem, Esbak Ankara Meb'usu Mahir Said, İstanbul Meb'usu Yusuf Akçora, Babanzade Hikmet, Doktor Nazım, Doktor Refik Nevzat, İbrahim Temo vs...

Gülistan Satvet'in pırlanta tek taşlı dolgunca ellerinde, Calvados kadehi yükseliyor. Champs Elysée'nin gözde bir lokantasında, yemek yemişler. Görkemli Çigan çalgıcıları, macun gibi iç bayıltan duygusal kemanlarıyla köşeleri tutmuş. Abdi Bey, Gülistan Satvet'in açık bir küçümsemeyle, dudaklarını büze büze anlattıklarını dinliyor. Onun için yeni şeyler bunlar, önemli şeyler:

– ...bu zevatın muhalefeti, **chose curieuse**,* Yıldız'dan ziyade, yekdiğerinedir: suret-i mutlakada geçinemiyorlar, **par exemple**, kongrelerinde ittihat arar iken, ihtilafa düştüler. Hangisiyle temas etseniz, ötekisinin kuyusunu kazar. Prens Sabahaddin Bey hariç, **quel charmant type**, **je l'adore**...**

---

* Garip şey.

** Ne sevimli adam, ona bayılıyorum.

– İhtilafın sebebi, **ma chére**, onu rica etsem?

– ...zevahirde siyaset, hakikatte şahsiyat: Ahmet Rıza Bey, hodbin, mağrur, riyaset iddiasında bir zattır, Sabahaddin Bey'in Hanedana mensubiyetinden ziyadesiyle rahatsız, kongrede bu rahatsızlığını müdahale mevzuundaki muhalefetiyle izhar etti, şüphesiz, ekaliyyette kaldı...

Abdi Bey, soruları birbiri ardınca sıralayadursun, bir yandan hayal kuruyordu: Gülistan'ın etekliğini cart diye yırtıp atmış, **guepiere**'ini parçalamış, kalçalarının dolgun yuvarlaklığını, erkekliğine doğru çekiyor, havada yine o meyveli süt 'rayıhası'.

– ...müdahale mevzuunda mı demiştiniz?

Gülistan Satvet, ağız dolusu cıgara dumanını, suratına savurdu:

– ...**je vous en prie**, Abdi Bey, latife etmekten vazgeçiniz! Ulûm-u Siyasiye tahsiline gelmiş bir münevver, keyfiyeti bilmez olur mu? Osmanlı ıslahatının, Düvel-i Muazzama müdahalesiyle müeyyideye bağlanması, münakaşa edildi. Ahmet Rıza Grubu, buna muhalif; ekseriyet ise, taraftar. Hususiyle Ermeniler, Berlin Konferansı kararlarına atıfta bulunuyorlar...

Bir başka sefer, buz tozu Paris ayazının suratları ustura gibi kazıdığı 'kasvetli' bir akşam; Montparnasse'da; ölü balık gözlü ressamların, yorgun ellerini masa örtülerinde dinlendiren aç heykeltraşların, her türden, her boyadan 'model' kızların, haldır haldır çene çalıp; kaba kırmızı şarap, gizlice absent, sarışın Alsace birası ve siyah tütün içtiği bir kahvede; konuyu biraz daha açıyorlar.

Gülistan Satvet, üstünden hiç atamadığı, o her an, herkesle yatıp kalkmaya hazır 'sosyete yosması' halleriyle, diyor ki:

– ...binnetice, iki ayrı cemiyet hasıl oldu: Ahmet Rıza Bey ve muhipleri, Terakki ve İttihat Cemiyeti'ni tesis ettiler, Prens Sabahaddin Bey ve muhipleri, Teşebbüs-ü Şahsi Cemiyeti'ni...

Bunlardan ilki Paris'te Fransızca Meşveret'i, Kahire'de Türkçe Şûra-yı Ümmet'i yayımlamaktaymış, ikincisi Folkstone'da Osmanlı gazetesini. Her iki taraf, 'ihtilal' hazırlığına kalkıştığı sırada, Sabahaddin Bey'in 'peder-i muhteremi' 'Damat' Mahmut Pa-

şa, hastalanmasın mı? Kışı geçirsin diye Brüksel'e götürmüşlermiş, orada rahatsızlanıyor. Gülistan'ın, babası Satvet Refiî Bey'den öğrendiğine göre, Paris Sefir-i Kebiri Salih Münir Bey, gerektiği takdirde 'Dersaadet'e avdetini teshil maksadıyla', bugünlerde Brüksel'e gidiyormuş; koskoca bir 'damat paşa'nın, 'ecnebi' ülkelerinde 'perişan olması' yakışık alır mı? Hele bu paşa, Zâtı Şahane'nin eniştesi olursa!..

Bir başka gece, Mösyö Saint-Denis'nin konağındalar: Armande'ın, Madam Nhung'la 'haşırneşir' olmasından yararlanıp, Abdi Bey, nihayet Gülistan'ı 'teslim alacağını' sanıyor. Ne gaflet! O, iştahlı dudaklarını, afyon çubuğundan ayırmaksızın:

– Haberiniz oldu mu? diye sordu: ...Sefir Bey, Damat Paşa'yı avdete ikna etti: Brüksel'e gitmişti ya, kendilerini bedbin bulmuş biraz, üsteleyince muvaffak oluyor. Ah ah, görmelisiniz: Zât-ı Şahane'ye telgraflar çekildi, Münir Bey matbuata mütemmim malûmat verdi. Haklıdır, Jöntürk **cause**'una,* bu suretle esaslı bir darbe indirmiş oluyor...

Mösyö Saint-Denis, kişisel 'dalgasını' geliştiriyordu: çoktan o büyülü bulut denizine dalmış; çevresinde, sarı harmaniyeli dazlak Budha rahipleri; çekik gözleri yakut bir çift küpe, Koşinşinli fahişeler; damla damla kauçuk ağlayan hevea ağaçları. Abdi Bey, loşluğu ipek hışıltılı 'özel' afyon tekkesinde, tuhaf bir yanlışlığı yaşıyor. Fanuslarda titreşen kandilleri, meme uçlarını sürte sürte kıvılcımlar çıkaran, Armande'la Madam Nhung'un terli vücutlarını görüyor mu, görmüyor mu, belirsiz. Belirleyebildiği tek şey, yakınlığı arttıkça, Gülistan Satvet'in ondan uzaklaştığı: Afyon mahmurluğuyla 'vuslatın' gerçekleşeceğini ummuştu, nasıl da yanılmış! Git git peltekleşen diliyle, daha bir süre 'Damat' Mahmut Paşa dedikodusunu ettikten sonra, genç kadın afyon dumanlarının karanlık labirentinde sırra kadem bastı: gerçi 'ten', çıplak omuzlarına dökülen 'ondüleli' saçları, akları fildişi sarısına kaymış baygın gözleri, ansızın koyu bir 'melâle' bürünen 'beyzi' yüzüyle, orada duruyor; fakat 'ruhunu', koydunsa bul!

---

* Davasına.

O gece, sabaha karşı evine götürürken, Armande arabada onu uyarıyor:

– ...gayretleriniz beyhude azizim, o kızı fethedemezsiniz, **allumeuse**'ün biridir, zevahirde kolay hakikatte zor bir kadın: böyleleri alelıtlak **frigide** olurlar, cinsi zevklerden kâmilen mahrum!

Gülistan Satvet'in uçarı kişiliğinden, baştan çıkarıcı davranışlarından öylesine etkilenmişti ki, Abdi Bey, Armande'ın sözlerine inanmadı, kıskançlığına verdi. Fırsat buldukça, genç kızla buluşmayı sürdürüyor: bazen Closerie des Lilas'da, bazen Montparnasse'daki Café des Artistes'de buluşuyorlar, ya tiyatroya gidiliyor, ya operaya, sonra sabahlara kadar o gazino senin, bu müzikhol benim. Gülistan Satvet 'siyasete' düşkün, Abdi Bey'e göre 'alâkası, hadd-i makûl çerçevesini tecavüz etmektedir', nedenini açıklayamıyor, üstelik ucundan kıyısından o da bulaşıyor: istese de, istemese de! Değil mi ki aynı çevrelerde dolaşıyor, aynı kişilerle dostluk ediyorlar.

Bunlardan birisi, Şefkati Bey'di: içkiye zaafı 'ayyaşlık' mertebesinde, sözde Paris Üniversitesi'nde tıp eğitimi gören, gerçekte düpedüz aylak, Selânikli bir 'dönme': Abdi Bey onu Garaud Koleji'nden hatırlıyor: üç sınıf mı ne öndeydi, 'parlak' bir öğrenci, sınıflarını daima 'aliyülâlâ' geçer; hekimliği o zamandan kafasına koymuş, tatillerde Baron Hirsch Hastahanesi'nde Doktor Hayim Gabay'a çıraklık ediyor. Mezun olduktan sonra Selânik'ten gitmişti. Paris'e gelmiş demek; bir yanıyla gırtlağına kadar içkiye, öteki yanıyla Jöntürklere bulaşmış; vaktini öğrenci kahvelerinde siyaset tartışmaları yapmak, 'yolunun üstündeki her bistro'da en az bir tek atmakla' geçiriyor: ilginç adam.

Tanıştıkları sabah, Abdi Bey'i kahvenin en kuytu köşesine çekmiş, görünmez hafiyelerle sarılmış gibi, sağına soluna kuşkuyla bakarak, sırrını açığa vurmuştu:

– Karasu bana yazdı, hassaten meşgul olmamı tavsiye ediyor, Jöntürk davasının genç münevverlere ihtiyacı ziyadedir, şimdilik benimle teması muhafaza et, bilahare Cemiyet'e kaydını yaparız.

Abdi Bey, 'itiraf etmeli ki, o sabah, derin bir sukut-u hayale

uğramış bulunmaktadır', hürriyet mücadelesini örgütleyip sürdüren kişileri çok daha başka türlü tasarlamıştı: çıka çıka karşısına, iri Yahudi burnu şaraptan mosmor, pis kokulu cıgarası 'gagasından' düşmez, bir 'sarhoş' çıkıyor. Vah vah vah! Giyimi hayli şık, gözlükleri altın çerçeveli, alnı epeyce açılmış filan ya, Şefkati Bey'de, sürekli sarhoşluğundan mı, bacaklarının bedenine oranla kısalığından mı ileri geldiği anlaşılmayan bir hal vardı ki, onu 'şayan-ı itimad' olmaktan uzaklaştırıyordu.

Abdi Bey, Gülistan Satvet'ten 'Damat' Mahmut Paşa'nın 'dehâletini' öğrenince, yemeyip içmeyip yine de ona yetiştiriyor. Amacı, doğru olup olmadığını öğrenebilmek! Şefkati Bey, şarap bardağına gözlerini kısarak bakıyordu: ancak okyanus ufkuna böyle bakılır. Haberi yarı yarıya doğruladı:

– ...vakıa rivayet mevcut! Buradaki Sefaret'in, hafiyeleri vasıtasıyla, kasden yaydığını tahmin ediyoruz. Mamafih, Prens Sabahaddin Bey Brüksel'e, pederi nezdinde hareket etmiştir. Sen, o âlüfteyle seyran sekeceğine, Meşveret'i oku, havadisin en sıhhatlısını orada bulacaksın...

Şarap içişi, ömür: ağzına birkaç yudum alıp, gözlerini yumuyor. İçkinin sesini dinliyor sanki. Yuttuktan sonra, gözlerini açarak diyor ki:

– ...hem ikaz etmiş olayım, Gülistan Satvet de Sefaret'in hafiyesi meyanındadır, pederi hesabına istihbarat yapar! Hamsalaklığın âlemi yok, tedbirli bulun!

Abdi Bey'in beti benzi uçtu:

– Münasebatı derhal keserim.

Şefkati Bey fikrini paylaşmıyor, önerdiği başka bir şey:

– ...yooo acûl olmayalım, bilakis münasebatın inkişafında faide görmekteyim, hatun vasıtasıyla Sefaret'te olup bitenleri istihbar edebiliriz. Cemiyet'le alâkanı katiyyen bilmemeli, seni aklı fikri işrette bir paşazade zannetsin, mirasyedi felan...

Abdi Bey rolünü seviyor. Benimsiyor da: Armande'la düşüp kalksa, Gülistan'la seyran sekse de, Paris'teki yaşantısını, artık başka türlü yorumlar: toplumsal ülküler, bireysel 'ihmaller' için, muteber' gerekçeler oluşturmaz mı? 'Ulûm-u Siyasiye' öğrenimi-

ni 'zevk-u safa' uğruna gevşetirse ayıptır da, 'hürriyet davası' uğruna boşlarsa, vicdanına karşı aklanır. Yalnız vicdanına karşı mı? 1903'den başlayarak, Abdi Bey böyle böyle Jöntürklere katılacak; 'indinde' Paris, 'sefahet' başkenti özelliklerini yitirmese de, fazladan siyasal sürgün yeri niteliği kazanacaktır.

Bu elbet, şehirle ilişkisinin içeriğini değiştiriyor: önceleri çevresine bakınca gördüğü nelerdi, dudakları tutuşmuş yosmalar, şakır şakır ışıkla yıkanan eğlence yerleri, biçimli kıçları yaldızlı oğlanlar mı? Şimdi 'bizatihi' Paris'e, Paris'in sorunlarına eğiliyor.

Gülistan Satvet'in bildiklerinden çok yararlandı:

– ...ah **mon chêr**, 3. Napoleon'un devr-i saltanatına kadar, Paris bir çöplük imiş, şehre bu ihtişamı veren Baron Haussmann: Luxembourg, Monceau, Montsouris parklarını yaptıran, merkezden muhite bu canım bulvarları açtıran, hep o! Haa, Boulogne ve Vincennes korularını da, ona medyunuz. Eski Lutece Paris olalı, böyle vali görmemiş derler.

İkiye bölünmüş bir şehir, Paris: bir bölümünde aşırı servet ve refaha ulaşmış ticaret ve sanayi burjuvazisi oturuyor, tepeden tırnağa lüks, sofrasında kuş sütünden başka ne ararsan bulunur; bir bölümünde, sanayileşmenin toprağından söküp fabrika tezgâhlarına attığı, eski köylüler yeni işçiler. Aralarında çekişme eksik olmuyor: Paris Komünü unutulmamış, sık sık General Boulanger'nin adını anıyorlar; 'Dreyfus Olayı', bulvar kahvelerinden 'Meclis-i Milli' salonlarına kadar, her yerde tartışma konusu: cumhuriyetçiler, radikaller, sosyalistler, Dreyfus'un 'masumiyetini' savunuyor; Action Française yandaşları, Barres, Deroulède, Coppée, 'Yahudi yüzbaşının' suçluluğunu!

Üçüncü cumhuriyet, yüzyılın başlarında, en görkemli çağını yaşamaktadır: Sömürgelere, Afrika'da, Asya'da yeni yeni sömürgeler katılmış. Kongo'da tamtamlar çöngül karanlıklarına, hant hant, Paris Menkul Kıymetler Borsası'ndaki değer değişmelerini duyuruyorlar; Hindiçini'de Budha tapınaklarının gongları, kauçuk şirketlerine ilişkin hisse senetlerinin, kâr payını. Saygon'da, Dakar'da, Merakeş'te, Yabancılar Lejyonu'nun ağır ayaklı, vahşi suratlı askerleriyle birlikte elleri çantalı, başları **colonial** şapkalı

Fransız tüccarları peydahlanıyor. Oysa ülkenin içine, Marsilya, Bordeaux, Brest ve Cherbourg limanlarından, derileri siyah, dişleri beyaz, kokuları baharlı sömürge işçileri duman duman akmaktadır.

Üçüncü Cumhuriyet'in siyasal gerilimi, sömürgecilik politikasındaki karşıtlıklardan mı kaynaklanıyordu? Hayır! Sosyalistler bile sömürgeciliğe değil, uygulanmasındaki kaba kuvvete karşıydılar. Asıl gerginlik Dreyfus Olayı'ndan, ülkeyi bir boydan bir boya kaplamış laiklik savaşımından kaynaklanıyor: İktidardaki Waldeck-Rousseau, sosyalist Millerand'ı bu nedenden kabinesine almış, ilericiler aynı cephede buluşmuşlar: Jean Jaures 'namında' sosyalist bir 'hatip' var ki, 'hitabeleriyle' olduğu kadar, Petit Republicain gazetesindeki 'makaleleriyle' de, ' hasımlarına' kök söktürmektedir.

Abdi Bey, anlasın anlamasın, Fransız siyasal yaşantısındaki dalgalanmaları izliyor. Birkaç gazete almaya başladı. Jöntürk yayınlarını, hele Meşveret'i, kaçırmıyor hiç. 'Damat' Mahmut Paşa'nın, oğlu Prens Sabahaddin Bey 'delaletiyle' yayımladığı demece, böyle 'muttali' olmadı mı? Aşkolsun! Paris'teki Osmanlı 'sefir-i kebiri' Münir Bey'in ortalığa yaydığı söylentiler, en 'selahiyetli bir ağızdan' bu kadar yalanlanabilir. 'Damat' Mahmut Paşa, demiş ki:

– ...bu devr-i istibdat ve zulüm devam ettiği müddetçe, vatanımdan, ailemden uzak olarak ölmeyi; memlekette, refah ve saadet içinde yaşamaya tercihte, firâş-ı ihtizarda bile, tereddüt etmem.

Ne 'asil' bir jest! Abdi Bey en çok, 'firâş-ı ihtizarda bile' deyiminden etkilenmişti. Yoksa gümbürdeyecek mi adamcağız? Şefkati Bey, bir akşam, yine boşalmış bardağına kederle bakıp, 'mumaileyhin elli yaşlarında kadar göründüğünü' söyledi. O görmüş, 'ihtimal' görüşmüş de: "Muhalifin Kongrası'na Paşa 'riyaset' etmiyor muydu **mon chêr**?

Quartier Latin'de, havagazı lambaları pır pır eden, cıgara dumanından göz gözü görmez, bir öğrenci kahvesindeler. Meleklere sırıtan kör akordeoncu, birbiri ardınca 'java'lar çalıyor. Dışarda, kar. Ahmet Rıza'yla Prens Sabahaddin'i, 'ihtilafa düşüren'

konular nelerdir? Abdi Bey, fırsat bu fırsat öğrenmeyi denedi. Şefkati Bey, neler söylüyor öyle: 'ziyadesiyle ilmi', ürkütücü laflar: efendim, biri Auguste Comte'un 'tilmiziymiş' de bunların, öbürü Le Play 'mektebine mensubiyetiyle iftihar edermiş'. Uyuşmazlığın 'şümulünü' mü kavramak istiyor, haaa, öyleyse Elisée Reclus'ü, Edmond Demolins'i okuyacak. Comte'un kitapları, elinden düşmemeli: 'merkeziyet, adem-i merkeziyet' kavramlarını '**min el evvel-ilâ-âhirihi***' incelemesi: 'bilhassa Teşkilat-ı Esasiye'yi, ayrıntılarıyla bilmesi gerekiyor.

– ...ne buyrulur beyim, birer tek daha atar mıyız? Garson, iki şarap **s'il vous plait**!** Müdahale mevzuunda çare-i hal bulunamıyor, lakin bunun künhüne ancak Şark Meselesi denilen bela-yı azim öğrenilmekle varılabilir. Esasen, tıp tahsilimizi ihmal eyledik, niye, en hâzık hekimin kudreti, etse etse, fertleri tek tek tedaviye kifayet ediyor; halbuki Osmanlı münevverine terettüp eden vazife, bir devleti, hatta bir cemiyeti tedavi eylemektir, binaenaleyh...

'Damat' Mahmut Paşa, demecinden iki hafta sonra, Brüksel'de öldü. Cenazesi Paris'e getiriliyor. İnanılmaz soğuk. Sokaklarda kar çiçekleri, saçaklarda buzdan sakallar. Abdi Bey, aldığı 'talimat' uyarınca gömme törenine gitmemişti. Nasıl olduğunu Şefkati Bey'den dinledi: 'Paşa'nın ölümü, geçici de olsa Jöntürkler arasında birliği sağlamış. Peder Lachaise Mezarlığının 'Müslümanlara mahsus kısmı', o gün hayli kalabalık. Ahmet Rıza Bey de orada. Ölünün başında konuşmuş, demiş ki:

– ...memleketimizde birleşmeyi ümid ederken, bir gün kabristanda toplanacağımız, bu nâ'ş-ı hürriyetnakşın karşısında kemal-i huzur ve ihtiramla saf bağlayacağımız, hatırımıza gelmezdi.

Abdi Bey, Paris'e alıştıkça, kurnazlaşıyordu: derslerini sermekte, 'hürriyet davasını', nasıl gerekçe diye kullandıysa; Jöntürklüğe gereğinden fazla bulaşmamak için, 'fakültedeki meşguliyetini' öyle kullandı. Dünya bu, ne olur ne olmaz! Aradan aylar

---

* Öncesinden sonrasına değin...
** Lütfen!

geçtiği halde, Şefkati Bey'in onu Place Monge'daki Meşveret İdarehanesi'ne götürmek ısrarları, hâlâ ders bahaneleriyle savuşturuluyordu: tüh tüh tüh, o gece, işe bak, arkadaşlarla sınava çalışılacaktır; ya da, 'âriyeten' eline geçirebildiği 'tarih-i siyasi' notlarını sabaha kadar mutlaka 'istinsah etmesi' lazım!

Oysa, Armande'ın kıçına takılıp, Madam Nhung'un gizemli evine değilse, yeni tanışılmış birtakım 'taşralı' hovardaların davetine gidiyor; ya da Gülistan Satvet'le gazino gazino geziyor. Para bol. Hele Rosa Barzilay evlenip, kocası Leon Mizrahi 'Köse' İsmail Bey'i Paris'teki Yahudi halıcılarla 'irtibata' geçireli, 'tedariki' büsbütün kolaylaştı: "İhtiyaç hasıl olur olmaz, Boulevard Haussmann'daki 'Benyasef ve Mahdumu' mağazasını teşrifimiz kâfi ve vafidir, **mon chèr**!", istediği 'miktarda' alıyor. Arada sırada, önemli sayılabilecek 'meblağları', Şefkati Bey aracılığıyla, Terakki ve İttihat Cemiyeti'ne bağışladığından, ayağını atmamış olsa da, Place Monge'da 'itibarı' yerinde! Vefik Âli takma adıyla anıyorlar, 'münhasıran' Ahmet Rıza Bey'in öngöreceği 'son derece hafi ve ehemmiyetli' **courrier**'lik görevlerine çağrılıyor: 'faraza', İsviçre'deki 'teşkilatla' bağlantıyı yenilemek, Almanya'daki 'teşkilata' para gönderilmek gerekince...

'Bacaksız' Abdi Bey, İttihat ve Terakki listesinden Selânik Meb'usu seçilmesini, kuşkusuz, Şefkati Bey'in 'rahle-i tedrisinde' geçirdiği bu çıraklık döneminden çok; sonraları, çok sonraları, Paris'teki Meşveret Grubu'yla, Selânik'teki Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin, önce 'temasa geçmesi', sonra 'birleşmesi' yolundaki 'hizmetlerine' borçludur.

Çünkü, yurt içinde de bazı 'fedakâran', özgürlük savaşını sürdürmekteymiş: 'Vilayet-i Selâse'de, yabancı subaylarına denetim yetkisi veren Morzteg Projesi'nin uygulamaya geçirilmesi, Üçüncü Ordu'nun 'genç zabitlerini' çileden çıkarıyor: Dersaadet'te, 'Mekteb-i Tıbbiye ve Harbiye'de faaliyete geçip', Yıldız'ın dağıttığı İttihat ve Terakki Komitesi'nin, yer yer, Rumeli'de şubelerini kuruyorlar. Paris'te, Bonaparte Sokağı 25 numarada 'kâin' Terakki ve İttihat örgütünün (Comité Ottoman d'Union et Progrés) 'umur-u dahiliye' müdürü Doktor Bahaddin Şakir onlar-

dan, 'Selânik'li Doktor Nâzım 'hâkeza', içerdeki 'kardaşlarla' bağlantılarını eksik etmemişler. Abdi Bey durumu, iki yıl sonra mı ne, yaz tatiline Selânik'e dönünce kavrayabildi: o da, şöyle üstünkörü, ayrıntısına yeterince inmeksizin.

"Hakikatı itiraf etmek icabederse, bütün vüs'atıyla meseleye ıttıla kesbedişimiz, Balkan Harbi'ni müteakip, Birlik Sermuharriri Hüsnü Faik Bey sayesinde olmuştur: mumaileyh o tarihte henüz müptedi bir gazetacıydı, Tanin heyet-i tahririyesinde zannederim, Cemiyet'in tarz-ı teşekkülünü, hürriyet mücadelesinin tarz-ı cereyanını, gazetasında tefrika edecekti, bu münasebetle, hadiseye bidayetten beri methaldar şahıslarla mülakatlar yapıyor, bunlardan birisinde hasbelkader hazır bulunduk..."

O akşam, Tokatlıyan Otelinin Cadde-i Kebir'e bakan camlı salonunda buluşmuşlardı: Kâzım Nâmi, Hüsnü Faik ve o. Çirkin bir akşam! Yenilgi utancından, herkesin eli yüzü kirli, yapış yapış. Dersaadet, kaldırımlara taşan Rumeli 'muhacirlerinin' ağırlığı altında çatırdıyor. Hüsnü Faik, kaşları alnında yükselip gitmiş, Kâzım Nâmi'nin anlattıklarını, kaba tashih kâğıtlarına not etmektedir: zira, Kâzım Nâmi, Selânik'teki Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni nasıl kurduklarını anlatıyor: 'zabit' çıkınca, ilkin Tiran'a, Redif Taburu'na atanmış, orada Talât Bey'e Edirne'den 'aşina' bir subayla tanışıyor, Fransızca öğretmeni, 'hürriyetperveran'dan, daha sonra:

– ...İşkodra'da, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 8. Şubesi'ne, 31. aza olarak kaydolundum. Buna delalet eden, Ordu Kumandanı Müşir Şakir Paşa'nın Giritli İsmet Bey namındaki muhasebecisi idi. 1322'de, Arnavut Cercis çetesi hakkında malumat toplamak için, Delvina'dan, İşkodra ve Drac'a kadar olan havaliyi gezdim. Eski Cemiyet arkadaşlarımdan Refik Toptani'den, Ahmet Rıza Bey'in Paris'teki adresini edindim. Selânik'e avdet edince, Fransız Postahanesi vasıtasıyla evrak-ı muzırre celbine başladım. Bunlar benim hürriyet maksadına hizmet etmemi temin etti.

– ...evvela mektep arkadaşım İsmail Canbulat'a açıldım. Sonra, galiba 1322 Temmuzunun bir Cuma günü, Canbulat'ın

Selânik'te, Yalılar'da, Baron Hirsch Hastahanesi civarındaki evinde, on arkadaş toplandık. Bunlardan ikisi hocam, dördü asker, üçü de tanıdığım sivil arkadaşlardı: Kimler mi? Arzedeyim. Selânik Askerî Rüştiyesi Müdürü, Bursalı Tahir Bey, Selânik Askerî Rüştiye'sinde, Fransızca Muallimi Yüzbaşı Nâki Bey; Posta Telgraf Tahrirat Kalemi Başkâtibi Talât Bey; Selânik Maarif Müdürlüğü'nde Muhasebeci Mithat Şükrü Bey; Mülazim İsmail Canbulat, bir de Müşiriyet Yaveri bendeniz...

– ...bu ev, Canbulat'ın pederinin ve kardeşlerinin üzerimize gelmesi ihtimaline binaen, bırakıldı. Bilahare Mithat Şükrü'nün, gene Yalılar'da, Defterdar semtindeki evinin selamlık kısmında, günaşırı toplanmaya başladık. Konuşa konuşa, Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni tesis etmeye muvaffak olduk. Muhtemelen eylülde. Fakat on kişinin aynı yerde içtimaı tehlikeli addedildiğinden, Talât, Canbulat ve Rahmi Beyleri, bir hey'et-i âliye olarak intihap ettik. Zamanla hey'etin adı, Merkez-i Umumi'ye tahvil edildi...

'Efrenci' 1907 Martının ilk haftalarında, Selânik'teki örgütün iki militanı, palas pandıras Paris'e kaçmak zoruna düşmüştü: Ömer Naci'yle Hüsrev Sami! Kaçmasalar, tutuklanacaklar: Posta Telgraf Başkâtibi Talât Bey, şifreli tutuklama telgrafını zamanında fark edip, bunları uyarmış. Abdi Bey, Selânik yolculuklarının birinde, Talât Bey'e, Karasu'nun yazıhanesinde rastlamış, tanışmıştı: geniş alnı, akıllı gözlerinin yaldızlı kadifesiyle insanı etkisine alan 'müdebbir bir zat': Edirne'de hapis yatmış, Selânik'te sürgün, Avukat Karasu'yla aralarından su sızmıyor. Hüsrev Sami'yle Ömer Naci, dediklerine bakılırsa, 'firarlarından' yalnızca Talât Bey'i 'haberdar' etmişler; ondan, Paris'teki Jöntürk 'mehafilini' iyice elekten geçirmek, 'hiziplerden' hangisinin Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin 'fikriyatına' yakın olduğunu saptayıp, bildirmek 'talimatını' almışlar. Meşveret'çilerle işbirliğini seçtiler: imzasız mimzasız, yazıları Şûra-yı Ümmet'te çıkıyor; üstelik iki örgütün 'tevhidi istikametinde, sarf-ı mesai' etmektedirler.

Abdi Bey işi, neden sonra, ucu ona dokununca anladı. Me-

ğerse, Paris örgütü, birleşmeyi görüşmek amacıyla, Selânik'e 'murahhas' gönderilmesini karara bağlamış, 'murahhaslığa' Doktor Nâzım Bey'i 'muvafık' görmüştü. Önceden, Saray hafiyelerinin dikkatini çekmeyecek bir 'fedakârın' Selânik'te zorunlu 'temasları' yapması, 'zemini' yoklaması gerekiyor. Abdi Bey'den el verişlisi akla gelir mi? 'Mütenekkiren seyahat edecek', buluşmanın tarihini, yerini, birleşme gündeminin taslağını, oradakilerle başbaşa, hazırlayacaktı. Şefkati Bey ne yapacağını ona nedense abartarak anlatmayı yeğliyor. İri Yahudi burnunda, eflatun iğne başı bencikler; dudağından düşmez cıgarasının dumanı, sağ gözünü yarı kör etmiş; önündeki şarap bardağı, '**inevitablement**'* boş, diyor ki:

– ...böyle mühim bir vazife her kula –meselâ bana– müyesser olmaz ki beyim, **c'est une mission historique**!** Nah şuraya yazıyorum, Meşrutiyet'in ilanı mukadderse, bunda Vefik Âli Bey'in dahlini, kimse inkâra cür'et edemeyecektir...

Abdi Bey şişiniyor, övünmezse çatlayabilir: 'Gülistan'a olmaz, tehlikeli; akla yakını, Armande. Oyundan sonra gidecekleri, kemanların şurup gibi aktığı, rom kâselerinin alev alev masaları dolaştığı, yarı aydınlık gece kulübünde, tekgözlüğünü yerine yerleştirip, sesini bileyerek:

– Bir müddet gaybubet zarureti hâsıl oldu, **ma chére**, diyecektir, ...vakıa mahrumiyetiniz, benim için gayr-ı kaabil-i teselli bir hicran; lakin bu gaybubet, Memalik-i Osmaniye'de bir ihtilale müncer olursa, katiyyen taaccüp etmeyiniz!

Armande Biraud, dediklerini önemser mi, kuşkulu: 'La Brioche'la sızıltısız süregideri ilişkilerine, son aylarda gölge düştü; kimin aklına gelir, Alsace kökenli bir sanayici, silah fabrikatörü mü ne, kadının ardını bırakmıyor, soyluluğa düşkünmüş; işin kötüsü, La Brioche'un 'herifi' silkip atamayışı, buluşmalarını gizliyor ondan, sevişmelerinde eski ateş kalmadı; iyi ama, Armande bu 'cüce Şarklının' sınırlı harcama yeteneğiyle yetinemez ki, Madam

---

* Kaçınılmaz bir biçimde.
** Tarihsel bir görevdir bu!

Nhung derseniz, Mösyö Saint-Denis öleli ondan hayır yok, eli bir sık, bir sıkı, metelik koklatmaz.

O yaz PLM Ekspresi'nin penceresinde, Lyon Garı'ndan Marsilya'ya uzaklaşan Abdi Bey, Selânik'te onu nelerin beklediğini bilemezdi elbet. Paris'e vuran eğri güneş, çabuk ve saydam haziran yağmurunu, cam ipliklerinden dokunmuşcasına, ışıldatıyordu. Tekgözlüğünün aynasında, sırtı sıra geçen ağaçlar. Makasçıları, salkım saçak bıyıklarıyla selam durmuş, banliyö istasyonları. Kompartımanında yalnızdı. Bir süre gazeteleri gözden geçirerek oyalanıyor, geceden uykusuz ya, içi geçivermiş. Ne rüyalar, ne rüyalar! Dersaadet'e ayak basar basmaz, 'kanun neferleri' onu tuttukları gibi götürüyorlar, 'isticvap edilecekmiş': Taşkışla'da, yosunlu duvarları su terleyen bir hücre, bun karanlığı, kedi iriliğinde fareler, tıbbiye öğrencileri gibi 'bir çuvala doldurulup, Sarayburnu'ndan denize atılmak' olasılıkları...

Yoo hayır, bunların hiçbiri olmadı; tam tersine, iki örgüt arasındaki görüşmeleri başarıyla sonuca götürdü; öyle ki, yaz nihayetinde Paris örgütünün Merkez Heyeti'nden Doktor Nâzım Bey, sırtında cübbe başında sarık, Hoca Mehmet Efendi kimliğiyle, anlaşmayı müzakereye ve imzaya geliyor. İmzalıyor da. Yılı dolmadan, 'Meşrutiyet inkılabını kuvveden fiile çıkaracak' birlik, gerçekleşmiştir. Aylardan eylül: Yalıların 'hususi' banyolarında, seyrek de olsa, denize girenlere rastlanıyor. Geceleri, sonbahar yıldızları gündüzden ılık sulara patır kütür düşerken, unutulmaz sandal safaları: 'nazenin' udlar, 'teselliye muhtaç kalbini nağmelere dökmüş, bedbaht gazelhan', havai fişek gibi çevresini aydınlatan genç kız kahkahası! Abdi Bey'in bunların tadını çıkarması gerekir, öyle mi? Ne gezer! Son Selânik yolculuğu, siyasal düzeyde tartışılmaz bir başarı, gerçekteyse 'sebeb-i felaketi' olmuştur.

İster babasının iddia ettiği üzere, Paris'teki 'resmi bayii' Benyasef'in mahdumundan; ister Abdi Bey'in tahmin ettiği üzere, sık sık gelip giden Leon Mizrahi'den olsun; 'Köse' İsmail Bey, yıllardır dünyanın parasını sarf eden oğlunun, 'Ulûm-u Siyasiye Mektebinde' hepi topu dört sömestre okuduğunu, sonra 'devamsızlık-

tan ihraç edildiğini' saptamış! Kıyametleri kopar̃ıyor: 'angi birine yansınmış be, ittiği bunca meşarife mi, isminin kefere memleketinde pâymâl olmasına mı, büle ayırsız bir evlat yitiştirdiğine mi?' Paris serüveninin pahalıya patladığından oldum olası yakınırdı. Abdi Bey, uydurma başarı haberleriyle onu yatıştırdığından, öfkesi somut bir tepkiye dönüşemiyordu. Bu defa, dönüştü: Kapalıçarşı'daki eşi dostu, sarraf Hamparsum Efendi, kuyumcu Abravaya 'biraderler', günlerce çay, kahve, nargile tartışıp, bu dèlişmen 'uulanı' uslandırmanın tek çaresi olduğuna hükmediyorlar: başgöz etmek!

"...ihtilal, Paris ya da Londralı Jöntürkler tarafından değil, ordu tarafından, ve de 'Alman subaylar' olarak bilinen, Almanya'da eğitim görmüş Türk askerleri tarafından yapılmıştır. Bütünüyle askeri bir ihtilaldir. Her şeyi denetimleri altına almış subaylar, kesinlikle Alman dostudurlar..."

Kaiser II. Wilhelm
(Kont Von Metternich'in olaya deygin raporu altına düştüğü not,
14 Ağustos 1908)

"... Alman finans kapitali açısından, İstanbul'daki durum, daha 1909 yazında önemli ölçüde düzelmeye başlamıştı. İngiliz kapitalistleri ve Osmanlı hükümetindeki adamları, İstanbul'daki iktidar değişikliğinden beri, Osmanlı İmparatorluğu'nun, tam anlamıyla insafsızca bağımlı kılınması ve Mezopotamya'nın Büyük Britanya tarafından ele geçirilmesi için çalışıyordu. Bu kaba atılımlar Jöntürk burjuvazisi içinde büyük bir güvensizlik uyandırdı. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine yol açan başarısız 1909 darbesinde (31 Mart olayı) İngiltere'nin parmağının bulunduğunun anlaşılması ve İngilizlerin Girit sorununda Osmanlılar'a karşı Yunanistan'ı kışkırtması bu güvensizliği daha da artırdı. Büyük Britanya'nın önderliğindeki üçlü İttifak'ın bu eşkiyaca politikası, İttihat ve Terakki Komitesi içinde değişime yol açtı. Daha önceleri ön planda yer alan Parisli ve Londralı Jöntürk mülteciler saf dışı edildiler. Sadrazam Kâmil Paşa görevden çekilmek zorunda bırakıldı. Artık yönetici duruma Jöntürklerin askeri önderleri geçmişti. Bunların büyük çoğunluğu Prusya türü eğitim görmüş, harbiye nazırlığı, harbiye nazırlığı müsteşarlığı, genel-

kurmay başkanlığı, muhafız komutanlığı gibi mevkilere ve diğer önemli komutanlıklara getirilen Mahmut Şevket Paşa, Enver Bey türünden kişilerdi. Prusya kafasıyla yetiştirilmiş bu kişiler, devrimci antiemperyalist bir halk hareketinin başında, egemenlik haklarına sahip, sömürge bağlarından kurtulmuş bir Türk devleti uğruna verilecek kavgayı yönetecek yerde, ülkelerini yeniden Alman emperyalizmine bağımlı kıldılar..."

Lothar Rathmann
(Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi, 1976)

"...Yalnız kalmamalı, tersine Türkleri askeri, politik ve ekonomik bakımdan, bizim yanımıza çekmeli, kazanmalı ve bize bağlamalıyız..."

Şansölye Bülow
(Türkiye'de görevlendirilen General Von der Goltz'a direktif, 1909)

Selânik Merkez Komutanı Miralay Nâzım Bey'in vurulduğu gün, Schwester Magda'yla Neveser, (halkın Orozdibak dediği) Oradze et Back Mağazasına alışverişe çıkmışlardı. Aylardan, haziran.

Düğün telaşı sürüyor, göz kararı sekiz arşın kestirdikleri Crêpe de Chine yetmedi işte, üç arşın daha alacaklar; bir de, geçen gelişlerinde, Neveser'in başından kopamadığı o fanuslu saati. Ne 'cici' şeydi: menevişli Osmanlı rakamlarını içeren kadranını, yaldızlı dört melek kanatlarıyla tutuyor; akreple yelkovan öylesine narin ve zarif ki, dikkatsiz bir göz, ta'lik lâmeliften ayırdedemez; tabanında, çalıştığını belli eden bir disk, ağır ağır bir sağa dönüyor, bir sola. Neyse, satılmamış.

Schwester Magda, 'hazır çarşıya çıkmışken', yeni öreceği bluza floş aldı: filizî, yer yer kanarya sarısı, yanardöner bir şey; dahası, 'korselere bakalım, gözlüğümün de camı değişecekti' diyor; insanı öldürür. Alışverişe birlikte çıktılar mı, hava uygunsa Beyaz Kule'ye uzanır, gazinolardan birisinde (Olimpos'ta mı?) biraz 'hava' alırlar: Schwester Magda, ne olsa Alman, biraya düşkündür; Neveser dondurma seviyor, hele yeşil fıstıklısını...

Paketleri sonradan aldıracaklardı, tam arabaya biniyorlar, aaa, mağazanın önü birden karışmasın mı? Birbiri ardınca ünlemler: neymiş, n'olmuş, kim kimi vurmuş? Seyrek sakallı, solgun bir Yahudi, soran eden olmadığı halde, siyah melon şapkasını elinde evire çevire, açıklama yapıyor: ya ya, Selânik Merkez Kumandanı'nı vurmuşlar, al sana siyasi bir suikast daha, 'elbetta' komitacıların işidir, yok, şükürler olsun ölmedi, sağ, yarası hafif! Söylediklerini Schwester Magda anlamadı, Neveser önemsemedi: günlerdir, yerde mi yaşıyor gökte mi, belirsiz: kolay mı canım, iki hafta sonra dünya evine girecek, hem de Halıcızadelerin 'yegâne' oğluyla: Abdi Bey, beş senedir Paris'te 'âli tahsilini ik-

mal etmekte idi, henûz avdet etmiş, izdivacı mevzubahs olunca' Neveser akla geliyor, şu işe bakın!

Her şey ne kadar ani oldu? Zaman zaman, hayal kurduğunu sanıyor. Çocukluğundan beri, yapmaz mı? Uzun yaz ikindileri, cırcırböcekleri kızgın bir gümüş aydınlığında erirken, en üst kattaki odasına çekilir; elinde bazen bir roman, bazen bir şiir kitabı, boylu boyunca yatağına uzanıp hayallere dalardı. Neler neler. Odasını aramayacak mı? On beş gün sonra, havai maviden koyu laciverde bütün mavi perdelerinin kaynaştığı, bu 'semavi bahçeyi', ilelebet terk ediyor. Artık ne porselen lambanın titrek turuncu ışığında Almanca ders kitaplarına eğilmek, ne Halit Ziya Bey'in romanlarını okurken çektiği 'helecan', ne çoğu sayfalarını 'ezberine aldığı' yıpranmış Servet-i Fünun cildlerinin tozlu kokusu! Onlar gibi, uzun yaz ikindilerinin, uykuyla uyanıklık arası o genç kız dalgınlıkları da birer tatlı 'hatıra' olacak: kulaklarında su çeken rüzgâr değirmeninin harıltısı, halıda kafesten sızan güneş benekleri, kafasında 'hayatî' sorular:

– Kiminle evleneceğim? Ne zaman? Nerede?

Neveser, 'kader' sorularının açık cevaplarını, kısa sürede buldu; bunda, kardeşi Ahmet'in 'dahli' olduğunu bilir mi? Nereden bilecek, babası 'Alaman' Ziya Bey söylemiyor ki! Karısına bile açmadı: hâne halkını nâhak yere endişeye sevk etmenin ne lüzumu varmış, başlangıç ürkütücü olsa da, sonu tatlıya bağlanmış ya!

– ...anhası minhası, Neveser 'sultanı', Halıcızadeler'in mahdumu Abdi Bey'le evlendiriyoruz. Mühim olan budur.

'Rumî Mart'ın üç dokuzunu halk kötü bellemiştir: dokuzu, on dokuzu, yirmi dokuzu; o günler, ya fırtına bekler, ya soğuk; bu yıl 9'u nasıl geçmişti hatırlamıyor ama, 19'unun 'her cihetten' kötü başladığını, Ziya Bey ölse de unutamaz: daha sabah karanlığı, sulu bir kar; çamur bulaşığı bulutlar, sanki pelte pelte sokaklara dökülüyor; bir de soğuk, aman Allah, ayazın elinde maharetli bir ustura, her esişinde kafasının derisini bir daha yüzüp, alıveriyor adamın. Kuşluk vakti, bir ara, malî sene bilançoları için İstasyona, Fransız İşletme Müdürü Mösyö Perdrier'yi görmeye gitmişti; o yokken, Feyziye İdadisi Müdürü Cavit Bey'in, bir 'pusulasını'

getirmişler: 'mahdum beyle alakalı mühim bir hususu tezekkür etmek üzere' onu okula çağırıyor. 'Hayırdır inşallah!'

Ahmet (okulda, '317 Ahmet Efendi'), mazbut çocuktur, evde olmadık haşarılıklarıyla herkesi canından bezdirmiş olsa da, okuldaki 'hatt-ı hareketine' söz söylenemez: ne 'ikmal' kaldı, ne 'ipka', çoğu derslerinden 'üç yıldızlı 10'lar' alıp, sınıflarını 'âliyülâlâ' geçiyor. Mehmet Cavit Bey gibi 'ciddiyetiyle mâruf bir müdürün', babasını çağırması gerçekten 'mühim bir sebebe mebni olmalı'. Öğleden sonra, gittikçe hızını artıran sulu sepkenin altında, bir arabaya atlayıp İdadi'ye gidince, 'Alaman' Ziya bey 'tevahhuşla' öğrendi ki sebep adamakıllı önemlidir.

Cavit Bey'le az çok 'aşinalığı' olmuştu: okulda söyleşirler, Şehir Kulübü'nde rastlaştıkça selamlaşırlar. Ünlü bir kişi, Selânik'in 'medar-ı iftiharı'. Feyziye İdadisi'ndeki müdürlüğünün dışında, yeni açılan Mekteb-i Hukuk'ta 'İlm-i Servet' okutuyor, 'takrirlerini' öve öve bitiremezler. Dahası 'muharrir', dört ciltlik koskoca 'İlm-i İktisat'ın 'müellifi'. Biraz 'hotpesent' deniyor, çevresindekilere yukardan bakar, böbürlenmeyi severmiş. Olabilir. Ziya Bey'e o gün, böyle davranmadı: kapıdan girdiğini görür görmez, elini sıkmayı 'şitap ediyor', ince yüzüne bol gelen bıyıkların altından nezaketle gülümseyerek, 'zahmet verdiğinden dolayı' özürler diliyor. Önce 'istifsar–ı hatır', cıgara ikramı, arkadan birer orta şekerli kahve. Camlarda kar değdiği her yeri çamura bulayadursun, içerde cana yakın çini soba sıcaklığı, hafif bir ısınmış maroken kokusu, koridorlardan 'teneffüsün' bittiğini duyuran ziller.

Cavit Bey soruna sakınarak yaklaşmıştı. Bir zaman Ahmet'i göklere çıkardı: çalışkanlığını, zekâsını, 'sür'at-i intikalini'. Az sonra 'refiki, 413 Münif Efendiye' geçiyor: yaşına göre 'mütekâmil' çocuk, 'münhasıran dersleriyle iktifa etmez', gözü dünyaya açık, 'Memalik-i Mahruse-i Şahane'nin hâl-i pürmelâli bağrını hûn ediyor'. İki ahbap çavuş, bunları aralarında söyleşmekle yetinseler sorun morun çıkmayacak, gel gör ki, Mekteb-i Hukuk'taki ağabeylerinin 'güya teşkil eylemiş olduğu bir cemiyet-i hafiye intisabı düşünmüşler, vaziyet burada vehamet kesbetmektedir'.

Ziya Bey, o dakika 'füc'eten' ölebilirdi, nasıl ölmedi, hâlâ şaşar. Esmer suratı büsbütün kararardı, şakaklarında o 'muannit' zonklama, alnında beliriveren mavi damar, tıp tıp atıyor. Son yıllarda, Abdülhamid-i Sani'ye karşı birtakım gizli örgütlerin kurulmuş olduğu, onun da kulağına gelmişti; 'ecnebi' memleketlerde 'Jöntürklerin' tek durmadıklarını, o da biliyor; zaman zaman, onun postasından da, gazete, dergi, bildiri, çıkmıştır ama, bunları bilmek başka, 'idadi talebesi' oğlunun böyle bir belaya bulaştığını duymak başka!

Hem de kimin ağzından duyuyor, 'bizzat' İdadi Müdürü'nün:

– ...efendim vak'a Manastır'a irsal olunan bir mektup üzerine, evvela Polis Müdüriyetine, bilahare Cihet-i Askeriye'ye intikal etmiş! Bir hukuk talebesi, Manastır'daki akrabasına, bir cemiyet-i hafiye aza olacağını yazıyor. Ne gaflet Yarabbi! Akrabası olan zat –ki Adliyede memur imiş– keyfiyeti derakap makam-ı aidine ihbar etmiş. Mabadını tahmin edersiniz: tahkikat, tahkikat... Neticede Mekteb-i Hukuk'tan on-on beş kadar efendi, 13. Kolordu zabitanından, yüzbaşı mülazım seviyesinde bir o kadar zabit, taht-ı nezarete alındılar. Tahkikat seyrinde, Hukuk talebelerinden birisi, güya bizim idadiden iki efendiyle rabıtalı olduğunu itiraf etmiş, 413 Münif'le 317 Ahmet! Ben vaziyete bu mertebede müdahale ettim...

Cavit Bey, açık açık söylemese de, iki şeyi ustalıkla belli ediyor: 'kalben' çocuklardan yanadır, bir; çok ciddi bir felaket, hocaların zamanında işe karışmasıyla önlenmiştir, iki! Gerçekten, başta Mekteb-i Hukuk Müdürü Azmi Bey, Müderris Manyasizade Refik Bey, Müderris Gümrük Müdürü Hacı Adil Bey, ayrıca hem Feyziye İdadisi Müdürü, hem de İlm-i Servet Müderrisi olarak o, gerekli her girişimi yapmayı görev bilmişler. Olay örtbas edilmiş, öğrenciler serbest, Münif'le Ahmet 'istintaka dahi" çağrılmadılar. Merkez Komutanı Miralay Nâzım Bey, bazı subayları gözaltında tutmaktaymış ama, bir zarar gelmesi 'melhuz değilmiş'. Ziya Bey, bilgi edinmesi için çağrılmış oluyor, bir de Ahmet'in denetiminde daha 'müteyakkız' davransın diye! Bir dahaki sefer, kimin eline düşeceği belli mi, maazallah çocuk da 'perişan olur', ailesi de...

Sözün ucu aileye dokununca, bilinmez hangi çağrışım, Cavit Bey'i belli belirsiz gülümsetmişti: görünmesiyle kaybolması bir olan, sevinçten çok konunun değişeceğine, daha rahat, daha hafif bir konuya geçileceğine işaret soylu bir gülümsemeydi bu. Düşündüğünü, bekletmeden söze döktü:

– ...efendim nerden nereye, ihtimal 'aile' kelimesi tedai ettiriyor: aileniz, Selânik'in güzide aileleri meyanındadır, geniş muhitiniz olmak iktiza eder, acaba yakinen tanıdığınız asrî terbiye görmüş, elfazı düzgün bir hanım kız mevcut mu? Malûm-u âliniz, Halıcızadeler'in mahdumu yakınlarda Paris'ten avdet etmişti, teehhülü mevzubahis imiş, eş dost arasında bana da söylediler, lakin Dersaadet'te geçirdiğim seneler, beni Selânik'e âdeta yabancı eylemiş, kimseyi bulamıyorum, bu itibarla himmetinize sığınmayı muvafık gördüm, tavassutunuzu rica edebilir miyim?

Tanrı biliyor: sözün döküldüğü 'mecra'dan' Ziya Bey hayrete düştüyse de, kızına ilişkin bir sorun olabileceğini aklına getirmemişti. Çıkardığı ilk anlam, söyleşinin sona erdiğini, Cavit Bey'in 'kendisine mahsus nezaketiyle' ima ettiği oldu. Bu yüzden, gelişigüzel vaadlerle İdadi'den ayrılıyor. Konunun dallanıp budaklanması, çeşitli doğrultularda ilginç gelişmeler göstermesi, daha sonradır: iyice alçalmış bulutların içinde sanki yüzerek, arabayla Şirkete dönerken başlayıp; kademe kademe, 'vuzuha' kavuşuncaya dek sürer gider.

Cavit Bey, 'izdivaç tavassutunda' bulunacak adam olmadığını, kestiremez mi? Kestiremez olur mu, kestirir elbet. Üstelik, onun kişiliği de bu tür aracılıklara elverişli sayılmaz. Öyleyse sözü buraya getirmesinin bir 'evveliyatı' olmalı: Ziya Bey'in aranılan 'evsafta' asrî terbiye görmüş, elfazı düzgün bir kızı olduğunu, dünya âlem biliyor. Halıcızade 'Köse' İsmail Bey, haydi haydi bilir. İster misin bunlar, Cavit Bey'i araya koyarak, 'zemini' yoklamış olsunlar? Çünkü Cavit Bey, Avukat Karasu Efendi'nin, yakın dostudur; Avukat Emanuel Karasu ise, yıllardır 'Köse' İsmail Bey'in vekili. Allah Allah! Neveser'in başına talih kuşu mu konuyor? Ziya Bey, kızının Halıcızadeler'e gelin gitmesini, ister istemez talihinin açık olmasına bağlayacaktır. Onun gibi, 'bulunduğu

mevkie binbir müşkilatla pençeleşerek ulaşmış bir kasaba çocuğunun gözünde', Halıcızadeler'e 'dünür olmak' ne demek? Hayalini bile kuramazdı böyle bir şeyin, başkaları hatırlamasa da, 'Köse' İsmail Bey, onun Baron Hirsch'in el ulağı Serficeli Ziya olduğunu hatırlamaz mı?

Ziya Bey'in kaderi, tuhaf ama, Rumeli şimendiferlerinin kaderine, koşut: Avusturya'nın **Doğuya açılış/Drang nach osten** politikasını benimsediği günler! Balkanlar'a Rusya'dan önce dalmak istiyor; bu amaçla bölgeyi, demiryolu döşeyerek, Viyana'ya bağlamayı öngörmüşler. Baron Hirsch, salkım salkım kır favorileriyle, tam o sırada ortaya çıkıp, Saray'dan hattın imtiyazını koparır. Hem de ne kilometre güvenceleri, ne ödeme kolaylıkları, ne elverişli koşullarla! Serficeli Ziya o tarihte, eli ayağı buz kesmiş, parmak uçlarına hohlaya hohlaya, geceleri Arabacılar Kâhyası'nın yanında çalışıp; gündüzleri okula giderek, Selânik İdadisi'ni bitirmeye çabalıyordu. Babası '93 Harbi' şehitlerinden. Annesine kalan arazi, geçimlerine yetmez; 'çocuk' gelmiş, Selânik'te 'istikbal' arıyor. Baron Hirsch'in Rumeli Demiryolları Kumpanyası'na, bu yüzden mi gözü kapalı girmişti: Almanlara, 'âdeta fıtraten' kanının kaynamasından mı? Allah bilir! Ciddiliği, görevini benimsemesi dikkati çektiğinden, onu Baron Hirsch'in hizmetine veriyorlar. O da, tasarı uygulama aşamasına varınca, Serficeli Ziya'yı önce Viyana'ya, sonra Berlin'e kursa gönderilecek, 'müstait' elemanlar arasına katıyor.

Avrupa'ya Serficeli Ziya gidecek, Selânik'e 'Alaman' Ziya Bey dönecektir. Ona demiryolu işletmeciliği ve muhasebesi öğretiyorlar; ama o, bu kadarıyla yetinmeyip, başka şeyler de öğreniyor: Viyana'da, Avrupa 'âdâb-ı muâşeretini', vals 'oynamayı', Viyana kahvesi içmeyi; Berlin'deyse, Viyana Almancasıyla Berlin Almancası arasındaki farkı ve neden dolayı Almanya'nın XX. yüzyıla damgasını basacak ülke olduğunu!.. O dönem, Almanların 1871 savaşında Fransızları ezdiği dönemdi, aradan epeyce yıl geçmiş olsa da, onun gururuyla yaşıyorlar. Batı Avrupa'da, İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra, genç, atılgan ve korkutucu bir güç belirmişti: Almanya! Yeryüzünün sömürgeleştirilmesinden daha

fazla pay istiyor; sanayileşmedeki atılımlarıyla, oldum olası tekniğe ve makinelere meraklı Serficeli Ziya'nın, aklını başından alıyordu. "Muazzam sanayi-i harbiye fabrikaları, devâsâ tersâneler ki inşa ettikleri her sefine ancak esâtirî mahlûklarla kaabil-i mukayesedir; ayrıyeten demir ve çelik istihsalatında, muhayyer-ülukûl bir inkişâf!"

İçini kıvanca boğan bir başka neden de, öteki Düvel-i Muazzama'nın esirgediği yakınlığı, Almanya'nın Osmanlı'ya cömertçe göstermesi: hangi dumanlı birahanede, hangi domuz pembesi ustabaşıyla; hangi 'umuma mahsus bahçede' hangi fraulein'la söyleşecek olsa, ağızlarında aynı lakırdı: "Osmanlı mülkü yekpare muhafaza edilmelidir". Bu fikri, Kaiser ve Wilhelmstrasse de (Haricîye Nezareti'ni böyle anıyorlar) paylaşıyor olmalı ki, Hünkâr Abdülhamid-i Sâni'nin saltanatını pekiştirmek amacıyla, onlar da ellerinden geleni ardlarına koymuyorlar. 'Hassaten askerlik sahasında': Ziya Bey, masalarından yerlere sarışın kadın akan, Unter der Linden kahvelerinde, bazı Osmanlı 'zabitlerine' rastlayınca, nasıl sevinmiş, ne kadar şaşırmıştı. Meğer, kurs görmekteymişler. Olur a, Dersaadet'e Alman askeri heyetlerinin biri gidiyor, biri geliyor: Zât-ı Şâhâne, 'Fransızları düçar ettikleri o kahhar mağlubiyeti müteakip', Kaiser'den 'orduyu ıslah ve tensik etmek üzere', yetenekli komutanlar göndermesini istemiş: önce Von Kaehler'i göndermişler, arkasından Binbaşı Colmar von der Goltz'u; bu ikisi, daha evvel Osmanlı ordusunda eğitmenlik etmiş, Helmuth von Moltke'nin attığı temeller üstüne, yepyeni bir Prusya düzeni kuruyorlar! Osmanlı subayları, bu düzeni yürütmeyi öğrensinler diye Berlin'e çağrılmış. Az buz da değiller hani, Ziya Bey birkaçıyla canciğer arkadaş olmuştu, 'bilahare yüksek mevkilerde bulundular', birisi, o zamanki Binbaşı Settar Manastır, 'elyevm Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'de İstihbarat Dairesindedir...'

Ya Ruhr Havzası'na yaptığı 'seyahat', onu unutabilir mi? 'İklim râtıp', kömür kokan ağır sis, fabrika bacalarının 'muazzam' ormanını gözden siliyor, böyle bir manzaranın etkisinde kalmamak olası mı? Merak bu ya, bölgedeki ünlü Krupp 'sanayi-i harbiye' fabrikalarının, Devlet-i Aliyye'ye beş yüzü 'mütecaviz' ağır

top 'imal ettiğini' öğrendi, buna 'ilaveten' beş yüz kadar sahra topu, elli 'adet' havan. Bu kadar mı, hayır: Elbing'te 'kâin' Schichau Tersâneleri'ne, sayısı belirsiz torpido; Mauser und Loewe silâh firmasına da, yarım milyon tüfek ve elli bin karabina sipariş edilmiş, öyle ki, Devlet-i Aliyye bir yılda handiyse iki buçuk milyar marklık 'esliha ve teçhizat' satın almış oluyor.

Neyi kanıtlar bu? Elbette, 'Padişahımız efendimizin' Almanya'ya güvenini! Ziya Bey, sararmış yaprakları soğuk 'Teşrin' rüzgârlarıyla savrulan ıhlamurların, ulu karaağaçların altında, 'münzevi münzevi', dolaşırken; Zât-ı Şâhâne'yle aynı güveni taşıdığından 'sürur' duyuyordu. Hele Kaiser II. Wilhelm ve 'maiyeti erkânının' Dersaadet'i 'teşrif buyurduklarını' gazetede okuduğu gün, 'fart-ı saadetten' ölecekti. Her rastladığı Almana, önüne gelen ilk birahanede köpüklü dubleler ısmarlıyor; Mancini püroları sunup, memleketinde Almanların ne kadar sevildiğine deygin söylevler çekiyor. Yanılıp yakılıp Almancasının 'mükemmeliyetini' övmesinler, ikinci, üçüncü dubleler, ufukta hazır.

Selânik'e dönünce, Kumpanya onu Muhasebe Müdüriyeti'nde 'muavinliğe' atadı; git git, 'müsellem' dürüstlüğü ve 'malûm' çalışkanlığıyla 'temayüz' edecek, hatta 'enspektörlüğe' kadar yükselecektir. Hattı Fransızlar işletiyor ya, müfettiş yerine 'enspektör' demeyi benimsemişler: enspektör aşağı, enspektör yukarı! Yapılan işin niteliği aynı da olsa, Fransızca söylenişi daha etkileyicidir, bunu 'tecrübesiyle' biliyor:

– ...meşguliyet mevzuunuzu kerem buyursaydınız, mîrim?

– Bendenizin mi efendim? Estağfirullah! Demiryolu Kumpanyası'nda enspektörüm.

– Demiryolu Kumpanyası'nda enspektör ha? Fevkalade, fevkalade! Allah daha büyük muvaffakiyetler ihsan etsin!..

Kelime sanki sihirli, yeni tanıştıklarının davranışı duyar duymaz değişir, 'nazarlarında şahsiyetinin bambaşka bir ehemmiyet iktisap ettiği' besbelli olur. Kolay mı canım, ömürlerinde ilk defa bir enspektör görüyorlar. Ne saklamalı, Ziya Bey içisıra bundan memnundu. Hayatından da! Maaşı dolgun, saygınlığı yerinde, 'istikbali müemmen', şu bekârlığın sefaletinden de yakayı bir sıyırabilse!..

Hayır hasenat sahibi dostlar araya girip, o müşkülü de çözüverdiler: Azrail de yardım etti: 'sâbık' Gümülcine Kadısı Dramalı Agâh Bey, ansızın sizlere ömür: mübarek adam, sabah karanlığında namaza kalkmış, abdestini alacak, gusülhaneye yığılıveriyor. 'Sekte-i kalp' imiş! 'Ecel gelmiş cihane, baş ağrısı bahane!' Allah rahmet eylesin, 'nekre' bir zattı, 'melâmî' denilmiştir. Namazında niyazında, nur yüzlü bir dul bırakıyor, 'namusu mücessem' gelinlik bir kız, epeyce mal mülk! Başka çözüm aranır mı? Akıl için 'tarik' bir: 'helal süt emmiş bir bey, kerimesi Seher Hanım'la başgöz edilip, içgüveysi alınacak'. Ziya Bey bir sabah uyanıyor ki, o ne, 'sâbık' Gümülcine Kadısı Agâh Bey'in konak yavrusunda, yan gelip yatmış; Seher Hanım'ın 'helali', sonradan kızının da oğlunun da 'Hamınne' diye yere göğe koyamayacağı Zerefşan Hanım'ın damadı ve 'vekil-i umumisidir'.

Selânik Arabacılar Kahyası'nın 'gelberisi' Serficeli Ziya, uykusuz gece yarıları, sıcak sıcak fışkı ve saman kokan 'beylik' ahırlarında, soğuktan dumanı tüten beygirlerin koşumlarını indirirken, ne hayaller kurmuş, ne 'emeller' beslemişse, gerçekleşmişti: Selânik'in 'marûf' simalarından, 'Alaman' Ziya Bey, Rumeli Demiryolu Kumpanyası'nda enspektör, Şehir Kulübü azası; ailesine düşkünlüğü dillere destan, yazları çoluk çocuk Dersaadet gezmesine giderler, evlerinden misafir eksik olmaz, daha iyisi can sağlığı! Neveser'in iki yaşına bastığı yıl mı ne, Münich'lerden Schwester Magda getirilmiş; onun, ondan sonra dünyaya gelecek Ahmet'in, hem sağlığı, hem 'tahsil ve terbiyesi'; lahana kalçalı, lahana beyazı bu 'tendürüst' kadına, emanet edilmişti. İki çocuk da, ana dilleriyle birlikte, çatır çatır Almanca öğrendiler. Mahalle komşularına bakılırsa, evin içi zaten 'Almanya': elmalı Alman çörekleri, Bavyera şarapları, cilt cilt kitaplar vs. Bunlara Ziya Bey'in, elinde olmaksızın 'muhaverelerine' kattığı, Almanya anıları eklenirse; Selâniklilerin ona, 'Alaman' Ziya Bey adını takması, yadırganır mı?

– ...efendime arzedeyim, Alamanya'da zapt-ü-rapt esastır, her şey onunla kaim, mülkün servet ve kudreti zapt-ü-rapt üstüne müesses, binaenaleyh bendenizin o gece Berlin'de tesadüfen şahit olduğum vak'a...

Ya da, daha ciddi ve kararlı:

– ...koca Reşit Paşa merhum, Devlet-i Aliyye'nin kaderini, İngiltere devlet-i fehimesinin avuçlarına terkeylemiştir; halbuki devletin bekâsı, muhkem bir Almanya ittifakiyle teminat altına alınabilir, gerek İngiltere'ye, gerekse Rusya'ya karşı...

Bunları söylerken, sanki Abdülhamid-i Sâni'nin 'hislerine tercüman oluyor': Devlet-i Aliyye, Kaiser'in Almanyasıyla, her gün biraz daha, içiçe girmektedir: Rumeli Demiryolları'nın ardından, aa, bir de bakıyorsun Anadolu Demiryolları Şirketi kurulmuş! Saray'dan 'imtiyazı' alır almaz, döşedikleri raylarla Almanlar, Dersaadet'i Anadolu bazkırının taa içlerine bağlıyorlar: İzmit, Adapazarı kapı komşusu oluveriyor, Eskişehir'se yakında bir şehir. 'Himmetleri var olsun!' Derken, Düvel-i Muazzama'yı birbirine katan, o 'devâsâ' Bağdad Demiryolu Projesi! "Harikulade bir tasavvur! Ordu-yu Hümayûn, Dersaadet'ten şimendifere bindi mi, o cehennem sıcağı Arabistan çöllerinde kırılmadan, icab-ı hâlinde, şehr-i dil-ârâ-yı Bağdad'a vasıl olabilecek".

Bu arada Ziya Bey'in bir 'temennisi' gerçekleşmiş, Deutsche Bank'ın 'ağabeylik ettiği' bir Alman bankaları grubu, yüz bin hissesinden seksen sekiz binini Baron Hirsch'ten satın alarak, Rumeli Demiryolu Kumpanyası'nı Alman denetimine geçirmişti. Bu kadarla kalsa, iyi, 'bu Alamanlar öyle gayyûr bir kavimdir ki, suret-i mutlakada tuttuğunu koparır'. Deutsche Bank, perde arkasında Krupp Konzern, Alman metal endüstrisi mamullerini, Osmanlı pazarına sürebilsinler diye, sırtı sıra şirket örgütlüyor. Gün geçmiyor ki bunlardan birinin 'yazıhanesi', camlarında gotik yazıları, masalarında kuzey sarışını 'kâtipleriyle', Osmanlı limanlarının dağdağalı rıhtımlarında, 'arz-ı endam' etmesin! En önemlisi, İttihad-ı İhracat Şirketi, 'beynelmilel tescili' Export-Verband, merkezi Hamburg, şubeleri İzmir, Mersin, Halep, Beyrut, Şam vs. Ayrıca Asitâne'de sürekli bir sanayi sergisi var, koca koca da depoları. Bir başkası, Memalik-i Şarkıyye Alaman İhracat Şirketi oluyor, 'Beynelmilel tescili' Deutsch-Orientalische Exportgesellschaft, merkezi Berlin, başlıca şubeleri, Asitâne, İzmir ve Kahire...

Öteden beri, Osmanlı ülkesinde İngiliz, Belçika ya da Fransız malı makine ve 'makine aksamı' kullanılırken, sağlamlıklarıyla kısa sürede ün yapan 'Alaman' makineleri 'piyasada' üstünlük sağlıyorlar. Nasıl sağlamaz, 'bilumum' Ege ve Doğu Akdeniz limanlarında, yeni kurulmuş, gittikçe büyüyen Alman deniz taşımacılığı şirketinin şilepleri, ha bre mal boşaltıyor: daha ucuz, daha dayanıklı. Taşıma navlunu da Almanya'ya kalsın diye örgütlenmiş olan bu şirket, Alaman Seyrisefain İdaresi'dir, 'beynelmilel tescili' Deutsche Levant Linie, merkezi Hamburg, şubeleri Asitâne, Selânik, İzmir, Mersin, Beyrut, vb...

Zamanla Selânik'te bir Alman çevresi oluşmuştu: konsolosluk 'mensubîni', Baron Hirsch okulu ve hastahanesinin öğretmen ve hekimleri çekirdeği oldu bu çevrenin; Alman bankaları, demir ve denizyolları kuruldukça çekirdek kök sürdü, filizlendi, enikonu dallanıp budaklandı. Neveser'le Ahmet'in çocuklukları; 'beyzî' gözlüklü, saçak favorili 'unkel'ler; korselerine sığamayan, tombul, eteklikleri hışırtılı 'tante'ler arasında geçmemiş midir? Ziya Bey sağ olsun, şehirdeki olanca Almanı sık sık Selamlıkta toplar, 'medeniyet öğrenirler' diye, karısını ve çocuklarını, bu toplantılarda bulunmaya zorlardı. Doğru dürüst dil bilmeseler de, 'ecnebiler' arasında bunalsalar da! 'Ev sahibeliği', ister istemez, Schwester Magda'ya düşüyor; o da –'Hamınne'nin deyimiyle– kıl pranga kızıl çengi ortalarda salınıp, doğrusu bu rolü fazlaca benimsiyordu:

– ...herr doktor Braun, bir parça **strudel** daha alır mıydınız?

– ...Schubert, ah Schubert! Onu hiç kimse sizin kadar anlayarak çalamaz Frau Schlosser, her notasının hakkını veriyorsunuz...

– ...Neveser **mein lieber**,* Tante Ulrike'ye **guten morgen**** desene!

Kaba lodos, 'cihannüma'da açık unutulmuş pancurları çat çat çarpar, su değirmeninin fırıldağını çılgına çevirirdi. Selamlı-

* Sevgilim
** Günaydın

ğın camlarında, bir türlü boşanamayan bereketli sağanağın ilk damlaları. İçerde yoğun pipo dumanı, demli çay ve Schubert. Neveser, Tante Ulrike'nin toz pudra kokulu kalın kucağında, biri şehlâ çocuk gözlerini dört açar; babasının 'unkel' Willy'yle, 'unkel' Leo'yla böyle niye öfkeli öfkeli söyleştiğini kestirmeye çabalardı. Anlayamaz ki! Onun ilgi alanına henüz, saçları mısır püskülü Bavyera bez bebeklerinden, şapkaları tüylü Tyroll çobanı biblolarından, 'Hamınne'sinin doksan dokuzluk tesbihinden başka bir şey girmiyor. Ha bir de kedisi, annesinin Zerişte adını taktığı kınalı sarman: bütün gün çini sobanın yamacında uyur, çok tembel, hiç fare tutmuyor.

Oysa 'Alaman' Ziya Bey, 'hassaten şehrin Musevî mehafilinde' etkisini duyuran, 'farmasonluk'tan tedirgindi. Tedirginliği kuruntudan doğmuyor, çok şükür ne 'evhamlıdır', ne de 'müvesvis', kanıtlarıysa sağlam: 'hafiyyen' kurulan Mason locaları, 'alelekser' İtalyan ya da Fransız 'nüfuzu' altındadır; aynı zamanda, Zât-ı Şahane'ye 'müteveccih bazı fesat hareketlerine', (tövbe, tövbe!) yataklık ediyorlar; bu demektir ki, fesat 'maazallah muvaffak olursa', Devlet-i Aliyye Almanya'dan uzaklaşıp, Fransa, İngiltere, İtalya 'müsellesinin' yörüngesine girecektir.

Bazı akşamlar herkes gider, Konsolos Yardımcısı Dr. Schlosser yemeğe kalırdı. Ziya Bey'le söyleşileri hiç bitmez. Ne kadar çok bira içiyor. Beyaz porselenden, üstünde çivit mavisi gotik harflerle 'prosit' yazılı Alman dublesini diktikçe, sarkık sarı bıyıklarına köpükler bulaşır; yayvan, pancur kırmızısı kılcal damarlarla örülü suratında, cin mavisi minnacık gözleri, ışığa tutulmuş cam bilyalar gibi parıldar. Kaiser'in, gizli haber alma örgütünden olduğu, boşuna fısıldanmıyor; onun saptamaları da ilginç: Selânik'te iki loca Türk ve Musevi ileri gelenlerini 'sinesinde' toplamaktaymış; birisi Macedonia Risorta locası bunların, İtalyan 'obediyansından', üyeleri arasında Mithat Şükrü, Manyasizade Refik, Kâzım Nâmi ve Ferit Aseo Beylerin bulunması, 'kuvvetle muhtemel'; ikincisi, 'Fransız obediyansından' Veritas locası, ki Maşrık-ı Azamı Davavekili Karasu'ymuş, Posta Telgraf Başkâtibi Talât, İsmail Canbulat, Mustafa Necip, Cemal Beylerle, Hoca

Fehmi Efendiyse üyeleri. Bu 'zevâtın', Memalik-i Şahane'nin gerek içindeki, gerek dışındaki, Jöntürk çevreleriyle ilişkisi göz önünde tutulursa; Mason localarının da, Jöntürklerin de, hem Zât-ı Şahane'ye, hem de Almanya'ya karşı kullanılmakta oldukları, kesinleşir. Buna etkili bir 'çare-yi hâl' bulmak gerekmez mi?

Doktor Schlosser'in düşüncelerine katılsa da, 'Alaman' Ziya Bey, şehirdeki kaynaşmaya karşı çıkmanın, onu soyutlayacağını seziyordu. Selânik, eski Selânik mi? Beş-on yıldır, Avrupa şehri oldu çıktı. Hele liman yapılıp demiryolu bağlanalı, şaşırtıcı gelişmeler gösteriyor. Ortalık 'ateş pahası' ama, 'cemiyet hayatında' alışılmamış bir canlılık; 'piyasada şayan-ı dikkat' bir hareket. Adım başı 'Avrupai ticerethaneler', 'bonmarşe' mağazaları, birahane truplarının temsilleri seyrediliyor, 'Cavallaria Rusticana' ya da 'Don Giovanni' operası; bazen, Viyana Yaylısazlar Topluluğu, Vivaldi, Bach, vs. Avrupa ve Balkan dillerinde, sürüyle gazete ve mecmua; yeni yeni Fransız, Alman, Musevi okulları.

Bu kaynaşmanın, sonunda 'başka' bir yere ulaşacağı ne kadar belliyse, ulaştıracak olanların Jöntürkler'le Masonlar olacağı, o kadar belli; 'bu itibarla' davranışlarını onaylamasa da, 'ailesinin selameti için' o çevrelerle 'karâbet' sağlaması acaba yanlış mı olur? Belki tehlikeli, ama yanlış, asla! Feyziye İdadisi Müdürü Cavit Bey'in, Halıcızadeler'in 'mahdumu' Abdi Bey'e 'kız bulma' önerisi, 'Alaman' Ziya Bey, işte bu kaygılar ve kararsızlıklar arasındayken geldi, soruna çözüm getirmiş oldu: Neveser'in Abdi Bey ile 'teehhülü', ne yanından bakılırsa bakılsın, hem onun geleceğini güvenceye alıyordu, hem ailenin. Cüceye yakın kısa, uslanmaz çapkın, şu bu, Abdi Bey Selânik eşrafından Halıcızadeler'in 'yegâne' varisi! 'Jöntürk' çevrelerinin 'gözdesi' idi. Az şey mi? Halıcızadeler'in 'dünürü' olmakla kalmayacak; maazallah, 'Devlet-i Aliyye'nin mahrek tebeddülü hâlinde', eski siyaset yandaşlarının '**bâkiyet-üssüyûfu**'* arasında, süprülüp gitmekten kurtulacaklardı.

Peki ama, Neveser?

---

* Kılıç artıkları.

Neveser, taban tabana zıt iki etkinin kavşağında büyümüştü: Hamınnesi'yle Schwester Magda'nın! Hamınnesi, Arnavutluk içlerinden nal şakırtıları, piştov gümbürtüleriyle yüklü eşkıya masalları anlatırdı. Drama dolaylarında geçen genç kızlığından kulağında kalmış, yarısı gerçek olaylar: kapı gibi Arnavut delikanlıları, elde Martin, yalçın patikalarda yer yer parıldar; 'Bey' konaklarından at terkisinde kaçırılmış genç kızlar, ipek mendillerini korkuyla didikleyerek, dumana gömülmüş eski değirmenlerde, sessiz ağlaşırlardı. Hamınnesi kucağına alır almaz, sanki Neveser hafif karanfil kokulu (biraz da süt mü?) bir rüya iklimine göç ediyordu. Artık çevresinde neler neler: Kısas-ı Enbiya'dan Ashab-ı Keyif, Hüdhüd kuşu, Hazret-i Süleyman, Saba Melikesi Belkıs. Tadına doyulmaz Rumeli börekleri, hele pırasa böreği. Dedesinin kadılık döneminden zihinlerde yer etmiş, anılar ve kişiler: sevdiği adama vermedi diye, babasını baltayla doğrayan Draçlı köylü kızı. Karaferiye'de, Rum bezirgânlarının rüşvet diye getirdiği, heybe dolusu altın, vb...

Kış sabahları, yağmur kuşları konak yavrusunun ulu ağaçlarında ıslak ıslak titreşirken, Hamzabey Camiinden ezan 'semavî' bir bulut hâlinde dağılır, Neveser'in pencere kafeslerinden odasına süzülürdü:

"Hayye alelfelah! Hayye alelfelah!
Esselât-ü hayrun mennennevm!"

Bazı yaz akşamları, olur a, cihannümadan yıdızların doğuşunu seyre dalmıştır, nasıl kıpır kıpır mavi, ne kadar çokturlar, aralarında mahcup bir dilim hilal nasıl gülümser? Hamınnesi, Acem seccadesinin çiçek bahçesinde 'yatsı'yı kılıyor. Gece durgunluğunda dua fısıltıları, sihirli itiraflar gibi büyüyorlar: "...**izâ câe nasrullahi velfethü – ve reeytennasi yedhulüne fî dahillahi efrâcın**..." Ya da yıllar geçmiş, artık oruç tutmaya başlamıştır. Ramazan kışa geliyormuş demek. Geceler boyunca sivri bir poyraz, camlarda ıslık çalar: Ramazan davulunun kalabalık yankılarını iç mahallelerden paldır küldür bahçeye yığarken, o, genç kızlık oda-

sında, Hamınnesi'nin Teravih'ten uzayıp gelen dualarıyla 'sahur'u beklerdi. Söylese de, söylemese de, içindeki Müslümanlıkla dışındaki frenkliğin tedirginliğini yaşıyor. Hamınnesi'nin günah saydığı ne varsa, Schwester Magda, 'kibar yetiştirilmiş hanımların görgüsü gereği olduğunu' söylemiyor mu? Schwester Magda'nın yap dedikleriyse Hamınnesi'nin, omuzlarına bembeyaz dökülen bürümcük tülbentini uçura uçura, ayıpladığı şeyler.

Aklı erip, içinde çırpındığı huzursuzluğa annesinden çare sorunca, Seher Hanım, renksiz yüzünde büsbütün belirsizleşen ince sarı kaşlarını hafifçe çatarak demiştir ki:

– ...Hamınnene hörmette kusur etme, Schwester Magda'nın dediklerini yap! Hamınnen mazidir, Schwester Magda, âti: yoksa baban Selamlıktaki namahrem sohbetlere iştirakimizi o kadar arzu eder miydi?

Seher Hanım onu fazladan, düzenle izlediği Servetifünun dergilerini okumaya alıştırmıştı. Cenab'ın ve Fikret'in şiirlerini; Halit Ziya'nın romanlarını. Öyle ki, daha on-on bir yaşlarında Neveser, annesinin Haremdeki misafirlerine, Rübab-ı Şikeste'den, Yakazat-ı Leyliye'den şiirler okurdu. Böylece Hamınnesi'nden edindiği rüyalara, annesinden edindikleri ekleniyor: 'hazan yapraklarının' uçuştuğu, 'müteverrim' sevdalıların hıçkırdığı, karanlıkta 'hicranlı' piyanoların –ki 'bî-şüphe onu bir kadın çalıyor'– belirip kaybolduğu bir 'edebiyat-ı cedide' rüyası, yazılmamış bir roman!

Ahmet'in 'İptidai'den beri sıra arkadaşı Münif de günün birinde, şiire merakı yüzünden Neveser'in ilgisini çekecektir. Gerçi bu hardal sarısı oğlanı epeydir tanıyor, Ahmet'le sıkı fıkıdırlar, yazları çardağın altından iri lakırdıları eksik olmaz, kışları Selamlıkta beraber ders çalışırlar; ilk yıllar boyunca sapanla kuş, kira sandalıyla balık avına çıkarlardı, git git, Feyziye öğrenciliğinden midir nedir, üstlerine bir kalem efendisi ağırbaşlılığı sindi. Acaba 'üstlerine' demek doğru mu? Çünkü başı ağırlaşan, Ahmet'ten ziyade Münif'tir; Ahmet fırsat buldu mu, yine evin 'nazenin' kedisi Zerişte'yi, değirmenin tepesinde kovalar; Hamınne'nin tesbihini, havanın içine saklayıp aratır; daha akla hayale gelmedik, türlü

'paskallık' yapar. Münif öyle mi? Hanidir koltuğunun altında kitapsız dolaşmıyor. Dengini düşürdü mü, lafı döndürüp dolaştırıp son okuduğu şaire getirecektir; ya ezberden bir iki mısraı akıllıca araya sokuşturacak, ya da Neveser'e hoşgörülü bir dalgınlıkla bakıp, istiyorsa kitabı ona verebileceğini söylemeyi unutmaksızın. Neveser'in 'hatıra defteri'nde Münif'in adına, ilk defa o tarihte rastlanır. Biraz hayret, epeyce şefkat, daha çok 'istihzayla' sözünü ediyor: daha dün Ahmet'le koşmaca oynayan çocuk, bugün Cenab'ın şiirlerinin nasıl tadına varabilirmiş diye. Tuhaf! Mehtaplı haziran geceleri, ay ışığı bahçede masmavi bir çan gibi çınlar, görünmez kuşlar, şamatalarıyla tedirgin, kıpır kıpır ağaçlarda kıpırdarken, sanki o da onlarla birlikte saklambaç oynamamış!..

Yaşça büyük olması 'ablalık' taslamasına yetiyordu. Münif'in katlanamadığı, mutlaka bu. Durup dururken bir 'resmiyet' çıkardı, artık 'siz' aşağı, 'siz' yukarı: Sizce bir mahzur mevcut değilse, o şiiri tebyiz edebilir miyim? Sizin şiir telakkiniz nedir? Sizce hayatta muvaffakiyet neye vâbestedir. Siz. Siz. Siz... Neveser kızsın mı, gülsün mü kestiremiyor. Bu iki 'çocukla' ilişkisi, 'yeknesak' hayatında eğlenceli tek oyun; Münif'in ansızın 'münevver' ciddiliğine bürünmesi oyunu bozmuyor ama, ne de olsa şey...

Bir akşam üstü, yaz, çardağın altında çay içmişler. Uzun uzun edebiyat söyleşilmiş. Münif, Abdülhak Hamid'in Tarık bin Zeyad'ından ünlü tiradı, bir solukta ezbere okuyor: "Endülüs hükümdarının hazineleri içindesin Tarık!.." Sesinde garip bir vekar, çehresinde yakıcı sarı bir ışık: sanki pirince güneş vurmuş. Neveser o gittikten sonra kardeşine, tavrını yadırgadığını söyleyecek oldu, niye böyle yaptığını anlayamıyormuş filan. Ahmet, o güne kadar onda görmediği bir ağabey edasıyla, şaşırtıcı bir karşılık veriyor:

– ...ilahi abla, anlayamayacak ne var bunda, Münif sana âşık, ne **sonnet**'ler yazdığını bir bilsen...

Neveser hafife almış göründü, 'o benim kardeşimdir' dedi, güldü müldü ama, olayı ayrıntılarıyla defterine geçirmeyi unutmadı. Münif 'fevkalade' iyi bir çocukmuş gerçi, ona bir 'erkek', hele 'hayatının erkeği' gözüyle hiç bakmamış ki, 'bâhusus' yaşça on-

dan büyük olması böyle bir 'muaşşaka'nın daha doğmadan ölmesini 'vâcib' oluyormuş... Daha ne çocukluklar!

İlk gençlikte olur ya, karşılık görmeyince Münif'in aşkı, sarsıcı bir tutkuya dönüştü. Neveser'siz edemiyor. Haftada iki-üç kere, onu mutlaka görmeli; göremezse, lafını etmeli; lafını edemezse, hayalini kurmalı! Şiirler bile yazmadı mı? Tek meziyetleri içtenlikleri olan, kafiyeleri yanlış, vezinleri düşük aşk şiirleri! Daha da ileriye gidiyor, aralarındaki kitap değiş-tokuşundan yararlanıp, şiirlerinden bazılarını Neveser'e ulaştırıyor. Gecedir, Selânik gökleri krom yeşili yıldızlarla donatılmıştır; durgunlukta irileşen fısıltılarla, Hamınne cihannümada namaz kılar: "...**fesebbih bihamdi rabbike vestağfirhü innehû kâne tevvabâ**!" Neveser'in elinde, Münif'in ona yazdığı şiir, belki yüzüncü okuyuşu. İçinde sarmal bir ışık dönüyor, halka halka bir nur! Genç bir kızın, bir aşk şiirine konu olması ne demek? Müthiş bir şey bu! Şiiri yazan toy bir İdadi talebesi, yazdığı şiir Cenab'ın beceriksizce taklidi olsa da!

Münif'in geleceğini umduğu akşamüstleri saçına başına 'mutaddan ziyade' özen göstermesi; onunla söyleşirken, açık camların içlerinde, masalarda unutulmuş gümüş tepsilerin yüzlerinde, güzelliğini araması yoksa bundan mı? Dudaklarında sürekli bir soru, yüreğinde itirafı müşkül bir azap: "Ona ümid mi veriyorum?" Sadece söylediklerine itiraz etmeyişi, şiirlerini geri vermeyişi bile umutlandırmak sayılmaz mı? Üstelik Ahmet'in –bilerek bilmeyerek– onları yalnız bıraktığı anlarda; hasta bir çocukla, ölüme çok yakın bir ihtiyarla konuşur gibi; Münif'le yaptığı her şeyi hoşgörmeye, en vahim hatalarını bağışlamaya hazır bir yumuşaklıkla konuşuyor. Yaklaşan 'gurub' bahçedeki ulu ağaçları bakır kızılına boyamıştır. Dallardan hiç eksik olmayan kuşlar, bir cıvıltı çarkı hâlinde pırıl pırıl dönüyorlar. Münif, ne yapacağını bilmeksizin, olduğu yerde eriyor: sanki varlığı sadece gün ışığına bağlıdır da, güneşin kaybolmasıyla birlikte, o da bakır kızılı bir toza 'münkalip olarak' havaya dağılacaktır.

Ahmet, arkadaşının ablasına tutkunluğunu yadırgamıyor. Tam tersine bunu çok önemsediği iki insanı 'ilelebet' birleştirebi-

lecek 'ilahi' bir 'lütuf' sayıyor. Neveser'in olur olmaz güçlükler çıkarıp, yorgunu yokuşa sürmesini hiç anlamadı. Sık sık eleştirdi. 'Asri' olmakla her dakika övünen bir kız, böyle mi davranmalıymış? Yaş farkı diye 'mesele ettiği' neymiş ki? 'Görücü usulüyle' varacağı 'zat-ı muhteremin ne mene bir şey olacağını', nereden biliyormuş? Hele Halıcızadeler'in oğlu Abdi Bey'in adı ortaya atılınca, düpedüz başkaldırdı. Yorulmak bilmiyor, Neveser'in odasında olmazsa bahçede, bahçede olmazsa haremde, neden dolayı bu 'Bebe Ruhi' kılıklı 'züppeyle' evlenmemesi gerektiğini, kanıtlamaya çabalıyordu: 'fazilet' nedir bilmez 'hayasız' bir 'zendost', 'vâriyetine' güvenen bir 'iffet düşmanı', 'sefahet düşkünüymüş'! Oysa, Münif...

O günler, 'müstakbel zevcinin hovardameşrep olması', Neveser'e, 'mümtaziyet' gibi mi görünmüştü? Jöntürk 'mehafiliyle' gizli ilişkilerine deygin duydukları, gururunu mu okşamış; Halıcızade Abdi Bey'i, farkında olmadan bir 'hürriyet mücahidi mertebesine' mi çıkarmıştı? Buna elbet, babasının olayı önemsemesi kadar, annesinin sessiz 'muvafakatı' da neden oluyordu. Schwester Magda derseniz, bu evlenmeyi 'hararetle tasvip etmektedir'. Saygın bir 'familyadan', Avrupa'da yıllarca 'bulunmuş bir zat'; yol bilir, yordam bilir, üstelik varlıklı! Yetmez mi Allah aşkına? Boy fukarasıymış, 'Beyaz Kule' gazinolarından çıkmıyor, o kadın senin, bu kadın benim, gönül eğliyormuş! Bunlar hep çekemeyenlerin uydurmaları. Asılsız astarsız kara çalmalar. Neveser hele damat 'namzedini' gözleriyle görsün, böyle olduğunu şıp diye anlayacak...

Bu amaçla, bir tesadüf 'ihdas' ediliyor. İttihat ve Terakki Komitası'nın, bölgedeki yabancı konsolosluklara gizlice bildiri dağıttığı günler mi, onun hemen ertesi mi ne, nemli bir öğle sonu, 'Apotiker' Petridis'in Sabribey Caddesindeki eczanesinde 'rastlaşmış' oluyorlar. Hamınne'nin romatizmalarına Sloan's yağı (halkın çoğunluğu gibi Zerefşan hanım 'Palabıyık yağı' demiyor da, nedense 'islivan yağı' diyor buna) alacaklarmış, Schwester Magda'ya da Cordial. Bahane bu. İçeriye bir giriyorlar, Allah muhafaza bir ecza kokusu sağı solu kuşatmış, yağmur yüklü bulutların dehşe-

tinden camlar silme buğu. Yaşlı Yahudi kalfa Yasef Efendi 'tembihli' olmalı, iyice ağırdan alıyor; 'matruş' suratında 'manidar bir tebessüm', çevresinde dalgalanan yoğun **teinture d'iode** kokusu. Neveser, o aralıkta Abdi Bey'i yarım yamalak görebildi: Petridis'in yanı başında, kısa boylu bir 'bey'. Katran siyahı saçları, parıl parıl arkaya taranmış. Kalıplı fesi, tekgözlüğü, alafranga bıyıkları, ilk bakışta dikkati çekiyor. Hele giyimi, kusursuz: tam 'Paris şıklığı'. İki erkek, aralarında konuşuyorlar: Petridis, telkadayıf bıyıklarının altından, kocaman kocaman gülümsüyor. Abdi Bey'in sesi yüksek, asidli, Fransızcası havalı, bakışlarıysa 'felaket'.

Akşam, duaların gizemli yaşantılarını fısır fısır sürdürdükleri cihannümada, 'intibalarını' Hamınnesi'ne anlatırken Neveser diyor ki:

– ...göz göze geldiğimiz lahza, ziyadar bir aynaya bakmış gibi oldum: gözlerim kamaştı, etrafı görmek imkânsız!..

Hamınne sorunu, hiç ummadığı bir yanından aldı; sedef tesbihini, uzun parmaklarından su gibi akıtarak, dedi ki:

– ...bir kere Halıcızadeler'in zadegânlığı lafta, bunların yedi sülalesi halıcıdır, yani esnaf! Sen, bugüne bugün, kişizadesin, soyyerden: deden kadı, dedenin pederi, Şeyh Nureddin Receb Efendi hazretleri –nur içinde yatsın– Drama Mevlevihanesi'nde postnişin imiş! Davul bile dengi dengine vuruyor, birbirinizin küvfü değilsiniz...

Damadı da gözü tutmuyor:

– ...bu Abdi Bey'i, Kadı deden bab adam saymazdı. Allâh, işret düşkünü diye vasfettiğini hatırlarım. Hem dinimizde, **'kûllî kassîr-ün fitne'** denilmiştir ki, kısaların fesadından hazer et manasınadır.

Neveser, Petridis'in eczanesiyle ev arasında, nemli ve kaba rüzgârı, tenindeki gözeneklerden, damarlarına mı almıştı? Vücudunun derinliklerinde, gizli gizli vınıldadığını duyumsuyor; bundan mıdır nedir, gittikçe hafiflediği, insanların günlük kaygılarından, yersiz kuruntularından sıyrılıp, tüy gibi havalandığı 'zehabına' kapılıyordu.

Hamınnesi'ne, baştan savma bir cevap verdi:

– ...boyca kısadır filhakika, lakin etvarındaki vekâr, sesinin mehabeti, bunu ziyadesiyle telafi ediyor.

Bir an durumu annesine açmayı düşündü, daha önce konuştukları aklına gelince, vazgeçti. Ne demişti ona, Seher Hanım: "...Hamınnene hürmette kusur etme, Schwester Magda'nın dediğini yap: Hamınnen mazidir, Schwester Magda âti..." Babası da, geleceğini güvenceye almak amacıyla, 'alelacele' söz kesmedi mi? Bir telaş, düğün hazırlıklarına başladılar. Memleketin ne olacağı 'meçhul'. Makedonya kaynıyor. Neler işitiyorlar, neler: Jöntürklerin İttihat ve Terakki Cemiyeti, Selânik merkezinden başka, Manastır, İşkodra ve Yanya'da 'alenen' faaliyete geçmiş. Üyelerinin 'kısm-ı küllisi' Üçüncü Ordunun genç subayları. Bulgar komitacıları da onları destekliyormuş. Daha kimler canım, Mason locaları, 'amele makulesi', ecnebiler!

Halıcızade Abdi Bey, 'cemiyet'in yoğunlaşan işleriyle öylesine 'mahmûl', çevre il ve ilçelerde öylesine mekik dokuyor ki, doğru dürüst biraraya gelemiyorlar. Yerine, armağanları geliyor. Akıl almaz şeyler! Nohut iriliğinde incilerden, üç dizi gerdanlıkmı? Ortalığı 'alâim-i semâ' renklerine boğan, iri tektaş pırlanta yüzük mü? Neveser'i asıl, Abdi Bey'in Paris'te kullandığı Fransızca kartvizitlerle gelen, 'muazzam' gül buketleri fethediyor: koyu al, canfes mi demeli, elini sürsen, boyayacak; ya da, damar damar turuncuya çalan, çarpılmış yumurta sarısı. Fransızca öğrenmediğine nasıl da hayıflanıyor! Elde lugat, Schwester Magda'yla, kartvizitin arkasına çiziktirilmiş mısraları, zarzor çözüyorlar. Alfred de Musset'nin galiba.

Birbirlerini hiç mi görmüyorlar? Görmemeleri lazım. 'Köse' İsmail Bey, nikâhtan önce görüşmelerini istemedi, uğursuz sayarmış! 'İtikat işte'. Neveser'in babası, ileri fikirli filan ya, ses çıkarmıyor: hele bir evlensinler, görüşecek dünya kadar vakitleri olacakmış! Yalnız, 'söz kesildikten' sonra, 'dünürlerin' 'günübirlik' ziyaretleri başladı. Haremden hareme ziyaretler. Bir sefer, Büyük ve Küçük Valdeler, yalının saltanatlı 'landosuyla' Neveserlere gelirse; öbür sefer, aynı debdebeyle Seher Hanım, Schwester Magda ve Neveser, Halıcızade yalısına gidiyorlar. Aman ne büyük ya-

lı. Neveser görür görmez Hamınnesinin Halıcızadelere 'asalet' taslamasındaki yakışıksızlığı, daha iyi anlıyor. Belleğinde kadıncağızın hayali ufaldı sanki, rengi soldu, gerilere bir yerlere kaydı. Küçük Valde, 'gelinine' yalıyı 'bizzat' gezdirecektir: limonluktan, taa deniz banyosuna! Haziran 'iptidası', camlarda sakız pırıltılı güneş, pencerelerde sim işlemeli perdeler, koridorlar halayıktan geçilmiyor. Neveser bu evde mi yaşayacak? Herkesin yüzünde 'hayırhah' bir gülümseme, 'gelini' pek beğendikleri belli: tu tu tu kırk bir kere maşallah, Allah nazardan saklasın! Elemtere fiş, kem gözlere şiş! Hele mutfakta, gözleri iğne topuzu ufak tefek Mercimek Nine, işi 'tütsülemeye' kadar vardırmasın mı? Vallahi zor önlediler.

Bu ziyaretlerin birinde, Neveser, 'müstakbel zevciyle' görüşüyor: 'mahfice' bir görüşme bu. Herşeyi Küçük Valde hazırladı, ne de olsa asıl kayınvalde o, oğlunun ısrarlarına dayanamamış! Selânik Merkez 'Kumandanı' Miralay Nâzım Bey'i, vurduklarının haftası mıydı ne; ikindi üstü, yalının hareminde söyleşi iyice koyulaşmış, halayıklar harıl harıl misafirlere, Mercimek Nine'nin mürdüm eriği 'murabbasını' ikram ediyorlar. Pek ünlüdür! Küçük Valde gümüş zarflı yeni fincan takımlarını göstermek bahanesiyle, Neveser'i dışarıya çağırdı. Elinden tuttuğu gibi, doğru deniz-üstü odaya. Heyecandan ölecek. Hem gülümsüyor, hem işaret parmağı dudağında 'sus' diyor, 'sus'. Küçük Valde, sevimli sakarlıkları, uçmasın diye tülbendini ısırışı, her işe koşuşuyla, Serficeli Hala'ya benzemiyor mu? Bak, sen! Nereden nereye! Neveser bir şeyler sezmedi değil, bir ara Abdi Bey'le buluşma olasılığı da aklından şöyle geçti ama, emin olabilir mi? Merakından çatlayacak. Küçük Valde'nin dili, kapıyı açarken çözüldü:

– ...Abdi'ciğime seni öyle medhüsenâ ettik ki kızım, dayanamadı çocucak, içerde görmeyi bekler. Vakit azdır, sakın lafı uzatmayasınız, ben kapıda duracağım...

Neveser, yoğun bir sırça aydınlığına dalmıştı: kıpır kıpır denizin, açık pencerelerden yansıttığı güneş, odayı ışık sellerine boğmuş. İlk bakışta hiçbir şeyi ayrımsayamadı. Hantal, kadife yumuşağı bir 'esans' kokusu, görünmez bir duman gibi, ağır ağır

ortalıkta dolaşıyordu. Nereden işitmişse, Ahmet, 'damat beyin' pudra ve esans sürdüğünü yetiştirmemiş miydi, doğruymuş! Abdi Bey, kokunun içinden şaşırtıcı bir çabukluk, tuhaf bir kılıkla belirdi: sırtında avcı çeketi, kıçında külot pantolon, ayaklarında getrler. Odadaki ışık cümbüşü, bakışlarını derinlemesine kalaylamış: iki 'ziyadar ayna', gözleri kamaştırıyor.

Söze özür dileyerek girdi:

– ...kıyafetimden dolayı beyan-ı itizâr ederim. Fevkalade günler arefesindeyiz, mühimce bir vazife deruhte ettim, **une mission secrete***, az sonra Serez'e hareketimiz mukarrerdir...

Yüksek sesle konuşuyordu. Yalnız yüksek mi, epeyce 'tannân', biraz asabi. Sanki, orada bulunmayan birisiyle hesaplaşıyor. Hafifçe eğilerek, pencereye yakın büyük koltukta, yer gösterdi:

– Bir lahza buyurmaz mısınız? İhya ederdiniz!

Neveser, daha içeriye adımını atarken, o fikre saplanmıştı: "Schwester Magda'nın ikazını niye ciddiye almadım? Mavi ipeklimi giymeliydim. Üşenmeyip, muhkem bir topuz yapmalıydım. Düştü düşecek, mühmel topuzumla kimbilir ne kadar rüküşüm?" Eli ayağı dolaşarak oturuyor. Bir eli topuzunda, camlarda yüzünü görmeye savaştı, bu güneşte olası mı? Gördüğü: ışık zenginliğinden telkâri gümüş bir Rum yelkenli; kıyıda, şarkı söyleyerek balık tutan hasır şapkalı Yahudi:

"**Ande... Ande...**
Namus paraki..."

Abdi Bey, kaşla göz arasında cebinden altın bir tabaka çıkarmış, cıgara tutuyordu. "Aman Allahım! Böyle bir şeye, Paris'te senelerce safa sürmüş, Abdi Bey'den başka kim cü'ret edebilir?" Yalnız bu davranışı bile, Neveser'e, ne 'asrî' bir hayat vaadettiğinin elle tutulur kanıtı.

– Kullanmıyorum, efendim!

O, cıgarasını yakarken diyor ki:

---

* Gizli bir görev.

– ...Avropa'da ziyadesiyle revaç bulmaktadır. Paris'te mukîm Osmanlı hanımları, hayli rağbet ediyorlar.

Eliyle yelpazeleyip, dumanları Neveser'den uzaklaştırdı:

– ...benim içmemde beis yok ya?

– Rica ederim.

Nedense, yapacağı yolculuğun sebebini, açıklamaya özen gösteriyor:

– ...malumunuz Morzteg Projesi, 'vilâyât-ı selâse'de ecnebi murakabesini ihdas etmişti. Netice alamadılar. Vaziyet eskisinden çok daha vahim. 'Cemiyet', bu münasebetle, düvel-i muazzama konsolosluklarına, bir lâyıhâ tevdi etmiş bulunuyor. Makedonya'da hakiki ıslahatın, ancak teşkilat-ı esasiyenin mevki-i tatbike konulmasıyla tahakkuk edebileceğine işaret ettik. Adülhamid'e karşı, bize arka çıksınlar diye...

Getrlerin daha da çelimsizleştirdiği, sıska bacaklarının üzerinde yaylanarak, gidip geliyordu. Durdu, cıgarasının külünü havaya silkeledi.

– ...keyfiyeti Serez'deki fedakârların ıttılaına arzetmek iktiza etmez mi? Hey'et-i Merkeziye bu işle beni tavzif etti...

Dişlerinin arasından Fransızca ekliyor:

– ...c'est un faveur quand même!*

Neveser âdeta büyülenmişti. Abdi Bey gözünde büyüdükçe büyüyordu. Şimdiden, devletin kaderiyle uğraşan böyle bir adamın hayatında, nasıl yer tutabileceğinin derdine düştü. Morzteg Projesi mi? Sahi, bir gece Selâmlıkta uzun uzun tartışılmıştı. Babasının dediklerini cankulağıyla dinleseymiş, şu dakika dut yemiş bülbül gibi susmaz, yerini düşürüp iki çift laf edebilirmiş! Ağzını açamıyor ki! Ya önemli bir pot kırarsa?..

Başını eğmişti, esans kokusu sihirli bir ağ gibi çevresini sarınca, kaldırdı. Aaa, Abdi Bey elini uzatmıyor mu? Niyeti nedir demeye kalmadı, o, iki parmağının sırtıyla çenesini usulca okşayıp, yumuşak ve içten olmasına çabaladığı bir sesle:

---

* Ne de olsa, bir lütuftur bu.

– ...birlikte, dedi, Osmanlı taşrasının tahammülfersa hayatını yaşamayacağız. Bunu, bilhassa tebarüz ettirmek arzusundayım. Vaziyet tavazzuh etsin, ağleb-i ihtimal Paris'e yerleşiriz, hiç olmazsa Dersaadet'e...

Gülümsedi, tekgözlüğü olanca güneşi toplamıştı:

– ...her veçhile asri bir kadın olmanız, şâyân-ı temennidir.

Dişlerinin arasından Fransızca tekrarlıyor:

– ...**une femme tout à fait moderne**!*

Neveser derhal cevap verdi ama, sesi kulağına yabancı:

– Gayret ederim efendim.

– Muvaffak olacağınızdan eminim. Esasen Avropai bir terbiye almadınız mı? Ziya Bey'in bu hususta ki dikkati her türlü takdirin fevkindedir.

Tekrar, belirsiz bir hırçınlıkla, politikaya döndü. Kafasını kurcalayan, herhalde o. Ya da siyasal 'meşguliyetlerinin', Neveser'in 'indinde' önemini artıracağını kurnazca hesaplamış. Olamaz mı?

– Rusiya, Balkanlar'da Islav Konfederasyonu fikrini telkin ettikçe, bizim için sulh ve selamet hayal-i muhal! Bu itibarla, lâyıhâmızı Rus Konsoloshanesine tevdi etmedik. Haksız mıyız? Aldığımız istihbarat hakikatsa, Çar'la İngiliz Kralı fevkalade aleyhimize bazı teşebbüsat-ı siyasiye içindeler, bunun âmili Yıldız'ın müfrit Alaman siyasetidir, zannetmem ki...

Cümlesini askıda bırakıp sustu. Pencereden dışarıya baktı. Neveser de bakıyor. Telkâri gümüş Rum yelkenlisi kaybolmuş. Bahçe kapısının önünde, atları huysuzlanan bir fayton. Kıyıdaki balıkçı, insanı rahatsız eden kof sesiyle, acayip şarkısını sürdürüyor:

"Vardar kapısında
ben gördüm oni
mavidir şalvarı
kırmızı doni
davi davi
namus paraki..."

---

* Tamamiyle modern bir kadın!

O sırada Küçük Valde kapıyı önce tıklatmış, sonra aralamıştı. Başını uzatıp, oğluna sesleniyor:

– ...Abdi, Abdi bak, Hayri Bey'le Kâmil Efendi gelmişler. Faytonları kapıda, Karasu'nun yazıhanesine gidecekmişsin..."

Abdi Bey, küstah ve şirret, birden parladı:

– Beklesinler efendim. Patlamadılar ya!..

Öfkelenince sesi, yırtılmış metal keskinliğini kazanıyor; değiverse, insanın elini yüzünü doğrar, kan içinde bırakır. Göz açıp kapayasıya pencereden kopup, bir iskemlenin arkalığına ağaçkakan gibi tünemişti. Durumu kavrayınca, mahcup ve şaşkın, soruyor:

– ...Serez'e gitmiyor muyduk? Nereden icap etmiş, acaba?..

Küçük Valde, tülbendinin ucunu dişleriyle tuttuğundan, söylediklerini zor anlıyorlar:

– ...bilir miyim evladım? Kâmil Efendi burada, o anlatsın!..

Bu defa, kapının ardından, Kâmil Efendi'nin tahta gibi sesi:

– ...a be beyzadem, epsi urdadır, bütün beyler: Cavit Bey, Tâlat Bey, Acı Adil Bey! Epsi zatınızı bekler. Ayri Bey'len beni gönderdiler, tez alıp gelesin diyerek! Bindik paytona bi koşu geldik.

Abdi Bey Neveser'e döndü. Kaşları çatılınca, simsiyah düz bir çizgi.

– Bir fevkaladelik olmalı! Ruhsat rica etsem...

Neveser ayağa kalkmıştı: zihninde o saplantı, ("Ah ah, mavi ipeklimi giymeliydim"); bir eli, dağıldı dağılacak topuzunda, Abdi Bey'e doğru iki adım atıp, ışık çemberine giriyor: sanki o an gümüş suyuna batırılmıştır: pencereden boşalan ışık, çikolata teli gibi her tarafını kaplayıverdi. Abdi Bey de aşağı kalmıyor, âdeta tenekeden oyulmuş bir insan 'sureti', öyle parıl parıl. Kibarca eğilip eline uzanacak oldu. Eyvah! 'Frenk usulü' öpecek. Vermemek olmaz. Dudakları bu kadar ince miymiş? Hayret! Nasıl kıpkırmızı. Islak da.

– ...bana dünyaları bahşetmiş oldunuz. Vakıa sohbetimizi ikmal edemedik, size hissiyatımdan bahsedemedim, olsun, mevcu-

diyetiniz kâfi! **Votre beauté fragile m'a fasciné**!..* Tekrar görüşebilmek ümid ve temennisiyle, şimdilik **au revoir**.**

Neveser, ellerinin titrediğini, o gittikten sonra fark etti. Hayalleri gerçek mi oluyor? Böyle ciddi böyle vakur bir koca. Osmanlı taşrasının katlanılmaz hayatını bırakıp, Paris'e yerleşmek. *Onun, her veçhile asri bir kadın hüviyeti kazanması.* Neveser kanatlanmış, bulutlarda uçuyordu. Nasıl uçmasın? On sekiz yaşına Hıdrellez'de bastı, henüz bir ay oluyor.

Münif'le o 'talihsiz' konuşmayı, işte o günlerde yaptılar.

---

* İnce güzelliğiniz beni büyüledi.
** Hoşçakalın.

"...bizi bu lâyihayı takdime sevk eden, evvela üzerinde bulunduğumuz toprağımıza olan aşkımız ve onun saadetine hizmet kaygımızdır. Sonra da içinde bulunulan hakiki hastalığı göstererek, buna çare arayanlara yardım etmektir.

Avrupa'nın, Makedonya'daki son dört senelik ıslahat tecrübeleri, hiçbir müsbet netice vermemiştir. Bunu büyük devletler dahi itiraf etmektedirler. Lakin, yine faidesiz kalacağına kaani olduğumuz yeni tedbirler peşinde koşuyorlar.

Cemiyetimiz ise, faidesinden ziyade zararı dokunacak olan müdahalelerle değil, İslam ve Hıristiyan bütün tebaanın elbirliğiyle ve bunların, kendi vatanlarını ecnebi müdahalelerinden muhafaza ederek, hepsinin siyasî ve şahsî hürriyetini, hâl-i hazır idarenin istibdadından, zulmünden kurtarmak davasındadır. Bunun için tesis olunmuştur. Bu beyanlarımızda ne dinî taassup vardır, ne de millî taassup!

Avrupa, muhtar veya müstakil bir Makedonya yaratmak arzusundadır. Halbuki Makedonya Osmanlı Devleti'nden ayrılamaz. Avrupa'nın Makedonya diye ayırmak istediği üç vilayetin talihi, devletin diğer 27 vilayetinin talihinden ayrı olamaz. Makedonya'ya ait olmak üzere alınan tedbirlerin hepsi, ölü doğmuş birer çocuk gibidir.

...Avrupa devletleri, Makedonya'ya müdahale işlerinden vazgeçmelidirler. Avrupalılar, Makedonyalıları tahrikten vazgeçerlerse, Makedonya halkları kendi aralarında daha iyi anlaşarak, kendi işlerini elbirliğiyle kendileri ıslah edebileceklerdir. Yani her şeyden evvel, millet ve ırk farkı gözetilmeksizin, hepsini ezen Abdülhamid istibdadını elbirliğiyle yıkacaklardır. Sonra memlekete daha âdil bir hayat nizamını, kendileri getirecekler dir. Hülasa, gerek Makedonya'da, gerek Osmanlı mülkünün diğer kısımlarında, cins ve mezhep farkı gözetilmeksizin, bütün

Osmanlılar, ihdas edilecek Meşrutiyet idaresi altında, kardeş olarak yaşamaya devam edebileceklerdir. İşte Cemiyet'in programı budur. Mevcut istibdad idaresini devirip, kendi memleketlerinin nizamını hürriyet ve müsavat esasında kurmaktır. Ne Müslüman vardır, ne de Hıristiyan! Yalnız Osmanlı vardır..."

İttihat ve Terakki Cemiyeti
Manastır Hey'et-i Merkeziyesi
Mayıs, 1324

(1908 Mayısında, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır'daki yabancı devlet konsolosluklarına -Rusya hariç- gizlice dağıttığı 'lâyiha'.)

O sır çözülememiştir: Reval Mülakatı'nın kötü sonuçlarına dikkati çekerek, İttihat ve Terakki'yi eyleme kim geçirdi? Hangi örgüt? Alman Teşkilat-ı Mahsusası mı? Avusturya'nınki mi? Belki de, İngilizler. Niye olmasın?

Haziran başı, İngiltere Kralı VII. Edward'la Rusya Çarı II. Nikola, Yukarı Baltık'ta, yazın bile soğuk ve siyah bir limanda buluşup, çarın kuğu beyazı yatında, Osmanlı'yı dağıtmayı kararlaştırıyorlar. Haftasına, yurt içindeki ve dışındaki, olanca İttihat ve Terakki Komitesi, mektupla uyarılıyor. Sadece onlar mı? Rumeli garnizonlarındaki genç subayların çoğu, bazı kaymakam ve mutasarrıflar, bir-iki vali.

Abdi Bey'i, o unutulmaz haziran günü Neveser'den koparıp, Davavekili Karasu Efendi'nin yazıhanesine dörtnala götüren de, zaten o: hazır yola çıkmıyor mu, Serez ve havalisindeki 'fedakârlar'ın nabzını bir yoklasaymış, Reval Mülakatı'na ne tepki gösteriyorlar? Laf nasıl da uzayıp ağdalanıyor, trene zor yetişti.

(Tuhaftır ama, her şey olup bittikten sonra, sırrı çözebilirim ümidiyle Abdi Bey, Ahmet Rıza'ya başvuracak, 'maalesef', ondan da 'sadre şifa' bir cevap alamayacaktır. Her şeyin olup bitmesi ne demek? Hürriyet ilan olunmuş, seçimler yapılmış, Meclis-i Meb'usan toplanıyor.

Rüzgârlı bir karanlıkta, ince kar tozlarının uçuştuğu bir 'aralık' akşamı, Abdülhamid-i Sâni 'meb'uslara' yemek vermektedir: 'Meclisin küşadı şerefine', müthiş bir ziyafet! Yıldız Sarayı'nın, Merasim Köşkü'ndeler. Büyük salonda, görkemli çini sobalar yakılmış. Avizeler, sütlü ışık salkımları, omuzlarına sarkıyor. Herkeste, padişahın varlığından ileri gelen, kibar bir çekingenlik.

Abdi Bey, çiçeği burnunda Selânik Meb'usu, kalabalığı gözleriyle tarayıp, Meclis-i Meb'usan Reisi'ni buldu: Ahmet Rıza Bey –kabineye Adliye Nâzırı olarak girdiğinden mi acaba– ziyafete si-

yah redingotla gelen, Manyasizade Refik Bey'le 'hasbıhal' ediyor. İyice dalmışlar. Kır düşmüş düzgün sakalında, ışık kırıntıları. Bakışlarında, gururlu bir yorgunluk. Boylu boslu olduğundan, bilmeyen, Nazır'ın saçlarında ak tel aradığını sanır. Cavit Bey, yanlarındaymış. Çok geçmeden, Tanin Başmuharriri Hüseyin Cahid Bey de, 'iltihak' etti. "Ne mes'ut bir tesadüf! Hürriyet'in ilanına tekaddüm eden günleri konuşuyorlar. Böyle bir fırsatı bir daha ele geçiremem". Abdi Bey, kafasını hanidir kurcalayan soruyu, bir dengine getirip sordu.

Ahmet Rıza Bey gülümsüyor. Gülümsemesi, 'vakûr ve mütekebbir', gurbette çekilmiş mihnetlerin, kısa özeti. Hepsinin yüzüne ayrı ayrı bakıp, diyor ki:

– ...bu husus benim de merakımı mucib olmuştur. Mülakatın akabinde, Paris merkezimize, hepinizin bildiği metni ihtiva eden mektup vürud etti. İtiraf etmeliyim ki, hayrete düçar oldum. Alelacele Londra'yı, Brüksel'i, Roma'yı haberdar eyledik. Aynı metin, onlara da gönderilmemiş mi? Bizim gönderdiğimizi zannetmişler...

Cavit Bey, araya girip:

– ...biz de öyle zannetmiştik! diyor.

– ...evet! Hakikat şu ki, intibaha davet ediliyorduk. Tehlikenin mahiyetini şümuluyla izah ederek, harekete geçmemiz isteniyordu. Bunun üzerine, Selânik'e, Manastır'a, İşkodra'ya, Yanya'ya yazdık. Meğer aynı meçhul dostlar, aynı şekilde, onları da ikaz etmiş! Meçhul dostlar ama kimler? Bir hayli gayret sarfettikse de, bunu öğrenmek mümkün olamadı...)

Abdi Bey, Reval Mülakatı'nın tepkileri üzerine, Hey'et-i Merkeziye'ye 'mufassal' bir rapor düzenlemişti: yalnızca Kılkış, Serez ve Drama gözlemleriyle yetinmeyen, daha sonraki Cumayıbâlâ ve Köprülü izlenimlerini de içeren, 'efradını câmi, ağyarını mâni' bir rapor. Abdi Bey, Rumeli taşrasını sevmez. İstediği kadar mevsim yaz, gök elma yeşili, kasabalar bağlık bahçelik olsun; o, köhne Bulgar hanlarından bozma meyhaneleri yine 'mağmum', yakası karanfilli Rum 'palikaryaları'nın işlettiği otelleri' 'mülevves', askeri 'mahfelleri'yse 'perişan' bulacaktır. Hangi

pencereden eğilse, ne göreceğini ezbere biliyor: ağaçlardan püskürtülmüşcesine fırlayıp, cami kubbelerini simsiyah saran kargalar; erkek gibi adaleli, mavi tüylü Bulgar kızları; Hükümet Konağı'nın avlusunda bekleşen, poturlu, kırmızı kuşaklı köylüler; bilmem hangi çetenin, kimbilir hangi köyü, ateşe verdiğini işitir işitmez karışan çarşı: Rum berber, Yahudi manifaturacı, Bulgar sütçü, Arnavut köfteci!

Tartıştığı 'Cemiyet' üyeleri, Reval Mülakatı'nı, aşağı yukarı aynı yorumluyorlardı: İngiltere'yle Rusya, Makedonya'yı paylaşacak! Düne kadar Balkanlar'da, Yakın ve Uzakdoğu'da birbirinin ayağını çelen bu iki dev, Abdülhamid Osmanlı Mülküne Kayzer'i buyur edince, elele veriyor. Serez'de, adı 'sarhoş' bir Tabib Binbaşı, iki günlük sakalını hart hart kaşıyıp, inanılmaz kalınlıkta cıgaralar sararken, ne güzel anlattı bunu:

– Balkanlar'ın çivisi 93 Harbinde çıktı, kardaşım. Bunda şek şüphe yok! İngiltere, Ayastefanos Muahedesi'ni, Berlin'de tâdile tevessül ederken zannediyor ki, Slavların Akdeniz'e inmesine mani olmuştur. Halbuki meydana gelen boşluğu, Bismarck doldurdu. Demek ki İngiliz Kralı'yla Çar, Alaman tehlikesine karşı sarf-ı gayret etmektedir. Ben işin sonunda harb görüyorum.

Bir ara susup, cıgara kâğıtlarını yalıyor: dili, eflatuna çalar koyu pembe, yassı ve şiş. Islattığı kâğıtları, sonra, aşırı bir dikkat ve özenle yapıştırdı.

– ...ismimiz, dedi, şiarımız olmalıdır. Evvelemirde Balkanlar'daki bütün unsurların ittihadı; bilahare, bu ittihadın medeniyet vaadinde süratle terakkisi! Başka çare-i hâl göremiyorum. Bu da ancak Kanun-u Esasi'nin tekrar mevki-i tatbike konulmasıyla mümkindir: Müslim, gayr-ı Müslim, bilumum anasır-ı muhtelife, müsavat dairesinde hürriyete kavuşursa..."

Yine sustu, gittikçe yakınlaşan bir uğultuya kulak kabarttı. Hükümet Konağı'nın karşısına düşen, Merkez Kumandanlığı'nın Kaleminde konuşuyorlar. İçerde keskin bir palaska, kurumuş mürekkep ve soğuk cıgara kokusu. Dışarda, düzenli ayak sesleri; akşam sakinliğinde, yorgun, epeyce umutsuz bir yakınma gibi uzayan, bildik marş:

"Ordumuz etti yemin titredi arş-ü-zemîn..."

'Sarhoş' Binbaşı, sardığı cigaralardan birini yakıyor. O kadar bol, o kadar yoğun bir dumanla kuşatılıyor ki, omuzlarının üzerinde başı kayboldu. Pencerede uzaklaşan askerleri, eliyle işaret ederek:

– ...aksi takdirde, diyor, bu çeteci takibleri rûz-u mahşere kadar devam edecektir. Kolağası Ömer Bey'in bölüğü dün avdet etmişti, Yüzbaşı Lütfi Bey bu akşam gidiyor. Bulgarların hedef-i aslisi, sizce nedir? Bence, Ayastefanos Muahedesi'nin derpiş ettiği, Büyük Bulgaristan! Cıvardaki Bulgar köylerinin birinde, **Daskal**'ın biri, yüzüme karşı ne dedi bilir misiniz? Bulgaristan, Tuna'dan Korent'e, Draç'tan Çarigrad'a uzanan bir devlet imiş! Evet, hilafım varsa gözüm çıksın, aynen böyle dedi. Nazar-ı dikkatinizi celbederim, Bulgar muallimin Çarigrad tesmiye ettiği şehir, İstanbul'dan başka bir şehir değildir, yani bizim payıtaht!

Dışarı bir çıkıyorlar, Serez'de akşam. Batının yangın kızıllığına, Gazi Evrenos Cami-i Şerifi, bulut moru çizilmiş. Kırlangıçlar, vızır vızır. Cumbalı evlerden birinde, kederli bir ud sesi. Komşu avluda, ısrarla havlayan köpek. Akşam ezanı, o sırada işitildi. İlkin Sultan Camiinden, sonra Gazi Evrenos, Halil Paşa ve öbür camilerden. Sanki her minarede ayrı bir müezzin ezan okumuyor, okuyan tek bir şerefede inanılmayacak kadar güçlü tek bir müezzin, ulu sesi dalga dalga devrilip, şahlanarak, öbürlerinden yankılanıyor.

Tabib Binbaşı bir süre ezanı dinledi, tekrar iki günlük sakalını hart hart kaşıyarak, dedi ki:

– ...esasen, hangi Bulgar köyüne adım atsanız, çoluk çocuk malum türküyü çağırmaktadır. Hiç işitmediniz mi, çok taaccüp ettim: **'naş, naş, çarigrad naş!'** İstanbul bizim olacak manasına! Bu itibarla, muhtelif anasırı ittihad fikrine imâle ettik, ettik; edemezsek, hâlimize köpekler güler...

Düzgün ve beyaz, genç kız dişlerini gösterip, ekliyor:

– ...vakt-i kerahet geldi, iki kadeh bir şey içer miydik?..

Cumayıbâlâ'da, 'Yahudi'nin 'Kızlı Kahve'sinde söyleştiği Muallim Rıdvan Bey, soruna başka türlü yanaşmıştı. Veremli yüzü solgun; sakalı kuru üzüm rengi, seyrek ama kıvırcık; 'beyzî' gözlüklerinin arkasında, çakır gözleri ateş saçan bir 'münevverdi' bu. İki eliyle, dizlerinin arasına sıkıştırdığı bastonun, fildişi topuzunu avuçlamış, 'mütehevvir' bakışlarına iyice ters düşen tatlı bir sesle:

– ...hani Morzteg Projesi'nin tatbikatı, sulh-u-sükûnu temin edecekti? diyordu, ...malum a, Makedonya lebâlep 'siyasi komiser' dolu: Avusturyalısı var, Rusu var, İngilizi var, İtalyanı var. Dört ecnebi devletin jandarması hükümfermâ. Buna rağmen, can, mal ve ırz emniyeti tesis edilememiştir. İtalyan jandarma paşası di Robilani bile geçen gün, bin küsur siyasi cinayet işlendiğini itiraf mecburiyetinde kalmadı mı? Ekseriyetinin faili meçhul...

Geç vakit, Abdi Bey'i kahvenin yakınındaki oteline bırakırken, elini, ateş gibi yanan avuçlarında bir süre tutuyor. Fısıltıya yakın bir sesle diyor ki:

– ...ne mi yapmalı? Arzedeyim: İdare'de, ecnebi teveffukuna nihayet vermek, şart-ı evvel! Padişah'ın maiyetinde Alaman Erkânıharpleri, Mabeyn'de İtalyan yâverler; en ücra kasabalarımızda, 'düvel-i muazzama'nın zabitânı. Yakında muttali olduın, Selânik'teki Polis Mekteb-i Âlisi dahi, bir Alarnan binbaşısının taht-ı idaresindeymiş! Artık bu kadarı fazla. Bu vaziyette, Rumu, Bulgarı, Sırbı, Arnavutu, zapt-ü rapta almak, tasavvur edilemez. Her biri, 'düvel-i muazzama'dan birini istinatgâh edinecek, imtiyaz iddiasında bulunacaktır...

Abdi Bey, ne de olsa Alliance Israélite Üniverselle'den yetişme, M. Garaud'nun kolejinde öğrenciyken Josef Nehama'nın yazılarını okumuş; belki bundan, belki Paris yıllarının aşıladığı alışkanlıklardan, daha **'cosmopolite'**, daha 'insaniyetçi' düşünüyor; muallim Rıdvan Bey'in 'nokta-i nazarını' yadırgadıysa da belli etmedi; fakat iki gün sonra mı ne, Köprülü'de konuştuğu 'erkânıharp' subayıyla, handiyse atıştılar: ne **chauvin** bir subaydı o, nereden bellemişse, bir 'Türklük'tür bellemiş, iki lafının biri bu: "Türk, Türklüğüne sarılmalı". 'Jöntürklere' böyle medeniyet düş-

manı tavırlar yakışır mı? "Mazallah **mon chér**, heriin elinde selahiyet olsa, gayr-ı Müslim ahaliyi, kıtır kıtır kesecek!"

Yüzbaşı Mahir Receb, iğde çekirdeğine benzer, kuru, omzu kalçası daracık, genç bir subay. Tozlu sarı kirpiklerini, sık sık kırpıştırıyor. Dudaklarını ısırıp durmasından, 'fevkalade asabi' olduğu belli. Burnu hürmetlice, iki yanı bütün kerkenez çili. Sol kolu, sargıyla boynuna asılmış: Rum çetecisi Mavros Kaptan'la, Tikveş dolaylarında fena çatışmışlar: yağmur bardaktan boşanırcasına, çamur dizboyu, herifler kalabalık; 'iki şehid, yedi mecruh' diyor, 'taburcu' edileli bir hafta kadar oluyormuş. Rumeli Balkanlarını avucunun içi gibi biliyor, yıllardır gönüllü olarak çeteci izlermiş. Abdi Bey'in, biraz da 'münevverce' tartışmaya heveslendiği, Reval Mülakatı'nın olası sonuçlarını, Kanun-u Esasi'nin 'behemahal' uygulanması gereğini, ciddiye almayışı galiba bundan. Durup durup, sağlam elinin sıkılı yumruğunu çenesi hizasına kaldırarak, diyor ki:

– ...bunların hepsi nazariyat beyim. Bendeniz ameli bir adamım, neticeye bakarım. Kanaat-ı âcizanem odur ki, Makedonya ahalisinden müttehit bir Osmanlı milleti çıkarmak, abesle iştigaldir. O kadar. Bulgar nasıl domuz gibi Bulgarlığını, Rum nasıl domuz gibi Rumluğunu biliyor, 'milliyetine' dört elle sarılıyorsa, Türk de öyle Türklüğünü bimeli, Türklüğüne dört elle sarılmalı!..

Şehir saati, ağır ağır 'alaturka' ikiyi çalıyordu. Sustu. Her vuruşta, sanki saatin çanı, yaldızlı zerreler hâlinde, geceye dağılıyor. Ses kesilince, belirgin bir hınçla ekledi:

– ...ya onlar bizi imha edecekler, ya biz onları. Gerisi laf-ugüzaftır beyim!

Abdi Bey, sonraki yıllarda bol bol tartışacağı 'Türkçü' fikirlerle, ilk defa karşılaşıyor, bayağı irkildi. İstasyondaki kahvede birlikte şarap içmişlerdi: koyu fesrengi, bıçakla kesilebilecek yoğunlukta, bir Trakya şarabı: 'kafaları biraz yüksek'. Vardar boyunca, yürüye yürüye, otele dönüyorlar. Mehtaplı bir gece. Kocaman bir ay, dövülmüş bakırdan 'devâsâ' bir gong gibi ufka asılmış. Nehir, öfkeli bir harıltıyla akıyor. Rüzgâr estikçe, Bulgar mahallelerinden kadın kahkahaları, gayda ve armonik sesleri: düğün filan olmalı, belki de 'yortu'larıdır.

Abdi Bey, 'Cemiyet'in gerçek Köprülü 'mesulüyle' görüşemediğine, için için hayıflanıyordu: Binbaşı Refik Bey'le Selânik'ten tanışırlar: "ehl-i keyif, son derece makûl bir zattır". Yeni ordu komutanı çağırtmış, gitmese olmaz, yerine 'vekil' bu genç erkânıharbi bırakıyor, 'mecburen'. 'Kumandan Paşa' değişti: Yıldız, Makedonya'daki subayların 'tek durmadığını' bilmez mi; kaynaşmayı hoşgörüyle karşıladığını sezince, komutanları bir dakika tutmuyor, derhal 'bendegândan' bir komutanla değiştiriyor: Esad Paşa, 3. Ordu Komutanlığından bu amaçla alındı; İbrahim Paşa, aynı komutanlığa bu amaçla atandı. Fakat, Selânik'te Abdi Bey'in kulağına çalınanlar doğruysa, İbrahim Paşa, Makedonya Umumi Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa üzerinde 'gayet müsbet bir intiba' bırakmış; eh, Hüseyin Hilmi Paşa 'hürriyet davasına mütemayil' olduğuna göre, denebilir ki...

Yüzbaşı Mahir Receb birden durdu. Kemikli yüzü, ayışığında pas rengini almıştı. Bağırmamak için kendini zor zaptederek, dedi ki:

– ...beyim, Selânik'te, Manastır'da, siz münevverler lâklâkıyatla vakit zâyi ediyorsunuz. Hakikat budur, kusura bakmayın. Biz aramızda teemmül ettik, kat'i netice istihsali için askeri alıp dağa çıkacağız: evet, çeteyse çete, isyansa isyan! Hey'et-i Merkeziye'ye bunu tarafımdan böylece ifade ediniz...

Yüzbaşı Mahir Receb'in önerdiği çözüm, Köprülü'de o akşam, Abdi Bey'e 'muhataralı bir sergüzeşt' gibi görünüyor: biraz şarabın, daha çok delikanlılık coşkusunun akla düşürdüğü, tutkusal bir öneri. Oysa Selânik'e dönüp, 'mufassal' raporunu Talât Bey'e verdiği gün, neyi öğrenecektir: Binbaşı Enver Bey'in, Yüzbaşı Mahir'in tasarısını gerçekleştirdiğini!

Talât Bey'le Karasu'nun yazıhanesinde görüşüyorlar. Hey'eti Merkeziye 'içtimaı' az önce sona ermiş. Yoğun cıgara dumanı, içerdeki dağınıklığa bir rüya belirsizliği katıyor. Tıknaz maroken koltular, tıkabasa dolu kültablaları, Talât Bey'in iri kestane rengi gözleri, sanki havai mavi bir tülün arkasındadır. Talât Bey, ağır ağır raporu gözden geçiriyor, bir yandan da diyor ki:

– ...hadisatın fikriyata tekaddümü, Abdi Bey'ciğim, mühim

bir işarettir: beşâret işareti! Enver o sabah Hafız Hakkı'yla buluşmuş, bilahare Müfettiş Paşa'ya uğrayıp vedalaşıyor. Akşam Olimpos'ta Ali Fethi Bey'leydi, sonra bana mülâki oldu: Cemiyet'in kasasından çıkarıp on lira verdim. Geceyi bir 'fedakâr'ın evinde geçirecek, sabaha karşı Vardar Kapısı'ndan şehri terk edecekti. Hâlen, zannımca, Yenice havalisindedir: ahaliyi meşrutiyet mevzuunda tenvir, telgraf vesaireyle Yıldız'a müracaata teşvik ediyor...

Abdi Bey, korktu mu? Kanı, parmak uçlarından çekiliyor: tırnakları açık mor, soğuk beyaz. Paris'ten bu yana, başını pek derde sokmadan, epeyce bulaştığı 'Jöntürklük', tehlikeli bir 'mecraya' girmektedir: askerin, padişaha karşı dağa çıkması ha? Abdülhamid bağışlar mı bunu? Bağışlamayacağını, otuz yıldır yaptıkları yeterince gösterir: Mithat Paşa'nın boğdurulmasından, 'Tıbbiye-i Şâhâne' öğrencilerinin sürülmesine kadar! Abdi Bey, hele 'dünya evine' gireceği şu sıra, hayatıyla kumar oynamayı aklına getirmiyor, getirmiyor ya; Talât Bey'le vedalaşıp, Karasu'nun duman mavisi yazıhanesini terk ederken, için için, geri dönemeyecek kadar ileri gitmiş olduğunu da kabul ediyor. Bu yüzden mi ne, üzerine sinsi bir karamsarlık, korkunun taşıdığı bir yabancılık çöktü: Selânik sanki hiç bilmediği bir şehir, çok yakında, 'muazzam bir felakete düçar olacak', ne zaman? Kimse bilmiyor, herkes önsezisiyle canını kurtarabilmek için çırpınıyor: oysa son tren kalkmış, son vapur gitmiş, telgraf hatları kesik! Böyle kederli dakikalarında, çareyi daima 'kafayı çekmekte' bulmuştur.

– ...Beyaz Kule'ye uzanıp, biraz efkâr dağıtsam!..

Şurup kırmızısı batı, Selânik'in sakızlı parıltısına yangın alevleri yansıtmıştı: camlar, birer kan damlası; minareler, kıpkızıl birer ünlem! Taşlıkları henüz sulanmış gazinolarda, kocaman kıçlarını koltuklara sığıdıramayan, siyahlar giyinmiş, kır saçlı Rum 'madamlar'; Paris şıklıkları, güvercin kanadı yelpazeleri ve öldürücü Fransızcalarıyla dikkati çeken Yahudi 'matmazeller', yaz akşamının tadını çıkarıyor: önlerinde sinalko şişeleri, çay fincanları, limonatalar; masalarının üzerine, Le Journal de Salonique. Garsonlar el kol hareketleriyle kovsa da, beyaz önlüklü taze bağdem-

ciler, 'limonlu' turşucular, 'iki yumurta, bir tuzlu' satan Yahudi ayak satıcıları, sık sık müşterilerin başına üşüşüyorlar. Nereden geliyorsa, bir laterna sesi. Ara sıra denizden belli belirsiz sıcak zift, vapur dumanı, kızarmış balık kokusu.

Tüccar Kulübü'nden inen bir grup, Café Cristal'e dağıldı. Başlarındaki zatı, Abdi Bey'in gözü ısırıyor. 'Müstakbel kayınpederi' değil mi o, 'Alaman' Ziya Bey? Evet evet, ta kendisi. Hepi topu üç kere görüştüklerinden, birden çıkaramadı. Yanındakiler, Rumeli Demiryolları Şirketi'nin ileri gelenleri olacak. Hararetli hararetli bir şey konuşuyorlar. Tartışıyorlar da denebilir, hani. Bunun ne olduğunu Abdi Bey, kayınpederi onu fark edip kollarını açarak masasına gelince, öğrenecektir:

– ...ah damat bey, damat bey, bir oğlumuz oldu; ya, ya, hiç sormayın! Resne'de asker, Zât-ı Şâhâne'ye isyan etmiş! Başlarında bir Kolağası, dağa çıkmışlar! Evet, demiryolu telgrafından istihbar ettik, Müdür-ü Umumi makine başında tafsilat istedi, suret-i hususiyede arz-ı malumat ettiler: iki yüz kadarmış deniyor, şehirde cemaat cuma namazını eda ederken, bunlar Resne Kışlası'ndan hareketle, dağlara çekilmişler! Başlarındaki, Kolağası Niyazi Bey adında biri, Resneliymiş! Lakin hâlimiz ne olacak Yarabbi?

Selânik'ten Binbaşı Enver Bey, Resne'den Kolağası Niyazi Bey!.. Besbelli arkası gelecek bunun, Köprülü'de konuştuğu iğde çekirdeği çipil Yüzbaşı, haklıymış: Abdi Bey, zayıf pas rengi yüzünü, ay ışığında görür gibi oldu: kanı, parmak uçlarından yine çekiliyor. Binbaşı Enver Bey'in, Selânik'ten dağa çıktığını, kayınpederine söylese mi? "Cemiyet'in sırrını fâş etmiş olmayalım?" Dilini tutamadı, söyledi; söyler söylemez pişman oldu. 'Alaman' Ziya Bey durumu öğrenince, esmer yüzü büsbütün karardı, bir an sessiz duruyor; ufalmış cıgarasını, sonra kül tablasında ezip, karanlık bir sesle:

– ...bu takdirde, diyor, ...vaziyet tahmin ettiğimizden de ciddi! Hemen Allah, encamımızı hayra tebdil etsin!

Abdi Bey 'kayınpederini' sevemedi gitti. "Herif, bir nevi Alman, **mon chér**! Alman ırkının türlü mazarratını nefsinde cemet-

miş!" Peki, Almanları neden sevimsiz buluyor? İlkokuldan beri Fransız eğitimi görmesinden mi; yoksa, Alman dendi mi, Armande'ın o güzel yüzünü buruşturup, sövüp saymasından mı? Belki Saray'dan orduya, oradan her yere yayılmış 'Alman hayranlığına' bir tepki bu! Ne olursa olsun, Almanlara 'husumeti', bir anlamda 'Alaman' Ziya Bey'e yöneliyor. 'Söz kesileli', ya iki kere konuştular, ya üç. Ziyaretine filan gittiği yok. Ziya Bey, 'damadın' soğukluğunu umursamaz görünüyor, ilişkisi daha çok Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'le, Kapalıçarşı'daki dükkânın yazıhanesinde başbaşa verip, 'çocukların istikbalini' onunla kararlaştırmaktadır. Tabii, Abdi Bey'le karşılaşınca, yakınlık 'ızharından' geri durmaz.

Bu defa da öyle yapmadı mı? 'Damadın' ona 'arz-ı tâzimât' etmesi gerektiği halde, kalkıp, o Abdi Bey'in 'ayağına' gitti. Masasına, 'muzaffer' bir gülümsemeyle dönüyor ama: Şirketteki dostlarına ulaştıracağı haberin, 'damadını' (elbet onu da) önemseteceği gün gibi ortada:

– ...beyler, bir oğlumuz daha oldu, tebşir ederim: Selânik'ten de bir Erkânıharp binbaşısı dağların yolunu tutmuş, Enver Bey mi ne...

Mütercim Vartan Kavafyan, heyecanla soruyor:

–'...yok canım? Nereden istihbar ettiniz?..

– Bizim güveyden: malum-u âliniz, Jöntürk mehafiline yakındır, âşinalığı Paris ikametinden!

Kahve, cıgara, gazoz, daha bir süre tartışıp durumu değerlendirdiler: Mühendis Aristidi Efendi, ağdalı Osmanlıcasıyla, Kanun-u Esasi'nin Rumeli'ndeki gerilimi yumuşatacağını savunuyordu; Kavafyan da o fikirde ama, silahlı isyanın birkaç yıl öncekine benzer kanlı bir baskıya yol açmasından korkuyor: "Avropa'da, Abdülhamid'e boşuna 'Kızıl Sultan' denilmemiştir!" Etrafları, çepçevre akşam müşterileri: inanılmaz çabuklukla kabak çekirdeği atıştıran, çilli Yahudi bir 'kokona'; çoluk çomak bir Rum 'familyası'; İtalyana benzer, şapkalı dört 'ecnebi'; her geçene '**Dobra Veçer**/İyi Akşamlar' diye sırıtan yanakları elma şekeri bir Bulgar; mutlaka Kemeraltı'ndaki muhallebicinin hısımı, benzemek bu kadar olur.

O akşam Ziya Bey, eve mutaddan' geç döndü. Beyaz Kule'den ayrılırken, vişneçürüğüne çalar bir karanlık, denizin yüzüne ürpertilerle dağılıyordu. Ufukta, damak pembesinden incir moruna, katmerli bulutlar. Karaburun deniz feneri, sihirli duyargasıyla, usul usul enginleri yokluyor. Yol boyunca Ziya Bey, doluya koydu almadı, boşa koydu dolmadı: ne olacak bu işin sonu? Reval Mülakatı'ndan subayların silahlı isyanına ulaşan olaylar dizisini, nasıl bir 'zapt-ü-rapt' altına almalı da, gerçek anlamlarını bulmalı? Safra yeşili bir kuşku, zehirli bir böcek, içisıra büyüyor; geleceğe olan güvenini, ürkütücü bir hızla kemirip, toz ediyordu:

– Bosna ve Tuna vilayetlerini kaybettik, Makedonya'yı kurtarmak için sarf edilen mezbûhâne gayretler, 'vilayat-ı selâse'nin elimizde kalmasına kifayet edecek mi? Tam aksi bir neticeye vasil olursa maazallah ne yaparız?

Şehirdeki Alman çevresi, Reval Mülakatı'nı Jöntürkler'den değişik yorumlamıştı. Konsolos Yardımcısı Doktor Schlosser, porselen piposuyla bir lokomotif gibi ortalığı dumana boğarak, diyordu ki:

– ...Avrupa'da iki kavmin mevcudiyetine tahammül edemiyorlar, hiç değilse hâkimiyetine: Almanların ve Türklerin! Slavlar Balkanlar'a sarkıyor diye dehşete kapılan İngiltere, Türklerle Almanların ittifakını görünce, Çar'a el uzatmaktan içtinap etmedi: Mamafih, bu, Asya'daki siyasetin bir devamıdır: Japonlara karşı teşrik-i mesaide bulunmuşlardı, Hindistan'da ve İran'da nüfuz mıntıkası muahedeleri imzaladılar...

Doktor Schlosser ve karısı, o gece yemeğe kalmışlardır. Yemekten sonra, bahçeye çıkıldı. Çardağın altında hasır koltuklara oturup, geç vakitlere kadar söyleşiyorlar. Başlarının üzerinde uyumuş kuş yüklü gece ağaçları, rüzgâr estikçe üflenmiş gibi parıltısı artan yıldızlar, kadife laciverdi gök. Masanın üstündeki 'kayık' tabakta, çardağa asılı feneri yansıtan iri kirazlar, cilalı gibi parıldıyor. Schwester Magda, Neveser ve 'Tante' Ulrike, bir köşede giyim kuşam lafına dalmış, mırıl mırıl, Neveser'in giyeceği gelinliği tartışıyorlar. Dr. Schlosser yayvan yüzünde, patlıcan

moru kılcal damarları ince kurtçuklar gibi kıpır kıpır etkileyici sarı bıyıklarının altından, Reval Mülakatı'nın Padişahı da kaygılandırdığını, Ziya Bey'e haber veriyor:

...akabinde Sadrazam Paşa'yı bizim Sefarete gönderip, malumat talebinde bulunmuşlardır.

Ya da, tırnak uçları yukarı yukarı, kalın ve küt parmaklarıyla, tarazlanmış, favorilerini tarayarak, Reval'de alınmış kararları şavullamaya çalışıyor. Boncuk mavisi gözleri, sanki içinden aydınlatılmış, öyle hınzır pırıltılarla dolu ki, ciddi midir, alay mı ediyor, belirleyebilmek 'mesele'.

– Kat'i olarak hiçbir şey bilmemekteyiz. Mamafih, makûlât dairesinde fikir serdetmemize, bu bir mani teşkil etmez. Fikrimce, bazı Osmanlı arazisinin, beynelmilel bir idareye tevdii hususunda mutabık kalmış olabilirler...

Çardağa asılı fenerin çevresinde ışığın saydam kanatlarını gümüşlediği pervaneler, görünmez bir ağ dokuyor. İri bir kelebek belirdi: tozlu kahverengi, kanatlarının pırpırı dikkatlerini dağıtan.

– ...İngiltere, Bağdat Vilayetinden vazgeçebilir mi? Hayır! Ruslar Çanakkale ve İstanbul berzahlarına, bahusus İstanbul'a göz koymuşlardır. Bu da malum. Çok mümkindir ki, mütekabil ta'vizlerle...

Susup, kirazlara uzandı. Kadınların mırıltısı, birden önem kazanıyor. Uzak gece sesleri, gizemli varlıklarını belli ediyorlar: Aşağı Şehir'den dağınık köpek havlamaları, istasyondan bir yük treninin acı çığlığı.

– ...ayrıyeten, gayr-ı Müslim Osmanlı ahalisinin muhtariyeti derpiş edilmiştir kanaatındayım. Zira...

Söylediklerinin Ziya Bey'i dehşete düşürdüğünü görünce, piposundan kalın duman ağaçları üreterek, ekledi:

– ...endişe etmeyiniz azizim, endişe etmeyiniz! Kaiser, böyle bir haksızlığa müsaade etmeyecektir. Asla! Asla! Hem kulağımıza gelen rivayetler hakikati ifade etmekteyse, biliyoruz ki, Reval Mülakatı'nın sadece vukuu bile Kaiser'in tehevvüre kapılmasına kâfi gelmiştir.

Doktor Schlosser neleri bilmiyor ki? Sadrazam 'Avlonyalı' Ferid Paşa, şehir halkının 'galeyan hâlinde' olduğunu bildiren Manastır Valisine, şifre telgrafıyla diyesiymiş ki, 'ahalinin siyasi mütalebatta bulunması gayr-ı mümkindir, siz müşevvikleri tesbite sarf-ı gayret ediniz'. İzmir'den ilginç bir haber: 'bin iki yüz mevcutlu' bir Avcı Taburu, Selânik'e 'müteveccihen' yola çıkarılıyor, görevi Makedonya'daki kargaşalığın üstesinden gelmek, siyasal cinayetlerin önüne geçmek! Baksanıza, Priştine'de, Saray'ın 'hafiyesi' olduğundan kuşkulanılan bir Bölük Emini'ni kışlanın kapısında vurmuşlar, bu kaçıncısı...

Neveser, Schwester Magda'yla 'Tante' Ulrike'nin, boğuk boğuk, Almanca geliştirdikleri evlenme dedikodularından, fırsat buldukça kopup, Doktor Schlosser'in söylediklerine kulak kabartıyordu. Yüzünün yarısı karanlıkta, gülümsemesi yarım, 'gamzesi' tek. Halıcızade Yalısında Abdi Bey'le görüşeli, o da olayların anaforuna kapıldı: Cemiyet'in her şeyi ile yakından ilgileniyor. Sanki Resne'de, Tikveşli'de dağda gezen Abdi Bey'in ta kendisidir, çevredeki köy ve kasabaları tek tek dolaşıp halkı kıyama o çağırıyor, daha dün Priştine'de Bölük Emini'ni o vurdu. Neveser'in imgelemi akla ziyan, babasından, olmadı mı Ahmet ya da Münif'den işittiklerini merceğinden geçiriveriyor, al sana insanın yüreğini heyecandan çatlatabilecek serüvenler: Abdi Bey'le o, elde silah, Timyanik Köyündeymişler, ılık yaz karanlığı iki yanlarından gürül gürül akıyor, beyaz poturlu, kırmızı kuşaklı bir çoban peydahlandı, mintanının üstüne fesrengi fermele giymiş, Bulgar çobanlarına benziyor ama değil, Erkânıharp Binbaşısı Enver Bey'dir, onları 'istikbâle' gelmiş, yanı başında Mülâzim Mustafa Necip, Mülâzim Halil...

Ahmet'le Münif'den öğrendikleri, babasından öğrendiklerinden hiç aşağı kalmaz: gün boyunca çekmedikleri kapı, bulaşmadıkları 'muhit' bırakmıyorlar! Bir kere başlarını az kalsın derde sokacak ilişkileri kesmemişler, Mektebi Hukuk'tan bazı 'refikleriyle' gizli 'temasları' sürüyor, bu 'efendiler' Cemiyet'in üyesi. Münif, her yaz olduğu gibi, yine bir basımevinde çalışmaya başladı, anlattıklarına bakılırsa matbaacı Bohor Almaleh, yaşlı maşlı ama

çetin bir 'hürriyet mücahidi', karanlık bir kuyuya iner gibi daracık bir merdivenle inilen bodrum katındaki köhne matbaasında, Cemiyet'in beyannamelerini basıyor. Hele Ahmet, 'ihtiyar Yahudi'yi, yere göğe koyamaz: nasıl 'âlim', ne kadar 'fâzıl' bir adammış da, yalnızca 'Memâlik-i Şâhâne'de değil, nasıl 'yedi düvel'deki hürriyet kavgasının yılmaz savaşçısıymış! "Vallahilazim!", Bohor Almaleh dediler mi, orâda dur: kamburumsu, dazlak kafasında dua takkesiyle dolaşır, seyrek keçi sakalı her an avcunda bir 'pir-i fâni': Selânik'teki otuzu aşkın Musevi okulunun yarısında ders okutuyor, gençliğinde gezmedik yer bırakmamış: Odesa'da mı, Sivastopol'da mı nerde, üç yıl hapisliği, Trablusgarp'ta iki yıl kalebentliği var; hapseden Ruslar, sürgüne gönderen Abdülhamid, ikisinin de nedeni aynı: 'hürriyetperverlik'.

Münif'le o 'hicabâver' konuşmayı yaptığı akşamüstü, iki arkadaş, yine matbaacı Almaleh'ten kaptıkları irkiltici bir haberle gelmişlerdi: 'Zat-ı Şâhâne', Rumeli yakasında 'asayişi' sağlamakla, asık 'bendegânından' Şemsi Paşa'yı görevlendirmiş: ters, ceberrut bir Arnavut paşası bu, Metroviça 'Fırkası' komutanı, I. Ferik. Oysa Neveser arabadan ineli yarım saat oldu olmadı, üzerinde 'el'ân' Halıcızade Yalısının izlenimleri, çocukların heyecanına tam katılamıyor, aklı başka yerde. Nasıl olmasın?

Bugün, Küçük Valde onu, kiminle tanıştırsa iyi? Abdi Bey'in çocukluk arkadaşı Rosa Mizrahi'yle (doğuşu Barzilay), bitişik yalının biricik evladı, birlikte büyümüşler. Neveser'den uzun, hareketleri köşeli, biraz da haşin bir kız; kirpiklerinin arasından havagazı mavisi bir duman sızdırıyor; sahtiyan siyahı saçlarını toplayıp, başının üzerinde 'muazzam' bir topuz yapmış, elmas kakmalı fildişi tarağı ışıl ışıl! Neveser'i candan karşıladı, bilmeyen öteden beri tanıştıklarını sanır, elini avcundan bırakmıyor, ikide bir saçlarını okşaması, eğilip eğilip kulağına 'Abdi'nin çocukluk sırlarını fısıldaması bir tuhaf: gülüşü de, yassı ve kalın dişleriyle havada bir şeyi ısırmaya savaşıyor da, sanki başaramıyor. Beyrut eşrafından, zengin bir tüccarla evli, iki kız doğurmuş, Raşel ve Rosa. Neveser'le komşu oturacaklarına ne kadar sevindiğini anlata anlata bitiremedi: birlikte gezer tozarlarmış canım, 'Abdi'ye güveni

sonsuz, elbette **'comme il faut'*** bir koca olacaktır, açık fikirli, 'asri': Yazlık Tiyatroda temsiller vermeye İtalyan Opera Heyeti geliyor, 'maaile' gidebilirler miymiş acaba?

Neveser, 'müstakbel zevcinin' huyunu suyunu öğrenebileceği bir 'sırdaş' edinmekten ne kadar sevinçliyse, Rosa Mizrahi'nin bakışlarındaki zehirli dumandan, laübali bir tavırla 'sözlüsüne' kısaca 'Abdi' demesinden o kadar tedirgin. Hem evlilikten laf açıldı mı, her cümlesini niye dolambaçlı 'yatak' imalarıyla bitiriyor bu kız? Neveser ne de olsa tecrübesiz, hayat hakkında bilgisi kıt, 'cahil' bile sayılır: Rosa Mizrahi'nin, gerçekte, aile saadetinin 'sebebi inhidamı' olduğunu nereden kestirecek?

Metroviça 'Fırkası' komutanı Şemsi Paşa'nın gelişini, bu yüzden mi, doğru değerlendirememişti; yoksa, Münif'in kemküm ederek uzattığı 'mütevazı' nergis demeti 'nagihan' aklını karıştırdığı için mi? Münif, ince fikirli çocuk, nergis kokusuna düşkünlüğünü bilir; gittikçe seyrekleşen ziyaretlerine hiç boş gelmez zaten, ya koltuğunun altında yeni çıkmış bir şiir kitabı, ya elinde bir demet nergis. Ciddi mi ciddi, 'ağabeylik' taslıyor, evlilik hazırlıkları ilerledikçe, davranışlarındaki 'resmiyet' yoğunlaştı. Yakışıklı da! O vahşi sarışınlığı yok mu, âdeta saldırıyor; hele gün ışığında, güneşte kalmış pirinç mangal yalazı saçıyor ki, gözlerini kısmadan yüzüne bakamazsın!

Neveser, nergis demetini 'insiyaki bir hareketle' burnuna götürürken, kırık dökük teşekkür etti:

– Ne düşüncelisin Münif, çiçeklere –hassaten nergisler– zaafımı, senden başka ciddiye alan çıkmıyor, ziyadesiyle teşekkür ederim.

O arada Ahmet sırra kadem basmış, farkına varmadı, neden sonra anlıyor: akşam kuşlarının ağaçlarda kıyameti kopardıkları bir yağmur hazırlığı ortasında yapayalnızlar, o ve Münif: bahçede, çardağın altında. Sağanak öncesi haşarı bir rüzgâr, durup durup afacan bir hızla yaprakları dolaşıyor. Kuşlar, gittikçe kararan gökyüzüne top gibi fırlayıp dağılıyorlar, bir süre sağa sola uçuş-

* Gerektiği gibi.

tuktan sonra, bir de bakıyorsun başka bir ağacın başına üşüşmüşler. Uzaktan gökgürültüleri: ağır, ilk anda anlaşılmaz tehditlerle yüklü, kibirli. Birbiri ardınca, bir iki şimşek.

Neveser, sağ gözü şehlâ, gökyüzüne baktı:

– ...öyle bir bastıracak ki!.. dedi. ... sabahki bunaltıcı sıcak, bunaymış! Pek sâikalı bir hava, nereye kayboldu bu çocuk, bilmem ki?..

Münif gülümsüyor; gülümsemesinde, zaptedilmiş bir öfke, askıda bir 'feveran'; yoksa, Neveser'e mi öyle geldi?

– ...haddızatında sırrını fâş edeceğim, lakin icabettiği kanaatındayım: Melissa'yla buluşacaklardı!

– Melissa'yla mı? O da kim? Rum ismi değil mi bu? Ahmet'in dili durmaz, sır mır saklayamaz! Böyle bir şey olsa, mutlaka söylerdi.

Nemli yağmur karanlığı bahçeye çöktü. Durduğu yerde duramayan, telaşlı, telaşları kaba ve küstah bulutlar, homurdanarak etrafı sarıyor. Münif, hasır iskemlelerden birisinin arkalığını, gerisinden iki eliyle kavramıştı. Sırtını, çardağın dış direklerinden sağdakine vermiş; yaldızlı sarı kaşları, 'kâmilen' gözlerinin üzerine yıkık.

– ...Petridis'in Eczanesi, malum: şu Drahor Kıraathanesi'nin bitişiğindeki, evet! Melissa, Eczacı Petridis'in küçük kızı; müstesna güzel bir kız, vasfetmesi müşkil, esâtirî bir güzellik! Ahmet'le bir seneyi mütecaviz hâl-i münasebettedir, muntazam mektuplaşıyor, fırsat zuhur ettikçe buluşuyorlar: ikisi de, delice âşık!..

Neveser isteyerek mi öyle 'müstehzi' gülmüştü, elinde olmayarak mı? Bunu sonradan yıllarca düşünecektir. Büyüklük tasladığı pek belirgin, açıkça aşağılayıcı –garip ama, nedense biraz da şuh– bir kahkaha:

– İlahi Münif, Ahmet büyüdü de âşık mı oldu?

– İstihzanızı celbeden nedir, anlayamamakta mazurum: siz evleniyorsunuz, Ahmet âşık olamaz mı?

– ...canım, o çocuk!

– ...çocuk mu? Affınıza mağruren ifade edeyim, yaş farkınız bir seneden ibarettir, sadece bir sene, on iki ay...

Neveser şaşırmıştı: öyle ya, Ahmet'le, (tabii Münif'le de), aralarındaki fark bir yaş, gerçek bu; oysa ne zamandır o, nasıl da yaşlandığı izlenimine kapılmıştı. Hele Abdi Bey'le buluşalı, yanılsaması daha da koyulaşıyor: nasıl olduysa, görünmez yıllar araya sığışıp, 'çocuklardan' onu ayıran 'mesafeyi' sanki açtılar: Neveser gelinlik koskoca bir kız, oysa onlar, kira sandalıyla hâlâ sıcak öğle sonları balığa çıkan, akşamüstleri, sokak aralarında Rum 'kopilleriyle' kuka oynayan, tatilde iki 'İdadi talebesi'.

Ansızın, Harem'den piyano: Schwester Magda'nın Beethowen çalacağı tuttu. Ara sıra hasreti depreşir. İlk notalardan, **Sonate Pathetique**'i çıkarmaya çalıştığı anlaşılıyor. Tam da sırası ya! Münif, Neveser'in o âna kadar üstünde bile durmadığı, derin, kalın titreşimli, düpedüz erkek bir ses bulmuş, sözünü sürdürüyordu:

– ...bana da aynı sebepten haksızlık etmediniz mi? Hissiyatıma, en ufak ehemmiyet atfetmediniz! Kalbimi, ayaklar altına aldınız! Halbuki, asgari sizin kadar, ben de ihtirasla sevmeye, binnetice ıstırap çekmeye muktedirim. Ahmet de muktedir...

Konuşurken, iskemlenin arkalığını 'feci şekilde' sıktığı, bilek damarlarının masmavi kabarmasından seziliyor. Kaşları çatık. Ateş sarısı perçemleri akıllı alnına düşmüş. Gözlerini, aralıksız ondan kaçırıyor. Neveser, Münif'in 'bu minval üzerine' konuşmasına izin verebilir mi? Hayır, asla! Sesine, yaşını aşan bir heybet katarak, dedi ki:

– ...seni, böyle konuşmaktan menederim, Münif!

Cevap, asabi bir kahkaha:

– ...hah hah hah, menedermiş! Hayatta...

Arkası anlaşılamadı, git git ağaçların ucuna değecek kadar alçalmış yağmur bulutlarından, üstlerine bir gökgürültüsü boşandı: İlkin, kulakları sağır edici bir çatlama, arkasından yuvarlak, birbirine zincirlenen irili ufaklı gümbürtüler. Şimşek de çakmış olmalı ya, farkına varmadılar. Münif, diyor ki:

– ...aylardır bu saati, bu dakikayı intizar ettim, size namütenahi hürmetime rağmen, susmayacağım Neveser. Vakıa vaziyet aleyhimedir: Halıcızade servetinin yegâne vârisi, Paris'ten şehadetnameli Abdi Bey kim; bendeniz, fukara İdadi talebesi 413

Münif kim? Halıcızade'nin indinde, esamim okunur mu? Elbette, hayır! Hayır ama ısrar ediyorum, okunmalı; zira vaziyet-i içtimaiyesi ne olursa olsun, cümle Selânik şahittir ki, Abdi Bey denilen adam, şehvet düşkünü bir erzel, aklı fikri kumar ve işrette olan müptezel bir sefihtir: ağaçlar dile gelse de, 'Rastıklı' Hrisûla'nın bahçesinde yediği haltları söylese, böyle birinin...

– Kâfi! Kâfi Münif, kâfi rica ederim...

Neveser bayağı bağırmıştı, Münif onu dinliyor mu? Şimşek çaktıkça vahşi sarışınlığı elektrikli bir yeşile, şurasında burasında leylak morlarının, sardunya pembelerinin tel tel açıldığı, çığlık çığlığa bir sarıya dönüşüyor. İskemlenin arkalığını bırakmış, iki eli iki yanına açık, bakışlarında, yaşıyla 'namütenasip' bir vekar; incinmiş izzetinefsinin abarttığı, gururlu bir ıstırap! Birden, tozlara pat pat birkaç yağmur damlası düştü: iri ve ılık. Havada, neredense, bir yanmış kükürt kokusu.

– ...hayır, kâfi değil! Vahim bir hata işlemektesin! Birisi seni mutlaka ikaz etmeli. Kimsenin buna cesaret edemediğini, haşyetle görmekteyim. Aşkımı feda etmek pahasına, ben teşebbüs ediyorum: O zatı sevmiyorsun, ilelebet sevemeyeceksin! Suret-i kat'iyede eminim ki, o, hissiyattan kâmilen mahrum bir zendost, pederinin servetiyle hovardalığı marifet addetmiş alelade bir şehvetperesttir...

Bir solukta bağıra çağıra konuşmuştu; sustu, bir çocuk gibi göğüs geçirerek, çok başka bir sesle ilave etti:

– ...nâdim olacaksın Neveser, ziyadesiyle nâdim olacaksın!

Acele bir yere yetişmesi mi gerekiyor? Neveser'i, içisıra, nefes nefese koşturan nedir? Bulut kalabalığı, şimşek cümbüşü, gök gürültüsü mü? 'Hamınnesi'nin, ya da annesi Seher Hanım'ın bahçeye çıkıvermesi, çardağın altında onu Münif'le 'başbaşa' buluvermesi korkusu mu? Ola ki Münif'in, ne diyecekse bir çırpıda diyebilmek telaşı, ona da bulaştı. Belli etmese de, eli ayağı tir tir titriyor. Ağzında turuncu andıran bir tad, acımsı mayhoş. Söze,

– ...ikaz vazifesi size düşmezdi Münif Bey! diye dalıyor, ... size gelinceye kadar bu vazifeyi bihakkın deruhte edebilecek kimler yoktu ki! Eğer lüzumlu addetmedilerse, bir sebeb-i hikmeti olduğundandır...

Sen demeyi bıraktı, o da siz diyor. Münif'in tersine, onu bakışlarının arasına kıstırıp, tutsak etmiş. Yüksek sesle konuşmuyor, hayır; sakin, soğukça, iyice 'müstehzi' o ilk sesini yeniden yakaladı; yer yer patlayıveren, ufacık, çok aşağılayıcı –gariptir, biraz da şuh– gülüşlerle pekiştiriyor. Böyle daha etkili olduğu kanısındadır:

– ...farkında mısınız, izdivacımı herkes tasvip ediyor, münasip görmeyene rastlamadım. Siz, müstesna! Bilemem ihtirasınızın mı zebûnusunuz, kıskançlık mı gözünüzü kör etti; bedihî bir hakikatı inkârdan gelmektesiniz. Hayır Münif Bey, hayır! Buna asla müsaade edemem, zira hatt-ı hareketiniz, açıkça emniyet-i suiistimaldir, daha kaba söyleyeyim: haddini tecavüzdür...

Münif put kesilmişti. Dudaklarında 'müphem' bir gülümseme. Gülümseme mi? Çehresindeki derin acıyı, büsbütün dışarıya vuran bir gerilim bu. Sanki dudakları, az sonra, bir ustura yarası gibi açılıverecek, 'dehşetengiz' bir kanama başlayacak.

– ...müstakbel zevcime, siz dünkü çocuk, ne hakla hakaret edersiniz? Bu ne cür'ettir, ne küstahlıktır? O, şu anda, mukaddes bir mücadele içindedir, vatan uğrunda sarf-ı hamiyet ediyor; halbuki siz, matbaacı Bohor'un çıraklığından artakalan vaktinizi, bir hürriyet mücahidini tezlil için istimal ediyorsunuz. Beni de tezlil ettiğinizin acaba farkında mısınız?

Dut silkilmesini andırır bir patırtı, bir uçtan bir uca, bahçeyi sarıverdi: iri, dolgun, şaşılacak derecede ılık yağmur damlaları, patır kütür serpiliyor. Bir dakika sürdü mü? Hepsi o kadar. Gök gürültüleri, dargın dargın, Yalılara doğru uzaklaşıyor bile. Geride sadece o yanmış kükürt, bir de nemli toprak kokusu.

Neveser sözlerini akıl almaz bir yere bağladı:

– İnfialinizi müsamahayla karşılamak fevkalade müşkil olmakla beraber, belki mümkindir; lakin anlayabilmek, hele tasvip edebilmek, imkân harici! Ben, ablanız sayılırım, müsamahaya gayret edeceğim: geçirdiğiniz bu feci ânı, bir cinnet-i muvakkata ânı telakki eyleyelim, olur mu? Haydi elimi öpüp, bana tarziye veriniz; bir daha da, çok rica ederim, semtime uğramayınız!..

Münif nasıl davranacaktı, ne cevap verecekti? Hiçbir zaman öğrenilemeyecek: Neveser sözünü bitirmişti ki, nasıl kaybolduysa

öyle ansızın, Ahmet meydana çıkıyor: üstü başı enikonu ıslak, fesinde yağmur damlaları, yüzünde 'müteheyyiç' bir gülümseme. Damdan düşercesine, diyor ki:

– ...amma iş yahu! Yüksekkahve'deydim, millet sırsıklam oldu; bizim buraya geldim ki şöyle bir yalamış geçmiş!

Sonra, ikisinin yüzüne ayrı ayrı bakıp, çıngıraklı bir sesle müjdeledi:

– ...haberiniz olmadı mı? Manastır'da, Telgrafhaneden çıkarken, Şemsi Paşa'yı vurmuşlar. Hani şu Metroviça Fırkası Kumandanı...

Neveser, ikisini 'suikastın' sonuçlarını tartışmaya bırakıp, içeriye kaçıyor. Yağmur karanlığı, haremin merdivenlerini eflatun gölgelerle doldurmuş, tenini ürperten incecik bir nem, yanlış bir sonbahar hüznü. Asıl hüzün (hüzün mü? Yüreğini mengene gibi sıkıştıran dayanılmaz bir keder), onun içindedir: yeterinden fazla sabrettiği, yeterinden az söylediği için! Belki bu yüzden, dudaklarını ısırıp duruyor, salıverse, hüngür hüngür ağlayacak. "Bu densiz oğlanı, hiç konuşturmamak icabederdi. Hele şuna, cürmüne bakmadan, ne laflar eder?" Odasına canını dar attı, yatağının üzerine kapandı. İçisıra, Münif'e söylenmeyi, harıl harıl sürdürüyor. Onu nasıl azarlıyor, şiddetli ithamlarla nasıl bunaltıyor, görmeli. Bunları defterine geçirse mi? Niye geçirmeyecekmiş? Çardağın altında yaşadığı 'sahne', hayatının bir parçasını oluşturmuyor mu? Kalktı. Gözyaşlarını kuruladı. Masasının başına oturdu. Defterin kilidini açtı, önüne çekti. Yazdığını göremeyeceği bir karanlık, çevresini kaplayıncaya kadar, yazabildiğini yazdı.

O akşam, 'Alaman' Ziya Bey'in sofrasında, ne konuşulur? Kuşkusuz, 'Şemsi Paşa'nın katli' yorumlanıyor. Bir kere, Ahmet'in duyup getirdiği haber noksanmış, Ziya Bey 'teferrüatını' öğrenmiş olarak gelecektir: demiryolu telgrafı aracılığıyla, Manastır'dan hayli 'malumat' sızdırmışlar. Evet, 'suikastın' 'Kumandan Paşa'nın telgrafhaneden çıktığı esnada vukubulduğu' doğru: orada ne arıyormuş denilirse, cevabı ilginç: sabahtan beri, 'makine başında' Yıldız'la muhabere etmekte imiş! Ziya Bey, su bardağına uzanırken, boğukça sesiyle diyor ki:

– ...efendim, Makedonya ahvaline dair arz-ı malumat ediyor. Alaturka sekiz sularında, hareketi mukarrer. Fayton tam saatinde telgrafhaneye yanaşmış; mumaileyh görünür görünmez, kalabalığın arasından üç el ateş ediliyor, o dakika...

Bardağını dudaklarına götürdü, iki yudum içti; 'kim ateş etmiş' diye sormuşlar gibi, kaşlarını çatarak:

– ...iddia hakikatsa, dedi, ...ateş eden, Cemiyet'in fedailerinden Mülâzim Atıf Bey'dir, gencecik bir zabit...

(... birkaç hafta sonra, Neveser, Metroviça 'Fırkası' Komutanı Şemsi Paşa'nın nasıl öldürüldüğünü, 'bizzat' Mülâzim Atıf Bey'in ağzından dinlemeyecek midir? Düğün gecesi. Tuzlu, yapışkan bir sıcak, macun gibi Selânik'in üzerine sıvanmış. Halıcızade Yalısı, ışıkla yıkanıyor. Hürriyet'in ilanıyla patlak veren kardeşlik havası, düğün evini de sarmış. Hem de ne sarış! Haremde, Selamlıkta, Türk, Yahudi, Rum ve Bulgar, sayısız konuk kaynaşmaktadır. Ön ve arka bahçede kurulu, bilinmez kaç masa. Splendite Palace'ın Macar Çigan Orkestrası. Havai fişeklerin dalgalı aydınlığında, su gibi akan kemanlar. Ne de çok 'şeref misafiri' çağrıldı: başta tombul ve mahcup yüzü, *dik bıyıklarıyla 'kahraman-ı hürriyet'* Binbaşı Enver Bey; sonra Talât, Cavit ve Hacı Adil Beyler, Davavekili Karasu Efendi; nihayet sarı kaytan bıyıkları, ağzının iki bitiminden hafifçe sarkan, o genç Mülâzim, Mülâzim Atıf Bey. Gecenin bir saati, kalabalığın biraz aralandığı gelin odasında, Ziya Bey'le Neveser'e anlatıyor:

– ...meğer o gece, fırkasından eliyle seçtiği zabitler kumandasındaki üç tabur askerle ve hususi bir trenle, Şemsi Paşa Manastır'a gelmiş. Sabahleyin, hiçbir şeyden malumatım yok. Gün 24 Haziran, Salı. Saat üçte, Mülâzim Mehmet Ali Efendi, Paşanın muvasalatını haber verdi: cebel toplarıyla, Resne ve cıvar Müslüman köyleri üzerine yürümek niyetinde olduğunu, Cemiyet'in paşayı vurmak için fedai bulamadığını söyledi. Para mukabilinde bu işi yapabilecek başıbozuk fedai aramak zoruna düşmüşler...

Neveser, beyaz gelinlik tüllerinin altında, sahiden var mı; yoksa insanın aklına işitilmemiş mutluluklar getiren, zarif ve na-

hif bir çağrışım mı? Solgun yüzünde gamzeleri, sağ gözü hafif şehlâ, anlatılanları dinliyor. Haremde el çırpıp şarkı söylüyorlar, Ohrili Naciye'nin çengi kolu ortalığı kırıp geçiriyor olmalı. Camlarda çarkıfeleklerin arkası kesilmeyen 'rengârenk' dönüşü: acı mor, cart sarı, çığlık yeşili, vs...

– ...kat'i kararı derhal verip, Mehmet Ali'ye söyledim. Hiçbir hazırlıksız, kimseye bir şey yazmayarak, hatta kuşluk yemeğini bile yukarda yemeksizin Drahor boyuna indim, bir aşçı dükkânına girip karnımı doyurdum. Bilâhare, Cemiyet azasından bir arkadaşa kahvenin birinde tesadüfle, iki revolver istedim. Acele bir nagant buldu...

Abdi Bey, sözün tam burasında gelip, Neveser'i götürmüştür: 'Hürriyet Kahramanı' Enver Bey ve 'diğer Cemiyet rüesası' ile tanıştıracak, aynalı salonda bekliyorlarmış! Terden pırıldıyan ablak yüzlerin, sarhoş sarhoş sırıttığı, koridorlardan geçiyorlar. Açık bir kapıdan, gök mavisi tuvaletiyle beliren Rosa Mizrahi, elindeki şampanya bardağını kaldırıp, Neveser'e çapkınca göz kırpıyor. Acaba Neveser'e mi?)

Şemsi Paşa'nın öldürülmesi, olayların akışını öylesine hızlandırmıştı ki, Neveser, Münif'le aralarında geçen üzücü konuşmaya, bir daha dönemedi. İşlerin sarpa sarabileceği kaygısına düşen 'Köse' İsmail Bey acele ediyor, düğün hazırlıkları bir an önce bitirilmeli diye tutturmuş! Uymayıp da ne yapacaksın? Tam üç gün üstüste, konak yavrusunun hareminde, gündelikçi Rum terzi Katina ve kalfası, kesti, biçti, dikti: Neveser'in, her dakika ellerinin altında olması, zorunlu: ya ölçüsünü alıyorlar, ya prova yapıyorlar. Schwester Magda, iri lahana kalçaları, tir tir titreyen paluze gerdanıyla, fil gibi ortalarda dolaşıyor: yarım Türkçesiyle, her şeye burnunu sokmasa olmaz: o etek darmış, şu bluzun yakası pot duruyor, bu geceliğin kenarlarını iyi bastıramamışlar. Atıp tutan o, terzi Katina'nın yanında eksiklenen Seher Hanım, ellerini oğuştura oğuştura özürler diliyor: acaba ne dese de, 'kızın' gönlünü alsa?

Yorgun argın düştükleri her akşam sofrasında, Ziya Bey'in ya da Ahmet'in taşıdığı, önemli bir haber: Dersaadet korkuya ka-

pılmış, Şemsi Paşa'nın yerine, 'alelacele' Müşir Osman Paşa'yı gönderiyor. Nasıl göndermesin ki? İzmir'den kargaşalığı bastırmak amacıyla getirilen avcı taburları, Selânik rıhtımında, 'Padişahım çok yaşa' diye bağıracağına, 'yaşasın hürriyet' diye bağırıp, gösteri yapmışlar: kimin işi olacak, 'zabitlerin'. Frizovik'te, yüzlerce Arnavut, Kanun-u Esasi uygulanıncaya kadar mücadele edeceklerine and içiyor. Arnavut 'besa'sı bu! Manastır ve çevresinde dağa çıkmış subayların silahlı eylemi, yayılarak sürmektedir: her gün bir köyde, bir kasaba meydanında ahaliye söylev; arkasından, Saray'a ve Bâbıâli'ye telgraflar. Bu arada, bir alay müftüsü öldürüldü. Sadık Paşa da! Sidon vapuruna biniyormuş, Dersaadet'e gidecek, vuruyorlar: güvertenin ziftli tahtalarında, gelincik kırmızısı taze kan fıkır fıkır; paşanın fesi, küpeşteye kadar yuvarlanmış; havada, sinsi bir barut kokusu.

Ahmet ablasına küs, bir tuhaf küslük onunkisi: konuşmasına konuşuyor, ufak tefek alışverişine filan koşturuyor ya, bakışları kırgın, hareketlerinde bir isteksizlik! Belli ki Münif olup bitenleri anlatmış, Ahmet ondan yana, 'hal-ü-etvarıyla' bunu hissettirmektedir. Neveser, bir iki kere hatırlayıp, ona 'Apotiker' Petridis'in kızı Melissa'yla ilişkisinin 'mahiyetini' soracak oldu, soramadı, her seferinde araya beklenmedik engeller giriyor: ya annesi ve Schwester Magda'yla çarşılara 'taşınıyorlar'; ya 'dünürlerin' ziyarete geleceği tutuyor; ya da bakıyorsun, Hürriyet ilan olunuvermiş, her tarafta toplar atılmaktadır, şehrin üzerinde ürkmüş kargalar, çığlık çığlık!

Tesadüf, nikâhı 10 Temmuza düşünmüşlerdi; Seher Hanım'ın yetişilemez korkusuyla on gün ertelediler, ne kadar isabet olmuş! O gün, ayrıca, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 'kongrası yapılacak: o da yapılamıyor. Sabah sabah, telgraf telleri, Makedonya içlerinden Selânik'e inanılmaz haberler taşıdı çünkü: Binbaşı Enver Bey, Köprülü'de Hürriyet'i ilan eylemiş! Sabah, alaturka saat üçte, o, Köprülü Kaymakamı Münif Bey, Mevki ve Süvari Livası Komutanı Salih Paşa, Hükümet Konağının kapısına iniyorlar. Ahali toplanmış, aralarında subaylar. Söylevler veriliyor, toplar atılıyor, alkış kıyamet! Manastır, Köprülü'den geri ka-

lır mı? Oradaki daha görkemli bir tören, ne de olsa Ordu Karargâhıdır, bando mızıka, tören kıtası vs, tamam! Cemiyet'in Mabastır Şubesi adına, Binbaşı Vehbi Bey, 60 numaralı top arabasına çıkarak, 'beyannameyi kıraat ediyor': ortalık bir anda anababa günü, marşlar, top atışları, silah sesleri. Mızıkanın üflemeli çalgılarına güneş vurmuş, altın yeşili yansımaları nasıl da göz kamaştırıyor!

Demiryolu telgrafından olayı önce İstasyon haber aldı, 'derakap' Şirkete ulaştırıyorlar; Ziya Bey orada 'muttali oldu', yüreği pır pır etti: beklemediği bir şey mi, hayır ama olsun, hürriyetin ilanı bu, şaka mı? Zihninde bir 'istifham' kıvrılıyor: "Bu emr-i vakiye, Zat-ı Şâhâne'nin aks-ül-ameli acaba ne olacaktır?" Neveser, ne olduğunu, Halıcızade Yalısında işitiyor. O gün sabahtan gitmişti, birlikte yiyip içtiler, Mercimek Nine kayısı 'murabbası' yapmış, erimiş kehribar rengi, sanki cam, tadından yenmiyor! Limonluğa bakan arkadaki büyük odada, Küçük Valde'yle oturmuş, Abdi Bey'in Paris albümünü gözden geçiriyorlar: Eiffel Kulesi'nin önünde 'Panama' şapkalı fotoğrafı, gözleri dışarı uğramış, elinde baston. Pencereler açık, dışarıda Selânik uğulduyor. Tak tak, kümesin kapısını onaran Kâmil Efendi'nin, çekiç sesleri. O ara, Rosa Mizrahi bir koşu geldi, 'muazzam' topuzundaki taraklardan çevresine ışık saçarak, 'Padişah'ın Kanun-u Esasi'yi mer'iyete koyduğunu' müjdeledi. Bayram ettiler.

Yalnız o gece geç vakit, odalarına yatmaya çıkarken, merdivenlerde Ahmet, kötümser bir ciddilikle ablasına diyor ki:

– ...seninkisi bir suizan, tehlikeli ve vahim: bir 'kahraman-ı hürriyet' ile evlendiğini vehmediyorsun; halbuki vardığın, ahlak düşkünü bir Bebe Ruhi'dir...

Münif mi? Düğünden önce de, sonra da, bir daha Neveser'in 'semtine uğramadı' ki!..

"Mukaddes vatandaşlar, muazzez kardeşler!

...'Lâtectemeiu ümmeti âleddalâle' hadis-i şerifi, rehber-i kavimizdir. Adalet, müsavat, hürriyet, uhuvvet, meslek-i esasimizdir. Cenab-ı Hakka hamd-ü-sena-yı lâtuhsî olsun ki insan gibi yaşamak; Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile âmil olmak zamanını idrâk eyledik. Artık cennetmekân Kanûnî Sultan Süleyman zamanından beri, Padişah ile millet arasına çekilen kafesi kıracağız. Padişahımızın etrafını alan, hain, rezil, bedtıynet, sefil, denî herifler kahrolsun! Sahih-ül-nesepten neşet etmiş, pâk süt ile büyümüş, mekârim-i ahlâk ve mehâsin-i sıfât ile teselli eylemiş zevatı isteriz. Aç ve bî-ilâç olarak, San'a zındanlarında, Diyar-ı Bekir, Erzurum, Akkâ kal'alarında, Fîzan'da, sefil ve sergerdân olan ahrâr-ı ümmedin, saadet, hürriyet ve ikbâlini dileriz. Vatanımızı bârigirân-ı itisâftan kurtaracak, yetimlerimizin gözyaşlarını dindirecek ve kimsenin hakkını kimseye kaptırmayacak, bizi insan gibi yaşatacak usul-ü meşrua-yı meşverettir ki, istediklerimizin cümlesini temîn eyleyen Kanun-u Esasi'dir.

Ey vatandaşlar!

Ya Kanun-u Esâsi, ya ölüm

Bir vatanın menabi-i umumiyesinden müstefit olup, bir havayı teneffüs eden ve Osmanlı bayrağı altında ittihat eyleyen ecnas-ı muhtelife, bilâ tefrik-i cins-ü-mezhep birbirinin ruhu, nûr-u hadeka-i iftiharıdır. Birbirinin malını, canını, ırzını, aynı şiddet ve asabiyetle müdafaa ve muhafaza ederek bugünden itibaren hırzı can bilir.

Evlerini, çoluk çocuklarını, rahat ve refahını bırakarak, vatan uğruna mahrumiyet-i mutlakaya katlanmak suretiyle, dağlara çıkan arkadaşlarımız var olsun!

Ey Ohri kahramanları! Ey Resne aslanları! Ey Manastır yiğitleri!

Dünyada misline tesadüf edilmeyen bir asâlet ve necâbetle, vazife-i milliyenizi ifâ ettiniz. Sizi bağrımıza basar, zevâl-i nâpezir teşekkürlerimizin kabûlünü reca eyleriz. Cenâb-ı Hâk sizi dârında mes'ut buyursun! Siz bütün millet-i Osmaniye ve ümmet-i merhumeyi sevindirdiniz, Cenâb-ı Hâk sizi de bahtiyar eylesin!

Yaşasın Manastır kahramanları; Yaşasın Ohri fedaileri! Yaşasın İzmir Fırkası aslanları! Yaşasın vatan! Yaşasın millet!"

Manastır Mekteb-i Harbiyesi
Müdürü Binbaşı Vehbi

(10 Temmuz 1324/1908 Perşembe günü, Manastır'da, 'hürriyet'i ilan eden 'nutuk'tan.)

Rosa Mizrahi'nin 'hayır' işlediği nerede görülmüş!

Matmazel Rozet'i, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'na 'kâtibe' alsınlar diye, başlarının etini yemişti ya, işin içinde meğerse iş varmış. Leon Mizrahi olsun, Halıcızade Abdi Bey olsun, ricayı fazlaca 'asri' bulduklarından, bir zaman durakladılarsa da; Rosa'nın sürekli ısrarına direnemeyip, sonunda boyun eğdiler: Barzilayların yoksul kanadından, 'evde kalmış' drahomasız bir kızla, gözlerine 'perde inmekte' olan 'biçare' valdesine yardım gerekmez mi? "İnsaniyet dünyadan kalkmadı, **mon chér**!"

Matmazel Rozet, çalışmaya başlar başlamaz, dürüstlüğü ve ciddiliğiyle, Leon Mizrahi'nin gözüne girdi; 'hatırnazlığıyla' kendisini herkese sevdirdi. Allah için söylemeli: zamanında gelir, zamanında gider; masasından çiçek demetleri eksik olmaz, derli toplu bir kızcağız. "Herhangi bir laübaliliği görülmemiştir." Abdi Bey, Rosa'nın hınzırlığını neden sonra bulup çıkarıyor: 'maksad-ı aslisi', korkusuzca buluşabilecekleri bir 'melce' sağlamak! Öyle ya, Matmazel Rozet ve 'biçare' annesi, minnetlerini, onları evlerinde buluşturmakla, ödemeyecekler midir?

Yukarı Şehir'in eteklerinde, 'sakız biçimi' bir ev bu, Türk mahallelerine iki adımlık yer: altlı üstlü iki kapı; birkaç ayak merdiven, üst kapıdan girince, yüksek tavanlı salon, karşısında yatak odası: pancurların aralığından, arkadaki avlunun güneşi iliklerine kadar emmiş malta taşları görünür: çatlak, sıtma sarısı! Bitişik bahçeden, öksürüklü bir tulumba sesi işitiliyor: suyu kaçmış da, getirmeye mi çalışıyorlar? Abdi Bey'in burnunda, çocukluğunun Yahudi evlerinden yanık bir zeytinyağı kokusu kalmış, burası öyle kokmuyor. Eşyaları eski püskü, çoğu eprimiş, ama 'şahane' şeylermiş belli. Tertibi düzeni yerinde, her tarafı tertemiz bir ev, mumla arasan zırnık toz bulamazsın! Yatak odasındaki, yüksek pirinç karyolanın iri topuzları, sarı sarı

parlar; örtülerinde, mis gibi lavanta çiçeği; bir de somya gıcırdamasa!

Leon Mizrahi'nin yolculuktan başalamadığını, bütün Selânik bilmez mi? Kumpanya'nın 'müfettiş-i umumisi' sıfatını taşıyor, şube şube gezecek, işi bu: bakarsın çıkmış, Dersaadet, İzmir, Mersin, Beyrut, derken, haftalarca kayıp; hele 'ahvâl-i fevkalade vukuunda' dönmek bilmez. 31 Mart 'irticaı' patlak verdiği zaman, öyle olmadı mı? Dersaadet'e bir gitti, o gidiş! O vakit Rosa, ne yapıp yapıp, buluşmaları ayarlıyor. Evin 'hâkim-i mutlakı' o, annesi var mı yok mu belirsiz, işi gücü yesin içsin, bezik oynasın; babası Parkinson illetine tutsak, koltuğundan kımıldayamaz; hizmetçiler, Rosa'nın 'bendeleri', en çok da Riri: elinde 'hanum'unun verdiği kâğıt, hop, Matmazel Rozet'e koşuyor; fıs fıs konuşuyorlar, arada kikirdeyerek! Abdi Bey yazıhanesine geliyor ki, ne görsün, sumenin üzerinde Rosa'nın pusulası, buluşacakları saati yazmış, imza rujlu dudaklarının yağlı izi. O dakika erkekliğine özsuyu yürür, avuçlarında 'gayr-ı tabii bir hareket', buharlı bir ter. Bağlasalar durabilir mi?

Matmazel Rozet'in annesi, gün görmüş kadın: salona buyur edip, onlara ikramda bulunmadı mı, açıkça tedirgin oluyor. El yordamıyla, yarı görür yarı görmez, kahveler pişirir; dal dal gül işlemeli tepsi örtülerinde, billur kâselere koyup, şekerlenmiş turunç reçeli çıkarır. Rozet'çik elceğiziyle yaparmış, ne hünerli kız! İsteseler istemeseler, bir cıgara içimi söyleşiliyor: tabii Fransızca: havadan sudan, kızının özverili bağlılığından, kocası 'Müsü' Barzilay sağ iken ("Toprağı bol olsun!") Alliance Kulübünde eşe dosta verdikleri ziyafetlerden! Hiç şaşmaz, nedense siyahlar giyer hep, kır saçları sımsıkı topuz, davranışlarında daha şimdiden görmezlerin kaygılı 'tereddüdü'. Yalnız başına evde ne mi yapıyormuş? Allah'a inandın mı, yalnızlık ne demek? Lafı mı olur? Aşağıdaki odada Mezmur okuyarak vakit geçiriyor; orada ufak tefek ev işleri, üstesinden gelebildiği kadar, yemek bulaşık. Mahalleden yoklayanı olursa, ne mutlu: artık dünyalar onun!

Rosa Mizrahi bu, acımasız bencil, kadın gitsin diye gözünün içine bakıyor, arada laf sokuşturmalar filan:

– ...aşağıda işiniz vardıysa, bizim yüzümüzden bırakmasaydınız!

O kalkıp merdivene yöneldi mi, yerinden koptuğu gibi, taraklarını ışıldata ışıldata, doğru Abdi Bey'in kucağına. Hayvansal bir oburlukla, dakikalarca öpüşürler. Tam erkekliğinin üzerine oturmuştur, şöyle eteklerini kaldırıp, ata binercesine: ayağında don olmadığından, altının ıslaklığı bacaklarına sıvaşmış, kalçalarını hafif hafif çalkalıyor.

Neresi, Abdi Bey'in neresine değse, işte orasında, ta içine işleyen, kaşla göz arasında aleve dönüşüp, damarlarında 'cevelân'a başlayan 'meçhul' bir ateş! Soluklanmak için dudaklarını dişlerinden kurtardığı an, ağzına, birbiri ardınca göğüsleri doluşuyor: iri, karadut uçlarından, sıcak, dumanlı sıvılar salıveren memeler bunlar! Abdi Bey, Chypre 'esansıyla' karışık esmer ten, tuzlu ter kokusuyla, zaman içinde kayıp gitmemiş mi? Sanki Matmazel Rozet'in 'sakız biçimi' evinde değiller, o henüz Garaud Koleji'nde okuyor; mevsim yaz. Barzilayların 'hususi' deniz banyosunda kaçamak sevişiyorlar. Ne kaygısız günlerdi onlar! Ne kadar heyecanlı!

Sonra, yatak faslı. Loş, yarı karanlık bir oda, yatak örtülerinden mi sızıyor ne, havada lavanta çiçeği; duvarlar, pancur aralıklarından sıçramış kırılma ve yansımalarla, yol yol ışık; komşunun bahçesinden, öksürüklü tulumbanın sesi. Pirinç karyolanın iri topuzlarında, ikisinin hayalleri, cilalı sarı üstüne siyah, eğrilip bükülüyorlar. Sevişmeleri hızlı ve yoğun, ama duygusu kıt, şefkatın 'katresi' bulunmaz; ne karşılıklı ve sürekli özdeşleşmeler, ne içli ve içten özveriler; içi dışı şehvet! Daha fazla haz duyabilmek için, birbirlerini kullanıyorlar; Rosa, Abdi Bey'in; Abdi Bey, Rosa'nın 'zevk âleti'. Aralarındaki ilişki, yıllarca önce nasıl başladıysa, öyle gidiyor.

Rosa'nın saplantısı, cinsel çeşitleme! Kafası yalnız buna mı çalışır, hayret! İmgelemi kural tanımıyor, sınır da! Neler icad eder: ne değişik sevişme yolları, ne akla sığmaz doyum biçimleri! Tırnağından kulak memesine, koltukaltlarından apış arasına, vücudunun her köşesinin hakkını arayıp, veriyor. Ama vazgeçeme-

diği, dönüp dolaşıp inatla istediği, yazları deniz banyosunda, kışları Halıcızade Yalısının limonluğunda, tekrarlamaktan usanmadıkları: ilkin çırılçıplak soyunacaklar, sonra iki kalçası, kuyruk sokumu ayrımından iki elle avuçlanıp, ağır ağır erkekliğin üzerine oturtulacak! 'Dühul vâki olduktan' sonra, elleri baldırılarını seve seve ön tarafa kaydırıp, apış arasını okşamak gerekiyor: yavaş yavaş, ısrarla! Aklını başından alır bu, artık ne çığlık atmalar, ne inlemeler, ne solumalar! Bazen iki elden birinin göğüslerini yuğurması, öbürünün 'bızırıyla' oynamasını ister; cinselliği öyle bereketli ki, birine ulaşır ulaşmaz, öbürüne başlayıp, sırtısıra, bilinmez kaç kere 'inzal' oluyor. Akıllara ziyan bir şey!

Yorgun argın, terli vücutlarından gizli bir duman tüte tüte, sonra gelsin yatak 'muhabbetleri'. Günlük yaşantılarında, maske gibi taşıdıkları 'resmi kibarlığın' eriyip aktığı, senli benli, açık saçık söyleşiler bunlar. Her şey adlı adınca anılıyor. Ayıp mayıp yok.

Roza Mizrahi, abanoz siyahı saçlarını yastıklara yaymış, kemikli uzun parmaklarıyla uzanır, Abdi Bey'in biftek kırmızısı dudaklarından cıgarasını çalar; düğüm düğüm duman üreterek, bilinmez kaçıncı defa Paris 'çılgınlıklarını' dinlemek ister. 'Tahrik' mi oluyor acaba? Romancı Madam Colette, o 'erkek kıyafetinde' yaşayan Markiz'e nasıl kaçmış? Liane de Peguy, gerçekten 'vasfedildiği' kadar güzel mi? Pigalle'deki 'erkek kerhaneleri'ne gitmiş mi hiç? Bazen gevezeliği tutuyor, yalının hamamında Riri'yle geliştirdikleri yeni sevişme biçimlerini 'tasvir' ediyor. Ama nasıl, hep öyle katı katı gülüp, havagazı mavilerinde zakkum pembeleri çakıp sönen zehirli gözlerini, 'esrarengiz' kirpikleriyle gölgeleyerek:

– ...bu kız ruhen fahişe, **mon chér**, sizi temin ederim ki, böyle: serçe parmağınızla temas etseniz, vücudu şehevi rāşeler geçiriyor. Başka erkek olsa, evinin içindeki böyle bir aşifteyi rahat bırakır mı? Asla! Lakin, **Le Grand Sot**, Riri'nin mevcudiyetinden bi-haber, evet...

Ne şu, ne bu, Rosa Mizrahi'nin yatak söyleşilerinde asıl çekiştirmekten hoşlandığı, kocası Leon Mizrahi ile Abdi Bey'in karı-

sı Neveser. Dudağını bükerek, kocasına 'istihfafla' **Le Grand Sot**/Koca Aptal diyor, Neveser'e ise, **La Petite Sotte**/Küçük Budala! Abdi Bey, metresinin saldırgan zekâsına hayran, yargıları ister acımasız, isterse haksız olsun, gönülden katılır: Yalan mı canım, 'melul' bakışları, 'mahzun' bıyıklarıyla, Leon basbayağı bön bir erkek; Neveser ise, dünyadan habersiz, daha doğrusu dünyayı şiirlerden ve romanlardan, ya da şiirlerle romanlardaki sevdalardan ibaret zanneden 'safdil' bir kızcağız. Beraber bulundukları anlarda, ona, 'küçük hemşire muamelesi' etseler de, sevişme sonralarında söylemedikleri kalmıyor: Abdi Bey, cinsel çeşitlemelerden ilk defa söz açınca, nasıl iki gözü iki çeşme ağlamaya koyulmuş; bir yıllık evli olduğu halde, nasıl kocasının belden aşağısını henüz çıplak görmemiş; nasıl geçenlerde gerçek aşkın ruhi bir 'imtizaç' gerektirdiğini kanıtlamak için, saatlerce nefes tüketmiş!

Abdi Bey, bir yandan giyiniyordu: kol düğmelerini takıversin diye, kollarını Rosa'ya uzattı; altından, Latin harfleriyle H ve A 'inisyalleri' kazıtılmış, son derece gösterişli düğmeler; Paris'te iken, Rue de Rivoli'deki bir kuyumcudan, Gülistan Satvet'le almışlardı. Tek başına takmasını beceremiyor, ya yere düşürür, ya iliği yırtar; sabahları da karısından rica etmiyor mu?

Güldü:

– ...ruhi imtizaç mı? dedi. İlahi Neveser, hâlâ çocuk! Keyfiyet münhasıran ruha taalluk etseydi, ikimizin bu yatakta işi ne?

Yeleğini giyerken, cep saatine göz atıp telaşlanıyor:

– ...eyvah, saat on olmuş, acele etmeliyim: Yonyo'da Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey'le buluşacaktık, fevkalade mühim bir **rendez - vous**!

Rosa, uzandığı yastık ve çarşaf dağınıklığı ortasında, esmer ve çıplak, geriniyor. Yüzünde aşk sonrasının pembeliği, gözlerinde daha uysal, harıltısı daha az bir mavi:

– Hâlâ o mesele mi? diye sordu.

Abdi Bey, bir şeye mi içerledi, ansızın ciddileşerek sesini yükseltiyor:

– ...hâlâ o mesele! Amele makûlesinin haddini bildirip, ta-

leplerini hadd-i makûle irca edemezsek, bu gemi yürümez, **Impossible, ma chére**! Harici gaileler, Cemiyet'in başını kâfi derecede ağrıtmaktadır, bir de dahilen böyle...

– Kanun çıkarılacak demiştin hani? Tatil-i eşgal memnuiyeti va'zeden...

– ...Meclis-i Meb'usan'a tevdi olundu, tezekkür edilecek, lakin amele bu, Meşrutiyet'i hazmedebilir mi, bu kere kanuna karşı nümayiş yapacaklarmış...

Köhne ceviz gardrobun, dalga dalga kararmış 'endam' aynasında 'kemal-i dikkatle' saçlarını tarıyor: iyice yatırıp, başına yapıştıra yapıştıra. Ceketini giydi. Tekgözlüğünü taktı. Aynanın içi şafak alacası, vapur dumanı bir loşluk, içisıra pancur aralıklarından ışık sızıntıları. Rosa, az önce kolları arasında şehvetten çatırdattığı, etten kemikten bir gerçek mi, yoksa bir yanılsama mı, belirsiz. Işığa girdikçe halka halka somutlaşan cıgara dumanları. Abdi Bey, takıldı bir kere, yeniden önceki konuya dönecektir:

– ...ruhi imtizaçmış! Ehemmiyet atfettiği husus madem ki buydu, bir mülakatta izdivaca nasıl tevessül etti? Cây-ı sualdir.

Gerçek şu ki Neveser kocasının iç yaşantısına elle tutulabilir yeni bir şey katmamıştı. Cinsel yaklaşımının onu ürküttüğünü görür görmez, Abdi Bey karısını gönül defterinden sildi. Sadece yalının 'süsü' diye alıyor, oğlunun annesi, **présentable** bir zevce! Ha bak, bu 'mevzuda' Neveser'in 'kâbına' kimse varamaz: gösterişsiz inceliği, duyarlı ilgisi, 'kameri' güzelliği herkesi fethetti. Cemiyet'in ileri gelenlerinden kime tanıştırdıysa, ona hayran: Cavit Bey yere göğe koyamaz, şaka maka 'prenses muamelesi' eder. Davavekili Karasu, 'mütebessim vekarını' övüyor, en çapraşık sorunları bir çırpıda kavrayan 'çalâk' zekâsını, insanı hoşnut eden küçük dikkatlerini. O kadar ki, bir davet gecesi, gökte cam yeşili bir hilal ince bir kaş gibi çizilmiş, Talât Bey arabasına biniyor, yarı şaka yarı ciddi demiştir ki:

– ...Abdi Bey, talihli adamsındır vesselâm: zevcen eşi menendi az bulunur bir kızcağız; artık ona lâyık olmaya gayret, sana terettüp eder. Göreyim seni, Cavit Bey'i mahcup etmeyesin!

Yalnız onlar mı hem? Rosa Mizrahi, istediği kadar 'La petite

sotte/Küçük budala' diyerek alay etsin. Neveser daha ilk günden taç olup, Halıcızadeler'in başına kondu. Yalıda bir dediğini iki etmiyorlar: en başta Küçük Valde ile Mercimek Nine! Hele halayıklar, yoluna kurban! O yüzü hiç gülmez, 'uhrevi iç meşguliyetleriyle' sürekli dalgın Büyük Valde bile, 'gelinin elinden' kahve içmeye bayılıyor: Neveser daha kapının eşiğinde görününce, eflatun dudaklarında duru bir ermiş gülümsemesi ve büsbütün dua boyutları kazanan sözcükler:

– ...berhudar ol kızım, berhudar ol evladım!

Ya 'Köse' İsmail Bey'in, 'burnundan kıl aldırmayan o aksi ihtiyarın', Neveser'e düşkünlüğü? Toz kondurmuyor. Başında takkesi, içinde kaybolduğu gecelik entarisiyle, deniz üstü odada köşesine kuruldu mu; 'beyzi', gözlüklerinin üzerinden ters ters bakıp, halayıkları azarlayarak, Neveser'i istiyor. İlle gelip ona 'cerideleri' okumalıymış: Selânik'te yayımlananları, Dersaadet'ten gelenleri, hatta Die Welt'i.

– ...a be kızım, üürenelim Alaman keferesi ne süler aavâlimize, ha, oncaaza da bir göz atmasak ulmaz!

Neveser, iki yanağında iki 'gamzesi', 'munis' gülümser:

– Siz nasıl arzu ederseniz, beybacığım...

Ya da, sağ gözü hafif şehlâ:

– ...başüstüne, efendim!

Onu nasıl benimsemiş olmalı ki; bir akşam, gazeteleri okumuş bitirmişler, Neveser 'kızlara' seslenip 'beybasının' gece sütünü getirmelerini söyleyecek; Halıcızade 'Köse' İsmail Bey ömründe yapmadığı bir şeyi yapıyor: eliyle omzunu kavradıktan sonra, gelinine eğilip, bir suçortağı fısıltısıyla diyor ki:

– ...süleyesin beybana kızım, Abdi aylazının muamelesi nedir? Var mıdır sana erhangi bir kusuru? Süleyesin ki kırayım bacağını!..

Doğan'ın doğumundan bir hafta sonra mı ne, ya loğusa yatağının başucunda, çipil gözleri yaşlı, çenesi titreye titreye söyledikleri:

– ...Cenab-ı Ak büledir çoçuyum, ne kaa az dilersen, o kaa çok bağışlar. Olsun derdim bi toruncaazım kız mız kabulüm; ik-

metinden sual olmaz, bak, uulan mürüvveti gösterdi. Ayırlısıynan, bir de Kâbe'ye gitmeyi nasip ederse, üüüüüü, dokunmayasın keyfime!

Neveser'in 'hatıra defteri'nde, evliliğinin o ilk yılına değgin bölümler, belki saf, hayli çocukça, fakat sahici bir mutluluğun izlenimleriyle doludur. Yıllar geçtikten sonra da, o günleri, (Hürriyet'in ilanını müteakip Selânik!), 'ebediyyen' yitirilmiş bir 'devr-i saadet' olarak hatırlayacak! Neden acaba? Halıcızadeler'in debdebeli yalısında, baba evindekine oranla, çok daha elüstü gülüstü tutuluyor, çok daha şımartılıyor, ondan mı? Neden olmasın? Burası daha 'alaturka', daha oturmuş bir 'Osmanlı' ailesi; Neveser'in alışkanlıklarına ters gelebilecek, türlü göreneği geleneği var ama, nedense koymuyor ona. Sözgelişi, 'kaç-göçe' daha çok 'riayet' ediyorlar: karı kısmı öyle vırt zırt Selamlık tarafına geçemez, erkeklerin Hareme geçmeleri bin türlü şarta bağlanmış! Yaşama tutumları da, kapalı: 'ecnebi misafiri' hoşgörmezler, sokak gezmesi sevilmez: neymiş o, 'oğul uşak, it yavşak' sokaklara dökülüp, geceleri, elde fener, mahalle aralarında 'seyran sekmek?' Adam olan, evinin saltanatını sürer.

Doğrusu, sürüyorlardı. Neveser'i mutlu eden de, bu! Kendini büyümüş, büyüklerin dünyasına iyice karışmış hissediyor: İnanılmayacak bir bolluk, bir bakıma savurganlık içindeler. Yenilenin içilenin hesabı tutulmaz. Küçük Valde'nin 'boğazına' aşırı düşkünlüğünden midir, nedir, yalının mutfağı saray mutfağından farksız: Mercimek Nine, 'harikalar' yaratıyor, hamur işlerinde bir tane: açtığı cıgara kâğıdı inceliğindeki yufkalardan, öyle adı duyulmamış börekler yapıyor ki, şaşmamak elde değil! Ya tatlıları? Sarığburma, Dilberdudağı, Bülbülyuvası, vb! Neveser, Kurban Bayramı'nda, arka bahçede kesilen koçlardan pişirdiği 'gerdan tatlısı'nın, bir benzerini daha yediğini hatırlamıyor. Küçük Valde –tuzuna bakmak bahanesiyle– yemeklerin 'üstünden' atıştırmayı huy edinmiş: tülbendinin ucu, uçmasın diye dişlerinin arasında; sevimli sakarlığıyla yağ şişelerini devirip, sahanları ayağına giyerek, Mercimek Nine'nin başında, dört döner. Neveser'in 'boğazsızlığı', kadıncağıza dert oldu: hamileliği boyunca, elinde küçük

kayık tabaklarda, ya keşkül, ya tavukgöğsü, 'gelinin' ardında dolandı durdu:

– ...iki canlısın be çocucak, sen yemeyesin de kimler yesin?

Yalının iç yaşantısı da, eğlenceli: canları çektiği vakit, şehirde 'tenezzüh' için çift koşulu 'lüks' lando, 'deniz safası' için, Barzilayların banyosuna bağlı iki çifte kayık, 'emirlerine âmâde!' Haremin, kışın büyük salonuna, yazın bahçesine, Ohrili Naciye'nin çengi kolunu çağırırlar; 'kakûle'li kahveler içilir, vişne şerbetleri dağıtılır; çalgıcılar 'Rumeli Karşılaması'nı çalmaya durdu mu çıngıraklı kahkahalar, zillerin şamatası taa Deponun oradan işitilir.

Evlenmekle, Neveser'in eli genişliyor ki, bu da bambaşka bir keyif. İhtiyacı olmadığını, istediği kadar tekrarlasın, kocası ayrı, Büyük ve Küçük Valdeler ayrı, 'Köse' İsmail Bey ayrı, 'harçlık' bağladı. Genç kızlığında, aklından geçirip de alamadığı ne varsa, evliliğinin ikinci ayı dolmadan almış, dolabına yerleştirmiştir. Yeni evlilere, Haremin ikinci katındaki, denize bakan balkonlu odayı 'tahsis' ettiler. Yatak odası takımları, Sabribey Caddesindeki İtalyan Mobilyacı Pertini'den, halis ceviz, muhteşem şeyler. Geceleri, çardaklı karyolanın cibinliği, kar beyazı bir sis gibi iniyor. Sabahları, ya martı çığlıklarıyla uyanıyorlar; ya ığrıp çeviren balıkçıların, güp güp yankılanan tokmaklarıyla! Perdelerden içeriye, Selânik'in sakız parıltılı aydınlığı sızmaktadır. Tavanda, cıva mavisi yansımalar.

Bunlara, Hürriyet'in ilanıyla birlikte, Halıcızade Yalısının, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 'gayr-ı resmi hey'et-i merkeziyesi' haline gelmiş olmasını katmamalı mı? Yakıştırmayı, hafif çakır-keyif olduğu bir akşam, İsmail Canbulat yaptı, pek beğendiler. Her yemekte hatırlanıyor, her toplantının vazgeçilmez şakası. Düğün gecesinden beri, Neveser, 'ihtilalin' çekirdek kadrosundaki 'mühim şahsiyetleri', birer ikişer tanımadı mı? Kocası onlardan biri: 'Jöntürklüğü', taa Paris yıllarına uzanır. Tanin'de, Şûra-yı Ümmet'te 'makaleleri' yayımlanıyor. İlk 'intihabat'ta Selânik'ten 'meb'us' çıktı. Nice Cemiyet 'sırları' evlerinde konuşulur. Az şey mi bunlar? Henüz yirmisine basacak, 'hassas' bir genç kadını et-

kilemez mi? Neveser de, bireysel sorunlarını bir kenara bırakmış, ülkenin sorunlarıyla avunuyor. Mu?

...31 Mart 'irticaının', Dersaadet'i toza dumana boğduğu günlerdi. Canlarını güçbela Odesa'ya atmış Cavit ve Hüseyin Cahit Beyler, Peşte üzerinden Viyana treniyle Selânik'e geldi. Abdi Bey onları, –hiç olmazsa gazetesinde yazı yayımladığı Hüseyin Cahit Bey'i– yalıda misafir etmeyi düşünüyor ama, 'Köse' İsmail Bey'in adamı tutmadığı malum, öfkesinden çekindi. Kanuni Hafız Efendi, elini ondan çabuk tutmuş, orada kaldılar. Halıcızade Yalısında, galiba ikinci gün, onurlarına bir akşam yemeği verilmekle 'iktifa edildi'. Mercimek Nine'nin olanca hünerini sergilediği, 'mükellef' bir ziyafet oldu bu, (menüde: köfteli Eflak çorbası, çevirme kuzu, mayonezli levrek, Türkistan pilâvı, kalburabastı; ayrıca, Çerkes tavuğundan favaya kadar, 'envai' çeşit meze!) Cahit ve Cavit Beylerden başka, Cemiyet'in Selânik'teki ileri gelenleri, 'tesettüre' pek kulak asmayan bazı Vilayet 'erkânı', birkaç 'zabit', birkaç Yahudi tüccar, –bu arada Mizrahiler– katılmıştı. Geç vakitlere kadar, yenildi içildi, konuşuldu. Neveser de, bu vesileyle iniyor.

Hanidir böyle 'nezih' bir toplantıda bulunmamıştı. Loğusa yatağından kalkalı, kaç gün oldu ki? Doğum onu sarstı, inceldikçe inceliyor. Solgunluğu nasıl da yoğunlaştı, teni sanki süt mavisi saydam bir zar, gözleri dalgın, sofradaki hareketli kalabalığa değil, yalnızca onun görebildiği bir 'âlem-i meçhule' bakıyor. Ne iyi etmiş de Küçük Valde'nin sözünü dinleyip, elmacık kemiklerine birer fırt allık sürmüş, iyiden iyiye hasta sanacaklarmış onu. Yine de, 'endişeyi mucip derecede' süzülmüş olduğunu, söyleyenler çıktı. En başta, Rosa Mizrahi: abanoz siyahı 'abidevi' topuzunu, simitçi tablası gibi başında gezdirerek, herkese elini uzatıp parmak uçlarını öptürüyor. Elmas taraklarının ışıltısı yetişmemiş, elinde altın saplı bir de gözlük: gözleri gerçekten seçemiyor mu, yeni bir Paris modası mı?

– ...Abdi, bizi şeref misafirlerine prezante etmeyecek misiniz, **mon bey**, Cavit Bey'le âşinalığımız mevcutsa da...

Hüseyin Cahit Bey diye, otuz beş yaşlarında, yorgunca bakışlı, çokluk susan bir 'zat'la tanıştırılınca, Neveser çok şaşırmıştı:

Tanin'deki yazılarının 'mütecaviz' üslubundan, demek onu cerbezeli, epeyce yaşlı biri sanırmış. Cavit Bey'se, aksine, gözüne olduğundan daha ihtiyar görünüyor: neden acaba, yol yorgunluğundan mı, görmeyeli saçlarının 'ziyadece' dökülmüş olmasından mı? Hâlindeki 'perişanlığa' rağmen, iyimserliğinden hiçbir şey yitirmemiş: gözlerinin içi gülüyor. Bütün gece susmadı: ya 31 Mart günü Dersaadet'te yaşadıkları 'fecaatı' anlatıyor, ya olayda kimlerin parmağı olabileceğini tartışıyor:

– ...o sabah intişar eden muhalif gazetalara bir atf-ı nazar ettiniz mi? Serbestî'de, Mîzan'da, sarih imalar nazar-ı dikkati celbetmektedir: muhalefet keyfiyetten malumattardı: Serbestî'de Mevlânzade 'bizi bizden ziyade düşünen İngilizlerin tavsiyelerine dehaletimizi' taleb ediyor, Mîzan'da Murat Bey ise, 'ulemanın sükûtu' serlevhalı fevkalade manidar bir makale neşretmiş! Kanaat-ı acizanem, perdenin arkasında Ahrar'cıların, hatta Sabahaddin Bey'in bulunduğu merkezindedir. Hüseyin Hilmi Paşa hükûmetini, kâfi derece İngiliz taraftarı bulmuyorlardı...

Neveser kocasından, o gün 'âsiler'in Tanin'i yağma ettiklerini, öldürmek amacıyla köşe bucak İstanbul'da Hüseyin Cahit Bey'i aradıklarını öğrenmişti. Odur zannıyla, Lazkıye Meb'usu Mehmet Aslan Bey'in canına kıymışlar. Konuyu açacak oldu. Hüseyin Cahit Bey, yabancı bir sesle, isteksiz isteksiz anlatıyor:

– ...ben Madranlar'ın evinde gizlenmiştim. Bunlar, aslen Suriyelidir, Cadde-i Kebîr'de, Saint Antoine Kilisesi'nin önündeki apartmanda, ikamet ederler. Merhumla sabahtan beraberdik, itirazlarımıza ehemmiyet vermedi, İstanbul tarafına gitti. Çay vakti oldu, çay içiyoruz, kapı! La Turquie gazetesinde Gustave Séon, son aldığı havadisi bir kâğıda yazmış, sabahki vaadi üzerine bana gönderiyor. Matmazel Madran, telaş ve heyecanla kâğıdı kaptı, yüksek sesle okumaya başladı: 'Lazkıye Meb'usu Mehmet Aslan Bey, Ayasofya Meydanı'nda, Hüseyin Cahit Bey zannıyla katledilmiştir.'

Hüseyin Cahit Bey sustu. Neveser'in gözlerini arayarak, ekledi:

– ...Madam Madran portakal soyuyordu. Elindeki bıçak sof-

ranın üzerine düştü. Ortalık, buz gibi bir sükûn içinde, dilsiz kesildi...

Neveser, altını 'hassaten' çizerek eklediği ayrıntıdan, Hüseyin Cahit Bey'in edebiyatçı kişiliğini hatırlamaz mı? Genç kızlık odasında, soğuk kış güneşinin camlardan bir görünüp bir kaybolduğu, 'mağmum' öğle sonları, eski Servetifünun ciltlerinde bulup okuduğu yazılar. Bir an, edebiyat-ı cedide şair ve ediplerinin, o kadar merak ettiği 'hususiyetlerini' sormak aklından geçiyor: Fikret, Tanin'den niye ayrıldı? Söylenildiği kadar, geçimsiz midir? Halit Ziya Bey, nasıl yazıyor? Ahmet İhsan Bey'in eli çok sıkıdır diyorlar, doğru mu? O bilmeyecek de, kim bilecek?

Araya Abdi Bey'le, tanımadığı başka birileri girdi, Selânik'te Tanin'in bir 'hatıra nüshası' yayımlaması fikrini ortaya atarak, konuyu değiştirdiler. Niye olmasınmış efendim? "**C'est bien possible, même necessaire mon chér maitre!**"* İşte Sermuharrir Hüseyin Cahit, muharrir Babanzade İsmail Hakkı (o, Volos 'tarıkıyle' gelmiş) ve Halıcızade Abdi Beyler burada, Selânik'te matbaa kıtlığına kıran mı girmiş? Yarın olsun hayır olsun, kolları sıvar, 'irticaın' Tanin'i susturamadığını, susturamayacağını 'yâr-üağyara' gösterirler. Abdi Bey'in asidli, değdiği yeri cız diye yakan sesi, öbürlerini bastırıyor. Bakışları nasıl da kalaylanmış, göz çukurlarına sanki ayna kırığı doldurmuşlar. Allem etti, kallem etti, sonunda Selânik'te çıkarılacak tek nüsha Tanin'in örgütlenmesini üstlendi.

Sofra, Selamlığın aynalı salonunda kurulmuştu. Kristal boy aynaları, havagazı lambalarının 'hülyalı' aydınlığını, karşılıklı yansıtarak 'namütenahi' çoğaltıyor. Tavanlar silme nakış, az bulunur bir hünerle birbirine zincirlenmiş, kanarya sarısı ve menekşe moru, imgelem çiçekleri. Aynaların arasında, Hattat Filibeli Cemâl'in, biri kûfî, biri sülüs-ü celî, iki görkemli 'besmele'si. Pencereler ardına kadar açık, gece serinliği dışardan içeriye kokular kaçırıyor: Barzilaylar'ın ön bahçesindeki mor salkımların baygın

* Aziz üstadım, mümkündür bu, mümkün olduğu kadar zaruridir de!

kokusu mu, yoksa sabahki çalkantıdan kıyıya vurmuş jelatin yeşili yosunlarınki mi?

Neveser, dağılmaya yüz tutmuş sofrayı, salonun şurasında burasında öbek öbek toplanmış, aralarında söyleşen misafirleri seyre dalmıştı. Kulağına, değişik sözler çalınıyor:

– ...arzedeyim efendim, arzedeyim: Cemiyet, siyasi iktidarını fiilen teşkil etmedikçe, muvaffak olamayacaktır, dinim kadar eminim: esasen Kâmil Paşa tecrübesi bunu bütün şümuluyla isbat etmedi mi? İstibdad ricali...

İçinden pazarlıklı, gizlice kindar bir ses, öteden diyor ki:

– ...hayretten hayrete düçar olduğumu itirafa mecburum beyzadem, dünkü komitacı Bulgarlar Resneli Niyazi Bey'in kumandasında, Hareket Ordusu'na iltihak etmişler, tasavvur buyurur musunuz, ayağı poturlu, beli kuşaklı Sandanskiy'ler, Çernopeyef'ler, Panitza'lar...

Vesveseli bir ses, meraklı ve kızgın, soruyor:

– ...Cemiyet'i kurtarmak, onlara mı kalmış?

Başka bir köşede, iğde çekirdeği gibi kuru, kalçası omzu daracık, genç bir 'zabit', tozlu sarı kirpiklerini kırpıştıra kırpıştıra, âdeta söylev çekiyordu:

– ...Makedonya ahalisinden müttehit bir Osmanlı milleti çıkarmak, abesle iştigaldir. O kadar. Cemiyet, bu mevzudaki siyasetini, behemehal tadil etmek mecburiyetinde bulunuyor. Ancak Türk unsur-u aslisine müstenit bir siyaset-i milliye sayesindedir ki...

Çevresindekiler, 'Türkçü' Yüzbaşı Mahir Receb'e itiraz ediyorlar:

– ...hadi yahu, delirdin mi sen, şiarımız ittihattır, ittihat anasır-ı muhtelifenin ittihadı, terakkisi...

– ...Makedonya kan deryasına döner!

– ...Düvel-i Muazzama'yı hesaba katmıyorsunuz! Bakalım, bırakırlar mı?

Titrek, genizden ve yorgun bir ses, başka bir köşede fısıldıyor:

– ...zât-ı âlinizin malumatı oldu mu acaba? Cavit Beyefendi,

hazır Selânik'e gelmiş iken, Hüseyin Cahit Bey'i alelacele götürüp, Mason Locasına kaydını yaptırmış! Evet, evet, fevkalade emin bir yerden söylediler...

Rosa Mizrahi'nin katı, yusyuvarlak kahkahaları, atılmış kasnaklar gibi, kalabalığın üzerinden döne döne geçiyorlar. 'Bermutad' kocası Leon Mizrahi, kumral bıyıklarının altından mahcup mahcup gülümseyip, susmakta; o, ucu kesinlikle cinselliğe dokunan uçarı 'esprileriyle', çevresindekileri kırıp geçirmektedir. Neveser, bu kadında her zaman duyumsadığı, ama kaynağını asla kestiremediği 'müstehcenliğin' nereden doğduğunu düşünüyor: parlak, katran siyahı saçlarıyla çelişen zehirli mavi bakışlarından mı, iri kemikli gövdesinin köşeli sertliğinden mi? Her gülümsemesiyle, açılan kan kırmızı dudaklarının meydana çıkardığı, iri, yassı ve kalın dişlerinden de olabilir. İçin için, kocasının bazı önerileriyle, Rosa Mizrahi'nin bazı imaları arasındaki yakınlık, Neveser'i tedirgin etmektedir.

Derken kulağının dibinde, aylardır duymadığı, o bildik ses, sıcak ve son derece ciddi:

– ...Neveser Hanım, sizin mevcudiyetiniz, dünyevi olmaktan ziyade semavi olmak icâb eder, âdeta şeffaf bir mevcudiyet, neye temas etseniz kameri bir şuayla aydınlanıyor.

Neveser sevinçle döndü:

– ...Nevres Bey! Fakat ben sizi İstanbul'da biliyordum, Darülfünun'a gittiğinizi söylemişlerdi...

– ...filhakika oradaydım! Tatilden bilistifade geldim, size arz-ı hürmet etmemek olamazdı.

– ...estağfirullah, beni mesrur ettiniz! Daha geçen akşam Abdi Bey'e sormuştum, nerelere kayboldu diye?

Osman Nevres'i geçen yaz, 10 Temmuz şenliklerinin 'hây-u-hûyu' arasında tanımıştı. Halıcızade Yalısına, Cavit Bey'le gelip gittiler. Aşırı iyimser, gerçekleşemez tasarılarla yüklü o 'meserret' günlerinde, bu 'müstait' genç, Feyziye'yi henüz bitirmişti; gizemli ağırbaşlılığı, yakışıklı suskunluğuyla dikkatleri çekiyor. Neveser, 'mahiyetini' yıllarca sonra, Mütareke'nin en umutsuz günlerinde, Münif'le karşılaşınca çözebileceği bir yakınlık duydu ona: sanki

başka, önceki bir yaşantıda uzun süre bareber olmuşlar, büyük acılar, küçük sevinçler paylaşılmış; hiçbir şeyi yabancı gelmiyor. O da Neveser'e, olağanüstü duyarlı, dokunsan kırılacak 'nadide' bir çeşmibülbüle nasıl yaklaşılırsa, öyle 'ihtimam, hayranlıkla müterafık derin bir hürmetle' yaklaştı. Sakın bu karşılıklı yakınlaşmanın altında, Abdi Bey'in 'zifaf gecesi'nden başlayıp, karısıyla ilişkilerini, her türlü duygusallığın dışında, karmaşık cinsel bir düzeyde çeşitlendirmek isteyişi olmasın?

"Olur, olur!"

Daha çok Neveser'in toyluğundan ileri gelen o ilk yıl mutluluğu, iki nedenden gölgeleniyordu: birincisi, kocasının olağana sığdıramadığı cinsel çeşitleme 'iptilası'; ikincisi, ailesi –'bilhassa' kardeşi– yüzünden, 'muhatabı olduğu' takılmalar, iğnelemeler, eleştiriler.

Yatak odasında kocasıyla başbaşa kalmak, Neveser'in başlıca 'kâbusu': genç kızlığı arıtılmış duygu zenginlikleri, anlamlı içlenmeler, ince 'istiğnalarla' geçmiş! Schwester Magda, kadın-erkek ilişkilerinin gerçek niteliğini ona anlatmayı, istediği kadar 'mürebbiyelik' görevlerinden saysın; o, aşkı hep, 'iştiyakla' birbirini arayan iki 'ruhun', yıldırıcı engelleri birer birer aşarak, 'manevi bir saadet ikliminde' nihayet birbirine kavuşması diye almış! Bu yüzdendir ki, 'damatlık' ipek geceliğinden, Abdi Bey, kısa, fena halde kıllı ve esmer sıyrılıverince, korkunun ağır bastığı bir umutsuzluğa, hele pis pis tütün ve 'esans' kokan parmakları orasını burasını kurcaladı mı, kederli bir acizliğe düşüyor.

Abdi Bey giyimliyken, bir de laf ediyorsa, 'nefsinde cemettiği' bütün seçkin Osmanlı aydını özelliklerini, soyunur soyunmaz, toptan yitirmekte; eciş bücüş, omuzlarına kadar tüylü, maymuna yakın bir yaratığa dönmektedir. Neveser'in, daha ilk gece, ışıktan gocunması bundan! Karanlıkta hiç değilse görmüyor. Ya anlattıkları? Bir de onlardan kurtulabilse!.. Hiç susmaz ki canım, laf, laf, laf: söyledikleriyle karısının acemiliğinden sandığı soğukluğunu gidereceğini umuyor 'zahir', aklını yatırarak onu istediği cinsel doğrultuda eğitecek: cümleleri, mehtabın odaya boşalttığı gümüşlü mavi aydınlıkta, arkalarında sümüklüböcekler gibi yal-

dızlı izler bırakarak uzuyorlar. Sesinde yine o ıslak sırnaşıklık belirdi. Ağzında akide şekeri eritiyormuşcasına, damağı şak şak ötüyor:

– ...ya **ma chère**, şehr-i dilârâ-yı Paris'te, şuh matmazeller, vücutlarındaki bilumum 'delikleri', evet, bilumum hepsini, **amant**'larının emrine tahsis etmekle kalmayıp, kıh kıh kıh, –belki ihtimal veremeyeceksiniz ama– aşk sanatında hünerbaz bazı madamlarla, sevişmekte de beis görmezler!..

Bazen, daha ağır bir sesle, Osmanlı geçmişinden örnekler arar:

– ...haddızatında, galiba on dördüncü asır şuerasından Gelibolulu Yazıcızade Ahmet Bîcan, sarahaten tebarüz ettirmiştir ki, kıh kıh kıh, aynen zikrediyorum **ma chère**, 'göbekten yukarısı güzel oğlan, aşağısı bakire avrat olan hurilerden alınan lezzetin eşi ve de menendi yoktur', Envar-ül âşıkîn'de aynen böyle yazılıdır...

Bir gece, salyalı, bonbon pembesi dilini, Neveser'in çıplak butlarında gezdire gezdire, demiştir ki:

– Mercimek Ahmet'in Kâbusnâme tercemesine bir atf-ı nazar eylediniz mi? Ne buyurmuş? 'Yaz olıcak avratlara meylet ve kışın oğlanlara, ta ki tendürüst olasın, zira ki oğlan teni ıssıdır, yazın iki ıssı biraraya gelünce tenü azdurur, ve avret teni sovuktur, kışın iki sovuk biraraya gelince, teni kurutur vesselâm'. Mercimek Ahmet fehvasınca, kıh kıh kıh, kış için oğlan tedariki icabediyor, **ma chère**!

Ya da, tekrar Fransa'ya, oradaki 'tecrübelerine' dönüyor:

– ...Fransız Meşahir-i edebiyyesinden Renée Vivien vardır, Lesbos Culte'ünden bir şaire, fevkalade kalem sahibi, münhasıran kadın aşklarını terennüm ediyor, Paris ikametim esnasında bir Amerikalı kadınla hâl-i münasebetteydi, muazzam bir **scandale**!..

Paris dilinden düşmüyor hiç, Küçük Valde'nin ara sıra eksiklenerek söylediği gibi, sanki doğup büyüdüğü şehir Selânik değil Paris, Selânik gurbet, o da 'daussıla' çeken bir 'ecnebi', gönlünü anılarla avutuyor:

– ...bir Noel gecesi, şedit kış, Les Folies Parisiennes revüsünün '**prima**'sı Matmazel Armande Biraud'yla, dostumuz Mösyö St-Denis'in malikânesine davetliyiz, aaa, bir de ne görelim, mumaileyh hareminde muhteşem bir afyon tekkesi tanzim ettirmiş, evet...

Oysa Neveser babasının anlattıklarından nasılsa kulağında kalmış Almanya izlenimlerinden, çocukluğunun tombul mu tombul, bol pudralı, kütür kütür pembe '**tante**'lerinden söz açacak olsa, Abdi Bey onu handiyse paylayıp susturuyor. Neveser önceleri bunu kocasının 'fevriliğine', Almanlardan 'hazzetmeyişine' vermişti: belki de, Fransızlık taslayışının bir uzantısı; sabah kahvaltısında çay yerine kahve içmeyi, her sofrada şarap bulundurmayı, nasıl âdet etmişse, bu alışkanlığı da Fransızlardan kapmış olabilir, sonra baktı ki, hayır, Abdi Bey 'ailesinden' hoşlanmıyor: 'bahusus' babasıyla kardeşinden.

Ahmet'i öteden beri küstah ve densiz bulmuştur, son zamanlardaki hiddeti siyasal nedene dayanıyor; çocuk, Selânik Amele Kulübü'nün tertiplediği 1 Mayıs Nümayişine katılmadı mı, günahı bu: ressam Rasim Haşmet, 'boş gezenin boş kalfası' bir iki 'muallim' ile birlikte; Yahudi, Rum ve Bulgar amelelerinin, hükümet aleyhtarı faaliyetlerine, Feyziye talebelerinden Ahmet ve Münif Efendilerin de 'iştirak ettiği', eldeki 'taharri' raporlarıyla sabit! Hem koskoca Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey, yalan mı söyleyecek? Kallavi kahve fincanından, Abdi Bey'in cinlerini başına üşüştüren korkunç höpürtülerle, tiryaki yudumları alıp, 'istihbaratının' ayrıntılarına dalıyor: 'muhbir-i sadık' Hamdi Efendi, bu iki çocuğun, Yahudi sosyalist 'muhitleriyle' sürekli 'temas' hâlinde olduğunu, 'yemin kassem' iddia ediyormuş!

– ...gece gündüz Bohor Efendi'nin matbaasından çıkmıyorlar, şu Bohor Almaleh canım, Rusiya'da Okhrana'nın tevkif ettiği müşevvik, 10 Temmuz evvelinde Cemiyet'in hararetli bir taraftarı idi, gizli beyannamelerin ekseriyetini matbaasında tabettirmiştik, lakin Yahudi bu, kanı bozuk, külli ayıbından başka, sosyalist...

Abdi Bey, arkasını o söylemese de biliyor: Bohor Almaleh, grevlerde Cemiyet'e destek olmadı; matbaacı Benaroya ve ma-

rangoz Glavinof'la el altından ilişkisini sürdürmektedir. İttihat ve Terakki listesinden Selânik Meb'usu seçilen Vlahof Efendi'ye baskı yapıyorlarmış, Meclis-i Meb'usan'da Tatil-i Eşgal Kanununun çıkarılmasını engellesin diye! Dmitar Vlahof ona bunu ağzıyla söyledi, adam 'kalben' sosyalist, üstelik Bulgar, lakin Cemiyet'e 'manen' borçlu: iki arada bir derede kalmış. Lloyd Triestino Kumpanyası'nın La Ragazza adındaki vapuruyla, Dersaadet'ten Selânik'e dönerlerken, 'bizzat' anlatmadı mı?

– ...Cemiyet'in derpiş ettiği kanun layihalarını, Selânik amele muhitleri nahoş karşılayacaktır; yirmiyi mütecaviz teşkilat, binlerce amele, fikrimi sorarsanız...

Vapurun yemek salonu, vişneçürüğü kadife. Orkestra valsler çalıyor, Strauss'dan 'Viyana Ormanları Efsanesi', vs. Sofrada, Salade Niçoise, Boeuf Stragonof, yanında koyu al Bordeaux şarabı. Sürmeli gözleriyle, baygın baygın çevrelerini süzen Levanten güzelleri, ikide bir dudaklarını ıslatarak göğüs geçiriyorlar. Ellerinde birer yelpaze. Masanın üstünde Fransızca bir roman: 'Les desenchantées'. Pierre Loti'nin miydi?

Selânik Meb'usu Dmitar Vlahof'un söyledikleriyle, Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey'in 'istihbaratı' çakışıyor: her şeyin başı, Amele Kulübü'nü, kısa zamanda, Selânik Sosyalist Amele Hey'et-i Müttehidesi hâline getiren (beynelmilel tescili, La Federation Socialiste Ouvriere de Salonique) matbaacı Benaroya, Abraam Benaroya; amacı, Türk, Yahudi, Rum, Bulgar 'alelumum' Osmanlı 'amelesini' toplayıp 'Cemiyet' aleyhtarı bir kuvvet oluşturmak! Ahmet'in, 'amele tahrikatına mütedair tahkikatı' yürütmekle görevlendirilmiş, Selânik Meb'usu Halıcızade Abdi Bey'in kayınbiraderi olduğunu, hatırlaması icabetmez mi?

Mayıs 'bidayetinde' bir gün, Neveser, Kâmil Efendi'ye 'lando'yu hazırlatmış, öğleden sonra çarşıya çıkmıştı: fotoğrafçı Nahum'a uğrayıp, Doğan'ın fotoğraflarını alacak! Yalıda bir ağızdan, 'bebeklik bir resmi bulunsun' denildi; Neveser'i giydirip kuşattılar, çocuğu kundaklayıp kucağına verdiler; foto Nahum, kırıla döküle 'cam' değiştirerek, bir sürü 'poz' çekti. İçlerinden en iyisini, 'büyütecek'. Doğrusu Neveser, daha çok nasıl 'çıktığını' me-

rak ediyordu. Bu onun, ilk fotoğrafı da! 'Unkel' Leo meraklısıdır, daha önce birkaç kere çekeriz filan demişti, bir türlü olmadı. Fena çıkmış sayılmaz, gözlerini fazlaca mı açmış, şaşkınca görünüyor, ne olduğunu anlayamadığı şeyler görmüş de, sanki 'hayretlere garkolmuş'.

O gün, mutluluğunu saçlarının ucuna kadar duyumsadığı, 'ferah' günlerinden biriydi. İçinde, güneşe karşı pırıl pırıl, fıskıyeli havuzlar; mahcup kokularıyla, sıkılgan yaseminler. Yüzünde, iki yanağını çukurlaştırıveren ince gülümsemesi. Arabanın yolu üzerindeki herkesin, ona ilgiyle baktığını görmek, gönlünü bir hoş ediyor. Leon Mizrahi'nin son yolculuğunda, Beyrut'tan getirdiği kavuniçi maşlahı giymiş, halis Şam ipeklisinden gösterişli bir giysi bu, kol yenleri, cepleri, bütün nakış, Arabistan işi. Kemeraltı'ndan geçiyorlar. Gözüne bir molla takıldı, âbâni sarıklı, sakalı yerlere sarkmış, 'müheykel' bir ihtiyar; cübbesinin eteklerini savurta savurta, 'fütursuz' yürüyor. Hemen arkasında, yakışıklı bir delikanlı, 'başı açık' güzel bir kız: bak, tesadüf dediğin bu kadar olur, Ahmet işte, kız da Melissa olmalı!

Arabayı durdurdu. Önce binmek istemediler: Ahmet, yanındakinden çekiniyordu, yanındaki Neveser'den! O kadar yürekten üsteledi ki, dayanamayıp sonunda bindiler. Tahmininde yanılmamış, kız Eczacı Petridis'in kızı Melissa, Ahmet'in oynaşı: hâreli nefti gözleri, çekme burnu, gökkuşağı yansımalı dişleriyle, pek de alımlı! Üst dudağında, gülüşüne işve katan, usturuplu bir ben. Boynunda, ince altın zincir, zincirin ucunda ufacık 'istavroz'. Işıltılı zeytin siyahı 'gümrah' saçları, paldır küldür omuzlarına dökülüyor. 'Apotiker' Petridis, 'asri' geçinir, 'mezhebi geniş' bir zattır, Halıcızadeler'in eczacısı sayılmıyor mu, beraberliklerini işitirse, yadırgamaz. Hem yadırganacak ne var ki canım?

Önce, havadan sudan, hoşbeş ettiler. Neveser, henüz aldığı resimleri gösterdi. Ahmet'in 'dayılık' gururunu okşuyor: niye yalıya sık sık uğrayıp, 'yeğenini' görmüyormuş bakalım? Sonra sakınarak, kocasının yakındığı konuya sokuldu: sağda solda, 'sosyalistlerle' düşüp kalktığı söyleniyormuş, acaba 'hakikat' mı? 'Hakikat'sa, yaptığını beğeniyor mu?

Neveser sözünü bitirmemişti ki, Melissa, çocukça bir telaşla atıldı:

– ...ah ah ah, kaç kere söylemişim, Ahmet dinlemiyor, koydu kafasına bir kere, ille o matbaada gidezek...

Çoğu Rum kızları öyle yapmaz mı, Türkçeyi dilinin ucuyla konuşuyor, hafif peltek, son derece sevimli. Neveser asıl, Ahmet'e şimdiden 'sahip çıkmasını' beğendi. Demek aralarında konuşulmuş bu sorun, belki tartışmışlar, Melissa engel olmaya çabalamış, becerememiş! Ahmet'in kaşları simsiyah çatılmıştı. Bir yılda ne kadar büyüdü bu oğlan? Bakışlarında suçlayıcı bir 'serkeşlik', çizgilerinde 'azimkâr' bir 'ifade'! Sakalı bıyığı iyice belirginleşti, ondan olmasın!

Yine de aşağıdan alıyor, şaka yollu diyor ki:

– ...müdahale kimin fikri abla, senin mi, enişte beyin mi? Eminim onun fikridir. Lütfen beni rahat bırakır mısınız? Fail-i muhtarım artık, hatt-ı hareketimi tayine muktedirim.

Kendini tutamayıp, sesini yükselterek ekledi:

– ...sosyalistler, elde silah, Hareket Ordusu'na iltihak ettiklerinden mi, kötü addolunuyorlar? Onun için mi, aleyhlerinde kanun izhar edildi? Nümayişlerine izin verilmiyor?

Neveser, Ahmet'in inatçılığını bilmez mi? Hele Melissa'nın yanında, onu caydırmanın yolunu bulamayacak. Başka bir uyarı deniyor:

– ...fikriyatına hürmet ederim, Ahmet! İkazım, münhasıran sevgimdendir: ailecek üzerine titreriz, sana fenalık gelsin istemem. Matbaacı Bohor Efendi hakkında, iyi şeyler söylemiyorlar, halbuki sen...

Ahmet ablasının sözünü kabaca kesti, dişlerinin arasından handiyse ıslık çalarak, öfkeyle karşılık verdi:

– Bohor Efendi'yi rahat bırak, dedi, ...sen derdine yan: kocan hakkında, daha iyi mi konuştukları zehabındasın?

Ahmet, Bohor Almaleh'e söz söyletmez. Yıllar sonra, Berlin'de Spartakistlerin arasındayken de, söyletmeyecektir. Onu, hayatına yeni ufuklar açan önemli bir adam sayıyor. Cemiyet'teki 'rehberlerin', Mekteb-i Hukuk'taki 'hürriyetperveran'ın çok 'fevkin-

de, içtimaiyatı kül hâlinde kavramış', sosyalist bir ermiş! O yıl, Ahmet ve Münif, boş saatlerini, Bohor Efendi'nin 'rahle-i tedrisinde' geçirdiler. Ahmet'in gözünde her şeyin anlamı değişti, adına hayat denilen 'serencam', uğrunda savaşılacak bir 'muhteva' kazandı. 'Mücerret' özgürlükle, hiçbir sorunun çözümlenemeyeceğini biliyor artık. Abdi Bey türünden 'tufeylilerin', herkesi mutlu edecek çözümler yerine, yeni, daha da katmerli sorunlar getireceğini!..

Bohor Almaleh, çevresini nasıl bu derece etkileyebiliyor? Ladino bir yana, Rusça, Bulgarca, Fransızca ve Osmanlıca'yı, çatır çatır okuyup yazmasıyla mı? 'Beynelmilel Amele Hareketini', 'ameli sahada' olduğu kadar, 'nazari sahada' da izlemesiyle mi? Bak, bu olabilir: sosyalizmi Joseph Nehama'nın yazılarından kapmış çoğu Selânik sosyalisti, Jean Jaures'ten başka büyük tanımaz: varsa yoksa Jean Jaures! Oysa Bohor Almaleh, bodrum matbaasının nemli kâğıt, mürekkep ve kurşun tozu yüklü karanlığını, cılız mumlarla aydınlatıp, eline rastgele bir kitap alır; Plekhanov'u Rusçasından okuyup, yumuşacık, hafif titrek sesiyle, o dakika 'fasih' bir Osmanlıcaya çevirir. Bir zaman, Karl Marx ve Friedrich Engels diye iki Almandan söz etti, daha sonra Karl Kautski'den. Anlasalar da, anlamasalar da, ağızları açık dinliyorlar. Rusya'daki –Odesa'da mı, Sıvastopol'da mı, ne?– hapisliğinde, beraber 'yattığı' devrimcilerden, çok şey öğrenmiş; bazı akşamüstleri, Münif'le Ahmet'e bunları aktarır: kollarında siyah iş kolluklari gözünde bakır çerçeveli yuvarlak gözlüğü, seyrek keçi sakalını avuçlaya avuçlaya!

– ..ben Rusiya'deyken Narodnaya Volya'nın takatı kesilmişti. Generalof'la Ulyanof'u o esnada salbettiler. Mamafih narodnikler, el'an, sosyal demokratların en bi-aman rakipleridir, hususiyle taşrada. Narodniçestvo'nun dini imanı 'mujik'tir, yani Rus köylüsü oluyor; münevveran ne iktisap ederse köylüden iktisap edecek, Rusun hası köylü! Tevekkeli narodnikleri, slavcılık töhmeti altında tutmuşlardır!..

Ya da, kirpiksiz, soluk mavi gözlerini kırpıştırarak, Makedonya'daki amele hareketleriyle, Rusya'dakiler arasında bağlantılar kuruyor:

– ...marangoz Glavinof'un 'dar' sosyalistleri, zannımca, Rus sosyal demokratlarının taht-ı tesirindedir, ayan beyan görülüyor, lakin Bulgar milliyetçiliği de güdüyorlar, Bulgar **chauvin**'liği desek hata etmiş olmayız. Esasen Federasyon'la ihtilaflarının menşei budur: malum ya, Benaroya Osmanlılık taraftarı, nazariyatı itibariyle anarcho - sendikalistlere daha yakın...

Federasyon dediği ne, Selânik Sosyalist Amele Hey'et-i Müttehidesi! Ahmet'in çıkarabildiği kadarıyla, amele üstündeki baskıyı artıran 'iktidar'a karşı, Abraam Benaroya ve Terzi Hason'un, Osmanlı işçilerini tek örgütte toplamak girişimini, Bohor Almaleh onaylıyor. Glavinof'la müzakereleri onun yürüttüğünü işittiler. Diyesiymiş ki, gösterileri sınırlayan yasa Meclis-i Meb'usan'dan çıktı, grevi kısıtlayacak yasanın eli kulağındadır, Makedonya'daki Osmanlı sosyalistleri şimdi eylem birliği yapmayacak da, ne vakit yapacak?

Ahmet, bir akşamüstü, konuyu açtı. İttihat ve Terakki'yle sosyalistlerin ilişkisi kafasını kurcalıyordu. Durgun bir akşamüstü, bunaltıcı sıcak. Görünmez karasineklerin, 'müz'iç' vızıltıları. Cıgara dumanı içinde yüzüyorlar: Ahmet, Münif, Reji İdaresi'nden bir memur, iri kıyım iki 'tahmil-tahliye'ci, ne olduğu belirsiz ufak tefek bir Yahudi: olduğu yerde kıpır kıpır! Bodrumun ıskaralarından çapraz bir güneş ışığı, yazıhane niyetine kullanılan bir ayağı topal masayı aydınlatmış: eski gazete yığınlarının üstünde bir çay fincanı, kıpkızıl tütüyor. Bohor Almaleh, cevap vermeden, ihtiyarlık lekeleriyle benekli iskelet elini uzatıp, çayını aldı: içmeden, avuçlarında bir süre üfleyerek soğutacak. Âdeti bu.

– ...ittihatçılar, Federasyon'a her halükârda arka çıkmak mecburiyetindedir. Heyet-i Merkeziyedeki ahbaplara müteaddit defa söyledim, ikazda bulundum. Aksi takdirde Rus, Bulgar, Yahudi teşkilatlarında, amelelik ruhu değil, milliyetçi seciye ağır basacaktır ki, bu, sosyalistlik âdâbına olduğu kadar, Cemiyet'in umdelerine de muhaliftir. Devlet-i Aliyye'nin menafiine de...

Çayını yudumladı, tekrar yerine, eski Le Progré de Salonique yığınının üzerine bıraktı. Yorgun ve umutsuz, ilave etti:

– ...laf anlayan beri gelsin! Nümayiş arzuhalini, ceffelkalem reddetmişler: irtica payıtahtta hükümferma iken, ameleye harb ilanının esbab-ı mucibesi nedir? Benaroya'yla tekrar Vali'ye başvuracağız, iznin istihsal edileceğini ümid ediyorum...

Selânik Vilayetinden, sonunda izin çıktı: 'efrenci takvimle', haziranın 19'una 'müsadif' cumartesi günü, saat 'alaturka' dokuzda, Gümrük Meydanı'nda toplanılacak! Selimiye Caddesi üzerinde, yeni inşa olunan apartmanlar var ya, orası. Pek de küçük sayılmaz.

Gece gündüz, iki gün bildiri basıyorlar. Hey'et-i Müttehide'nin hazırladığı, beş dilden bir bildiri bu: Fransızca, Ladinoca, Bulgarca, Rumca, Osmanlıca! Milliyet ayırmaksızın işçileri o gün, amele aleyhinde çıkarılmak istenen yasaları protesto amacıyla, orada bulunmaya çağırıyor: "**Arkadaşlar! Geliniz, isbat-ı vücut ediniz ki, Kanun-u Esasi'nin kabul ve talep, ihtilalin temin eylediği hukukumuzu muhafaza sadedinde, cümlemizin, bütün mevcudiyetimizle hazır olduğumuzu isbat ediniz!**.." Almaleh Basımevi'nin köhne pedalı aralıksız işlemeye dayanır mı, iki kere mi ne, tutukluk yaptı. Gecenin bir vaktinde getirilen, tepeden tırnağa ay ışığı, çenebaz Yahudi ustalar, haldır haldır çalışıp, onarmayı başardılar. Dağıtıcı takımı geldiğinde –elleri boylarından büyük marangozhane çırakları, hırpani dokumacılar, birkaç 'İdadi' öğrencisi– üç bin bildiri basılmış, onları bekliyordu. Gün doğarken, karıncalar gibi, işçi semtlerine yayılıyorlar.

Ahmet'in de, bildiri dağıtanlar arasında bulunduğunu, Abdi Bey çabucak öğrenmişti. Öğleyin, tekgözlüğünü parıldata parıldata, Neveser'e yetiştiriyor. Sesi, kezzap yakıcılığında, gereğinden yüksek:

– ...sabah Vilayet'e uğramıştım, fevkalade tedbir alınıyor, süvari alayı nümayiş mıntıkasını muhasarayla tavzif edilmiş, kuş uçurtmayacaklar! Bu çocuğun akıbetinden cidden endişeliyim, **ma chére, le sens de responsabilité, il en manque terriblement,*** korkarım bizi de felakete düçar edecektir...

---

* Hiçbir mes'uliyet duygusu yok...

Ertesi gün, gökyüzü cıva mavisi, yaprak kımıldamıyor. Kaymak köpüğünü andırır bulutlar, Yukarı Şehir'e bembeyaz sarkmış. Camdan cama, sakız billuru çakıntıları. Denizin yüzünde, sıcağın buğusu. Gümrük Meydanı, sabahın erken saatlerinden, gösteriye hazırlanıyor: Osmanlı, Yunan, Bulgar, her taraf bayrak. Gümrük karşısındaki iki büyük binanın balkonlarına, 'Amele Beynelmileli'nin kızıl bayraklarını asmışlar. Yukarda, kalın çığlıklarıyla martılar. Alanı atlar çevirdi: nalları, kaldırımlarda takır tukur, solukları ürkütücü. Kaba çizmelerinin üstünde yorgun neferler, avuçlarına gizlemiş cıgara içiyor. Halleri umursamaz, bakışları 'lakayt'. Şehrin ayak satıcıları, meydana üşüşmüşler: kar beyazı önlükleriyle limonlu turşucular, 'iki yumurta, bir tuzlu' Yahudileri, kader kısmet çektirenler, haydi çekirdek, nohut, eğlencelik!

Kürsü henüz boş. Ameleler, sokak aralarından damla damla süzülüp, meydanda birikiyor: işkolu ve örgüt düzeni tutulmuş, her birinin yeri belli. Rağbet çok. Meydan hıncahınç dolu, iğne atsan yere düşmez. Süvariler, çemberi genişletmek zorunda kalıyorlar. (Abdi Bey, Hey'et-i Merkeziye'ye 'kalabalığı beş bin kişi cıvarında' tahmin ettiğini, 'bera-yı malumat' arzedecektir. Abraam Benaroya'nın Enternasyonal'a 'resmi' raporunda, '23 örgütten, altı bin kişinin' katıldığı yazılacak.)

Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey beceriklidir, Rıhtım apartmanlarının birinde, yine bir balkon ayarlamış: 'amele güruhunu' Abdi Bey'le epeyce yukardan, 'kuşbakışı' seyrediyorlar. Evin sahibi, cıgara kâğıdı fabrikasının ortaklarından 'mutabasbıs' bir 'dönme', Paris 'Jöntürklerinden' Şefkati Bey'in yakını olurmuş, ("...kemaffisabık oradalar beyfendi, avdete razı edemedik!"), elinde bir kutu, üstüste lokum tutup, harıl harıl 'iltimas' arıyor: 'Alber Moreno ve Şürekası' inkılabı başından beri desteklemiş, oysa Maliye Nezaret-i Celilesi'nde onu kovmaktan beter etmişler, ("...istirham ederim, reva-yı hak mıdır?") eğer Selânik'in 'gayyur' milletvekili Halıcızade Abdi Bey 'kerem edip' iki satırlık bir 'tavsiye' yazsaymış...

Gözünün biri kan çanağı, fena halde 'sabit'. Yüzünde insa-

nı iğrendiren, ihanete hazır bir yılışma. Rüşvet veriyormuşcasına, lokum kutusunu Abdi Bey'in burnuna burnuna uzatıp, diyor ki:

– ...şunlardan buyursaydınız beyfendiciğim, şunlardan: âcizâne tavsiye ederim: ceviz-i bevâlıdır, rendelenip serpilmiş, ayrıyeten içinde yeşil Şamfıstığı! Refikam cariyeniz lokuma bayılır, hazır İstanbul'a itmiş iken, bittabi Hacı Bekir'e uğrayıp...

Abdi Bey gittikçe sinirleniyor. Güneş fesini kızdırdı, alnı boncuk boncuk ter. Dumanları savurdukça, Vodinalı 'Çopur' Hayri Bey'in karanfilli tütün kokusu, genzini tıkıyor. Ya adamın ısrarına ne demeli? Bu sıcakta lokum mu yenirmiş? Kalabalıkta bir uğultu, öbek öbek, marş söylemeyi deniyorlar. Dikkat edince, Abdi Bey, Paris'te çok kereler dinlemiş olduğu Enternasyonal Marşı'nı tanıdı:

"Debout les damnés de la terre,
debout les forças de la faim..."

Bu 'asabiyetini' artırıyor: yelek cebinden, vırt zırt saatini çıkarıp, bakmasından belli. "Dokuz dememişler miydi? Niye başlamaz bu teresler?"

Katolik Kilisesi'nin saati, 'alafranga' üçü vurunca, kürsüde bir hareket görüldü. Önce ne dediği anlaşılamayan, sırf saç ve sakal, bir Ermeni çıkıyor: 'muharrir' imiş. Dersaadet'ten gelmiş.. Arkasından 'malum' Türk 'muallimlerinden' birisi, elleriyle asıp keserek, bağırdı çağırdı: sesi boğuk bir herif, sık sık da öksürüyor. Onu bir demiryolu 'amelesi' izledi, Sırp olmalı. Sonra Bulgarların 'mümessili' Tomof. Nihayet Abraam Benaroya. Abdi Bey, adını epeydir işittiği bu, 'müşevvik'i, ilk defa görüyordu. Meğer zihninde ne kadar büyütmüş! Kısa boylu bir Yahudi, mitingin heybetinden daha da kısalmış, üflesen uçacak. "Esasen sesini işitmek de, bir 'mes'ele!": Koyulaşan öğle sıcağından mı, söylevlerin heyecanından mı nedense, işçiler kabına sığamaz oldu: bağırıp çağırıyorlar:

– Yaşasın Sây-ü- amel!

– ...**viva lavrador**!
– ...**da jivee truda**!

Alkışlarını, güvercin sürüleri gibi, aşağıdan yukarıya patır patır uçuruyorlar. Alınan izin, konuşmalardan sonra mitingin dağılmasını gerektiriyor ama dağılan kim? Yasak olduğunu bile bile, bayraklar, bandrollar, yaşasın çığlıkları arasında, rıhtım boyunca yürüyüşe geçiliyor: Rumların 'Siyasi Merkezi'ne uğradıktan sonra, Selânik Sosyalist Amele Hey'et-i Müttehidesi'nin, 'Merkez-i Umumisi'ne gidilecekmiş!

Abdi Bey, öndeki gençlerden birisini Ahmet'e benzetti. Acaba o mudur? Gözlerine inanamıyor. "Boyu bosu etvarı aynı, lakin cür'eti bu mertebeye nasıl çıkarır bu kerata?" Yağız, göğsü bağrı açık, fesi kaykılmış bir delikanlı, gözlerini uzak geleceğe dikmiş, var gücüyle yükseğe kaldırarak, örgütün 'timsalini' taşıyordu: hani ressam Rasim Haşmet çizmişti ya, kocaman bir çekiç, nasırlı bir amele eli!

SELÂNİK
AMELE CEMİYETİ

Amele Beynelmileli

Hey'et-i Merkeziyesi Riyasetine

Brüksel/Belçika

Yoldaşlar,

Zîr'deki mektubumuzla, Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nda sendika teşekkülü ve Tatil-i eşgal hakkında halen devam etmekte olan müzakeratı gözden geçirmek üzere, şehrimizde hâl-i faaliyetteki sendikaların mümessillerinden mürekkep bir komis-*yon-u muvakkate teşkil eylediklerini arzederiz.*

Mezkûr komisyon dört defa içtima edip mevzuu âriz âmik münakaşa ettikten sonra, hükümetin sendika ve tatil-i eşgal hukukuna beslediği niyet-i hasmâneyi protesto eylemek, ayrıca amelenin istismarına bir nihayet vermek maksadıyla, şehrin bilumum amelesini bilâ tefrik-i din-ü-mezhep bir mitinge davet etmeye karar ittihaz etti.

Mitingin büyük muvaffakiyet kazandığını tebşir ederiz. Her tarafta Enternasyonal Marşı terennüm edilmekte idi. Davetname üç bin adet tab edilmiş, bilumum ameleye tevzi olunmuştu (Bir nüshası leffen takdim olunmuştur). Yirmi üç teşkilatın, (sendikalar, cemiyetler, sosyalistler, meslek-i muhtelife şuabatından amele mümessilleri) tertiplediği bu mitinge, bilâ tefrik-i cins-ü mezhep altı bin amele pürheyecan iştirak eylediği *gibi*, başta Şark Demiryolları olmak üzere, birçok amelenin mitinge iştiraki vesile ittihaz ederek işi bıraktıkları müşahede edilmiştir.

Dün akşam Meclis-i Meb'usan Riyasetine telgraf keşide ettirdik, bu akşam da sendika temsilcilerinin imzaladığı mukarreratı irsal ediyoruz (Meclis-i Meb'usan'a gönderilen mukarrerat suretinin neşredildiği gazete nüshası leffen takdim olunmuştur).

Elde ettiğimiz bu memnuniyeti mucip netayici arzederken, şehrimizdeki Bulgar sosyalist grubu ile birlikte, cemiyetimizin Türkiye'nin siyasi amele fırkası (Beynelmilel'in Osmanlı Şubesi) haline inkılap edeceğini ıttılanıza arzederiz.

...yakında cevabınızı almak temennisiyle, hürmetlerimizin kabulünü rica ederiz. 20.6.1909

Komisyon namına

Reis — Abraam Benaroya

Kâtip — Alber Hason

Adres: Amele Kulübü
Merkez Kahvesi Karşısında
No: 19 Kat: 1
Selânik/Avrupa Türkiye'si

1919 / 1920

Aralık / Ocak

DERSAADET AMELESİ, İLK BÜYÜK MİTİNGİNİ YAPTI

İki bin murahhasın iştirak ettiği içtimada tek dereceli intihap usulüne geçilmesi talep edildi. Hatipler, amele hukukunu vikaye etmeyen meb'usları protesto ettiler.

Dersaadet (Hususi)

Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda büyük bir amele mitingi yapılmış, meb'usanın amele hukukunu vikaye etmedikleri tebarüz ettirilerek, amele meb'usana ihtiyaç olduğu iddia edilmiştir. Hatipler, iki dereceli intihap usulünü de protesto etmişler, tek dereceli intihabat-ı nisbî usulüne geçilmesini talep etmişlerdir.

Mitinge sebebiyet veren hadisat, bir müddet evvel, Tersane Fabrikasındaki 1.300 amelenin tatil-i eşgal etmesiyle husule gelmiş bulunmaktadır. Yevmiye sekiz saatlik mesaiyi, Cuma ve diğer tatil günlerinde yevmiyelerinin tam işlemesini talep eden ameleler, 40 yevmiyelerini el'an alamadıklarını beyan ederek terk-i mesai etmişlerdi. Bu münasebetle tertip edilen mitingi, kısm-ı azamı Almanya'dan avdet etmiş amele ve ustalar ihzar etmişlerdir.

İçtimada ilk hitabeyi Tophane Fabrikası ustabaşılarından Süleyman Efendi irad etmiş, ve ezcümle demiştir ki: "Bu içtima bir fırkanın veya hususi bir amele fırkasının teşebbüsüyle tahakkuk etmiş değildir. Burada bir amele kitlesi bulunmaktadır. Bugün aramızdan intihap edeceğimiz heyetler, müttehit bir amele

fırkasını tesise sarf-ı gayret edeceklerdir. Ne suretle çalışacağımızı, ehemmiyetle tayin etmeliyiz."

Tophane Fabrikası ustabaşılarından Süleyman Efendi, sözlerine devamla demiştir ki: "...arkadaşlar, sekiz-on seneden beri, Meclis-i Meb'usanda müzakerelerle meşgul olan Osmanlı meb'usanı, amele hukuku hakkında tek kelime sarfetmediler. Belki bu meseleyi müzakereye lüzum dahi görmediler. Bunlar amele için sarf-ı gayret ederlerse, zarara düçar olacaklarını zannetmektedirler, çünkü onları oraya bizler, biz ameleler göndermedik. Kimler gönderdilerse, onlar için sarf-ı gayret etmeleri tabiidir. Mağdem ki intihabatta mevcudiyetimizin kaale alınmadığını müşahede ediyoruz, biz de Meclis-i Meb'usan'da bizim hukukumuzu müdafaa edecek eşhasın bulunmasına çalışacağız".

"İki asırdan beri..."

Bilâhare, Ahırkapı Fabrikası'ndan Osman usta kürsüye gelmiş ve ezcümle demiştir ki: "...Arkadaşlar, ben de sizler gibi çalışıp evine bir okka ekmek götürenlerdenim. İki asırdan beri bir hareket var: Amele zorbaların, zadegânın esiri olmadığını söylüyor ve kazanıyor. Siz, Osmanlı'nın zavallı amelesi, şimdiye kadar kimsesiz kaldınız, sizi koruyacak kimse çıkmadı. Halbuki memleketleri biz inşa ederiz, bizim hukukumuzu gaspederler. Ey Ameleler, bu dünyada eğer insanca yaşamak arzusundaysanız, birleşiniz! Herkesin dini ne olursa olsun, Allahı ile kendi arasında bir meseledir. Görülmemiş bir harpten çıktık, milyonlarca insan cephelerde öldü, sermayedar kısmı rahat evlerinde oturdular. Harp galibiyetle bitseydi, sen ey amele ne kazanacaktın? Onların cepleri dolacaktı. Ben Garp'ta, harp imtidadınca amele hayatını gördüm, yaşadım. Memur, küçük rütbeli zabit, onlar da senin gibidir. Onlar da zavallıdır. İntihap mücadelesinde, senin hayat ve mematın mevzuubahis olacaktır. Eğer hukukunu vikaye eden çıkarsa, bu meb'uslar sana bir dilim ekmek verecek, oğluna da mektep açacaktır. Senin oğluna mektebi çok görenlerin, oğluna birkaç muallim birden tayin oluyor. Eğer hukukunu bihakkın mü-

dafaa edecek meb'usları intihap etmezsen, yarın dört saatlik istirahatı sana çok görürler. İttihat ve Terakki zalim idi. Memleketi yaktı yıktı ve gitti. İtilâf? O da öyle! Öteki de öyle! Çehrelerindeki maskeyi kaldırınca, altından hırs çıkar. Sen Hürriyet ve İtilâf'a, Millî Ahrar'a rey verirsen, sana hakk-ı hayat yoktur".

Daha sonra Türkiye Amele ve Çiftçi Fırkası'ndan, Almanya'da tahsil görmüş Sadık Usta söz almış, onu Berlin Darülfünunu talebesinden İhsan Raif Bey takip etmiştir. Nihayet mitinge Dersaadet amelesini temsilen iştirak eden 2.000 murahhasın ittifakıyla zîrdeki mukarrerat ittihaz edilmiştir.

Takarrür eden hususlar...

1/ Sahib-i makam ve sermaye olanların, menfaat-i hususiyelerinden gayrı bir şey düşünmeyerek kabul etmiş oldukları iki dereceli intihabat usulü protesto edilip, tek dereceli ve nisbî temsil usulünü kabul eden kavaninin derhal çıkarılması talep olunmuştur.

2/ Fabrika ve atölyelerde, intihabat şubelerinin tesisi ve rey sandıklarının va'zı zaruridir.

3/ İçtimada hazır bulunan amele Hasan, Vehbi, Ali, Sadık, Ethem, Doktor Şefik, Süleyman, Cevdet; Ali, Şaban, Faik, Osman ve Agâh Efendi arkadaşlardan ve her fabrika ve amele gurubuna mensup birer murahhastan bir heyet intihap edilmiştir.

Bu heyetin vazifeleri şunlardır: a/İntihapta amele hukukunun muhafaza ve müdafaası sadedinde teşebbüsat-ı lâzımede bulunmak! b/Dersaadet'te amelenin asgari üç meb'us çıkarmasını temine çalışmak!

4/ Burjuva fırkaları meb'us çıkarma imkânını yok ettikleri takdirde, amele gurupları, çiğnenen amele hukukunu temsil ettirmek maksadına matuf olarak, harekat-ı zaruriyeyi ifa edecektir.

5/ Amele ittihadının ilk adımını teşkil eden bu muazzam hareketin hususi bir gün olarak her sene tes'idi temenni edilmiştir.

Bahriye'den kovulma 'Arap' Hulusi Bey'in, Beyoğlu'nun namlı 'sergerdesi', 'Kör' Emin Bey'i üç kurşunla yere serdiği gece, tesadüf, Halıcızade Abdi Bey de Anadolu Kulübü'ndeydi: Alemdar'cılar işletmiyor mu, onu, bir de Karasu'yu çağırmışlar. Çağıran, 'bizzat' Refii Cevat Bey, şaka yollu takılıyor:

– ...bizim Karasu, çare-i hâlâsı İtalyan tebaasına geçmekte buldu, bademâ, zât-ı devletlerine Signor Emmanuel Carasso denilecektir.

Müsamere mi veriyorlarmış ne? Aşağı salonda, öbek öbek, misafirler: zamk kıvamında, yapışkan bir ışık, gülümsemeleri yağlı, sakal traşları mor Ermeni sarrafların, katmerli enselerini yaldızlıyor. Muzenidis, hep öyle baston yutmuş gibi dik, Kavukçuyan'ın elini sıktı; yapma incelikleri, hilekâr gözleriyle, şehrin sahipliğini şimdiden üstlenmişe benzer Rum tüccarların yanına gitti: Mavros, Yorgopulos, Diamandis, vs. Aa, İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin Reis Vekili, 'mütekait' Miralay Enver Bey de buradaymış! Bir köşeye çekilmiş, Refik Halid Bey'le 'musafaha' ediyorlar. Az ötelerinde İngiliz İstihbaratı'ndan Miralay Morley, hem bütün çizgileri içki bardağına akan sarkık suratını toplamaya çabalıyor, hem çevresindeki üç 'Beyaz' Rus kadınıyla konuşuyor: düşes midirler, grandüşes mi Allah bilir, 'şahane kadınlar', ipekli tuvaletleri su hışırtılarıyla kımıldanan, gözleri camgöbeği, gerdanları uçsuz bucaksız.

Dersaadet seçimlerine bir hafta kala, Prens Sabahaddin Bey, İtalyan bandıralı Marano vapuruyla çıkagelmesin mi? Kılıç aydınlığı bir gün, çelik grisi gök Dersaadet'in üzerine kurulmuş, Yenicamiin minarelerinden güvercin yağıyor, Galata Köprüsü'nde, Şirket-i Hayriye vapurları duman duman; yanmış kömür kokusu, is ve kurum. Le Journal d'Orient muhabiri, Prens'e vapurda 'mülâki' olmayı başarmış. Bir zaman, Refii Cevat Bey'in

ondan derlediği haberleri dinlediler: Prens'in, Ali Rıza Paşa Kabinesi'nde yer alıp almayacağı 'meçhul'! Eski fikirlerinde, ısrarlı görünmekteymiş! Anadolu'daki hareketle ilgili olarak demiş ki, 'vatanı müdafaa etmek bir haktır'. Karaya çıkar çıkmaz, ilk işi Yıldız'a gidip Zât-ı Şahane'yi ziyaret! 'Bilahare', Kuruçeşme'deki saray yavrusunda, 'istirahata' çekilmiş. Gazeteciler tekrar uğruyorlar, 'kerimesi' Prenses Fethiye Hanım, 'pederinin' bir hafta kadar 'vaziyeti tetkik ettikten' sonra, 'matbuata malumat vereceğini' bildiriyor.

Refii Cevat Bey, gülümseyerek ekledi:

– ...ya Dahiliye Nazırı, 'Damat' Şerif Paşa'nın telaşına, ne mana vermeli? Alelacele bir beyanatta bulunup, demiş ki: 'Prens Sabahaddin Bey'in ismi mevzubahis edilerek, hükümet buhranı şayiaları çıkarılmıştır. Hükümet istifa etmedi, etmesine de sebep yoktur.

Sonra pokere oturuldu. Yukarı salonların birinde, nemli palto, ağır tütün, hafif anason kokan bir loşluğu, omuzlarına almış oynuyorlar. Sinsi soğuk, sanki görünmez bir kedi, ayaklarının arasında dolaşıyor. Abdi Bey, ilk elde iki bin lirayı 'mütecaviz' para kaybedecektir: 'Zihni meşgul', o sırada grav grav grav, aşağıdan üç el tabanca: n'oldu, n'oluyor demeye kalmadan, Havva Sokağı'ndaki rakip kulübü işleten 'Arap' Hulusi Bey'in 'Kör' Emin Bey'i vurduğu öğreniliyor: biri alnından, biri şakağından, biri karnından, üç kurşun! 'Mecruh', bir araba 'tedarikiyle', palas pandıras İngiliz Hastanesi'ne yetiştirilmek isteniyorsa da, olası mı, yolda sizlere ömür! "Nasıl derler **mon chér**, su testisi su yolunda kırılır!"

Bu 'şerir', Refii Cevat Bey'in Anadolu Kulübü'nde ortağı olduğundan, Alemdar ertesi gün, olaya siyasal renk vermeye kalkışmıştı: 'Kör' Emin Bey ittihatçı düşmanıymış da, ittihatçıların gizli fedaisi 'Arap' Hulusi onu bu sebepten vurasıymış! "Zırva te'vil götürmez." Anadolu Kulübü'nde ittihatçılık itilafcılık güdülse, Carasso'yla 'Bacaksız' Abdi Bey'in orada işleri ne? Efendim?

Onun canını asıl sıkan, o gece kaybettiği iki bin lirayı, geri alabilecek bir poker fırsatını 'ihdas' edemeyişi: olaydan sonra,

Polis Müdürü Nureddin Bey 'faaliyete' geçti, işgal polisiyle işbirliği yapıyor: kumarhaneleri birer ikişer kapatıyorlar. 'Hususi' bir parti de denk düşmedi ki! Noel haftasına dibi delik keseyle mi girecek? Sabah sabah, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'nın Galata'daki yazıhanesine damlaması, bu nedenden. Hani Cellatyan Hanı'nda, Seyrisefain İdaresi'nin bitişiğindedir. 'Hissesine mahsuben' bir miktar avans çekecek, gelgelelim 'Müdür-ü Mes'ul' Servet Yesari Bey, derdine derman olamıyor. Olmuyor mu, olamıyor mu, anlayamadı pek, 'kasası namüsait' imiş, 'hissesine mahsuben çektiği miktar, mübalağalı rakamlara baliğ olmuş, binaenaleyh...'

Servet Yesari Bey, kırpık 'İngiliz' bıyıklı, kılığına kıyafetine düşkün, Zografyon Rum İdadisi'nde İngilizce okutur, yüksek mason bir zat: Muhibban-ı Hürriyet Locası'ndan, 23. derecede, Chevalier du serpent d'airain. Leon Mizrahi, böylelerini nereden bulur? Düyunu Umumiye'de müdür müymüş neymiş, 'rölasyonları şirkete nâfidir' diye işinden alıyor, bunların başına sarıyor: herif 'tab'an nekes', kimseye metelik koklatmaz: bırak Abdi Bey'i, Rosa Mizrahi'ye bile eziyet ediyor: 'zevcinin' yokluğunda, yalıyı çevirmekte 'müşkülata' uğradığından, yakınmadı mı kadıncağız? 'Müsü' Mizrahi'nin 'gaybubeti' uzadıkça uzadı: sekiz ay mı oluyor, dokuz ay mı? Eskiden sıkça gönderdiği çeklerin arkası kesilmiş! Acaba niye? Abdi Bey'in düşüncesi, Şirket'ten yüklüce bir 'meblâğ' çekip, hiç olmazsa 'nısfını' Rosa'ya ulaştırmaktı: yılbaşı gecesi 'tumturaklı' bir balo vermeyecek mi, ihtiyacı olacaktır. Servet Yesari Bey'in mırın kırın ettiğini görünce, yazdı bir pusula, Kâmil Efendi'yle Kapalıçarşı'ya gönderdi: 'mağaza'dan alsın getirsin! Daha Balkan savaşı patlamadan, Selânik'teki mağazanın bir eşini, İstanbul Kapalıçarşı'sında açmakla ne iyi etmişler!

Rosa Mizrahi'nin 'imdadına koşmak', nereden aklına geldi? Minnet borcu mudur, vicdan azabı mı? Belki, ikisi de: Abdi Bey, aylarca onu yalısında sakladığından, Rosa Mizrahi'ye minnet duygularıyla ne kadar 'meşbû' ise; kızı Raşel'le aralarında oluşuveren garip ilişkiden, vicdanı o kadar 'muazzep'. "Perşembenin gelişi, Çarşambadan belliydi **mon chèr**!" Bu 'iblis ruhlu' kızın, gittikçe daha 'aşikâr avanslarını', gerçi uzun süre görmezlikten gelmeyi

becermiş; bazen 'pederane' bir vurdumduymazlığın arkasına saklanarak, bazen işi şakaya boğarak, 'vaziyeti' kurtarmıştı ama, nihayet o da bir erkekti, üstelik cinsel çeşitlemelere aşırı düşkün, 'uçkuruna son derece gevşek' bir erkek! Yine de temmuz başlarında cehennemi bir gece, o sahneye tanık olmasaydı, 'hâlen' geçirmekte olduğu 'buhran'ı hiç geçirmeyecek; Raşel'in hınzırca niyetleri de, onun alçakça zaafı da, 'kuvveden fiile' asla çıkamayacaktı. Fakat, o gece...

(...uğuldaya uğuldaya akan deniz, fırın sıcağı buğular salıveriyor, yeri göğü kurutuyordu: ağaçlar dalgın, çiçekler baygın düşmüş, ahşap yalılar çatır çatır kavruluyor. Kapalı yaşayanları, sıralı sırasız kestirdiklerinden midir, gece uyku tutmaz; Abdi Bey de, gönüllü hapisliğinin sonlarına doğru, bir türlü uyuyamaz oldu. Gece yarısına kadar –Rosa'yla çene, Matmazel Hortense'la prafa– iyi kötü vakit geçirse de; gece yarısından sonra, işler kötü: ya balkonda kukumav gibi tek başına oturup, yıldızların ağırlığından ağaçlara sarkmış gökyüzünü seyredecektir, ya da odasına çekilip çat çat çatlayan mobilyalar arasında, bilinmez kaçıncı defa gazetelerini gözden geçirecek!

O gece odasındaydı, fazla cıgara içmekten ağzı kurumuş, sonuncusunu kül tablasına bastırıp, koridora çıkıyor; amacı mutfağa uğramak, karpuz filan bulabilirse, yer, orası daha da serincedir. Bir yandan, Le Temps'da okuduğu habere, anlam vermeye uğraşıyor: 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Dersaadet'e dönmeyi reddetmiş! Oysa Hükümet, dönmesini istiyordu. Hem de derhal. Bunun, açıklanan Divan-ı Harb-i Örfi kararlarıyla, bir 'irtibatı' olabilir mi, Talât, Enver ve Cemal Paşaları, –'Fırka'nın 'demir müsellesi'– 'gıyaplarında' idama mahkûm ettiler. Le Temps, Mustafa Kemal Paşa'nın Kafkasya'ya gittiğini yazıyor, Enver Paşa'yla buluşasıymış... "**C'est pas possible, c'es pas possible**!"*

Bir ayak sesi mi? Durdu. Kulak kabarttı. Yo hayır, yanılmış. Sadece denizin uğultusu. O kadar. Tam yürüyecek, bir ayak sesi

* İmkânsız bu, imkânsız!..

daha. Yanısıra anlaşılmaz fısıltılar. Taş kesildi. Sesin yönünü belirlemeye çalışıyor. Dikkatinin yoğunlaşması, gözlerini iyice kalaylaştırmıştı: kafatasının içinde sanki bin mumluk bir ampul yanıyor, şavkı gözlerinden dışarıya vurmuş. Seslerin Mavi Oda'dan geldiğini, çıkarmakta gecikmedi. "Ve minel garaip! Bu oda alelekser boş olur, gecenin bir vaktinde kim ola ki?" Usulca sokulup, içeriye kulak veriyor: çabuk çabuk, biraz ıslak, solumalar; kesik kesik, 'muhteris', bir fısıltı! Dediğini anlayabilmek, ne mümkün? Denizin, burada daha belirgin, uğultusu engel oluyor; hem galiba, 'Ladinoca' fısıldaşıyorlar. Dikkatli bakınca, kapının aralık unutulmuş olduğunu gördü, yavaş yavaş itti: önce **fougère** esansıyla karışık bir kadın kokusu, esmer, hafif terli; arkasından, büyük pencerelerin yıldız alacasında, hayal meyal o sahne: dudak dudağa iki kadın, sarmaşdolaş! O dakika Rosa'nın günahına giriyor: Selânik'ten beri Riri'yle kırıştırmaz mı, herhalde sıcaktan 'azdı', Abdi Bey'i uyandıracağına, gidip Riri'yi kaldırmış, nisbeten sapa bu odada...

Onları ne uyarıyor? Salondaki 'tumturaklı' saatin, ağır gong titreşimleriyle, yalının boşluklarına dağılması mı? Abdi Bey'in gittikçe 'kesafet peydah eden' soluması mı? Birden döndüler. Birisi gerçekten Riri'ydi ama, öbürü Raşel Mizrahi: yarı çıplak vücudu yıldız tozlarıyla pırıl pırıl, incir göğüsleri fırlak, gözlerinin havagazı alevi köpek gibi hırlıyor. Riri arsızın tekidir, hiç utanma bilmez, divana atılmış sabahlığını kaptığı gibi fingirdeyerek kaçtı: balon memelerini avuçlarında saklamış, çıplak ayakları, koridorun mermerlerinde şap şap! Baskını kimin yaptığını anlayınca, Raşel kesinlikle telaşlanmıyor. Sol kaşını yükseltmiş, bakışlarının mavi pırıltısını biraz kısarak, salına salına Abdi Bey'e yaklaştı. Üzerinde, 'işlemiş oturmuş' bir hal, yassı ve enli dişlerini meydana çıkaran, kışkırtıcı gülümsemesiyle diyor ki:

– ...şahidi olduğunuz sahne, artık 'çocuk' olmadığıma, sizi ikna etti mi acaba? **Je l'éspere bien**...*

Abdi Bey'in gözünde, ürkek bir tik belirmişti; erkekliği, sal-

* Ümit ederim.

yalı bir küstahlıkla, ayağa kalkmış; buharlı, sımsıcak bir ter, boynundan sırtına boşanıyor. Nedense kulağında, bir süre önce Rosa Mizrahi'nin, kızına değgin sözleri:

– ...sizi evvelce de ikaz etmiştim, lütfen ondan uzak durunuz **mon bey**, yegâne emelim, kızımın bir hanımefendi olarak yetişmesidir.

Hanımefendi mi, ne de hanımefendi ya! "**Libertinage** vadisinde, keyfiyet Raşel'in, şimdiden valdesini, fersah fersah geride bıraktığını göstermektedir". Yine de iki kalçasını, kuyruk sokumu ayırımından, iki eliyle avuçlayıp, kızı, artık açıkça ortalığa tüküren erkekliği üzerine oturtmadan, karanlıkta mırıl mırıl söyleştiler. Yaz gecesi tel tel dağılmaya yüz tuttuğu halde, sıcağın şiddeti azalmamıştı. Kalın kalın terliyorlar. Karşı sırtlardan, ufak yıldızları acımasızca silerek, bakır kızılı yamrı yumru bir ay doğdu. 'Semavî' yalazında, iki bacalı bir 'sefinenin', 'heyula gibi' Karadeniz'e geçtiğini gördüler. Soğuk bir kuş öttü. Magnezyum yeşili bir yıldız, ardında sırmalı örümcek ipliği, sulara düşüyor.

Raşel'in çıplak yakınlığı, **fougère**'le karışık esmer ten kokusu, Abdi Bey'i çileden çıkarıyordu. Dinledikleri de! Ohoooo, 'güya' yalıda yaşıyor, dünyadan habersizmiş meğer; Rosa Mizrahi, Riri'yi hanidir boşlamış; bitişik komşu Şehbâl Hanım yok mu, şu sık gelen gönlü şen taze, Preşovalı Besim Paşa'nın 'kerimesi', ona abayı yakmış, çoktan 'mercimeği fırına vermişler' **parole d'honneur**.* Riri gözümle gördüm diyormuş, Raşel de görmüş; banyodan banyoya, bu ikisi zaten tek durmaz, oynaşırlarmış; Abdi Bey, onu çocuk 'telakki ederek', ilgi göstermek 'tenezzülünde bulunmadığından', ne yapsın, o da Riri'yi ciddiye almış, taştan mıymış yani?

O geceden sonra, Abdi Bey beklenen ilgiyi göstermekte, 'elhak' kusur etmiyor. Yalnız şu acayip yanılsamadan, ne yapsa da kurtulsa? Her defasında, sanki Yeniköy'de Mizrahilerin yalısında değil, Selânik'te Barzilayların 'hususi' deniz banyosundadır; kuca-

* Namus sözü.

ğında, çalkalana çalkalana, 'inzalden inzale' zincirlenen 'kaltak' ise, Raşel Mizrahi değil, annesi Rosa Barzilay!

"**Quelle illusion terrible, mon chèr.**"*)

Hiç beklenmedik, şu Raşel 'serencamı' olmasa, Abdi Bey kederinden boğulur muydu? Koskoca yazı, 'alelade bir mücrim gibi', saklanmakla geçirmişti. Sonbaharı, 'intihabat' heyecanlarıyla. Kış, veba tehdidiyle giriyor: 'Teşrini sâni bidayetinde', Azapkapı ve Tophane'de, altı vak'a görüldü: 'Darülfünun dahil', okulları kapattılar, kapattılar ama...

...yoksulluk diz boyu. Dersaadet, 'şedit' ve karanlık soğuklara 'tedbirsiz' yakalandı. Ne tarafına dönsen, korkmuş, üşümüş, ezilmiş insanlar: Tepebaşı otellerinde, votka, kokain ve yurtsamadan sarhoş, soylu 'beyaz Rus' mültecileri. Tahtakurusu ve marsık kokan bekâr hanlarında, henüz terhis olmuş, bitli 'neferler'. Sokaklarda, İrkutsk, Kahire ve Selânik 'üsera' kamplarından, paldır küldür yıkılmış binlerce tutsak. Ya 'muhacirler'? Balkan Savaşı'ndan bu yana, 'işgal' topraklarından 'payıtahta', göçmen akını durmadı ki! Şimdi, İzmir'deki Yunan işgalinden kaçanlar geliyor. Hepsi yüz kırk bin civarında imiş! Halleri öylesine 'perişan' ki, aralık ayı 'merhamet ayı' ilan edildi: Darülfünun talebeleri, 'iane' topluyorlar. Geçenlerde, biri kız biri erkek, iki genç, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'na da uğramadı mı? Abdi Bey çıkarıp yüz lira verdi. Eh Padişah bin, Veliaht beş yüz lira verdiğine göre, azımsanamaz. Gazetelerin ağzı, herkes onun kadar cömert davranmıyormuş!

Bütün bu kalabalık, kof, yutulmuş çığlıkları andıran kabahatli gülümsemeleri, uzamış sakallarından sarkan ağdalı umutsuzluklarıyla, sanki güz sinekleri, vapur iskelelerinden garlara, garlardan cami avlularına simsiyah birikiyor. Hilâlahmer'in, Polis Müdüriyeti'nin önünde, uzun kuyruklar! Soğuk ve çamurlu, öyle de yağmurlar indiriyor ki, yağmur mudur, yoksa belalı bulutlar üstlerini mi örtmüştür anlaşılamaz: yorgun kemiklerine aşağılık sızılar; göğüslerine nagant gibi patlayan öksürükler yerleştirir; sürekli ıslak-

* Ne müthiş bir yanılsama, azizim.

lıkları, enselerini buzdan bir dil yalamışcasına, içlerini ürpertir durur.

'Menhus' hastalık, daha elverişli bir gelişme ortamını, nereden bulacak? Kabataş, Kızıltoprak, Kasımpaşa... yayıldıkça yayıldı. On beş gün içinde, on üç ölü, dört yüzü 'mütecaviz' şüpheli vak'a! Veba ile Mücadele Hey'eti Reisi Ekrem Hayri Bey, 'matbuatta' sürekli yakınıyor: aşı ihtiyacı 'yevmiye' altmış litre imiş, oysa 'ihzar edilebilen' aşı miktarı, sadece iki buçuk litre. Evet, iki buçuk! Hürriyet-i Ebediyedeki Bulgar Hastanesi'ni boşaltarak, vebalılara ayırmışlar, yetmiyor. 'Tecrithane' olarak kullanmak için şehir dışındaki kışlalardan birini olsun, İtilaf Kuvvetleri'nden istirham etmişler, verilemezmiş, "İşimiz Allah'a kalıyor, demek!"

İşin kötüsü, Abdi Bey 'evhamlandı': elini nereye sürse veba mikrobu, oyun kâğıtları, cıgara tabakası, gazeteler, vs. 'Hilafsız' her sabah banyo 'alıyor'. Terakki Apartmanı'nda, şaşmaz bir temizlik 'mecburiyeti' konuldu. 'Ezkaza' sebzeler kaynar suyla yıkanmamış, çöp 'tenekesi' dış kapının önünde unutulmuş olsun; maazallah, pis, yakıcı dumanlar salıveren asit damlaları hâlinde koridorlara damlayarak, ortalığı çın çın öttürüyor. Şirretliği sınır tanır mı? Artık ne azarlamalar, ne sövüp saymalar! Bunca öfke, 'hakikat', veba korkusundan mıdır?

Neveser'in inanası gelmiyor pek, yalnız oldukları bir akşam, Münif Sabri'ye düşüncesini açtı, dedi ki:

– ...yok canım, onu asabileştiren haddizatında intihabatın seyridir, siyasete müptela, meb'usluk ihtimalinin kaybolması hasta ediyor, hiddetini veba korkusuyla setretmektedir.

Yalnız Münif Sabri'ye mi? Bir akşam, yemekte fikrini kocasına da ima etti: aman ne öfke, ne öfke! Oysa, haklı. Seçimler 'Teşrin-i evvel' de başladı. Bir türlü bitmek bilmiyor. O gün, bu gün, İttihat ve Terakki'nin sâbık Selânik (sonra Edirne) Meb'usu Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey'in tadı da kalmadı, tuzu da. Şu son günlerde, Dersaadet seçimleri güncelleşmedi mi, 'fart-ı hassasiyetten' ölecek! Dört yüze yakın 'müntehib-i sâni', Darülfünun'un, bayraklarla 'müzeyyen' büyük salonunda toplanalı, kaç gün oldu? 'Payıtahtın' on bir milletvekilini seçecekler. 'Namzet'

bol, Hürriyet ve İtilaf Fırkası katılmayacağını resmen duyurduysa da, bazı fırkalar listelerini açıkladı: Milli Türk Fırkası, Milli Ahrar Fırkası, Milli Kongre, vs. Gazeteler de boş durmuyor, Allah'ın günü karma liste yayımlıyorlar. Birisi olsun, onu hatırlasa ya! Hayrettir, hiçbiri hatırlamadı: sabahtan akşama, istediği kadar sütun sütun adını arasın, bulamayacak! Yüreğinde bir hınç, sanki suratına tükürmüşler. Tekgözlüğünü, baş parmağıyla işaret parmağı arasına alıyor, incecik dudaklarını ısırarak, diyor ki: "...düşenin dostu olmaz **mon chèr, c'est bien connu**!"*

Seçim boyunca, telefonun başına mıhlanmıştı. Sonuçları, Birlik Başmuharriri Hüsnü Faik, sıcağı sıcağına ulaştırıyor:

– ...efendime arzedeyim, Prens Sabahaddin Bey kaybetti, Ahmet Rasim kaybetti, Hariciye Nazır-ı Esbak-ı Mustafa Reşit Paşa, kezâlik. Lütfi Fikri, Celâlettin Arif kazanmışa benzer. Sizinkilerden Muhtar Bey'le Kâmil Efendi intihap olundular...

Nasıl da üşütmüş, öksürüğü bir *felaket*:

– ...şayan-ı taaccüp birader! Numan Usta namında bir şahıs, Zeytinburnu'nda ameleymiş, namzetliğini son dakikada telgrafla koyuyor, intihap ediliyor. İttihatçıdır diyorlar. Tanır mıydınız?..

Hüsnü Faik'in fikrince, 'Cemiyet' yapacağını yine yapmış, Dersaadet'in 'hayat-ı siyasiyesine hâkim olduğunu' dosta düşmana kanıtlamıştır: ittihatçı eğilimleri 'müsellem' üç kişinin seçilmesi de, Prens Sabahaddin Bey'in seçilmemesi de, aslında bunu 'ifade eder'. Abdi Bey burulmuştu. Hüsnü Faik'in yorumu, onu sevindirmek için. Sevinmesi lazım. Sevinemiyor. "Gönül arzu ederdi ki, müntehap o üç zat arasında abd-i âciz dahi bulunsun! Meclis-i Meb'usan'da, Fırka'ya daha az mı müfit olurdum? Lakin **mon chér**, siyaset nankördür..."

Telefonu kapatıp bir cıgara yakmıştı, başka bir cıgaranın kül tablasında tüttüğünü neden sonra fark ediyor, içi ne kadar karışmış!

Cellatyan Hanı yeni yapılardan, hayli yüksekçe, Boğaz'a filan egemen: camlardan, Çamlıca'ya yoğunlaşan incir moru bir

* Bilinen şey!

bulut kalabalığı görülüyor; işgal donanmasının, buram buram duman kusarak, 'manzaradaki' kirliliği artırdığı da. Kar sözde paklıktır, oysa limanı darmadağın eden bu sulusepken, düştüğü yeri kirletiyor: kül esmeri, suyu çok, karı kıt, gevşek mi gevşek! Bir de telaşlı ki! Camlar buğulanmış, dışarısı soğuk olmalı. Kaloriferin kalın sıcağından burun delikleri kupkuru, o'ysa, kibrit kibrit, cıgara dumanlarına azalmaktadır. Seçimlerin üstünden kırk sekiz saat geçti geçmedi, patırtı kıyamet! 'İtilafçı gazeteler', 'İttihatçı parmağını' dillerine doladılar. Lütfi Fikri, Sabah'taki yazısında açmış ağzını yummuş gözünü: "...**nasıl, İttihat ve Terakki enkazının husule getirdiği meb'usan listesinde, ismimi göreyim? Hayır, ben tek başına listede kalamam**..."

Telefon. Abdi Bey toparlandı. 'İhtimal', Hüsnü Faik Bey'dir, yeni bir şey duydu mu, aramadan edemez. Telin öteki ucunda, güm güm öksürüyor:

– ...şey Yunus Nâdi'yle hasbıhalde bulunduk, diyor ki ahali fırkalardan gayr-ı memnun, intihap neticeleri bir adem-i memnuniyet ızharıdır, ayrıca müntehap zevat arasında fırka namzedi hemen hemen yok...

Ya da:

– ...Lütfi Fikri'nin istifası mesele olacak. Kendisiyle bizzat görüştüm, maksad-ı aslisi intihaba şaibe sürmek! Bosphore'a beyanat vermiş, telefonda okudu, 'son dört senelik icraattan sonra İttihat ve Terakki Komitesi hâlâ vardır' diyor!

Abdi Bey, bir zaman, yazıhanenin camındaki hayaline daldı: sağ elinin ayasıyla, kulağının arkasındaki saçlarını yapıştırıyor. Simsiyah, sıkı sıkı arkaya taranmış olmalı. Işık vurdu mu, piyano 'zemini' gibi yansıtacak. Lütfi Fikri Bey'in, seçilir seçilmez istifası, onu umutlandırdı mı? Ne adamlar var! Böyle bir 'jesti', o 'hayatta' göze alamazdı. Acaba 'inhilâl eden meb'usluk için', ne zaman seçim yaparlar? Kâmil Efendi, iç cebinden çıkardığı kalın para zarfıyla, o sıra sökün etmese, ufak ufak, hayal kuracaktı. Paranın 'kısm-ı âzamını' aldı, zarfı geri verdi, Neveser'e ulaştıracak. Gece geç döneceğini söyleyip Kâmil Efendi'yi savıyor. Ne yapıp yapıp, canını Yeniköy'e atmalı, onu ancak Raşel'in 'seyyal'

cinselliği avutabilir. Evet, yalnız o. Ayrıca, parayı görünce, Rosa kimbilir ne kadar sevinecek?

...Boğaziçi, başdöndürücü bir kar fırıldağına kapılmıştı. Küstah martıların, 'canhıraş' çığlıklarıyla yırttığı, soğuk ve yaş bir gündüz karanlığı, denizi boydan boya kaplamış. Yalnız denizi mi? İliklerine tuz ve nem işlemiş ahşap iskeleleri, pancurları çarpılan güngörmüş yalıları, 'münzevi' koruları. Rüzgâr, yağışı öylesine karman çorman ediyordu ki, sulusepken sanki yukardan dökülmüyor, görünmez, 'esatîrî' bir hallacın 'devâsâ' yayından, 'fevc fevc' havaya savruluyor. Bu 'hengâmede', kolu kanadı kırık, güçlü akıntıya karşı çaresiz, bir Şirket-i Hayriye vapuru. Acaba İnşirâh mıdır?

Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey, Mizrahilerin görkemli kabul salonuna, iki dirhem bir çekirdek, girdi: vişneçürüğü fesi, tekgözlüğü, yelek cebinde iki parmağı; kısacası, 'Levanten', alafrangalığı ve kirpi şirretliğiyle! Nereden nereye, zihninde, Rumeli yıllarından kalma bir türkü ("...**Tuna'da çırpar bezini/haydi more/kim sevmez Bulgar kızını**?"), seçimlere ilişkin, olur olmaz varsayımlar: "Kuvvetle muhtemeldir ki Zât-ı Şâhâne, tasvip etmediği böyle bir Meclis'i içtimaya davetten içtinap etsin; bilfarz etti, bu takdirde, intihabın tecditi derpiş olunabilir mi, olunamaz mı?.."

Rosa Mizrahi, anıtsal topuzunun altından, zehirli mavi gülümsedi. Çevresinde, elmaslı taraklarının yıldızları, pır pır uçuşuyor. Altın saplı gözlüğüne davrandı, onu hayatında ilk defa görüyormuşcasına tepeden ayağa süzdü, sesi, 'resm-i kabul' sesi; öyle ciddi, az kalınca, biraz da nezleli:

– **Ah! Quelle agreable surprise, mon bey**?* Perşembe akşamından evvel, sizi intizâra doğrusu cür'et edemiyorduk.

– ...lâkin madam, hasretinize tahammül kaabil mi?

– ...bu akşam ne kadar mültefitsiniz, esbab-ı mûcibesi nedir acaba? İsticvaba izin var mı?

Abdi Bey, büyük masada domino oynamaya dalmış Matma-

* Ah, ne hoş bir sürpriz, beyim?

zel Hortense ile Besim Paşazade Şehbâl Hanım'ı başıyla selâmladı. Rosa Mizrahi'nin parmak uçlarını öptü. Aslında sesi gereğinden yüksek çıkmıştı. Çünkü balkonda Gülistan Satvet'i ayrımsıyor: yine, son aylarda 'peydahladığı', o 'çamyarması' Binbaşıyla beraber: Ferid Bey midir nedir, hani püskürme bıyıklı? Prens Bragin'le Yüzbaşı Larivière, 'haspaya' yetmiyor anlaşılan.

Dişlerinin arasından Fransızca sövdü:

– **Garce**!

Gülistan hoppa bir kadın, hayatı aldatmacalar üzerine kurulmuş, işgal şehre çöreklendikçe o Osmanlılıktan uzaklaşıyor: giyimi kuşamı, çoğu ecnebiden daha ecnebidir, süsü püsüyle başa çıkılamaz! Onun ilgisini sadece **caprice**'ler ve **fantaisie**'ler çekiyor: Yüzbaşı Larivière, Fransız İşgal Bölgesi'nde, galiba Makriköy'de, değişik bir balıkçı meyhanesi 'keşfetmiş', esti mi, gecenin 'nısfında' otomobillere doluşup, palas pandıras gidilecek! Prens Dmitri Bragin, seyrek sakallarını kucağına dümdüz dökerek, onu Tamara Karsavina'ya mı benzetti, intihara yakın bir sarhoşluk ânında, karşısına ünlü balerinin Ateş Kuşu'ndaki kılığıyla çıkmalı, aklını başından almalıdır. Böyle bir kadın, bitmez tükenmez süvari pelerini, püskürme çalı bıyıkları, ağır çizmeleriyle güp güp ortalıkta dolaşan, bir Osmanlı 'zabitinde' ne bulur? Ona nasıl katlanabilir? Abdi Bey bunu çözemiyor.

Rosa Mizrahi'ye soracak oldu, geçenlerde bir akşam, dışarda ayaz gümüş bir kaşık gibi parlıyor, camlarda karayelin acı vınıltıları; şu anda Gülistan'ın bulundğu balkonda oturmuşlar, Rosa Mizrahi, dudağında Miralay Morley'in İngiliz cıgaralarından biri, çakmağının alevine uzanırken, nedense 'istihfafla' diyor ki:

– Siz **mon bey**, vakıa Gülistan'ın eski âşinasısınız, lâkin halet-i ruhiyesine vâkıf olduğunuzu söyleyemem. **Je le Regrette bien**!* O ruhen mustarip bir kadındır, belki teselliye, şiddetle himayeye muhtaç, Ferid Bey'de aradığını bulamaz mı? **C'est un homme fort**, **celui-lâ**!"**

---

* Elimden gelmez, üzgünüm.

** Güçlü bir adam bu!

Dumanları, burun deliklerinden boca ediyor:

– ...ayrıyeten, Mabeyin Kâtiplerinden Halûk Beyefendinin kayınbiraderidir, Bayraktar Paşazadeler'in Halûk Bey...

Salonun muazzam şöminesinde, ağır kütükler çatırdayarak yanıyor: avuç avuç kıvılcım, gizli is, haydut kılıklı alevler! Abdi Bey yalazın dairesine girer girmez, bakır kızılı bir heykele döndü. Ayni kızıllık Rosa Mizrahi'nin, dominoyu ocağa dönük oturmuş oynayan Şehbâl Hanım'ın, dalga dalga yüzlerine vurmuş: gözbebeklerinde minyatür birer ocak! Ne bol kahkahalı bir kadın bu Şehbâl, her dakika sanki bir bardak kırılıyor. Yanında Matmazel Hortense, bıngıl bıngıl boynu, boynunda erimiş fındık çenesi ve torbalı gözleriyle, bir ayı balığını andırıyor. O da İsviçre'ye dönmek istiyormuş artık, kızlar büyümediler mi, hele Raşel, yaz sonunda şahane bir garden partiyle '**Constantinople** Sosyetesine' takdim edildi, ne unutulmaz geceydi o, yalının bahçesi renk renk Japon fenerleriyle donatılmıştı, deniz kenarında masalar, Abdi Bey'in bulup buluşturduğu Çigan Orkestrası baygın havalar çalıyor, pul pul dökülen yıldızların altında dans eden çiftler: Darısı Sara'nın başına!

Abdi Bey, 'hususi' görüşmek arzusunu, Rosa Mizrahi'nin kulağına fısıldadı. Herkesin ortasında, çıkarıp para mı versin? Aylar boyu gizlendiği kütüphanede ayak üstü konuştular. Oda ısıtılmamıştı. Karyolasını filan kaldırmışlar. Fena halde yadırgıyor. Geçmişinden birkaç ayı çalıverdiler sanki, "Hayat-ı beşer nedir, sukut-u hayallerimizin muhasalası mıdır? Yoksa her sukut-u hayal, yeni bir menba-ı ümid mi? Mağlubiyet bir sukut-u hayaldi, yalıda gizlenmeme müncer oldu, buysa Raşel'le rabıtamızın teessüsüne!.."

Rosa Mizrahi, 'yâr-ı vefakârının' getirdiği parayı, yapaylığını aşırılığıyla örtmeye çabaladığı bir heyecanla kaptı, koynuna soktu. Şükranlarını, onu öperek belirtiyor. Sert bir öpüşme, epeyce de gülünç: Abdi Bey'in başını, karpuz gibi iki avucunun arasına aldı, eğilip enli, kalın ve duygusuz dişlerini, hart diye dudaklarına geçirdi. Eski kıvraklığını yitirmemiş hınzır dili, kıvamlı vişne şurubu gibi ağzına doluyor. Genzinde İngiliz tütünü, esans ve dudak ruju buğuları.

– ...siz **mon bey**, hiç şüphesiz hakiki bir centilmensiniz, bu

asil jestinizi bittabi Leon'a yazacak, müddet-i hayatımda asla unutmayacağım. Raşel sürura garkolacaktır; balodan vazgeçmek ihtimali, bilemezsiniz onu, ne derece meyyus ediyordu.

– ...hakikat, nerede o, salonda göremedim?

– Beyoğlu'na çıktı. Günlerdir 'Macun Hokkası'nı görmek için ısrar eder. Miralay Morley'e çıtlatmıştı: eksik olmasın, otomobilini göndermek lütfunda bulunmuş. Pürtelaş gitti, birazdan dönecektir.

Sustu, topuzundaki tarakları parmaklarıyla düzelterek ekledi:

– ...ah, **la jeunesse**!*

Abdi Bey, o dakika, hangi radyum ışımasıyla Rosa Mizrahi'ye baktıysa, tepeden tırnağa 'eczalı' bir ışıkla sıvadı:

– 'Macun Hokkası' mı? O da ne demek?

– ...tecahül-ü ârifânede yektâsınızdır, **mon bey**, siz, siz olacaksınız, Varyete Tiyatrosu'nda, Milli Operet Hey'eti'nin temsil verdiğini bilmeyeceksiniz? Ne mümkün? Ali Rıza Bey, 'Leblebici Horhor Ağa' tarzında bestelemiş, daha faiktir deniyor. Gazeteler, medh-ü-senada birbirleriyle yarışıyorlar.

Abdi Bey dudaklarını ısırdı:

– Filvaki işitmiştim, dedi. Musahipzade'nin eseri miymiş, neymiş! Halep Çarşısı'ndaki tiyatroda değil mi?

– ...bakınız, gördünüz mü? Bir gece, biz de gitseydik diyorum.

– ...herhalde münasibi budur, evet, Raşel de bizimle gelmek icabederdi. Siz ki ondan uzak durmamı ihtar eder dursunuz. Miralay Morley mevzubahis oldu mu, bakıyorum her şey mübahtır; mumaileyhin, sefahatte benden aşağı kalır yeri mi var?

Rosa Mizrahi, mavisi koyulaşan gözleriyle, saplı gözlüğünün ardından, Abdi Bey'e dargın dargın bakıyordu. Uzlaşmaya yatkın bir ses aradı, yatıştırıcı, gönül alıcı:

– Bu ne hiddet **mon bey**? Miralay cenaplarının himayesine mazhar olmasak, bir haftadır ne yerdik? Ekmek buhranı malum, tedariki imkânsızdı. Otomobilini âdeta emrimize tahsis eylemiş-

* Ah, gençlik!

tir, takdir edersiniz ki ahval-i hazıra, bu neviden kudretli bir zâtın himayesini zaruri kılıyor...

Abdi Bey, pencereden dışarıya dalmıştı: iki otomobilin, birbiri ardınca, yalının bahçe kapısından girdiğini gördü. Öndekinin camında, Raşel'in profili. Birden parlıyor:

– Kâfi! Kâfi, reca ederim! Miralayınızla ne hâliniz varsa görünüz. Beni alâkadar etmez. Lakin Raşel'in o sefihle ülfetini terviç etmeniz, gayr-ı kaabili tahammül bir keyfiyettir ki, Leon'la kadim hukukumuz dolayısıyla...

Odanın kapısı tıkladı. Riri görünüyor: sarı ela gözleri, kocaman iki papatya; gülümsemesi, arsız; sesi, fingirdek:

– "Hanumefendi', Miralay cenapları teşrif buyurdular.

Rosa Mizrahi gözlüğüne davranmıştı. Taraklarındaki elmaslardan ışık zerreleri üreterek, ona döndü. Soğuk bir sesle, epeyce yukardan sordu:

– Hayret, nasıl da işitmedik? Yalnız mı, küçük hanımla mı?

– Kalabalık geldiler: Miralay, küçük hanum, daha başkaları. Büyük sofrayı mı kuracağız?

Rosa Mizrahi, kumaş hışırtılarıyla, koridordan kabul salonuna aktığı sırada, Riri'yi azarlıyor:

– ...hele şuna, elbette büyük sofrayı, bir de sorar!

Abdi Bey onu izlemedi, 'eski' odasında biraz daha oyalandı. Pütürlü, adamın kanını donduran soğuk bir nemin, içine işlediğini duymadı bile. İçisıra o türkü, Makedonya yıllarından, çağrışım üstüne çağrışım uyandırarak sürüp gidiyor. Tamamı olsa neyse, kulağı adamakıllı zayıftır, iki mısraı nasılsa aklına takılıp kalmış, tekrarladığı onlar: "... **Tuna'da çırpar bezini/hayda more/ kim sevmez Bulgar kızını**?" Şu sıra sevdiği ender rastlanır bir Yahudi kızıdır ki, ne Yahudi kızı, bunca yaşına, bunca tecrübesine rağmen, onu arzularına 'ram etmeyi' becerebilmiş; feleğin çemberinden geçmiş bir 'sefihi', cinsel açlığı ve çeşitleme iştahıyla allak bullak edebilmiştir. "Böylesi, her kula müyesser olmaz **mon chèr, ça c'est sûr**!"*

* ...bak, bu kesin!

Belleğinde ansızın o sahne canlanıyor. Acaba neden? Arabanın camında az önce Raşel'i, kapının aralığında Riri'yi görmesinden mi? Hele Riri! Ah ne Riri'dir o: yıllarca evvel 'hanumefendi'yle Selânik'te, Barzilayların yalısında başladığı cinsel serüveni; yıllarca sonra, İstanbul'da, Mizrahilerin yalısında, 'küçük hanum'la geliştirip büyütüyor. Hem de, ne inanılmaz bir kolaylıkla! "Bu **charmante soubrette**'le aynı mukadderatı (yahut kadınları) paylaştığımız, söylenemez mi **mon chèr**?"

(...rüzgârlı bir ay gecesi. Güz başlarında olmalı, eylül filan. Dalgaların, rıhtıma vurdukça patlayışı, kulak içlerinde uğulduyor; aynalı mavi karanlığı hant hant öttüren uzak yankılanmalar, tüyler ürpertici. Rüzgâra kapılmış, ayın gümüşlediği birtakım kâbus bulutları, bir dağılıp bir toplanarak, görülmemiş bir hızla geçiyorlar. Ayı kapladıkları da oluyor. O zaman köpükleri sırça tozu dağılan itoğlu it dalgalar, bütün pencereleriyle inim inim inleyen yalı, yapraklarını rüzgârın hovardaca yağma ettiği ağaçlar, 'dehşetengiz bir zulmete' gömülmektedir: akıl almaz bir büyü 'manzarayı' bir anda gözlerden kaybediyor.

Abdi Bey, o gece Raşel'le 'kavilleşerek' yalıda kalmıştı. Kabul Salonu'ndaki görkemli saat, titreşimlerini rüzgârın uğuldadığı koridorlara âdeta üfleyerek ikiyi çalarken, Mavi Oda'da buluşuyorlar. Günah odası. Raşel'in kapıdan girmesiyle, ipek sabahlığını bir çırpıda ayakları dibine döküp muz gibi soyunması bir oluyor. Odanın mehtapta iyice fosforlanan maviliği, çıplaklığını, yaldızlı selofan gibi sarmış: memeleri ayakta, baldırları seğriyor, apış arası ıslak! Aralık gözlerinin rengi, yoğun mavilikte silinmiş, kirpiklerinin simsiyah dolaşıklığından şüpheli bir beyazlık [rakı beyazı mı, sis mavisi mi?], zor bela seçiliyor. Kuytudaki Abdi Bey'i, ilk bakışta göremedi. Kışkırtıcı bir fısıltıyla karanlığa seslenecektir:

– ...orada mısınız Abdi Bey?

Raşel'in cinselliği, Rosa'nın cinselliğiyle karşılaştırılabilir mi? Gerçi ikisi de olağandışı, çok bakımdan benzeşirler, kapsamları geniş, ne kadar zorlanırsa zorlansın nihayetlerine varılamaz ama, iş uygulamaya döküldü mü Rosa ne kadar 'çift' kavramıyla sınırlı, 'sabit' ve katıysa, Raşel o kadar 'seyyal', 'lüzûcî bir elastiki-

yeti' var. Şu Riri'yi oyuna katmayı, Rosa senelerdir söylemiş durmuş, onun tecrübesizlik dönemi itirazlarını gerekçe sayarak, kesinlikle 'fiiliyata' geçmemiştir. Raşel öyle mi? Lafını dahi etmiyor; yakındığı, sadece, sevişirken ellerinin ve dudaklarının 'havada' kalması. Nazlanıyor mu, 'istiğna' mı?

Oysa Riri'yle sözleşmişler, buluşmaya o da gelecek! Abdi Bey farkında olmadı. Dalgaların kulak içlerindeki yankılı patlayışlarından mı, Raşel'in erkekliği üstünde su gibi çalkanışından mı, nedense, yarı ayık yarı sarhoş. Üçüncü bir 'şahsın mevcudiyetini', güçlükle ayırımsıyor. Çıplak ayakları şap şap, avuçlarında ısıttığı iri memeleri balon, Riri 'hınzırı', koridorların karanlığını dağıta dağıta ne zaman gelmiş de, Raşel'in buğulu çıplaklığı önünde diz çökmüş? Şimdi hem ellerini 'meşgul ediyor', hem ağzını: soluk soluğa, uçsuz bucaksız bir öpüşme sarmalına dolanıyorlar; öpüşüyorlar mı, birbirlerinin ruhunu cıgara dumanı gibi ağızlarından içlerine mi çekiyorlar, belirsiz. Göğüsleri, ucunda buğulu süt, birbirine sürttükçe, çıtırtılı kıvılcımlar üretiyor. Şimdi Riri'ninkiler Raşel'in avuçlarındaysa, az sonra Raşel'inkiler Riri'nin obur ve arsız ağzına dolmuştur. Riri usta, sevişmelerini öyle usturupla ayarladı ki, eli Abdi Bey'in eline değmedi, sanki o yok, iki kız Mavi Oda'da günahlarıyla yalnız, 'küçük hanum' onun vücuduna el koymuş, kendi vücudunun kapılarını ardına kadar ona açmış. Havada 'meş'um' bir elektrik. Rüzgârın kimbilir nerelerden taşıyıp, –Beykoz'dan mı?– hoyratça camlara vurduğu köpek havlamaları. Denizin şakırtılı öfkesi. Gece.

Ay birdenbire buluta giriyor.)

Halıcızade Abdi Bey, o gün, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'nın Cellatyan Hanı'ndaki yazıhanesinden kopup, Şirket-i Hayriye'nin Dilnişin vapuruyla Yeniköy'e gelirken, sonbahar boyunca sık sık tekrarladıkları o sevişmeyi, bu gece de yaşamak umudunu besliyordu. Çokluk öyle yapıyor ya, ziyareti gereğinden fazla uzatıp, dönüşü 'imkânsız' kılacak, 'hâliyle' gece yatısına kalacaktı: Misafir yatak odası, Mavi Oda'ya bitişik olduğundan... Gel gör ki Raşel 'kaltağı' gönlünü şu gebeş İngiliz'e 'tahsis etmekle' kalmamış, 'herifi' koluna takıp yalıya getirmişti: Miralay ve ya-

nındakilerin otomobille dönecek olması, Abdi Bey'in tasarısını tehlikeye sokuyor: 'centilmenlik' olsun diye, pekâlâ onu da alabilirler!

Gerçi 'gidişat' müttefik makamlarıyla, 'bahusus' İngilizlerle muhabbeti pekiştirmeyi gerektirmektedir. 'Ecnebi matbuata' bakılırsa, İngiliz Başbakanı Lloyd George'la Fransız Başbakanı Clemanceau'nun Londra'daki 'mülâkatları' Devlet-i Aliyye'nin hiç de 'menfaatına' geçmemiş! 'Tebliğ-i resmî'de açık açık, Türklerin **Constantinople**'dan çıkarılmasından söz ediliyor. Fransız gazetelerinin 'ifadesi', Clemanceau'nun buna pek yanaşmadığını dokunduruyor ama, inanılır mı? Kimbilir hangi pazarlık içindir? 'Maazallah' böyle bir şey 'tahakkuk' ederse, Dersaadet'in İngilizlerin denetimi altında kalacağı, aşağı yukarı kesin; 'binaenaleyh Miralay cenaplarıyla tesis edilecek bir dostluktan, istikbalde fevkalade müstefit olunabilir'. Yine de Abdi Bey, geceleyin, Raşel ve Riri'nin ona yaşatacağı tadına doyulmaz dakikaları düşündükçe...

Salonun havası değişmişti. Gerdanlıkları, sarkaçlı küpeleri, ağır inci dizileri parıldayan, gözalıcı tuvaletleri iyice dekolte birkaç kadın (biri Ermeni öbürü Türk, ikisi de Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunu), yoğun, yoğunluğu 'mütecaviz' parfümlerini, dalga dalga çevrelerine salıverip, gözleri bayat mavi, fırlak gırtlakları 'matruş', kızıl bıyıkları ağzına giren İngiliz 'zabitlerini' efsunlamışlar; ufak ufak, kestirilmesi zor bir beraberliğin erişilmez 'hülyasına' taşıyorlar. Işıklar çoğaltılmış: Yansımalı gümüş tepsilerde, çeşitli aperitif dolaştırılıyor. Gülistân Satvet, elinde uzun ağızlığı, kolunda iriyarı binbaşısı, üstünde gerekçesi belirsiz bir telaş, ortalarda: bir kabahati örtbas etmeye mi çabalıyor, yoksa herhangi bir felaketin 'vukuundan'mı korkmaktadır? Binbaşı Ferid Bey, bunun farkında görünmüyor, babacan haliyle cıgarasını içmekte, çalıçırpı bıyıklarının altından, kalın kalın gülmektedir. Bön mü bu adam? Süvariler için, 'alelıtlak' söylenir de...

Abdi Bey, Raşel'e doğru yürürken, Gülistan Satvet harıl harıl çevresindekilere ne anlatıyor, kulak misafiri oldu:

– ...yangının zuhurunda René konsoloslukta imiş, tesadüf Müsyü Kavukçuyan'la iş takip ediyorlar, 'Neye uğradığımızı şaşır-

dık' dedi, bina yıkılırken iki zabit ağır surette yaralanmış, mamafih bunu bilahare öğreniyor, ateş bu, şakaya gelir mi?...

Taksim'deki Fransız Konsolosluğu, geçen gün kaşla göz arasında kül oluverdi ya, onu görüşüyorlar. René dediği, Yüzbaşı Larivière, demek 'rabıtaları eski minval üzere', devam ediyor. Abdi Bey buna şaşmadı, Gülistan Satvet'in 'tarz-ı hayatına, makul bir izah bulamayacağına' çoktan inanmıştı. Raşel Mizrahi'nin, 'emsalsiz zenginlikte bir zevk-ü-safa menbaı olarak' meydana çıkışı, 'esasen' bu eski göz ağrısının önemini azaltıyor, onu handiyse küçümsemesine yol açıyordu: Gülistan Satvet 'indinde', Nigehban'cı mıdır, Kızıl Hançer'ci midir, 'lakin mutlaka Padişah taraftarı' şu Binbaşı Ferid* Bey gibi 'zabit makûleşinin' düzeyine inmişti.

Miralay Morley, ocağın başına dikilmiş, ısınıyor. İrili ufaklı alevler, üç-beş teli büyük bir özenle taralı, vahim dazlaklığına yansımış: turuncu kızıl. Çoğu İngilizler gibi uzun, irikıyım, fakat gevşek, kolu bacağı gövdesine eğreti tutturulmuş; üstelik yamrı yumru, derisinin altında, hava boşlukları varmış izlenimini veriyor. Surat çizgilerinin aşağıya aşağıya çekik olması, bulut grisi bakışlarının mahzunluğunu, daha da çoğaltıyor mu ne? Yanı başında Raşel, eflatuna mı, mora mı çaldığı tartışılabilir, belki ürkek pembeleri, çekimser lacivertleri içeren, hafif esmer tüylü bir 'medar' bitkisi: boylu, baylan, ağusu en alımlı yerinde; dolaşık siyah kirpiklerle 'müzeyyen', gözlerinde. Başbaşa vermiş, fısır fısır söyleşiyorlar. Miralay Morley'in 'mutadı' budur, en öfkeli anlarında bile sesini yükseltmez: konuşmayı sevmez ki, gönlü olup iki çift laf ettiği zaman, itirafta mı bulunuyor, sır mı ifşa ediyor, gel de çık işin içinden: söylediklerini, 'muhatabının' doğru dürüst işitebildiği şüphelidir.

Miralay Kenneth Morley, Intelligence Service'in 'şark-ı karip' için yetiştirilmiş 'mümtaz' ajanlarından: hanidir Kahire merkezinde görevliydi, iyi Fransızca ve Arapça konuşur, 'Memalik-i Mahrusa-i Şahane'nin girdisine çıktısına 'vâkıf'; o kadar ki, Yüksek Komiser Amiral de Robeck, Savunma Bakanlığı'na yazdığı son

---

* Bkz.: **'Bıçağın Ucu'**, **'Sırtlan Payı'**.

raporda, Miralay'ın değerlendirmelerini olduğu gibi aktarmış, 'istihbaratının' daha önce verdiği bilgileri kullanmıştır. Miralay'ın gizli sevinci, bundan doğuyor.

İngiliz birliklerinin, Anadolu demiryollarının denetimini bırakmalarına karşı çıkmıştı. Gerekçeleri su götürmez. Çekilirse, fırsatı kaçırmayıp, yerlerini Fransızlar alacak, bir! Ulaşım bozukluğu, kıt kanaat geçinebilen İstanbul'un beslenmesini aksatacak, iki! Mustafa Kemal, Anadolu'da beliren bu en büyük tehlike, prestij kazanacak, üç! Miralay Kenneth Morley, Savunma Bakanlığı'nın hangi akla hizmet ettiğini anlayamıyor. Başbakan Llyod George, 'Türklerin şiddetle cezalandırılmasını' öngörmemiş miydi? Demiryollarının denetiminden çekilmek, ummadıkları bir armağan!

Bereket Yüksek Komiser, durumu kavradı. Raporunu ona göre kaleme almış. Dün sabah, telefon, Amirallık Karargâhı'ndan Binbaşı Macdonald duyuruyor. Şehri bunaltan bulutlu karanlığa, kaldırımlara pis pis tüküren sulusepkene rağmen, beklemediği bir baharın içinde çiçeklenivermesi, işte bu sayede oldu. İki gündür, 'Matmazel' Raşel'le bunu kutlamıyorlar mı?

Miralay Kenneth Morley bekâr, 'küçük matmazellere' hiç dayanamaz: ucu Kahire'ye uzanan bir tutkudur bu: bir 'çocuk kerhanesi'ne dadanmıştı: eski Arap Şehri'nde, İbn el Tolun Camii'ne çok yakın, güneş cürufundan yapılmışa benzer, yayvan bir yapı: gecesi gündüzünden sıcak, ter boşaltan hantal bir etüv sıcağı; iç avlunun duvar diplerinde, karayılanlar, kırbaç gibi şaklıyor; cibinliklerin üstüne, tavandan yedi boğumlu akrepler düşer ki bir sokuşta öldürebilir. Fahişelerin en büyüğü on beş-on altı, en küçüğü on bir-on iki yaşlarındadır: 'gül goncası' ağızlarıyla sevişirler, dudakları ve gözleri hayasızdır, cinsel uysallıkları hiçbir yerde görülmemiş. Hele içlerinden birisi, burnu hırızmalı, kıvırcık siyah kirpikleri 'hilal' kaşlarını döven, saçları üflenmiş kıvırcık Trablusgarplı bir kız; Miralay Morley'in cinsel hayatından taşmış, uzunca bir süre, hayatının tümünü kaplamıştı. Kahire'den görevle ayrılması gerekince, ağır mı ağır, yüreğinde çökertici bir hicran. Hâlâ uykularında, o kız çocuğunun, belli belirsiz göğüslerini okşamıyor mu?

Kimbilir, belki Raşel Mizrahi'nin* panter yavrusu esnekliğinde, ahlaksız 'fistolu' dudaklarında o Trablusgarplı kızdan bir şeyler buluyor. Olamaz mı? Raşel'i, '**Constantinople** Sosyetesine' tanıtıldığı, o unutulmaz yaz sonu balosunda gördü göreli, yaşlı bir sırtlan gibi, sinsi sinsi çevrelerinde dolanır. Abdi Bey'i çileden çıkaran da, bu ya! Yalnız bu mu, en az onun kadar 'keyfiyeti' bildiği halde, Rosa'nın da, Raşel'in de 'herif'in ayağını yalıdan kesmeyişleri! Baksana, Raşel 'kaltağı' nasıl kırılıp dökülüyor? Neredeyse ağzına girecek 'deyyus'un!

Rosa Mizrahi kolundan mı çekti, yolunu mu kesti anlaşılamadı; ağzı kalabalık bir grup, Halıcızade Abdi Bey'in çevresini sarıveriyor. Kimler, kimler! Billur kahkahaları, düşüp düşüp yerlerde tuzparça kırılan, Besim Paşazade Şehbâl Hanım. Yuttuğu 'mefruz' baston yüzünden boynunu bükemeyip, 'temennalarını' belinden eğilip sarkıtan, kirye Muzenidis. Sonra bir paşa, değirmi sakallı, sıkma gözlüklü Sadrettin Bahri Paşa ki, 'fesholunan' Meclis'te Cebelibereket Ayanı idi, bir tarihte 'hasbelvazife' Viyana'da bulunmuştur. Rosa'nın 'manidar' gülümsemesinden, Abdi Bey'i 'kasd-ı mahsusla' alıkoyduğu kesinleşiyor. Saplı gözlüğünün camlarında irileşen gözleri, şakacıktan dargın. Sesi barışmaya hazır:

– ...Paşayla teşerrüf etmiş miydiniz **mon bey**?

Abdi Bey'i bir ağızdan lafa boğup, nefes aldırmıyorlar. Şehbâl Hanım, Molla Hüsrev'deki 'merhum' Ali Rıza Paşa konağının, 'sudan ucuza' gitmesinden 'şekvacı'. Ne kadar üzülmüş, ne kadar. Artık nasıl bir üzülmeyse? Kanarya gibi makaraları koyverip, gözlerinin içi gülerek, çünkü diyor ki:

– ...ikazınız vacipti efem, koskoca konağı göz göre göre kaçırdık. Fatih Sulh Mahkemesi marifetiyle satılmış, muhammen bedeli yirmi bin lira, on sekiz bine düşürüyorlar. Yaaa? Tasavvur buyurur musunuz, on altı oda, dört salon, bir sofa; ayrıyeten iki matbah, biri kurnalı iki hamam, kuyusu, haznesi, havuzu, tulumbası; bahçe ittisalindeki, bir bap kâgir dükkânı...

Abdi Bey, ondan kaçayım derken, Sadrettin Bahri Paşa'ya

---

* Bkz.: '**Bıçağın Ucu**', '**Sırtlan Payı**'.

yakalanmaz mı? Paşa'nın derdi başka: tombul parmaklarıyla, kı bıyıklarının uçlarını sivrilte sivrilte, kulağına eğilip fısıldadı:

– ...benden duymamış olunuz beyfendi, Ali Kemal Bey Pe yam'ı kapatıyor, evet! Yok yok, son derece şayan-ı itimad bi yerden işittim, size mahrem değil a, Mihran Efendi söyledi: tek rar teşrik-i mesai edeceklermiş, zannım o ki Ali Kemal Bey Sa bah'a dönecek, gazetanın ismini Peyam-ı Sabah'a tebdil edecek lerdir...

Onun ardından Muzenidis. Bu adamın âdeti elini uzatıp, he konuştuğunun ya omzundan saç tellerini toplamaktır, ya sarkmış cep mendilini düzene koymak! Abdi Bey'in ipek mendilini çekiş tirirken, müthiş bir şey açıklıyor:

– ...Londra tebliğ-i resmisinden müteellim olan Zât-ı Şâhâne güya İngiliz Âli Komiserinden mülâkat talebinde bulunmuş; Sai Molla hazretlerinin iddiası, talebi reddedilmiş! Bendeniz ihtima veremiyorum, Miralay cenapları hazır buradayken, bir tahkikat etseydik...

Olası mı? Miralay Morley dünyayı unutmuş, Raşel'le ocak başı söyleşisini koyulttukça koyultuyor. Abdi Bey, istedikleri ka dar lafa tutsunlar, gözlerini onlardan hiç ayırmadı! Yorulmuş ola caklar ki, bir süredir koltuğa oturdular: ama ne oturuş, omuzları değmecesine! Ateşin yalazı, profil çizgilerini tutuşturuyor. Raşel Mizrahi, küstahlığı, 'herifin' tabakasından cıgara alıp, 'alenen' pü fürdetmeye vardırdı. Rosa Mizrahi'nin, ünlü elma dişler gibi hart hart gülüşünü kapmış, onda daha mı kışkırtıcı bir anlam kazanı yor ne; her seferinde, geceleyin üçlü sevişme hayalleriyle yalıya düşmüş Abdi Bey'in, cinlerini başına topladı; hani 'asabına hâ kim olmasa', gidip iki yanağına iki tokat 'aşkedebilir'.

Abdi Bey çok fena kuruluyordu, 'fikrini' dağıtmayı denedi: balkona uzaklaşıyor. Camlarda akşam olmuş, ıslak paçavra gibi bir kış akşamı: soğuğu kalleş, bulutları yırtık pırtık, denizi harıl harıl akan! Beykoz'un yoksul ışıkları, varla yok arası uzaktan tit reşiyor. Bir cıgara yaktı. İçisıra yine o türkü: "...**Tuna'da çırpar bezini/hayda more/kim sevmez Bulgar kızını**?" Yalnız türkü mü? Makedonya'nın sarp uçurumlarına kaz tüyü dağılan 'ezeli'

karı, ormanlarda dip dip silah sesleri, sakallarını çağlayan gibi yollara dökmüş doludizgin 'komitacılar'. "Bütün fecaatına rağmen, maziyi nazarımızda cazip kılan nedir **mon chèr**, gençliğimizle müterafık yaşanmış olması mı?" Akşama sırtını dönünce, cıgara pusu, 'esans' ve içki buharı içinde, pırıl pırıl gümüş şamdanlar: altı kollu, on kollu. Büyük duvar saati ses tozlarını, uğultulu misafir kalabalığının üzerine serpiyor: 'alafranga' altı buçuk. Abdi Bey, elinde olmayarak, şömine tarafına baktı: Miralay Morley, Raşel'le yine burun buruna! 'Ani bir tehevvürle' keyiflerini 'tarümar etmeye' karar vermişti ki, Gülistan Satvet'in sesi yükseliyor:

– ...**Mesdames messieurs**, Matmazel Mizrahi'den biraz müzik reca ediyoruz. **N'est-ce pas?*** Tabii lütfederlerse!..

Sözü alkışlarla kesildi. Gözler Raşel'in üstünde toplanıyor. Ne kadar da itibar ediyorlar? Sanki eşi bulunmaz bir **virtuose**, bir piyano ustası! Oysa döner dolaşır, ezberine aldığı o iki-üç parçayı çalar, çoğu Chopin: bazı **nocturne**'ler, birkaç **etüde**, galiba bir de mazurka! Böyle düşündüğü halde, piyanoya masmavi süzülen Raşel Mizrahi'yi, herkes gibi sırıtarak alkışladığını fark edince, Abdi Bey bozuldu. Önünden geçerken Raşel duruyor: son yolculuklarından birinde, babasının Lausanne'dan getirdiği o Fransız mavisi kılığıyla bir içim su. Sol kaşını kaldırıp, 'fistolu' dudaklarının en şuh gülümsemesiyle onu selamlayarak diyor ki:

– ...ah **bonsoir mon bey**, siz de burada mıydınız? Bugün tiyatroda kimleri gördüm tahmin edersiniz? Familyanızı! Maaile karşımızdaki locadaydılar: Neveser 'abla', Ahmet 'ağbi', tanıyamadığım sarışın bir erkekle, zenci kıvırcığı esmer bir kadın...

Piyanonun taburesine ilişirken, anlamlı anlamlı ekledi:

– ...Neveser abla doğrusu pürneşe idi, hiç de, müteverrime benzemez: görmeyeli âdeta güzelleşmiş!

---

* Değil mi?

İSTANBUL AHALİSİ DÜN FIRINLARA HÜCUM ETTİ

Sadrazam 'Ekmek buhranını, muhtekirleri icad ettiğini' söylüyor.

Anadolu'dan un sevkiyatı durdu. Fiyatlarda âni yükselmeler kaydedildi.

Dersaadet (Hususi)

Dün şehrimizin birçok semtlerinde, ahali fırınlara hücum etmiştir. Harp senelerinde olduğu gibi, İstanbullular, sabahtan itibaren fırın kapılarında sıra tutmuş ve Şişli semtlerinde ekmek buhranı şedit bir safhaya varmış ve buralardaki birçok köşk sahipleri, ekmek temin edebilmek için, hizmetçilerini Kadıköy'üne kadar yollamışlardır.

Muhabirimiz, diğer sualler meyanında, Sadrazam Ali Rıza Paşa'ya ekmek buhranının sebeplerini de sormuştur. Sadrazam Ali Rıza Paşa bu mevzuda demiştir ki:

"Böyle bir telaşa mahal yoktur. Gebze Köprüsü'nün yıkılarak Anadolu'dan hububat nakliyatının inkıtaa uğradığı şayiası çıkarıldı. Fakat bu, o derece haiz-i ehemmiyet değildir. Son günlerde yağan yağmurlardan, Pendik-Tuzla arasındaki şose yıkılmış olup, birkaç güne kadar tamir edilebilir. Bundan başka payıtahtın on günlük ihtiyacını temine kâfi un vardır. Ayrıca Haydarpaşa'da 25 vagon hububat mevcuttur. Pazartesi gününden beri, Anadolu ile Dersaadet arasındaki şimendifer münakalesini tanzim ettik. Derince'de nakledilemeden kalan hububatı da römor-

kör ve mavnalarla şehre getirttik. Ekmek buhranı muhtekirlerin oyunlarının neticesinden başka bir şey değildir."

İktisadi vaziyet vehamet kesbediyor.

Diğer taraftan, memur maaşlarına yapılan zamla beraber, vergilere yeni zamların getirilmesi üzerine, iktisadi vaziyet daha da vehamet kesbetmiştir. Arsa ve bina vergilerine zam kararnameleri ile, memur maaşlarına zam kararnamesi birlikte neşredilmiştir. Ticarethane ile apartmanlara zam yüzde üç yüz nisbetini bulmaktadır. İkamet olunan evlerde zam yüzde seksen bir nisbetindedir. Yangın arsaları zamdan muaf tutulmuştur. Zamlarla birlikte dükkân kiraları birden fırlamıştır. Binlerce esnaf tarafından ihzar edilen bir şikâyetname ve talepname hükümete arzedilmiştir.

Keyfiyet altın piyasasında da fiyat yükselmesine sebep olmuş, gıda mevadında dahi artış kaydedilmiştir. Lira 515 kuruşa fırlamıştır. Yabancı paraların borsadaki vaziyeti zîrdeki gibidir: İngiliz Lirası: 367, Fransız Frangı: 196, Alman Markı: 51, Yunan Drahmisi: 287, Amerikan Doları: 98 kuruştur. Altın fiyatlarının ani artışı üzerine Maliye Nazırı'nın bazı bankerleri celbederek, altın spekülasyonu yapılmamasını ihtar ettiği ve bu ihtara itaat etmeyecek olanların Divan-ı Harb'e sevkedilecekleri şâyi olmuştur.

Neveser yazın nasıl geçtiğini anlamadı. Buna pek şaşıyor. İsviçre'deyken, 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'nda huy edinmişti: günlerin uzayıp kısalışını, mevsimlerin gizli gizli oluşup birden belirişini izliyor: her dakika, gözü saatte; takvimler elinden düşmez.

Bir sabah vizitesinde Doktor Diederich (hep yapmaz mı), işaret parmağının sırtıyla, alnına düşen perçemlerini usulca kaldırarak, demişti ki:

– ...zamanı unutunuz, **frau** Abdi! Ona lakayt ve bigâne kalmayı öğreniniz: zira o sanatoryum hastasının dostu değil, düşmanıdır.

Puslu güneşin, kaskatı kar aklığından, donuk donuk yansıdığı bir gündü. Şubat ortaları mı? Daha genişlemişe benzer külrengi boşlukta buz tozları, ayna kırıntıları gibi, yer yer şavklanıyor; uzaktan, görünmez kızakların çıngırakları, alçalıp yükseliyordu. Doktor Diederich'in söylediklerini, o gün Neveser ciddiye almamıştı. Nasıl alsın? "İnsan zamana 'bigâne' kalabilir mi?" Meğer yalnızlıktanmış, belki de mutsuzluktan! Mayıstan bu yana, ayların nasıl geçtiğini ayrımsayamadı: yaz 'bidayeti'nin tadını çıkarmadan, aa, Göksu Kasrı'nda asırlık çınarlar yaprak döküyor. Daha dün, Ahmet, Doğan ve o , İttihat Apartmanı'nın çiçekli terasında, 'gülüş-ahenk' kahvaltı etmiyorlar mıydı? Teras bugün çamurlu bir kar altında, havuzu cam incesi buz tutmuş, civciv sarısı tüylü yapraklar uzak bir anı. "Yoksa zamanın seyri, her şahsın halet-i ruhiyesine göre mi sür'at kazanır?"

Neveser'i zamanın dışına çıkaran, Münif Sabri'den başka kim olabilirdi? O, elinde 'fersûde' çantası, 'mütevazı' nergis demetleriyle, saldırgan bir yangın sarışınlığı olarak, hayatına karışalı; yıllardır 'defterine dahi' itiraftan kaçındığı pişmanlıklar olanca heybetiyle ayaklanmadı mı? Birlikte oldukları her an, vaktiyle çocuk diye hafifseyip reddettiği adamın, kocasından ne kadar

'vakur', ne kadar 'rabıtalı' ve 'şayan-ı itimad' olduğunu saptayıp, 'yerlere geçiyor'.

Neveser, Selânik'teki son tartışmalarını, nedense hatırlamak istemez. Fakat, elde mi? Kocasıyla yaşadığı her yanılgı, uğradığı her hayal kırıklığı, 'gayr-ı ihtiyarı' onu, o 'sâikalı' yaz akşamına, o akşam Münif'in söylediklerine götürüyor. Daha, Halıcızadelerin yalısındayken başlamıştı bu, 'Dersaadet'e intikalini müteakip, müz'iç bir hâl aldı', hele İsviçre'de, sanatoryum günlerinde, yıldırıcı bir 'fikr-i sabite' dönüştü. Tartışmanın gerilimini, durup durup, her defasında daha aleyhinde olmak koşuluyla, yeniden yaşıyor.

Neden aleyhinde? Çünkü: haksızdır. 'Heyhat', hayatındaki önemini çok geç anlayabildiği o tartışmada, sorumsuz, havai ve şımarıkça davranmıştı. Bunu zamanla büsbütün 'idrak' ediyor. Kocasıyla arasında açılan uçurum, bu uçurumu bir yeraltı ırmağı gibi kaplayan yalnızlığı, bunda etkili oldu. Müstehzi, müstağni, biraz da 'şuh', sık sık gülmüş müydü? O gülüşler, yıllarca sonra, 'hakaretâmiz' kahkahalar hâlinde, kulaklarında yankılanıyor. Onu koştuğu tehlikeden caydırmaya çalışan Münif, sımsıkı kavradığı hasır iskemlenin ardında, ufaldıkça ufaldı. Şimşek çakan Neveser', gök gürleyen o. Şimşekler, kükürt sarısı, asit yeşili gözlerinden taşıyor. Gök gürültüleri, deprem uğultularıyla, konağın camlarını zıngırdatıyor. Yaprakları haşır huşur karıştıran deli rüzgâr, bahçede ürkütücü elektrik kokuları dolaştırmaktadır.

Münif Sabri'nin eski ve yeni önemini kavramak, Neveser'in daha çok eksiklenmesine yol açıyordu. Bu adam, ona çocukluğunda 'Cenap'vari manzumeler yazan, Feyziye talebesi olmadıktan başka; Birlik'te isabetli makalelerini okuduğu, 'muharrir' Münif Sabri de değil! Çok daha gizemli, çok daha karmaşık biri! Yazın Neveser'e, daha çok Ahmet Ziya'ya ulaştırdığı haberler, 'istihbarat menbâlarının', sıradan bir 'muhabirin' olanaklarını aştığını ortaya koymadı mı?

Bir akşam, terasta gün sonu alacası, gecikmiş 'gurub' yansımalarıyla Üsküdar'ın bütün camları eflatun, uzay mavisi yıldızlar omuzlarına sarkıyor. Söz ittihatçılardan açılmış, neredeler, ne yapıyorlar filan. Münif Sabri, çıldırtıcı bir ışığa bakarmışcasına göz-

lerini kısıp, elindeki kadehe bakarak; Enver Paşa'nın 'hâlen' Almanya'da, Rus İhtilali'nin bolşevik 'zimamdarlarından' Karl Radek'le 'hâl-i temasta' olduğunu söyleyivermişti. Dehşetli şaşırdılar. Doktor Melek'le Ahmet Ziya yıldırım gibi bakışıyor. Neveser, başını havuza çevirdi.

Bir akşamüstü, Petrograd Pastahanesi'ndeler: genzi yakan çikolatalı krema kokusu, muz likörü, Fransız tütünü. Dumanlı memelerini masalara yığmış, dalgın cigara içen birkaç kadın. İstanbul'da Fransızca çıkan gazeteleri süzen, birkaç erkek. Söyleşi koyulaşmış: Rusya'da İtilaf Devletleri'nin denetlediği 'beyaz' ordu, bolşeviklerin 'kızıl' ordusunu, yenebilecek mi, yenemeyecek mi? Münif Sabri kirpikleriyle, dudakları kibrit alevi Rus dilberlerini mimleyerek, Denikin ve Kolçak ordularının, Kazan kapılarında yenilgiye uğradıklarını bildiriyor: acele taze kuvvet ve 'mühimmat' gereksinmekteymişler, İngilizler Dersaadet'teki 'mültecilerden' asker devşirmeye kalkışmış! Bu kadarla yetinse, iyi, daha ileri gitti: Londra'nın, Babıâli'den, bolşeviklere karşı Osmanlı kuvvetlerini kullanmak istediğini iddia ediyor, karşılığında 'sulh şeraitini tahfif edeceklermiş' ama, Babıâli'nin cevabı olumsuz!

Münif Sabri, ışıkta ela gözlerinin leopar aydınlığını, yine bütün sıcaklığıyla Neveser'e çevirerek:

– ...bu, İtilaf devletlerinin, Şark-ı Karip'te asker fıkdanı çektiğine delalet eder, demişti; ...Garbi Avrupa'daki sulh iştiyakı, ordularının terhisini zaruri kılmaktadır; aksi halde Rusya ve Almanya'nın uğradığı felakete düçar olabilirler. Halbuki, Anadolu'daki ve Mavera-yı Kafkas'taki tasavvurlarını mevki-i tatbike koyabilmeleri, askerle mümkün...

Anadolu'daki hareketin gelişmesine aşırı ilgi duyuyor. Önemsediği her sözünden belli. Oysa Ahmet Ziya (tabii Doktor Melek de), 'Osmanlı paşalarının' başını çekeceği bir direnişten umutsuzdur; desteklemesine desteklese de, asıl kurtuluşun, işgal altındaki Osmanlı proletaryasının, ayaklanmasıyla gerçekleşebileceğini savunuyor. Münif'le görüşleri farklı, bir keresinde Münif yalnızken Neveser'e dedi ki:

– ...bilfarz Osmanlı amelesini cemettin, ne yekûn tutar ki?

On beş, bilemedin otuz bin! Biz ki düvel-i muazzamaya kafa tutmak mevkiindeyiz, münhasıran amele buna kifayet eder mi? Ancak kuva-yı milliyenin şümullü bir ittifak hâlinde tevhidi...

O an Neveser birdenbire Osman Nevres'i, onun Graudünden Sanatoryumu'nda söylediklerini hatırlıyor. "Aman Yarabbi! Hangisi hangisinin aslıdır, hangisi hangisinin sureti?" Gerçek olan şu ki sert adamlar bunlar, midye gibi 'ketum', 'kalben' müşfik, adamakıllı 'esrarengiz'. İnsan bunlarla yaşayabilir. Ölebilir de.

Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey'in, Mizrahilerin yalısında sürdürdüğü, gizlenme 'komedisi' sona ermese, Neveser'le Münif Sabri Allah bilir hiç yalnız buluşamayacaklardı. Tutum öyle tutulmuş, bir kere: çıkıldı mı birlikte çıkılıyor; toplanıldı mı, birlikte toplanılıyor. Ahmet Ziya, Doktor Melek, Münif Sabri, Neveser. (Ara sıra da, 'Şaşkın' Beşir Usta.) İlk zamanlar buluşma yeri, Terakki Apartmanı'ydı. Doktor Melek Çemberlitaş'ta 'münasip' bir ev bulup, Ahmet Ziya'yla 'ayrı' çıktıktan sonra da, orası kaldı. Terasın gökyüzü bahçesi serinliğinde, hele yaz akşamları, hafif hafif demlenerek Boğaz'ı ve Marmara'yı seyretmenin, tadına doyum olmuyormuş! Bunu söyleyen Ahmet Ziya. Haftada iki, bazen üç kere, biraraya geliyorlar. Artık ne söyleşiler, ne dolambaçlı tartışmalar, ne Almanya anıları! Çıkacak oldular mı, orada buluşup çıkarlar. Bazen işgal nedeniyle bu yaz bir türlü tenhalaşmayan Beyoğlu'na: Pastahaneler, ne güne duruyor? Onlar olmadı mı, gelsin Concordia, Parisiana, vb... "Kemençeci Aleko, Selânikli hanende Emin Efendi ve rüfekasından mürekkep, muazzam ince saz heyeti, ayrıyeten kanto ve düetolar." Ya da, Halep Çarşısı'ndaki Varyete Tiyatrosu'nda, operet temsilleri, hatta sinema: büyük 'facia-yı aşk', 'Müzlim Ruhlar'. Bazen de Beşiktaş İskelesi'nden vapura atladıkları gibi, ver elini Boğaziçi: artık Mirgûn mu olur, Kanlıca mı, Küçüksu mu?

Onları 'ecnebi' sanıyorlar. Doktor Melek herhalde Süryani olduğundan, Ahmet Ziya'ysa mutlaka inatçılığından başı açık dolaşıyor. Giyimleri kuşamları, ne de olsa Berlin. Neveser'le Münif Sabri, Asitâneli genç bir Osmanlı çifti, misafir ettikleri iki 'ecne-

biye' sanki şehri gezdirmektedir. Beraber de olsalar, Neveser zaman zaman, Münif Sabri'nin bakışlarıyla onu öbürlerinden soyutladığını; bir şey anlatmak gerekirse, 'münhasıran' ona anlattığını sezmiyor değil. O zaman yüreğinde bir çarpıntı, yanaklarında tuhaf bir şeker pembesi. Münif de ondaki 'tahavvülü' saptamış olmalı: eski Neveser nerde, o nerde: perdelerini indirip, 'itikâf hayatı' süren saz benizli 'mütevverrim' kadın gitti; yerine, gamzeleri sürekli çiçek açan, açık, aydınlık bir hanım geldi: evin dış 'umurunu' Kâmil Efendi'ye, iç 'umurunu' Mercimek Nine'ye bırakmış; ilgisini daha çok üstüne başına, güzelliğine, bir de misafirlerine yoğunlaştıran! Misafirlerine mi? Münif Sabri'ye demek galiba daha yerinde olacak!

Abdi Bey, evine döndüğü gün, 'efendi hazretlerine' (kayınbiraderine bu adı takmış) 'nezaket olsun' diye katlanamayacağını, 'herhangi bir tereddüde mahal kalmayacak şekilde' belli etmişti. Bir kere İsviçre'de, Helvetia Oteli'nin lokantasındaki kapışmalarını 'hafızasından' silemiyor. Ayrıca Ahmet Ziya'nın birtakım 'heragille teşrik-i mesai ederek' sosyalist bir 'fırka' oluşturmak çabasında olduğunu, neredense işitmiş. Bunu, son derece zararlı buluyor. "Reca ederim, sırası mıdır **mon chèr**?" Almanya'da 'içtimaiyat' okumuş üç beş 'aklıevvel', Abdi Bey'in Garaud Koleji'nden çocukluk, Paris 'ikametinden' 'menfa' arkadaşı Doktor Şefik Bey'le bir 'mecmua' çıkarıyorlar, adı 'Kurtuluş'. Hüsnü Paşazade Şefik Bey canım, şu 'dönmelerden'! Yetinseler ya, hayır: ille 'fırka teşkil edecekler'. Niyedir, o da anlaşılmaz: 'İştirakçi' Hilmi Bey'in Türkiye Sosyalist Fırkası hazır kurulu, buyurun girin! Girmezler, beğenmezler ki! Başvuralı epey olmuş, 'ihtimal' savsaklamışlar ama, Bosphore'un yazdığına bakılırsa, Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası şu günlerde 'kesb-i kat'iyet' ediyor. Abdi Bey ki, 'ittihatçı maziini' unutturmak telaşına düşmüş, itilafçılarla, İngiliz Muhüpleriyle 'tesis-i münasebet' peşindedir, bu işe karışan 'herifle' dostluk edebilir mi? 'Kat'iyyen!'

Neveser durumu yumuşatıp da nasıl anlatabileceğini düşünedursun, Ahmet Ziya'yla Doktor Melek aralarında karar almışlar, 'bademâ' Beyoğlu'ndaki pastahanelerde buluşulacak, Mulatier,

Lebon, Petrograd. Neveser bunu Münif'ten öğrenince, sırtından bir yük kalktı. O gün yalnızdılar: Ahmet Ziya, tersane amelesinin 'içtimaına' gitmiş, gelemiyor: kırk gündür 'yevmiyelerini' alamayan işçiler 'galeyan' halindeymiş, işi bırakacaklar. Sadık Usta, Beşir Usta, Almanya görmüş öteki işçiler, grevin başka 'taleplerı'de içermesini sağlamaya uğraşıyor, sekiz saatlik mesai, cuma ve diğer resmi tatil günlerinde 'yevmiyenin' işlemesi, vs. Ahmet Ziya'nın amacı, işçileri 'fırkaya' kazanmak, gitmese olmaz. Doktor Melek ise, Kurtuluş'un 'tashihlerini' yapıyor, matbaa acele ediyormuş da!

O günden sonra, Neveser'le Münif Sabri, çoğu buluşmada yalnız olacaklardır: Ahmet Ziya ile Doktor Melek 'fırka faaliyetinden' başalamıyorlar. Koca Teşrin-i evvel, Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda gerçekleştirmek istedikleri, büyük toplantının hazırlığıyla geçti. Seçim üstü Dersaadet 'amelesinin' sosyalist 'cenaha' kazandırılmasına çalışılıyor, sosyalist örgütlerin birleştirilmesine! Kolay iş mi? Tarn Petrograd Pastahanesi'nde buluşmaya niyetlendikleri gün, ya Kasımpaşa'da Acem'in Kahvesi'nde ustabaşılarla 'müzakere', ya Divanyolu'ndaki Kanun-u Esasi Kıraathanesinde (eski Ferahnâk) Doktor Şefik, Ethem Nejat ve İhsan Raif Beylerle 'hey'et-i tahririye' toplantısı: Kurtuluş'un bu sayısına girecek yazıları tartışacaklar, Namık İsmail 'Sosyalizm ve Sanat' diye bir makale yazmış, ilgince benzer.

Münif Sabri'yle Neveser, önceleri tedirgin olsalar da, yalnız kalmaktan gittikçe hoşlandılar. Acaba neden? Ahmet Ziya'yla Doktor Melek'in sosyalizm tutkusunu paylaşmıyorlar pek, ondan mı? Hiç yoktan üretiverdikleri kıvılcımlı çatışmalar, yoksa huzurlarını mı kaçırıyormuş? Belki ikisi de. Başbaşa kaldılar mı, ne çok susuyorlar. Münif 'sükûtî' bir erkek, çocukluğundan çok farklı, zorunlu olmadıkça ağzını açmıyor. Vahşi sarışınlığı, sessiz ve vakur ciddiliğiyle birleşti mi, büsbütün Osman Nevres'i hatırlatmaktadır: İzmir'in işgalinde, Yunanlıların linç ettiği 'vatanperver'i. Meğer tanışırlarmış, nereden olduğunu söylemedi, Selânik'ten olmalı, Feyziye'den. Neveser mahcup, hafif mahzun bir kabahatli gülümsemesi bulmuş, narin boynu bükük, onu kullanıyor. Petrograd

Pastahanesi'nde buluşmayı yeğliyorlar. İçlerinde, gireni çıkanı en belirsiz olanı o. Münif Sabri, cıgarasını yaktığı kibriti, âdeti üzere üfleyerek, söndürüp, diyor ki:

– ...orası münasiptir, nazar-ı dikkati celbetmeyiz! Fikrimce sizi ecnebi zannetmelerinde faide melhuz, böyle mahaller hafiye kaynıyor.

Tanımadığı yok. Kimi soracak olsa, ceddini cibilliyetini sayıp döker. Bir keresinde Neveser'in gözü, camlı bölmedeki masaların birinde, ince uzun bir Rusa takılacak oldu: gözkapakları düşük, kirli sarı sakalı bulaşık suyu gibi yumuşacık dökülen, dudakları boya kırmızısı garip bir adam: çevresine sürüyle kadın biriktirmiş, her birine ayrı 'iltifat' ediyor, bazılarını herkesin ortasında kucaklayıp, boyunlarını okşuyor. Münif Sabri, o yana bakmaksızın, bilgi verdi:

– ...Prens Aleksi diye maruftur, Dmitri Aleksiyeviç Bragin, Prens Bragin de deniyor: el altından, Denikin ordularına asker kaydeder, İngilizlerle hâl-i münasebettedir, bir de cemiyet tesis etmişti galiba, muhacir Rusları, Beyaz Ordu'nun istirdat eylediği yerlere iade maksadını matuf, lakin dereyi görmeden paçaları sıvamış...

Sesini daha alçaltarak, ilave ediyor:

– ...etrafındaki kadınların kısm-ı âzamı eroin müptelası: eroini ondan temin eder, mukabilinde arzularına râm olurlar: fuhuşsa fuhuş, istihbaratsa istihbarat! Gecesi iki yüz liraya kontes kiralıyor diye duyduk.

Başka bir gün Neveser, iki masa ötelerindeki şık bir kadınla ilgilendi: aşırı neş'eli, çevresindekileri hükmü altına almış, 'fevkalâde **frappant**!' Limonküfü gözleri, yürek biçimi boyanmış ağzı, kulak hizasından kesik abanoz siyahı saçlarıyla, 'mülehham' Rus sarışınları arasında 'temayüz' ediyor. Elinde uzunca bir ağızlık, ucunda dumanı hiç eksilmeyen cıgarası. Garsonlar, alev alev bir punç kâsesi getirdiler, o, aydınlık bir yağmur gibi çevresine saçtığı gülüşleriyle, kadehleri birbiri ardınca deviriyor. Neveser, istemeyerek kulak misafiri oldu, öyle 'seyyal ve selis' bir Fransızca konuşuyordu ki, işgalci Fransız 'zabitanından' birinin 'zevcesi' fi-

landır zannetti. Fikrini Münif Sabri'ye açınca, o, hoşgörülü gülümsemesiyle düzeltiyor:

– ...iltibasa düştünüz Neveser, Osmanlı kızıdır, lakin Paris'te tahsil görmüş. Mecmua-yı Nisvan'ın Tahrir Hey'eti'nden Gülistan Satvet! Daha ziyade ecnebi muhitlerinde iştihar etmiştir. Haaa, zevciniz beyefendinin de âşinası olurlar...

Neveser, kocasının daha Selânik yıllarında Gülistan Satvet'ten söz ettiğini, 'filhakika' hatırlıyordu. Hem de 'sitayişle', örnek alınması gereken 'asri' bir kadın diye! Demek buymuş! Güzel olmasına güzel, 'asri' olmasına 'asri' ama, 'hal-ü-etvarında', yorucu bir dağınıklık görülüyor, yorgun bir sinirlilik! Neveser, taş çatlasa, ona benzeyemez. Münif Sabri, bu münasebetle, duygularının değişmediğini sezdirmek fırsatını bulacaktır. Ateş sarısı kirpiklerini eğerek, diyor ki:

– ...böyle bir mukayese mevzu bahis olamaz: Gülistan Satvet şâhane bir kadın, lakin bir **cocotte**, zehirli bir bataklık çiçeği; halbuki siz nadide bir zambaksınız, lekesiz, saf, teshirkâr! Belki biraz solgun, o nisbette müessir bir güzellik!

O gece, nasıl şakırtılı bir yağmur, terası seller götürüyor! Neveser yatağına uzanmış, elinde 'hatıra defteri': gül ağacından komodini, üzerindeki fanuslu saati sırdaş edinerek, geç saatlere kadar neler yazdı, neler:

"...beni sevdiğinden âdeta eminim. Zapta muktedir olamadığı o burûdet, eski iğbirarının değil, sinesindeki küllenmemiş aşkın feveranıydı: şedit, âni bir feveran! Setre muktedir olamayışı iğbiraın tahrik eylediği hiddetten ziyade, kaderin sevkiyle tekrar karşılaşmış olmamızın, isyankâr ruhunda tevlît ettiği herc-ümercin bir neticesi. Evet! Her geçen gün, buna ziyadesiyle kaani olmaktayım: esasen, halet-i ruhiyesini zapt-ü-rapta aldıkça, tarz-ı hareketi bambaşka bir istikamette seyretmedi mi?"

"...zannım o ki Petrograd Pastahanesi'nde mecburen başbaşa geçirdiğimiz saatler (bundan ne kadar mahzûz olduğumu, tarif edemem), bizi gayr-ı kaabil-i içtinap bir şekilde, yekdiğerimize mahkûm etmektedir. Ah ne latif bir mahkûmiyet! Gülistan Satvet dolayısıyla cür'et ettiği mukayese, nazarında ihtiva ettiğim yüksek

kıymetin, cinaslı bir ifadesi addolunamaz mı? Şüphesiz öyledir. Mes'udum. Seneler sonra, ne kadar mes'ut! Vatanın bu kara günlerinde, bir hiss-i saâdet-i hurûşan ile meşbû isem, bu benim günahım mıdır? Kaldı ki, tahammüle mecbur olduğum elem o kadar mebzul, o devr-i ıstırap o kadar uzundu ki, şu yaşımda bedbaht bir ömre razı olmaktansa, günahkâr olmayı tecviz edebilirim..."

Hayatının sonlarına doğru, Yakacık Sanatoryumu'ndaki en umutsuz günlerinde bile, Neveser işlediği bu günahtan 'tövbekâr' olmayacaktır: 'müddet-i ömründe', 1335 sonbaharından daha mutlu olduğu, başka bir dönem hatırlamıyor ki! 1335 sonbaharı, 'meyyus' ve soğuk! Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda, büyük amele toplantısı: iki bin 'murahhasın' oybirliğiyle kabul edilen 'mukarrerat': "...burjuva fırkaları, meb'us çıkarmak imkânını yok ettikleri takdirde; amele grupları, haklarını temsil ettirmek sadedinde, lüzumlu telakki ettikleri hareketleri ifaya hazırdırlar". Mahalle aralarında, 'karantina'ya alınmış, kapısı sarı yaftalı 'vebalı' evleri. Kibar semtlerinde, fuhuş ve eroin! Dersaadet, İngiliz ve Fransız 'Müstemleke' birliklerinin, kahve esmeri hindu ve kuzgun siyahı zenci 'neferlerince' taranıyor. Haliç üzerinde vapurdumanı bir sis, minarelerden dağılan Ezan-ı Muhammedî'yi boğup, işitilmez kılan, acaba o mudur? İşgal Komutanlığı, Polis Müdüriyeti'yle birlikte, caddelerde 'kesafeti' artan otomobil 'seyrüseferini' düzenlemek için, bellibaşlı kavşaklara asker dikti, bunlara 'nâzım' deniyor, ya da 'meydancı'. Kira arabaları ateş pahası, Karaköy'den Galatasaray'a seksen kuruş, bahşişiyle seksen beş! Vatman Hasan Efendi yönetimindeki 841 numaralı Fatih/Harbiye tramvayı, Şişhane'de raydan çıkarak, Voyvoda Caddesi'ne devrildi: üç ölü, otuz yaralı: sözde, frenleri tutmamış.

Neveser, Münif'in sessiz şefkati, ağırbaşlı 'ihtimamıyla' öylesine kuşatılmış ki bunları fark edemez. Onu, her elini uzattığı yerde bulmaya, alıştı. 'Hararetini, vücudunun bütün mesamatında hissediyor', bundan memnun: İki yanağında, iki gamze; sağ gözü, hafif şehlâ! İlgisinin, eski günlerden farklı olarak karşılık görmesi, Münif Sabri'nin toparlanmasını sağladı: 'kalendermeş-

repliği' üstünden atıyor, neymiş o kalıpsız fes, ütüsüz pantolon! Artık bitti: giyimine kuşamına bir özen, bir dikkat: kışa girerken Ekonomidis'e palto diktirdi, 'balıksırtı', yakışmış doğrusu. O 'fersude' çantasını hanidir taşımıyor. Bastonunu yeniledi, Sultanhamamı'ndaki ünlü Robenson'dan, gümüş kakmalı mıymış ne? Franguli'den aldığı yassı tabakadan, bir cıgara yakıyor; kibriti üfleyip söndürürken, irkiltici bir 'sükûnetle' diyor ki:

– ...müsellâh mukavemetten gayrı çare-i hâl yoktur, kadere rıza mülkün mahvına müncer olacak, düvel-i muazzamadan ahde vefa beklemek, ölü gözünden yaş ummakla müsavi, ahitnameleriyse esasen bize hakk-ı hayat tanımamaktadır!

Neveser onun, ilkbaharda nasıl yılgın bir 'tevekkülle' konuştuğunu düşündükçe, yaşantısında bir 'esrar' bulunduğuna daha çok inanıyor. Yalnız sözleri mi, davranışları da bunun kanıtı: olmadık bir anda telefon, 'müstacel bir iş dolayısıyla' o günkü buluşmaya gelemeyecek! Üstüste iki hafta görünmediği oldu: nerdedir, ne yapar, 'meçhul'. Gerçi Ahmet'le Doktor Melek de, sık sık kayboluyorlar, ama nerede oldukları, ne yaptıkları belli: ya Divanyolu'nda 'Fırka'ya 'merkez ittihaz ettikleri' Çiftçi Kütüphanesi'ndedirler, ya Tersane dolayındaki kahvelerde, işçilerle toplantıda! Münif Sabri kayboldu mu, tam kayboluyor: açıklaması zor. Neveser bir ara, 'hayatında başka bir kadın mı var?' diye kuşkulandı, niye olmasın: insanlık hâli! İlk buluşmalarında, (yazdan kalma bir akşamüstü, Petrograd'ın camlarını açmışlar, havada krizantem kokuları), yumuşak sitemler, tatlı serzenişlerle çıtlatacak oluyor. Münif'i görmeli: sarışın meş'ale 'harareti' büsbütün arttı, karşısında âdeta insan değil bir tomar alev oturmuş, öyle yakıcı. Sevdalı gülümsemesiyle sessiz uzanıp, elini iki avcuna alıyor; başını hafifçe eğiyor, o kadar: bütün cevabı bu!

İlk defa, o akşam, arabada mı öpüşmüşlerdi? Daha önce mi, daha sonra mı? Tepebaşı'ndan Cihangir'e, yol epeyce uzun; çokluk bir 'kupa' arabası tutar; biner binmez, 'ihtiyaten' perdelerini kapatırlar. Tamamiyle yalnız kalabildikleri an, işte bu andır: alacakaranlık, Münif Sabri'nin ele avuca sığmaz sarışınlığı, Neveser'in havai mavi göz akları, parıldayan bilezikler. İçerde, kimbilir

hangi Beyoğlu yosmasından kalmış, ağır bir 'esans', nemli saman kokusuna karışıyor; dışarda, kırbacın ıslığı, nal şakırtılarına! İçinden geliverdiğinden mi, yüreklendirmezse Münif'in ilk adımı asla atamayacağını sezdiğinden mi, nedense, Neveser göğüs geçirerek, başını onun omzuna bırakmıştı. Münif irkilmedi, hayır, ses de çıkarmadı. Belli belirsiz titriyor. Bir süre öylece durdular. Sonra Neveser, Fikret'in bir şiirinden iki mısraı, handiyse fısıldayarak okudu: tuhaf bir okuma bu, şiir mi söyler, 'ahval-i hâli'nden mi yakınır, anlaşılmıyor:

"...**sen olmasan, seni bir lahza görmesem yahud, bilir misin ne olur**?"

Münif Sabri'ye bu kadarı yetecektir. Onu birden kollarına alıyor, yüzünü ufacık öpücüklere boğduktan sonra, tel tel ateş bıyıklarıyla, dudaklarını buluyor. "Aman Yarabbi!.." Neveser bu öpüşmenin gecelerce düşünü görmüş, gerçekleşmesini tutkuyla istemişti ama, direnmeye çabaladı: çünkü hastadır, sıradan bir hastalık olsa, neyse, verem bu, şakaya gelir mi? O heyecan arasında, uyarmaya kalkıştığını hatırlıyor. Münif dinlemedi, o da dinlesin istemiyordu zaten, uzun uzun öpüştüler. Bir erkekle öpüşme, ne 'gaşyedici' şeymiş, ilk defa saptıyor bunu, yarı yarıya hayret, yarıdan fazla sarhoşlukla: vücudundaki olanca ağunun, öpüşme boyunca, gözeneklerinden süzülüp aktığını duyumsuyor: içinin bir baştan bir başa yenilendiğini! Terakki Apartmanı'nın, bitmez tükenmez merdivenlerini, yoksa o akşam, bu yüzden mi on altı yaşındaki bir kız hafifliğiyle çıkıvermişti; 'ihsaslarını' defterine yazmaya oturunca, başına, Fikret'in aynı şiirinden –onca daha anlamlı– başka iki mısraı geçirmişti:

" ...**sen olmasan, seni bulmak hayali olsa muhâl yaşar mıyım dersin**?"

Şimdi, Nefti Salon'un camlarından, İstanbul'a bakıyordu. İğrenç, balgam kıvamında bir sulusepkenle uyanıldı, bütün gece yağmış ama, tutmuyor, ortalığı kirletiyor yalnız; tutsa, o rerde-

lenmiş mermer aklığıyla kar, şehri ne mükemmel aydınlatırdı: Davos'ta olduğu gibi! Hava ne zaman karlasa, Davos'u, 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'nu, yeniden yaşamaması olası mı? Sanki Başhemşire Rotbein, 'tahammülfersa' et beni, tiril tiril kolalı beyazlığıyla, sabah 'hararetini' denetlemeye gelmiş! Frau Schoenberg'in diyesi, Doktor Diederich'e sırılsıklam âşık bu kadın: olamaz mı, gözlerini Başhekime çevirdiği an 'nazarlarında' tatlı bir 'melal' görünür, 'kadr-ü-kıymeti' bilinmemiş bir köpek 'melali'.

Abdi Bey erken çıkmış, kahvaltısını etmeden. Son günlerde böyle yapıyor. Kâmil Efendi, Doğan'ı okuluna bıraktıktan sonra, Kumpanya'ya uğrayacaktı: uğramış, fesi ıslak, kirpiklerinde pırıl pırıl su tozlarıyla geliyor, elinde 'banknot' dolu bir zarf, dilinde bir haber: "Beyefendi, bu gece gecikecekmiş!" Neveser, acı acı gülümsedi, çünkü bu Abdi Bey'in hiç gelmeyeceği anlamını taşıyor, kumar bahanesiyle gecelerini sık sık dışarda geçirmektedir: 'ihtimal' Mizrahilerin yalısında, 'bermutad' o kadınla beraber. Neveser artık üzülmüyor, tersine, gizli bir haklılık duygusuyla, içten içe, 'vicdan huzuru' duyduğu söylenebilir.

Gazetelere el atmıştı ki telefon: telin öteki ucunda, Münif'in sesi, sıcak, koyu sevdalı, güven verici: Ahmet Ziya 'şu lahza' matbaada yanındaymış, hazır seçim 'badiresinden' kurtulmuş iken, buluşsak diyor: öğleden sonra Petrograd'da, 'bilahare' Varyete Tiyatrosu'na gidilecek, Milli Operet'in 'Macun Hokkası' temsiline! Neveser, duraksamaksızın kabul etti. Münif'le olmak fırsatını kaçırır mı? Ahmet'i görmeyeli de çok oluyor; 'intihap' kocasından fazla onu oyalamıştır, 'çocucak' sağa sola koşuştu durdu: sosyalistler iki aday göstermişlerdi, Refik Nevzat Bey, Sadrettin Celâl Bey, seçimden yenilerek çıktılar, Numan Usta adında bir 'amele' İstanbul Meb'usu seçildi, ne idüğü belirsiz bir adam! Ahmet Ziya ateş püskürüyor, zaten 'Fırka'nın olayı kınayan bildirisini gazetelere dağıtırken Münif'e Birlik'te rastlamış, buluşmaya ayaküstü karar verip, telefona sarılıyorlar.

Hastalandığından beri, aynalardan tun tun kaçan Neveser, tuvaletin başına oturdu mu, kalkmak bilmiyor artık. Zürich'ten

alınalı el sürmediği, kremler, pudralar, allıklar, ne çok işine yaradı. Aslında o 'boyanmayı' sevmez, öyle yetişmemiştir, Schwester Magda doğal güzellikten yanaydı, onun kökeniyse suyla sabun; 'insan içine çıkacak oldu mu', hafif 'makyaj' gereksinmesi, daha çok, hastalığın benzine yansıttığı 'marazi' solgunluktan! 'Mühmel' topuzuna el sürmüyor, herkes böylesinin ona yakıştığında 'hemfikir'. Yüzüne biraz krem, biraz pudra. Sonra kirpiklerini rimelle ağırlaştırıyor, 'başka türlü bir halâvet geliyormuş', Münif'in fikri. Arkasından uzak çilek pembeleriyle, solgunluğunu gidermeyi denedi. Dudaklarına ruj sürse mi? Niye sürmeyecekmiş?

Aynada gülümsüyor, 'gamzeleri' şipşirin beliriyorlar, (kulakları çınlasın, Küçük Valde ne derdi onlara: 'masumiyet' çiçekleri mi?), hâlâ ne kadar genç! Güzel de! Yaşayabilirse, neden hayatına yeni bir 'istikamet' vermesin? 'Yaşayabilirse?..' Yıllardır, geleceğe değgin her tasarısı, bu koşula takılıp kalmıştır. Oysa Münif'i sevdiğine inanınca, bunu içine yatırınca, yaşama tutkusu korkunç arttı: yaşayabilirse ne demek, yaşamak istiyor artık, ne pahasına olursa olsun yaşamak, yaşadığının tadını çıkarmak! "...hem canım, her müteverrime ölüm mukadder mi? Doktor Diederich derdi ki: 'Ölüm, kuvve-i maneviyenin sukutundan mütevellittir', kuvve-i maneviyem asla bu derece yüksek olmamıştı, binaenaleyh..." Aşk onu 'tedavi ediyor': ateşi haftalardır yükselmedi, sabah 36,5 , akşam 36,8, öksürme nöbetleri seyrek, yüreği yaşama sevinciyle dolup taşıyor. "...evet ölmeyebilirim, ölmemeliyim, tadını bilmediğim nice dünya zevki beni bekliyor..."

Başlıcası, cinsellik! Evliliğinin daha ilk aylarında, 'havsalanır alamayacağı' dilekleriyle, kocası onu bundan soğutmuştu. Seviş mek dendi mi, öğürüyor. O ki 'vuslatı' daima, 'iştiyakla' birbirin arayan iki ruhun 'ulvi' bir heyecanla kavuşması diye düşünmüştür, bunu 'behimi' bir oyun sayan adamla nasıl uyuşabilir? Uyuşamaz. Cinselliğin tadını bilmiyor. Tatlı mıdır, ayrıca şüpheli 'izzetinefsini' inciten; her defasında, parmak uçlarından dudaklarına, kirli bir yapışkanlık sıvaştıran, bir cehennem azabı: 'mekrûh' bir şey!

Selânik'te yaz geceleri, denizin gizemli soluğu açık pencere-

lerin tüllerini uçurur; Abdi Bey onu, birbirine dolaşan 'muhteris' elleriyle 'acele' soyardı. Öyle alışmış. Sevişirken utanca yer olmadığına 'kaani', karısından çok şey umuyor: 'nefsini' uyandıracak cilveler yapmasını; erkekliğinden ürkecek yerde, 'ünsiyet peydah edip', onunla oynamasını! Neveser yapabilir mi? Asla! Hele Abdi Bey'in 'cüceliğiyle' çelişen iri ve kalın erkekliği, onu dehşete düşürüyor: sanki apış arasında, kocasından bağımsız bir hayvandır bu, salyalı ağzı ısrarla teninde dolaşan, rastladığı her deliğe dalmayı 'itiyat edinmiş', iğrenç, yapış yapış bir yaratık! Hiç unutabilir mi? Halıcızade Yalısı'ndaki en mutlu günleri, sevişme korkusuyla kararmıştı hep; kocasından tiksinmesi, git git, her türlü cinselliği hor görmesine yol açtı; evli de olsa, ancak şiirlerde ve bazı romanlarda rastladığı duygusal aşklarda 'teselli' aradı, asılsız, 'hayalinde' oluşturulmuş, erkeksiz sevgiler!..

Münif'le öpüşmelerinin 'akabinde', 'sinirlerinin oynadığını' çabucak saptadı.. O gece, yatağına çekilinceye dek, üstünde dikenli bir 'asabiyet': yerli yersiz Pervin'i azarlar, Doğan'ın sorduklarına terslenir; gazete okusa, okuduklarını; kocasıyla söyleşse, söylediklerini anlamaz! Yatınca geçse, iyi. Vücudunda tatlı bir gerginlik, sürekli gerinme arzusu, anlamsız esnemeler, gelmek bilmeyen uyku! Geçenlerde bir gece lodos şehri altüst ediyor, çarpılan pancurlar, baca uğultuları vs. O yatağında, fanuslu saatin 'yeknesak' dönüşüne dalmış; kendisini, kocasıyla yapmaktan iğrendiği şeyleri, Münif'le nasıl yapacağını kurarken yakaladı. Müthiş utandı bundan, gövdesini sıcak bir havlu 'harareti' sarıyor, avuçlarında ve ense kökünde tuz kokulu acı bir ter. Âşık olmak yoksa bu mudur? O geceden bugüne, ne vakit öpüşseler, altı ıslanıyor. Ellerinde gizli bir titreme. Yenileceğinden korktuğu, bir ısırma eğilimi. Münif'in içine girip, kaybolma hevesi. Onun kadar, Münif'in de heyecanlandığı kesin, bunu ayrımsıyor ama, düşledikleri 'vuslatı' önermeye cesaret edebilecek mi?

Ahmet Ziya'yla Doktor Meleho Afram, ucu çivili kar bastonları, kürklü siyah muşambalarıyla çıkageldiler. Tünel'den yürümüşler. Kar ıslağı yüzlerinden neş'e fışkırıyordu, 'fütursuzluk ve sıhhat!' Nasıl da tartışıyorlar: geçen kış, böyle bir havada, Winter-

garden'de seyre gittikleri hünerli sihirbaz, Macar mıymış, Slovak mı? Ahmet Ziya Macar diyor. Doktor Melek Slovak. Ne tuhaf, takışmadıkları gün görülmemiştir. Önceleri Neveser 'fevkalade' ciddiye alır, dalaşmaları uzadıkça kaygıya düşerdi; artık alıştı, aşklarının bu türden çatışmalarla beslendiğine hükmetti, gülümseyerek seyrediyor. Zaten oturur oturmaz, sözü siyasete döktüler. Dersaadet seçimlerinde ne fırıldaklar dönmüş, ne fırıldaklar! Şu ittihatçılar yok muymuş, ah ah ah, dört ayak üstüne düşmüşler yine! Bakalım Padişah 'Meclis-i Meb'usan'ı 'içtimaa' çağıracak mıymış?

– ...işittiniz mi, müntehib-i sâniler, Lütfi Fikri'nin istifasını protesto edecek, gazetalarda yarın okursunuz!

Nemli soğuk, pastahanenin camlarında, buğu olup eriyor: yağ yeşili büyük çini sobanın, sessiz ve yumuşak kedi sıcaklığı, ortalığı kaplamış. Henüz 'alafranga' saat bir suları ya, sokaklardaki pas karanlığı içeriye vuruyor. Havagazı lambalarını yaktılar, bir dizi zakkum duvarlarda çiçek açtı. Mahcup bir semaver mırıltısı. Kakao buharı. Şurup kokusu. El çantasının aynasında, dudaklarına küçük parmağıyla kayısı kızılı ruj süren, papatya sarışını Rus dilberi, yorgun bir şarkı söylüyor:

"...**oççi yasniya**,
i praskrasniya..

Doktor Melek duymaz bunları, görmez, var mı yok mu politika: bütün karabiber esmerliğiyle Münif'e eğilmiş, burun deliklerinden damar mavisi cıgara dumanı dökerek, ittihatçıları çekiştiriyor: neden 'sosyalizme hasım' imişler, niye 'harb mücrimi telakki edilmeleri' zorunlu imiş? Çatık kaşları etkileyici, sesinin tonu inandırıcı ama, Münif'in 'mütebessim' suskunluğu fikrini paylaşmadığına işaret. Neveser bilir, bir ara itiraz etmesini de bekledi: hayır, etmeyecek! Gözlerini, yoğun ışığa bakarmışcasına kısıp, kadehine dikti. Aklından kimbilir neler geçirmektedir? Başbaşa olsalardı, vanilya ve şurup kokan şu **mondain** sıcaklığı, çok daha akıllıca değerlendirebileceklerini mi?

Ahmet Ziya ablasını gördüğüne, ne kadar sevindi! Çocukluk yıllarından kalma bir alışkanlıkla, hesap veriyor: onu merak et-

mesinmiş hiç, sağlığı 'elhamdülillah' iyi, işleri tıkırında! 'Fırka' seçimlere, milletvekilliği sağlamaktan çok, 'isbat-ı vücut etmek maksadıyla' katıldı; işçi kesimini kazandıkça, sesini duyuracak! Varyete Tiyatrosu'nda, locaya giriyorlar. İzmir'den haber sordu: 'valdeyle pederden'. İşlerinin çokluğundan yazamıyormuş ama, aklı fikri onlardaymış, nasıl olmasın canım, 'Yunanlının taht-ı tahakkümünde yaşamamak için' Selânik'i terk eden 'Alaman' Ziya Bey, şimdi İzmir'de bu tahakküme tutsak mı olacak? Üstelik genç de sayılmaz, yaşı bir hayli ilerledi.

Tiyatrodan çıkıyorlar ki, neredeyse karanlık: marsık kokulu bir bulut 'güruhu', Beyoğlu'na çökmüş; sokak lambaları 'nazenin' nilüferler, siste yüzüyor; tramvay arşelerinde, maytap yeşili 'şerareler': görünmez buzları, kabaralı postallarıyla çatır çutur ezen, işgal neferleri. Neveser'in içi ürpermiştir, kürküne sıkı sarılmalı, yoksa üşütecek! Doktor Melek 'âniden' durgunlaştı, gülmekten mi? Ahmet Ziya, Münif'in koluna girmiş, Cavit Bey'e atıp tutuyor. Nereden icabetti acaba? Ağzından burnundan öyle çok buhar çıkıyor ki, bilmeyen cıgara içtiğini sanır, oysa soğuktan:

– ...bilahare 'İlm-i İktisad'ı okudum: ne hicâbâver satırlar! Meğer servetin menbaı sa'y-ü-amel değil, keşf-ü-icad imiş, mezc-ü-terkip; sermaye bunların hem muhasalası, hem de muharriki oluyor. Lafa bak reca ederim, Sakızlı Ohannes Paşa, yanında haltetmiş! Hem Meclis-i Meb'usan'da Zogrep Efendi'yle münakaşalarını unuttuk mu?

Onları, Ağacamii Durağı'ndan ilk Sultanahmet tramvayına bindirdiler. Ne kadar yoruldukları o zaman meydana çıktı. Yalnızlığa alışmışlar, birbirlerini gözleriyle sevmeye, bakışlarıyla anlaşmaya; Ahmet Ziya'nın gevezeliği, Doktor Melek'in 'mütecaviz ciddiyeti' yüreklerini tüketiyor. Münif bir 'kupa' arabasını çevirdi. Perdelerini indirir indirmez, Neveser başını onun omzuna bırakıyor. Sonra nedense, kızlığında bir akşam, 'Hamınnesi'nin ona, cihannümada söylediklerini hatırlayacaktır. Demişti ki, 'rahmetli':

– ...a be yavrucağım, erkek dirayetini mübalağa etmeyesin, kadın kısmı fendlidir, hele meram etmesin, vâsıl olamayacağı netice yoktur!

Öğleden beri, sırasını düşürüp düşürüp, Abdi Bey'in gece eve dönmeyeceğini, ne amaçla tekrarlamıştı? Münif'le kalmak istiyor. Niye olmasın? Onun ateşten bıyıkları, tel tel yüzünde gezindikçe, içini çekip çekip neden "...ayrılmasak, ah bu an kıyamete kadar devam etse!" diye fısıldadı? Aynı sebepten. Neveser, ya 'müphem' bir günah korkusuyla, ya 'namuslu kadın' saygınlığına düşkünlüğünden, sonraları bunu çok irdelemiştir. Münif'in aralarına ördüğü 'mahcubiyet' duvarını, ancak 'müsait' davranmakla yıkabileceğini, sezmiş olmalıydı. Çözüm ondan habersiz, belki 'tahteşşuurunda' hazırlanıyor: "Zevcimin gelmeyeceğini ihsas eylerim, onunla kalmak arzusunda olduğumu, fehmedecektir. Bilahare, geceyi Ahmet'lerde geçireceğimi, telefonla bildiririz. Kim ne diyebilir ki? Abdi Bey, Ahmet'i görmediğine göre, ihtilât mevzubahis olamaz..."

İçisıra, harıl harıl 'defterine' bir şeyler yazıyordu: "...bu benimkisi bir ân-ı zaaf mı, yoksa hiss-i intikamın pence-yi kahhârına mı düştüm? Yarabbi sen aklımı muhafaza et! Meclûbiyetim, sebeb-i felaketim olmasın! Mukadderatıma mutavaat ediyor, fazla bir şey değil, hayattan sadece hisse-i saadetimi istiyorum."

Münif Sabri, Neveser'i, Perapalas'a götürdü: Perapalas'a mı, başdöndürücü sulusepkenin ufalayıp dağıttığı, görkemli bir gece sarayına mı? Her taraf ışık: iç ve dış salon, hol, koridorlar, çın çın öten bir sırça aydınlığına boğulmuş, bütün avizeler yanıyor. İçerden, sarhoş bir kalabalığın, neşeli uğultusu. Arada, kahkahalar. Döner kapıdan girdikleri sıra, cazbant çalmakta olduğu onestep parçasını bitirdi, Shimmy'ye atladı, dans eden çiftlerin alkışlarını duydular: yeni bir dans bu, çok tutulan! Püfür püfür favorileri, sırmalı üniformasıyla 'ecnebi bir jeneral', lobinin sahanlığına dikilmiş garsona bağırıyordu: garsonun iki elinde ve koltuğunda şampanya kovaları.

– ...**andiamo mio caro, andiamo**!*

Danışmaya yöneldiler. Gülüşü 'müstehzi' altın dişli Rum kâtip, isteksiz ayağa kalktı: elinde buruşuk Prodhos gazetesi, bur-

* ...hadi canım, hadi!

nunda sıkma gözlükler. Fesine çokbilmiş bir küçümsemeyle bakarak, Münif'e soruyor:

– **Kalisperas beyimu**!* Bir şey istediniz?

Ne istediklerini öğrenir öğrenmez, başını salladı: yer yokmuş ki, 'İtalyan Karargâh-ı Umumisi'nden Calabria Markisi Antonio Cortese cenaplarının, sene-i devriyesi münasebetiyle' balo veriliyormuş; gece, hepsi otelde kalıyor, 'bilumum' yataklar tutulmuş. Neveser utancından ne yapacağını bilemiyordu, bu terslik onu iyice yıktı. Nasıl da üşüyor, kendini tutmasa dişleri takırdayacak. "Asabiyetten mi?" (Belki çağrışımların tedirginliğidir: Perapalas'a ilk defa, 'ilan-ı harb arefesinde' gelmişti, kocası Halıcızade Abdi Bey'le! Alman 'Sefir-i Kebiri' Herr Wangenheim, Goeben ve Braslau zırhlılarının komutanı, Amiral Souchon onuruna 'resm-i kabul' yapmıştı ya! Fırka ve hükümet erkânı, 'sefir-i kebir'le iç salondalar. Onları, elinde içki kadehi, Baron Kress Von Kressenstein karşıladı; 'Payıtahttaki, Alman Hey'et-i Askeriyesi'nden, mümtaz bir zabit'. Abdi Bey'in, o ilk anda, Fransızcasından eksiklenip, karısının Almancasına sığınışı, Neveser'in hiç aklından çıkmaz.)

Münif Sabri, 'kâtip'e hemen teslim olmadı, 'nefsine itimadı fevkalade yüksektir'; hep öyle 'vakur', fena halde yangın sarışını, bastonunu koltuğuna kıstırıp, ağır ağır cıgara yakıyor; kibriti üflerken, 'kâtip'e bir soru:

– Mardiros Efendi nerdedir? Gece Müdüriyeti, uhdesinde zannederim? Hatırımda öyle kalmış...

Kâtip bozuldu, kaytan bıyıkları sarkıyor:

– İhtimal salondadır. Ne olazaktı?

– ...bir zahmet, geldiğimden haberdar eder misiniz? Birlik gazetasından Münif derseniz, anlar.

– **Malista**,** pasam!

Mardiros Efendi, 'dindon' sakalı, böcek gözleriyle son derece sevimli bir Ermeni. Münif'i bir kucaklamadığı kaldı. Onlara 'şıpın

* İyi akşamlar, beyim!
** Başüstüne!

işi' bir daire 'icad ediyor'; hem nerede, 'otelin Haliç'e nâzır' cephesinde, şahane bir yer: 'muteberân için mahfuz' tutulurmuş! (...buyurup çıkınız cigerparem, sizden daha muteber kim gelecektir, zo?") Münif asansörde, gülümseyerek durumu Neveser'e açıkladı: Ermeni 'tehciri' sırasında, Mardiros Mısırlıyan ailesine, dolaylı bir 'faidesi' dokunmuş; adamcağızın, 'can-ü-gönülden' ödeye ödeye bitiremediği borç, o minnet borcu! 'Esasen', ona, güvenerek Perapalas'a gelmişler.

...Perapalas'taki 'aşk gecesi', Neveser'in 'hakikatlar gecesi' oldu. Hanidir aklını kurcalayan nice 'muamma', aydınlığa kavuşuyor. Münif'in açılması, aşkından emin olmasına bağlıymış. Bunu söyledi de. Isınmış halı, mobilya cilası ve sunlight sabunu kokan bir otel sıcaklığında –Mardiros Efendi'nin arkalarından koşturduğu– akşam yemeğini yiyorlar; 'mükellef' bir sofra, çerezi bol, şampanyalı filan. Camları buzlu abajurlar, çevrelerine ışık tozu mu dağıtıyor, leylak rengi bir 'hülyanın' serpintilerini mi? Münif Sabri, kestane kızılı gözlerinde 'müşfik' bir gülümseme, kadehini kaldırdı:

– ...sıhhatınıza, Neveser! Şu lahza ölsem, gam yemezdim: yanımdaki mevcudiyetiniz, aşkınızın en büyük teminatı! İndinizde bir **caprice** olmadığıma, kanaat getirdim. Bu kanaat, beni mes'ut ettiği kadar, mes'ul kılıyor. Size karşı, daha açık ve dürüst olmalıyım.

İçkisinden bir yudum alıyor. Kaşları çatıldı:

– ...Melek'in nokta-i nazarına iştirak edemem. İttihatçılar, meiskârda iken, filvaki sosyalistlere cephe almışlardı: başta Cavit Bey, Karasu Efendi, zevciniz beyefendi, vs. Vaziyet tebeddül etmiştir: Enver Paşa, malum, cihanşümul bir İslam ihtilali fikriyle bitmişti: zannım bu ki, fikir bolşevikleri alâkadar etmektedir; hâli temasta bulunduklarını evvelce söylemiştim, gayet emin menbalardan istihbar ettik...

O anlattıkça Neveser, yüzüne tutulan meşalenin, daha yaklaştığı izlenimine kapılmıştı. Münif Sabri, hemen karşısında, hiç olmadığı kadar yakışıklı ve güzel: acı bir güzellik bu, derinliği yaşanmadıkça kavranılamayacak 'tecrübelerle' yüklü, anlamlı ve gizemli. Güzellik bile sayılmaz, 'mustarip bir mehâbet'.

– ...'Teşrin-i evvel'de bir heyet geldi, Miralay İlyaçef riyasetinde bir bolşevik heyeti, içlerinde Resûl namında bir Azeri bulunuyor, arzettiğim malumatın menbaı o, Resûl Hocayef!

Neveser, cazbant davulunun binanın derinliklerinde, dev bir nabız gibi güp güp vurduğunu işitiyordu. Ağzı birdenbire kurumuştu. Şampanyasından bir yudum aldı. Soruyor:

– ...maksadları ne imiş?

– ...ne olacak! Teşkilat-ı Mahsusa'yla temas! İngiliz aleyhtarı, müşterek bir faaliyet derpiş etmekteymişler!

– ...muvaffak olabildiler mi bari?

Münif, yoğun bir ışığa bakarmışcasına, gözlerini kadehine dikmişti. Elinde olmadan güldü:

– Ona ne şüphe? Temas tesis olunmakla kalmadı, tarafımızdan Bakû'ya bir murahhass-ı mahsus gönderilmesi takarrür ediyor: bu dediğim geçen ay, yani 'Teşrin-i sânî'de: Baha Sait Bey'in ismini duymamış olamazsınız...

Neveser yemeği unutmuştu. Hayretle sordu:

– ...fakat Münif, Teşkilat-ı Mahsusa lağvedilmemiş miydi?

– Resmen, öyle! Mensubinin bir kısmı, Yıldız'daki İstihbarat Dairesi'nde istihdam olundular, İngilizlerle teşrik-i mesai hâlindedirler: elim bir akıbet! Mamafih, kısm-ı külli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'yle irtibatta, faaliyet-i vatanperverânesini idame ettiriyor: bittabi, başka bir kisve altında, Karakol Cemiyeti hafisi olarak!

Sözlerine itiraz etmiş gibi, Neveser'e dik dik bakıyor: ateş sarısı kirpiklerinin arasından, kılıç çakıntıları:

– ...Mustafa Kemal Paşa'ya itimadım tamdır!

Neveser, Münif Sabri'nin yaşantısındaki 'esrarı', biraz biraz anlıyordu. Sıradan gazeteci olmadığını sezmiş miydi, fazlasını kestirmeliymiş: İzmir'in işgalinden beri, Dersaadet'i çalkalandıran olayların arkasında, besbelli o, onun gibilerden 'mürekkep' bu gizli 'teşkilat' var.

Biraz da, korkarak:

– Münif, sen... dedi, sustu.

Münif ayağa kalkmıştı. Söylediklerinin etkisiyle mi ne, olduğundan uzun, 'vakur' ve kudretli görünüyordu. Ona doğru eğildi:

– ...evet, dedi, evet Neveser!

Sonra gülümseyerek ekliyor:

– ...ikazı zait addederim, bunlar fevkalade mahrem şeyler, hayat memat meselesi! Ketumiyetinizden zerre kadar şüphem olsa, söylemezdim. Lakin zevciniz beyefendi hususunda, dikkatli olmanızı hassaten reca edeceğim: nazar-ı dikkatimizi celbeden temaslar içindedir.

Neveser de kalktı. Ona yaklaşıyor. Selânik'te, 'Cenap'vari' aşk şiirleri yazıp ona gönderen, 'İdadi talebesi' bu mu? Kucaklaşıyorlar. Münif Sabri, dudaklarını saçlarında gezdirirken, ateş gibi fısıldıyor:

– ...harb bitmedi Neveser, gayr-ı muayyen bir zemine intikal etti. Vatanı, hasm-ı bî-amanına suhuletle terk etmek, bize yakışmaz! Şerait, ne kadar aleyhimize tecelli ederse etsin, vuruşmak azmindeyiz.

Münif Sabri, savaşın son iki yılını, Teşkilat-ı Mahsusa'da geçirmiş, öyle söylüyor: hevesi eskiymiş ama, 'intisabı' ancak Seddülbahir'de 'mecruh' düşüp, 'bilfiil' çarpışması olanaksızlaşınca kısmet olmuş: sağolsun, 'Kısm-ı Siyasi' Başmemuru 'Serezli' Ahmed Bey delalet ediyor, Selânik'ten kapı komşuları. Mütareke'yi 'müteakip', örgüt Karakol Cemiyeti'ne dönüşünce, onu, 1 numaralı Topkapı Grubu'na 'dahil' eden de, o. Bu grubun 'reisi' Süvari Kaymakamı Hüsamettin Bey ki, eski Teşkilat-ı Mahsusacı, giderken Enver Paşa'nın örgütü teslim ettiği 'mutemettir'. 'Kara' Vasıf Bey'le, Miralay 'Galatali' Şevket ve 10. Kafkas Fırkası Komutanı Kaymakam Kemalettin Sami Beyler, yönetici takımını oluşturuyorlar. Ağustos 'bidayetinde', Bekirağa Bölüğünden. İşgal makamlarını dehşete düşüren o 'firar vakası' olmuştu ya, hani Halil ve Nuri Paşalar (Enver Paşa'nın amcası ve biraderi) kollarını sallaya sallaya çekip gittiler, o 'firarı' Karakol Cemiyeti örgütlemiş. Açıklamıyor ama, Münif Sabri'nin de dahli olduğu, 'aşikâr'.

Işıkları söndürüp, yatağa uzanmışlardı. Neveser başını onun göğsüne koydu. Cigarasının, nefes çektikçe dirileşen ateşini gö-

rüyor, yalazında kırçıl kor kesilmiş bıyıklarını. Yüreğinde bir he lecan, sanki ürkütülmüş bir kuşcağız, göğüs kafesinde, oradar oraya çırpınmaktadır. Münif tam tersine, sakin mi sakin: karanlı ğa sırt üstü uzanmış, bir eliyle saçlarını okşayıp, öbürüyle cıgara içerek, anlattıklarının 'medlülüne muhalif' tatlı bir sesle, devam ediyor:

– ...nerede unutmaya cehdettiysem, talih sizi orada karşıma çıkardı Neveser! Nisyan bir kurtuluş mudur? Asla! Bunu bilme: değilim, mamafih, istihbarat faaliyetinin muğlaklığı arasında, te selli bulurum diyordum. Ne gezer? Bermutad karşıma çıktınız hem de zevciniz beyefendi marifetiyle...

Neveser şöyle bir doğruldu:

– Ne münasebet? Alakasını anlayamadım...

Münif Sabri gülümsedi:

– Telaşa mahal yok, dedi. Müsterih olunuz!

Savaşın son günlerinde, bir sabah, 'suret-i mahsusada' çağrılıyor, Alman istihbaratının İsviçre'deki adamları, sık sık Lausanne'a gelen bir 'şahıstan' kuşkulanmış, 'takibe almışlar'. Osmanlı pasaportuyla 'seyahat eden bu şahıs', ticaret amacıyla dolaşmakta; İsviçre'nin en lüks dağ otellerinde, bazı İngiliz ya da Fransız işadamlarıyla 'temas' etmekteymiş. "Eder a, kim müdahale edebilir, İsviçre bitaraf memleket; Alman da, İngiliz de, Fransız da, Osmanlı da, keyfince gezer tozar." Alman istihbaratı böyle düşünmüyor, 'hüviyetini', temsil ettiği şirketi 'tesbit edip', Teşkilat-ı Mahsusa'ya bildirerek; 'mütemmim malumat' ricasında bulunuyor. Münif Sabri'nin 'mahrem' görevi, sızıltıya meydan vermeksizin, bu bilgileri toplamak. 'Yeknazarda', sıradan bir iş! Adamın ve şirketin adını öğrenince, 'mahiyeti' değişiyor ama; zira, Alman istihbaratının kuşkulandığı kişi, Leon Mizrahi'dir; şirket ise, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası, evet!

Münif Sabri, küçülen cıgarasını ateşböceği gibi avcunda taşıyıp, komodindeki tablada ezdi. Dönüp, tel tel kor bıyıkları ve erkek dudaklarıyla, Neveser'in boynuna uzanıyor. Şampanya ve tütün kokulu nefesi, yakıcı sıcak, bas döndürücü. Öpecek mi? Hayır:

– ...tahkikatın inkişafı, endişelerimizi maalesef teyit ediyor. Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası, İngilizler tarafından istihbarat gayesiyle tesis edilmiş: güya mağden istihsaliyle meşgul, kısmen bunu yapsa da, maksad-ı aslisi, Memalik-i Mahrusa'nın her tarafından istihbarat teminidir: askeri cihetten ehemmiyeti haiz her şehirde, şube küşadına tevessül edilmiş olması, bu sebebe mebni...

Neveser'in şaşkınlığı, yerini korkuya bırakmıştı: belirsiz, yoğunluğu ağır, 'müstesna' bir korku! O saniye aralığında, Leon Mizrahi'nin gülümser mavi gözlerini, mahzun kumral bıyıklarını görüyor. Allah Allah! İyilik timsali, yufka yürekli bir adam: İhtiyar Barzilay'ın hastalığında üzerine titreyen; Neveser'in, 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'ndaki yalnızlık günlerinde, ziyaretlerini dört gözle beklediği! Her defasında iyimser haberler, gönül alıcı armağanlarla gelir: Doğan'ı ne kadar merak ettiğini, kocasınınsa asla mektup yazmadığını bildiğinden, çocuğun yaşantısına ilişkin ayrıntılı bilgiler getirirdi. Nasıl olur da...

Münif Sabri, sözlerini sürdürüyordu:

– ...daha da mühimi, bazı nüfuzlu ittihatçıların Kumpanya'ya bol keseden hissedar edilmesidir. Böylece fırka mehafiline hülûl ümidindedirler, ki zevciniz beyefendi, bu sahada ellerine yapışıyor: vasıtasıyla, müsmir münasebet teminine muvaffak oldukları, bir hakikat! Bâhusus Cavit Bey ve Karasu Efendi'nin ahbaplarıyla! Meşhur 'topal' Samuel'le, Cercle d'Orient'da buluştuklarını tespit etmiştik, neyi tezekkür eyledikleri, elbette meçhulümüz. Diğer bir hakikat da, Yeniköy'deki Mizrahi Yalısının, harb imtidadınca Alman yüksek zabitanına âdeta melce teşkil etmesidir: Falkenhein, Von Sanders, Von Kresse vb. vakit buldukça, Madam Rosa Mizrahi'ye hörmetlerini ibraza geldilerse, bu, zevciniz beyefendi sayesinde vukubulmuştur.

Odanın karanlığında, pencereler soğuk mavi ağarıyor. Sulusepken hızını mı kaybetti? Yoksa ağaran, camların buğusu mu? Cazbant danstan dansa geçtikçe, binanın derinliklerindeki devin nabzı, ritm değiştiriyor. Ara sıra inlemeye çalar, bir de vınıltı: asansörden olmalı.

Münif Sabri, kulağının arkasından usulca Neveser'i öperek, başka, daha sevdalı bir fısıltıyla devam etti:

– Müteessir oldunuz! Teessürünüz beni harap ediyor. Esasen, uzun tereddüdümün sebebi, müteessir olmanız ihtimaliydi. Vak'ayı tevsik eden deliller, birer ikişer tespit edildikçe, perişan olurdum: size de bir zarar ikaı mümkündür diye!..

Artık bıyıkları, Neveser'in dudaklarında geziniyordu. Ufak ufak, bir sürü öpüştüler. Hiç kiri olmayan, saydam, 'âdeta gayr-ı cismani' buselerdi bunlar; öylesine yumuşak, o kadar hafiftiler ki gerdanından göğüslerine doğru indiklerini, Neveser neden sonra ayrımsadı. İşin garibi, irkilmiyor! Münif'le 'muaşşaka', Abdi Bey'le 'muaşşaka'dan farklı da, ondan mı? Bir kere, vücut hazlarından çok, ruh hazlarına 'müstenit', şefkati şehvetine egemen! Doyumu, kaba okşamalarda aramıyor, ince bir uyumda arıyor. Hareketleri yavaş, sakına sakına, incitebilirim korkularıyla tedirgin. "Gayr-ı kaabil-i mukayese!.."

Neveser'i soyunmak zorunda bırakmadı. Abdi Bey gibi, erkekliğini 'teşhir' etmiyor. Ne salyalı temasların yapışkan tiksintisi, ne de yarısı kopmuş kör bir yılanı andıran kalın bir erkekliğin, verdiği öğürme arzusu! Tam tersine, Münif onu, o geceye kadar tatmadığı bir zevke, rahat ve dinlendirici bir doyuma ulaştırmayı amaç edindi. Önce Neveser'i düşünmese, böyle mi yapardı? 'İhtiraslarını' yıllardır bastırmış durmuş, 'vuslat' dakikasına kavuşunca onları dizgine vurup, benliğini silebilmesi kolay mı? Abdi Bey, 'hodgâmdır', kaba ve sefih; Münif 'diğerkâm', ince fikirli ve şefkatli. Abdi Bey, olmadık yerlerine salıverdiği vahşi erkekliğiyle, içinde bir yerlere, sümük kıvamında bir şeyler tükürdü mü, tamamdır, döner sırtını horul horul uyur; Münif, erkekliğini hissettirmekten handiyse korkarak, onu 'dört başı mamur' bir mutluluğa ulaştırıyor; sonra, gamzeleri çiçek açmış güzel başını, göğsünde dinlendirirken, sözü bıraktığı yerden topluyor:

– ...şunu da bilmenizi zaruri addederim: aynı mahalde, aynı mahiyette bir faaliyet-i hainâne, el'ân devam etmektedir. Hocayef'le müteaddit münakaşalarımız oldu, akıbet bana hak verdi: İngiliz İstihbaratı, Mizrahi Yalısından **rendez-vous** mahalli olarak

istifade ediyor: Boğaziçi'nde mütecessis nazarlardan uzak bir yer, her türlü mel'anete müsait! Orada 'beyaz' Ruslarla münasebetlerini takviye ve tarsin ediyorlar. Kat'i kanaatım bu merkezdedir. Acaba hatırlayabilecek misiniz, Petrograd'da bir gün, dilberlerle muhat bir Rus göstermiştim, sakallı bir zat, Prens Aleksi, nam-ı diğer Prens Bragin?

– ...ah evet, hatırlıyorum: dudaklarının gayr-ı tabii kırmızılığı dikkatimi celbetmişti...

– ...İşte o zat, daha evvel gösterdiğimi hatırladığım bir başkasıyla, ki **Intelligence Service**'ten Miralay Kenneth Morley'dir, alelekser bu yalıda yekdiğerine mülaki olurlar. Odesa'daki 'beyaz' Ukrayna Hükümeti'ne, Dersaadet'te bir muavenet ve ikmal merkezinin tesisine karar, orada ittihaz edilmişti. Bilahare, Mülteciler Cemiyeti'nin nizamnamesi, orada müzakere ve ihzar olundu. Elyevm, Denikin ric'atının, cephe gerisindeki nokta-i istinatgâhı olmak istidadındadır, bu itibarla...

Neveser uyuyakaldığından, Münif'in daha neleri açıkladığını, tam öğrenemedi. Uyuyakaldığını da, sabaha karşı ezan sesleriyle uyanınca anlıyor. Gözünü açtığı an Selânik'teki evlerinin 'mavi' genç kızlık odasındadır, bahçedeki ağaçlarda düşünceli yağmur kuşları, Hamzabey Camii Şerifi'nden, bulut bulut Ezan-ı Muhammedî! Çok kısa bir andı bu, göz açıp kapayıncaya, sürdü sürmedi; sonra, Perapalas Şişhane'deki, oda Perapalas'taki, yatak odadaki, Neveser yataktaki yerini aldı. Yanıbaşında Münif, 'masum bir çocuk gibi', sessiz sedasız uyuyor. İçerdeki karanlık, kurşuni pırıltılı bir loşluğa yozlaşmış. Dışardan, uzak sabah ezanları:

"**Allahu ekber**!.. **Allahu ekber**..."

Neveser, genç kızlığından beri, ezanla uyanmadığını düşünüp, ürperiyor. Tüyleri diken diken oldu. Aradan nice yıl geçmişti: Halıcızadelerin Yalısındaki, Terakki Apartmanı'ndaki, 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'ndaki yıllar! Belleğinde yankılanan o eski ezanların, her geçen yıl, bir parçasını kapıp götürmüş; işgal altındaki payıtahtta yeniden sabah ezanlarıyla uyanmak, o yüzden yüreğini parçalıyor. Fakat çok geçmeden,

üzüntüsü dehşete dönüşecektir: şafak karanlığına dağılan, bu kartal sürüsü ezanlardan başka, şehrin Türk'e 'aidiyetini' kanıtlayabilecek, hiçbir şey kalmamıştı ki! İçini müthiş bir korku kapladı.

Dersaadet'te sabah ezanları!.. Boğaziçi'ndeki düşman zırhlılarının; Pera'da, Tatavla'da, Ayastefanos'ta, kaldırımları döve döve devriye gezen 'düşman' inzibatlarının; Haydarpaşa ve Sirkeci garlarına, limana, kara ve deniz gümrüklerine, posta ve telgraf idaresine çöreklenmiş, 'düşman' zabitlerinin üzerinde, yalnız onlardır ki şehrin (hatta bu mülkün), asıl sahiplerinin elinden hâlâ çıkmadığını duyurmaktadır.

Neveser, Münif'i uyandırmamaya özen göstererek, yataktan sıyrılıyor. Gereksindiği ne, soğuk bir Kânun-u evvel sabahında, kar alacasına bakıp, sabah ezanlarının katarını gözleriyle görmek mi? Ne garip arzu? Camların buğusunu, ayasıyla sildi: boz bir pus, koyuluğunu ve kalınlığını kaybetmekte olan gecenin, boşalttığı bütün oyuklara dolmuş, doğru dürüst hiçbir şey seçilmiyor. Yalnız, sisli alacakaranlığın kuytularında, heybetli cami hayaletleri, varla yok arası minareler. Bir de o ses, şerefeden şerefeye, minareden minareye, camiden camiye atlayarak, Dersaadet ufuklarını aşıp, Anadolu içlerine dağılan ezan sesi:

"Hayye alâsalât, hayye alâsalât!
Hayye alelfelâh, hayye alelfelâh!"

Neveser bir an sandı ki, görünmez bir seccade üzerinde el bağlayıp, 'rahmetli Hamınnesi' yanıbaşında sabah namazına durmuştur. Kulağında yine, o 'mukaddes' fısıltı: "...**Allahüme iyyâke na'büdû ve leke nusalli ve nescüdü ve ileyke, nes'â ve nahfidü nercû, rahmeteke ve nahşa azâbeke, inne azâbeke bil'küffârı mülhik**..." Birden, duanın 'meâlini' hatırladı. En çok da, başını ve sonunu: "Allahım, biz yalnız sana kulluk edeniz", "Azabın, kâfir ve münkirlere ulaşır". O zaman korkunç bir şey oluyor: camların buz mavisi aydınlığında uyuyan, Münif Sabri'nin yangın sarışını çehresi, İzmir işgalinde linc edilmiş Osman Nevres'in başıyla özdeşleşiyor; Osman Nevres'in, Neveser'e Da-

vos'ta söyledikleri, Münif Sabri'nin dün gece Perapalas'ta söyledikleriyle:

" ...âti-yi insaniyeti, kan ve vahşetle tehdit eden tasavvur ve niyetler, Türk'ün mevcudiyet-i bî-zevalini, vakî olsa bile nakisedâr edemez! Bunu böylece bilesiniz. Harb bitmedi, gayr-ı muayyen bir zemine intikal etti. Vatanı, hasm-ı bî-amanına sühuletle terketmek, bize yakışmaz. Şerait ne kadar aleyhimize tecelli ederse etsin, vuruşmak azmindeyiz. Değil mi ki 'biz Allah'tan başkasına kulluk etmeyiz', ve değil mi ki 'onun azabı kâfir ve münkirlere ulaşır', zafer mutlaka bizim olacaktır."

Neveser ağladığını, iki gözyaşı damlası, çıplak koluna sıcacık düşünce fark etti.

SABIK AMERİKAN SEFİR-İ KEBİRİ, MANDAT MEVZUUNDA WİLSON'A 'MUHTIRA' VERDİ

Morgenthau'nun raporunda, Anadolu'nun üç ayr mandat mıntıkası halinde, bir Amerikan valisinin taht-ı idaresine tevdii tavsiye olunuyor.

New-York (Reuter)

Amerikan Devletleri İttihadı'nın sabık Dersaadet sefir-i kebiri Mister Morgenthau, Türkiye üzerinde tesisini şiddetle müdafaa ettiği Amerikan mandat sistemi mevzuunda Reis Wilson'a tevdi ettiği muhtırayı matbuata intikal ettirmiştir. Bu muhtıranın altında Buckler, Philip Brown ve mümasili zevatın da imzaları bulunmaktadır.

Morgenthau'nun teklif ettiği mandat sistemi şu şekilde mütalea olunmaktadır: Anadolu'da üç ayrı mandat mıntıkası teşkil edecektir: 1/Dersaadet ve cıvarı, 2/Türkiye Anadolu'su, 3/Ermenistan. Her üç mıntıka bir Amerikan valisinin taht-ı idaresine bırakılacak; her üçünün kanun-u esasileri, gümrük mevzuatı aynı olacaktır. Amerika'da olduğu gibi, aralarında bir nevi konfederasyon halinde birleşmeleri derpiş edilmektedir. Padişah'ın Bursa veyahut Konya'da ikameti tavsiye edilmiş, Yunanistan'a münhasıran İzmir ve etrafındaki dar bir saha bırakılmıştır.

Diğer taraftan, Amerika'nın sabık Berlin sefir-i kebiri James Gerard ise, New-York Times gazetesine gönderdiği bir mektupta, Morgenthau'nun bu planına şiddetle itiraz etmiştir. Türklerin kat'iyetle Avrupa'dan atılmaları zaruretine inandığını söyleyen

James Gerard, Amerikalıların Türklerin yerini almalarını muvafık addetmemekte, şu suali tevcih etmektedir:

" ...bu vaziyette Amerika, Türkiye'yi idare etmek maksadına matuf olarak, bilumum hükümet teşkilatını oraya götürmek, orada devamlı kalmak zaruretindedir. Çünkü, 25, 50 veya 100 sene sonra, bu idareyi mandataire devlet sıfatıyla kimlere devredecektir? Türklere mi, Yunanlılara mı? Morgenthau bile Türklerin kendi kendilerini idareden âciz olduklarını itiraf etmektedir. Binaenaleyh Amerika mandatairelikten çekilirken, idareyi Yunanistan'a tevdi edecektir. Öyleyse, şimdiden Türkiye mandatsını Yunanistan'a bırakalım ve bu iş böyle bitsin!"

Prens Dmitri Bragin'in, yılbaşı balosuna gelemeyecek olması, Rosa Mizrahi'yi 'eleme' boğmuştu. Eksikliği şiddetle hissedilecek! O olmadı mı, kadril kadrile benzemez, bakara bakaraya!

İyi de, Prens Bragin ne yapsın? Dudaklarının kırmızısı solmuş, sakalı kir pas içinde; düşük gözkapakları, gözlerindeki 'melali' gizleyemiyor: dokunsalar ağlayacak! Örümcek alır gibi, elini sık sık suratından geçirerek, derdini anlatmaya uğraştı durdu: birkaç hafta önce, 'Beyazlar', Moskova kapılarına dayanmamışlar mıydı, Dersaadet'teki Rus 'mehafilinde', artık ne hayaller? İçlerinden, Noel Yortusu'nu 'Kutsal Rusya'da kutlamaya hazırlananlar çıktı. Eh, Yudeniç Petrograd'ı, Denikin'le Wrangel Moskova'yı ele geçirirlerse, niye olmasın? Olur olur, iş evdeki hesabın çarşıya uymasında!..

Oysa bir süredir, Karadeniz'in öbür yakasından, kara haberler geliyor: Kızılordu büyük bir 'taarruza' geçti, cephe yarılmış, Kazaklar bir tarafta, 'beyaz muhafızlar' öteki tarafta: Harkof düşmüş, Kiyef düşmüş; önlerine çıkanı kılıçtan geçirerek, kızıl süvariler, 'muazzam' bir ağ hâlinde, Kırım'a sarkıyorlar. Hedefleri, Odesa! Gözleri kör eden, uçsuz bucaksız kar beyazlığından, donmuş at ölüleri; sinsi sinsi tüten, ahırlar; ağaçlarda, dikenli buzdan sakalları, camdan gözleriyle, rastgele sallandırılmış, 'beyaz' mujikler! Saati bilinmez kader trenleri, göz gözü görmez tipileri, acımasız baskınları, ateşe verilmiş istasyonları aşarak, Odesa'ya 'kan ve gözyaşı' taşımaktadır: şehir, ağız ağıza 'muhacir' dolu, canını bir vapura atabilen bahtiyar sayılıyor, en kötü güverte bileti bin Ruble, o da bulunabilirse! Prens Bragin, çoğu soylu yeni mültecilerin, önemli bir kısmını yalısında barındırmadı mı, bırakıp nasıl gelebilirmiş: bu 'meş'um' yılbaşı gecesini, ister istemez, birlikte geçirecekler!

Balkonda oturmuş çay içiyorlardı: Rosa Mizrahi, Raşel, Mat-

mazel Hortense, Besim Paşazade Şehbâl Hanım. Rosa mı böylesinden hoşlanıyor, onun mu hazır tarafıymış, anlaşılamadı: Şehbâl Hanım bir açıldı, bir açıldı, görmek lâzım: gözünden sürmesi, yanağından allığı eksik olmaz: giyimi kuşamı, bütün Avrupa; hele salon kadını hallerine, hiç dayanılmıyor! Kaba, ekmek içi lodos, camlarda uğulduyordu: 'mübarek', iki gündür dinmek bilmedi, insanda asap bırakmıyor. Uğursuz da! 'Dünkü gün' Bağdat vapuru, Haydarpaşa mendireğine güpegündüz bindirerek, onun yüzünden batmadı mı? Prens Bragin ipek kaftanı, mujik çizmeleri ve marazi sıskalığıyla, 'mükedder' bir hayalet olarak içeri girdiğinde; Şehbâl Hanım, gerdanını kıra kıra, 'vak'anın suret-i cereyanını' anlatmaktaydı; 'tesadüf', aynı vapurla Haydarpaşa'ya, yolcu 'teşyiine' giden bir 'yakîninden' dinlemiş:

– ...Şirket-i Hayriye'nin vapurları malum, Karaköy'den kalkar kalkmaz arıza zuhur etmiş, makine aksamında efem, tekne akıntıya kapılıp serseriyane sürüklenir, Allah tarafından efendi kaptan dirayetli bir zat, Avni Bey mi ne diyorlar, binbir müşkilatla gemisini, Haydarpaşa iskelesine yanaştırmaya muvaffak oluyor, eee ne demişler, gemisini kurtaran...

Şehbâl Hanım, sürmeli gözlerini kaykılta kaykılta, olayı şaşırtıcı bir canlılıkla aktarıyordu ama, aralıksız gülümseyip, arada kahkahayı koyvermesi yok mu, 'deniz faciasından' ziyade, şenlikli bir 'tenezzühü' anlattığı izlenimini veriyor:

– ...ah efem ah, olacakla öleceğin önüne geçmek, ne mümkün? Avdette arıza nükseder, fevkalade vahim bir şekilde: efendi kaptanın maharetiyle, mendireğin kayalıklarına yanaşırlarsa da, gövdede koskoca bir rahne, içeriye sular hücum ediyor. Yolcular boşaltıladursun, ortalık ana baba günü; düşüp şaşan mı ararsınız, ayılıp bayılan mı? Bir iki şahsın bacakları kırılır, bavullar vesaire darmadağın, kısm-ı azamı zayi olmuş! Evet, vapur, yolcuların tahliyesini müteakip batıyor, su sathında sadece bacası kalmak üzere...

Prens Dmitri Bragin'in gelişi, konuyu değiştirmekle kalmadı, havayı da değiştirdi: lodos karanlığı salona 'kasvetli' gölgeler mi yığmış, neredense peydahlanıveren Riri, şamdanları yakıp, pırıltı-

lı bir aydınlık üretiyor; mutfaktan, 'acele' havyar, füme balık, peynir ve jambon koşturup, çay sofrasını Rus düzenine uyduruyor: pat pat, votkalar açıldı; Prens'in ısrarlı bir cömertlikle tuttuğu 'zıvanalı' Rus cıgaralarını yaktılar; cıgara dumanları, büklüm büklüm, balkondan salona taşıyor, önceleri çekingen, gittikçe daha başıboş gülüşler, Şahbâl Hanım'ın çıngıraklı kahkahaları da!

Rosa Mizrahi, her zamanki şeytanlığıyla, soruna başka bir yanından yaklaştı:

– ...Prens cenapları lûtfedip yarım saatliğine teşrif etseler, acaba muhterem misafirleri çok mu alınırlardı? Müsamahalarına sığınarak reca ediyoruz, yarım saatçik! O gece, tâbesabah eğlenilecek, Abdi Bey harikulade bir saz heyetini temin etmiş, hem çigan çalıyorlar, hem sizin Rus havalarını! Ayrıyeten, Miralay Morley cenaplarının saye-i lûtuflarıyla...

Prens Bragin, dalgın, çayını karıştırıyordu. Durdu. Ölü mavi gözlerini, Rosa Mizrahi'nin gözlerine kaldırarak, soruyor:

– Miralay'ın teşrifi kat'iyet kesbetmiş midir?

– Ah elbette! Niçin sormuştunuz?

– Hususi bir sebebi yok, malumat kabilinden!

Fakat, çayını yudumlarken, ayrıntı istedi:

– ...sabaha kadar kalacak mı?

Rosa Mizrahi, elmaslı taraklarından ışık zerreleri dağıtarak, saplı gözlüğüne davrandı; misafirinin önemiyle övünen bir ev sahibesi gururuyla, hayli 'yukardan' cevap verdi:

– ...muhtemelen! Aksi halde, hazırlıklarımızla bu derece alâkadar olur muydu? Otomobilini âdeta emrimize tahsis eylemiştir, tedarikinde müşkilata uğradığımız ne olsa, imdadımıza koşuyor...

Miralay Morley'in baloya katılacağını araya sokuşturmakla, Madam Mizrahi, Prens Bragin'in içine kurt düşürmüş oluyor. Miralay'la konuşayım diye, yanıp tutuştuğunu bilmez mi? Hem de nasıl bilir: 'Makamında' ziyaret etmesi, yasak: İngiliz İstihbaratı, 'beyaz' Ruslarla 'aleni' ilişkilerden kaçınıyor. Aynı nedenden, Miralay Morley'in, Prens'in yalısına girip çıkması, 'muhataralı'. Ne yapsınlar? Ortaklaşa dostlarının evlerinde buluşuyorlar, çok-

luk Mizrahilerin Yalısında: ikisini tanıştıran, ilk defa biraraya getiren de onlar. Miralay Kenneth Morley, Beyoğlu'nu alt üst eden 'şu patırtıcı Rus prensiyle', tanışmak arzusunu 'izhar etti', derhal 'hususi' bir toplantı düzenlediler, ikisini biraraya getirdiler: o gün bu gün, söyleşecek şeyleri oldu mu, yalıda buluşur, saatlerce 'Mavi Oda'ya kapanırlar. 'Siyaset' konuştukları besbelli, Leon Mizrahi'nin 'talimatı' kesin olduğundan, Rosa Mizrahi, Miralay'ın arzularını 'is'af' ile yetinir, ötesiyle ilgilenmez: şu ya da bu olaya ilişkin bilgi istediği, falan ya da filan 'şahsiyeti' çağırmasını söylediği zaman da, böyle yapmıyor mu?

Birkaç haftadır, Prens Bragin, kötümser bir telaşla, Miralay Morley'den **rendez-vous** sağlamaya uğraşıyor; isteklerini, oldum olası 'derakap' kabul eden Miralay Morley, bu defa nedense ağırdan alıyordu. Madam Rosa, iki kere 'bizzat' bildirmiş, bir kere araya Raşel'i koymuş, olumlu bir cevap alamamıştı. Şimdi, Prens Bragin'in, Miralay Morley'i görmek 'mecburiyetini', onu balosuna getirmek amacıyla kullanıyor. Ne iblistir o! Üstelik, eroin alışkanlığı yüzünden, içine düştüğü bağımlılığın, acısını çıkarmış olacak. Belli etmiyor ama, Prens Bragin'in çıkagelmesine sevindi. Nasıl sevinmez? Elinde kalan son 'paketi', geçen akşam Gülistan Satvet'le paylaştılar: onun hiç kalmamış, Prens'le arası açık, 'temininde' güçlük çekiyor. Aşırı 'müptela' olduğundan, dara düştü mü yalıya damlar, Rosa Mizrahi'den dilenir. Tedbirli olduğunu biliyor.

Aslında, Rosa Mizrahi'yi eroine alıştıran da, Gülistan değil midir? O ve Abdi Bey, Paris'teki kibarların afyon merakını, ballandıra ballandıra anlatırlar. Kokain ya da morfin kullanmak, seçkinlik sayılırmış, kibarlık işareti. Gülistan Satvet Paris'ten tecrübeli, ama eroini Prens Bragin'in elinden tadıyor, tadar tatmaz da tutsak düşüyor. Tutkusal tabiatlılar böyle olurmuş. Rosa Mizrahi, önceleri ciddiye almıyordu pek, keyfini sürer, gailelerini unutur; içki gibi, zaman zaman başvurabileceği, bir teselli kaynağı sayardı. Geliş gidiş durum ciddileşti, ciddileştikçe –garip şey– Prens'in tutumu değişiyor: karşılığında olmadık şeyler bekler oldu: koynuna almak, bunların ilkiyse, Miralay Morley'le konuşabilmek, sonuncusu.

Rosa Mizrahi, küçük 'desisesini' iki gün sonra Halıcızade

'Bacaksız' Abdi Bey'e anlatacaktır. Kıs kıs güldüler. Neveser, yılbaşını 'Efendi Hazretleri'nin Divanyolu'ndaki evinde geçireceğini, o sabah haber vermişti. Abdi Bey 'mazeret bulmak' derdinden kurtulduğuna memnun, müjdeyi ilk vapurla Rosa'ya ulaştırmaya koşuyor ama, lodos bir felaket!

Gök alçaldıkça alçalmış: gümüş damarlı barut mavisi bulutlar, denize değdi değiyor; gemi azıya almış lodos, onları öylesine önüne katmış, öyle korkunç bir hızla sürüyor ki, bulut mudurlar yoksa duman mı, ayırabilmek güç; her saniye birikip birikip dağılıyor, az önce Galata Kulesi'ni, şu anda Dolmabahçe Saati'ni, az sonra İtilaf Donanması'ndan bilinmez hangi 'sefineyi' gözden siliyorlar... Suyun rengi, siyaha yakın bir lacivert; dalga uçlarından köpük tozları, buram buram savruluyor. Martılar, hava boşluklarında birikse de, dayanabilmeleri olası mı; ilk rüzgâr sağanağı, her birini çığlık çığlığa bir tarafa atmaktadır.

İdarei Mahsusa, Bağdad vapurunun başına gelenlerden sonra, işi sıkı tutmuş: (geçen ay da, İhsan vapuru 'gark' olmamış mıydı?) birçok seferi iptal etmişler. Abdi Bey güçbela bir vapura atlayıp İstinye'ye gelebiliyor. Oradan araba 'tedarik etmiş', dönüşe Allah kerim! Madam Mizrahi, ocağın başına en 'kraliça' hâliyle kurulmuştu. Küçük kristal bir kadehle konyak içiyor: Martell. Ocağın yalazından, elmaslı taraklarının ürettiği ışık zerreleri, nar kızılı, Riri'nin, Abdi Bey için, kaşla göz arasında getirdiği, kadehi doldururken, itiraz etti:

– Reca ederim mon bey, **absurde*** konuşmayınız! Familyamızdan addolunuyorsunuz, böyle musibet bir havada sizi bırakır mıyız? Esasen gidip ne yapacaksınız, **Constantinople** tahammülfersa bir şehir, Miralay Morley, İspanyol nezlesi hükümferma diyordu. Hakikat mıdır?

Abdi Bey, Türkçe 'muhaverelerinde' bile, bunların bir süredir Dersaadet'e **Constantinople** demeye özen gösterdiklerini, içi sızlayarak fark etmişti. Bir **Constantinople**'dur gidiyor. Acaba sebebi ne? Paris Konferansı'ndan, şehrin Türklerden alınaca-

* Abes, saçma.

ğı yolunda haberler geliyor, ondan mı? 'Alelade' salon züppeliğinden mi? "Malum-u âliniz, Tanzimat'tan beri şehri **Constantinople** tesmiye etmeyi, Levantenler itiyat hâline getirmişlerdir."

Fakat İspanyol nezlesinin patlak verdiği, geçen yıl aynı salgından on dört bin kişinin ölmesi 'hasebiyle', herkesi dehşete düşürdüğü, doğru: 'Sıhhat Müdüriyeti, son bir hafta zarfında 44 vak'a tespit edildiğini, tedabir-i lâzımenin ittihazı cihetine gidildiğini' açıklamış bulunuyor. Veba'dan sonra, İspanyol nezlesi! Bir bu eksikti. "Ne günahkâr bir belde imiş **mon chér**, başından bela eksik olmaz, birini defetmeden öteki zuhur eyliyor." Hastalık söylentisi, doğrulanır doğrulanmaz, Abdi Bey'de aynı 'evham' baş göstermişti: yürek bayıltıcı bir korku, bezdirici 'hıfzısıhha' önlemleri: sular kaynatılır, sebzeler haşlanarak yenir, misafir çağrılmaz, 'umumi mahallere' çıkılmaz! Eğer yılbaşı gecesini Mizrahi Yalısında (Raşel'le) geçirmeyi yürekten istemeseydi, Neveser'in, Ahmet Ziya'nın 'o ne idüğü belirsiz' evine gitmesine, Allah bilir karşı çıkacaktı. Çıkamadı, bunda bencilliği kadar, 'halet-i ruhiyesinin' bozuk olması, rol oynamamış mıdır?

'Halet-i ruhiyesi' bozuk, çünkü 'pederi-i muhteremi' Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'in 'vefatını' haber aldı. İhtiyarcık hanidir yatalak, sessiz sedasız göçüp gitmiş! Rozet Barzilay vazife edinip yazmasa, 'sittin sene' duymayabilirlerdi: Yunanistan'la haberleşme doğru dürüst sağlanamıyor, savaş boyunca nasıl Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası aracılığıyla bağlantı kurdularsa, öyle kuruyorlar: İsviçre üzerinden, Rozet Barzilay mektuplarını özel 'kurye' ile Kumpanya'nın Paris merkezine iletmekte, Lausanne'a aktarılmasını rica etmektedir; İsviçre'ye ulaştı mı, sorun kalmıyor, 'âdi postayla' Dersaadet'e 'irsal' olunabiliyorlar. Önceki gün yazıhanede (lodos hızlandıkça hızlandı, Cellatyan Hanı'nın pencerelerinde 'canhıraş' uğultular, tüyler ürpertici yılan ıslıkları), Servet Yesari Bey'in kapıdan uzattığı mektup, 'Teşrin-i evvel'in nihayetine doğru' Selânik'ten çıkarılmış, anhası minhası iki aydır yolda; Rozet Barzilay, oradaki 'üsera' kampından Dersaadet'e dönmüş tanıdık 'zabitlerden', Abdi Bey'in işitip inanmadığı haberi 'teyit ediyor':

"...**peder-i muhtereminiz Halıcızade İsmail Bey, maatteessüf, teşrini evvel iptidasında bir cuma günü, sabaha karşı, 'alafranga' saat üç sularında irtihal etmiştir. Kumpanya, bu müessif ziyadan, ertesi gün haberdar olmuş, üzerine terettüp eden her türlü vezaif-i vicdaniyenin, derhal ifasına tevessül eylemekle, merhumun**..."

O sabah Neveser'le hafif atışmışlardı, Abdi Bey'in canı sıkkın: İspanyol nezlesi söylentileri ayyuka çıkmış. Doğan'ı okuldan alıkoymuyorlar, havsalanın alacağı şey mi? Yazıhaneye bu öfkeyle gelmişti, mektup elinde, donakaldı. Bir an 'ihtiyarı', Halıcızade Yalısının deniz üstü odasında gördü mü? Başında takkesi, burnunun ucunda gözlükleri; ufacık vücudu, üstüne bol gelen gecelik entarisinde kaybolup gitmiş; dişsiz çenesi, camlardan yağan sakız parıltısını, sipsivri deliyor. Hayret! Neden çocukluk yıllarından bir hayal değil de, bu? "Hafızanın işine akıl erer mi **mon chér**?" Gözünde yine o tik, şakaklarında ağrılı bir zonklama. Babasını sevmezdi, sevmediğinden emindi: oğlunu anlayamamış, 'dehrin' gerisinde kalmış, şirret bir Rumelili! Peki, boğazı niye düğümleniyor?

Hele Balkan 'hezimetinden' sonra, Dersaadet'e 'nakl-i mekân' etsinler diye, bir ayaklarına kapanmadığı kalmıştı. Yunan Selânik'e çöreklenmiş, artık orada yaşanabilir mi? 'Akıl için tarik birdir', şehrin Müslüman eşrafı, birer ikişer, ya İzmir yolunu tutuyor, ya İstanbul: 'binaenaleyh', o da gitmeli! Hayır, gitmiyor. Dünürü 'Alaman' Ziya Bey'in döktüğü diller, oğlu Abdi Bey'in 'istirhamları', *beyhude!*

Sivri çenesini dikip, gözlüklerinden ateş saçarak, bar bar bağırıyordu: "a be siz ne sülersiniz, burda duudum, burda ülürüm, aair ümrümde istemem sürüneyim, zordur ma'cirlik! 93'te Tuna vilayeti, şimdi vilayat-ı selâse, korkunun ecele çaresi nedir, kim bilir sıranın Dersaadet'e gelmeyeceğini? Varmayın üstüme, varmayın..."

Sıra Dersaadet'e gelmiş, Halıcızade 'Köse' İsmail Bey, ölmeden bunu da görmüştü. Ölümü, oğlunun başına ne işler açıyor: 'Büyük Valde' çoktan sizlere ömür, 'Küçük Valde', gâvur içinde 'karı başına' ne yapacak? Beceriksizdir, ömrü kocasıyla 'kuması-

nın' gölgesinde geçti, çocuk gibi ne söyleseler inanır; bunca mal mülk, tezgâhlar, dükkân vs eline bırakılır mı? İlk fırsatta Selânik'e gitmek 'farz oluyor', oradaki 'mameleki' tasfiye edip, 'Küçük Valde'yi buraya getirmek!

Oysa ortalık düzelemedi gitti, 'Devlet-i Aliyye'nin âtisi meçhul, ne olacağı bir türlü vuzuh kesbedemiyor', Paris Konferansı'ndan çelişik haberler: deniliyordu ki Mösyö Clemanceau, Dersaadet'in Türklerde kalmasından yanadır; son günlerde Fransız basını ağız değiştirdi, sözde, İngiliz 'Hariciye Nazırı' Lord Curzon, Türklerin Dersaadet'ten çıkarılması 'hususunda', 'Fransız Hariciye Nezareti Kısm-ı Siyasi Reisi' Mösyö Berthelot ile 'mutabık' kalmış: İzmir ve Edirne, Yunanistan,'a; Erzurum, Ermenistan'a verilecek; Osmanlı, Konya, Ankara, Bursa, Kayseri çevresinde, ufak bir 'beylik' olarak bırakılıyor; Le Temps gazetesi, padişahın Bursa'da mı, yoksa Konya'da mı oturmasının, daha uygun düşeceğini tartışmaktadır.

"...boşuna mı, 'her şey aslına rücu eder' denilmiştir? Vaziyet bu merkezde iken, Selânik'teki malı mülkü tasfiye etmek, akıl kârı mı? Dersaadet'in istikbali taht-ı teminata alınmadı ki! İngiltere himayesinde bir 'Boğazlar Devleti'nden bahsolunuyor; vakıa İngiliz himayesi ehven-i şer ise de..."

Hüsnü Faik fikrine katılmadı; kurşun kalemini, sağ kulağının arkasına yerleştirirken, onu bayağı azarladı:

– ...sizi Abdi Bey, sahib-i feraset zannederdim: herifler Memalik-i Osmaniye'yi taksim ile meşgul, siz kalkmış ehven-i şer diyorsunuz. Çok teessüf ederim. Haddızatında fevkalade hâcil bir mevkideyiz, daha dün İtilaf Yüksek Komiserleri, Sadrazam'a müşterek bir ültimatom tevdi ettiler, mevzuu nedir hele tahmin edin, imkânı yok edemezsiniz: Harbiye Nazırı Cemal Paşa'yla, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa'nın azlini talep ediyorlar, evet...

Abdi Bey olayı duymamıştı:

– Allah Allah, sebebi neymiş ki?

– ...Kuva-yı Milliye'ye müzahir olmalarından şüphe ediliyor. Türk olacaksın da, Kuva-yı Milliye'ye müzaheret etmeyeceksin,

laf mı bu? Lakin küstahlığı Sadrazam'a emir vermeye kadar vardırdılar, nokta-i nazarınıza göre şerrin ehveni buysa, ya ehven olmayanı nedir çok merak ederim...

Abdi Bey, canı sıkılmıyor mu, bir duble bira içmeye Novotni'ye girmişti. Birlik 'sermuharririne', orada rastladı: önünde köpüğü ölmüş birası, tuzlu badem külahı, gravyer peyniri; elinde kalem, masaya yayıp döktüğü 'esericedit' kâğıtlarına, harıl harıl bir şeyler çiziktiriyor. Onu görünce bozuldu mu, gittikçe alınganlaştığından Abdi Bey'e mi öyle geldi: su aydınlığı gözlerinden, bir bulut geçiyor. Abdi Bey dertleşmeyi o kadar gereksiniyordu ki, buna rağmen elini uzattı; tabureyi altına çekerek, Hüsnü Faik Bey'in yanına tünedi.

Keşki tünemeseymiş! 'Halet-i ruhiyesini' allak bullak eden ikinci sebep, onunla tartışması. Dalaştılar bile denebilir. Telefon 'irtibatını' kaybetmese de, Abdi Bey, Birlik İdarehanesine epeydir uğramamıştı: bilerek 'içtinap' ediyor, çekiniyor çünkü, Birlik Kuva-yı Milliye 'taraftarıdır'; gerçi bazıları ('hassaten' Hürriyet ve İtilafçılar), ittihatçılıkta direndiğini ileri sürüyorlar; aslında tutumu farklı: Mustafa Kemal'i Enver'e yeğler; bunlar bir ara; Cemiyet'i bırakıp, ayrı bir 'fırka' kurmamışlar mıydı, Ali Fethi, Hüseyin Kadri filan; tutum o tutum, Hürriyetperver Avam Fırkası tutumu: akılları sıra, Berlin ve Viyana ittifakıyla bileğini bükemedikleri İngiltere 'devlet-i fehimesini', çevrelerine topladıkları, tıyneti belirsiz baldırı çıplaklarla dize getirecekler!

Abdi Bey, konuyu değiştirmeyi denedi. Aklınca, havayı dağıtacak. Yassı altın tabakasından, Hüsnü Faik'e cıgara tutuyor.

– ...Tevfik Paşa huzura kabul edilmiş, hangi sıfatıyla olduğu mucib-i merak, sâbık sadrazam sıfatıyla mı, sandalyesiz nâzır sıfatıyla mı? Cercle d'Orient'da konuşuluyordu, kulak misafiri oldum: Mabeyn Başkâtibi Ali Fuat Bey'den naklen, türlü rivayet dönüyor: güya Meclis-i Meb'usan'ın içtimaa daveti tezekkür edilmiş, malumatınız oldu mu? *İtilafçılar intihabı muteber addetmediklerinden*, mütekabil miting ihzaratı içindeymişler...

Ya da, Birlik 'sermuharririnin', daha çok ilgileneceğini sandığı, başka bir konuya atlayacaktır:

– ...Mustafa Kemal Sıvas'ı terk etmiş, nerede olduğu meçhul! Daha evvel, Fransız matbuatında Kafkasya'ya intikal ettiği dercedilmişti, Enver Paşa'ya mülâki olasıymış! İhtimal verir misiniz? Halbuki Akşam'da Heyet-i Temsiliye'yi Eskişehir'e nakledeceğini okuduk; Le Moniteur Oriental, Rauf ve Rüstem Beylerin refakatinde, Afyon'da bulunduğunu iddia ediyor, hem de bir haftadır...

Novotni tıklım tıklım dolu, Noel dolayısıyla iyice süslü: tavandan, renk renk Japon fenerleri sarkıtmışlar; aralarında, kırmızı, mavi, yeşil, krapon kâğıdından 'envai' süs: uçsuz bucaksız şeytan merdivenleri, yapma krizantemler, çocuk fırıldakları, **guirlande**'lar vs. Rahatsız edici bir balon kalabalığı, ortalıkta 'serâzât' dolaşıyor. Sarhoş İngiliz bahriyelileri, şipşak bir oyun çıkardılar: cıgarasının ateşiyle, kim daha çok balon patlatacak! Her patlayışta bağıra çağıra sövüyor, kahkahadan kırılıyorlar. Herkes rahatsız, kimse ağzını açamıyor: ne dip masalarda kaybolmuş, kösteklerı altın, bıyıkları yağlı mavi, bayramlık Ermeniler; ne, sürekli birbirlerini kutladıkları izlenimini veren, sinekkaydı Rumlar. Cıgara dumanı. Yanmış yağ kokusu. Garsonlar, ellerinde bira salkımlarıyla, rüzgârla itilmiş gibi çabuk çabuk, sarışın bir ışık dağıtıyorlar. Neredense, hımhım bir gramofondan bir Rum oyun havası: **Sirtaki**.

Hüsnü Faik, patlayan balonlardan mı tedirgin oldu, yoksa Abdi Bey'in incir çekirdeğini doldurmaz dedikodularından mı? Dayanamayıp, sonunda kursağındakileri boşaltıveriyor:

– Abdi Bey, Abdi Bey, bunların cümlesi laf-ü güzaf! Biz neler duymaktayız: Saray, İngiltere'den medet ummaktadır, 'mülkün' on beş sene müddetle müstemleke olması teklif edilmiş, icâra çiftlik mi veriliyor reca ederim? İttihatçılar, Almanya'dan melce aramıştı, şimdi bambaşka bir şayia; Ruslardan himaye talebinde bulunmuşlar, Ruslardan diyorsam, bolşeviklerden! Münevverân, İngiliz **mandat**'sıyla Amerikan **mandat**'sı arasında müteredditdit, bunu anlamak için payıtaht gazetalarına bir atf-ı nazar kâfidir. Kanaat-ı acizanem o ki, sebeb-i felaketimiz işte tam da budur, yani çare-i halâsı ecnebide aramak!..

Kulaklarının dibinde patlayan bir balon, sözünü kesti. Hışımla dönüp, sarhoş gülümsemesi çenesine yağ gibi bulaşan tüysüz bahriyeliye bakıyor, bakışlarının cismi olsa, adamı o anda yerle bir ederdi, o derece sert! Sonra, 'gümrah' kaşları alnına yükselmiş, sözünü sürdürüyor:

– ...fert fert, millet olarak; evvelemirde, bu hakikatı idrakle mükellefiz; bilahare, icabatını ifa ile! Cavit'in firarı, Karasu Efendi'nin İtalyan tabiyetine geçmesi, zât-ı âlinizin İngiliz Muhipleriyle âşinalığı, zanneder misiniz ki sizi mes'uliyetten kurtarır? Hayır, asla! Daha ziyade mes'ul eder! Zira, Abdi Bey kardaşım, zaman feda'yı nefsler zamanıdır, vacipse ölmek zamanı! O dudak büktüğünüz Mustafa Kemal, bu vazifeyi deruhte ediyor. Amasya'da tamim neşreylemiş, geç ve güç de olsa, elde edebildik: bir cümlesi, derhal dikkatimi celbetti, çare-i halâsın nerede ve nasıl olduğunu, fevkalade nüfuz-u nazarla hülasa etmiştir...

Hüsnü Faik Bey sustu: kuva-yı milliye aydınlığı gözleriyle, onun gözlerini aradı. Anlaşılan, o cümleyi sormasını bekliyordu. Bakışlarını, Japon fenerlerinin mahcup güzelliğine kaçırdığını görünce, 'bâriz' bir öfkeyle ekledi:

– ...diyor ki, 'milletin istiklalini, yine milletin azm-ü-kararı kurtaracaktır!' Garp Türklerinin dokuz yüz senelik tarihinde, bu hakikat, ilk defa ifade ediliyor: böyle kat'i, bu kadar sarih ve şuurlu olarak!

Abdi Bey, 'hayat-ı siyasiyesi' boyunca, kesinlemeleri sevmemişti. Kesin tavırlı adamları da. O, ara sularda dolaşır. 'Kurt, bulanık havayı sevmez mi?' Hüsnü Faik'in 'töhmetkâr' konuşmasından, rahatsız oluyor. Açıklamayı hiç doğru bulmadığı, gerçek düşüncesi odur ki, Enver Paşa da, Mustafa Kemal Paşa da, 'akıbeti meçhul birer sergüzeşte' atılmışlardır. "İnsan hakikatperest olmalı, **mon chèr**", akla uygun olan yenilgiyi kabullenmek, ısıramadığımız eli öpmektir.

Fakat, üstelemedi, en 'munis' sesiyle, Birlik başyazarına:

– ...hakk-ı âliniz var! dedi.

Novotni'den bir çıktı, Allah Allah: ilk arabaya ulaşıncaya kadar, fesini başında, atkısını boynunda zor 'muhafaza' edebiliyor,

rüzgâr öylesine şiddetlenmiş! Arabada, lodosun dakikasında kapıp kaçırdığı nal seslerine kulak vererek, 'herkes gibi' bir otomobil almasının artık zorunlu olduğunu düşünecektir. Geçenlerde Servet Yesari Bey, Lotus marka, altı silindirli bir 'tenezzüh'ten söz etmedi mi? Kelepirmiş, sudan ucuz! Yoksa Kâmil Efendi'nin bulduğu Studebaker'e mi bakmalı? Kışta kıyamette, Yeniköy'e filan gitmek gerekti mi, otomobil 'muazzam' kolaylık! Böyle hava lodos diye, vapur seferleri iptal edilince, iskelelerde dımdızlak kalmaz; arabasına atladığı gibi, şoförüne emrederdi:

– Oğlum, çek Mizrahi Yalısına!

Abdi Bey, 'halet-i ruhiyesinin' neden bozulduğunu, Rosa Mizrahi'ye anlatırken, ağırlığı babasının ölümüne kaydırıyor. Novotni'deki tartışmayı, anmadı bile! Üst üste diktiği konyak kadehini, ocağın alevlerine tutarak, arada kızıl 'lem'alarını' seyrediyor. Bacadan, lodosun 'meş'um' uğultuları. Salondaki 'tumturaklı' saat, olanca heybetiyle, herhangi bir buçuğu çaldı. Gong titreşimleriyle ürperdiler. Denizin üstündeki bulut alacası camları örttüğünden, içerisi loş, ocaktaki ateş bu yüzden radyum diriliğiyle parlıyor.

Rosa Mizrahi, Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'in ölümünden, etkilenmedi. Çocukluğunun uzun yalı komşuluğundan, şu anda üzüleceği, bir anısı olmamalı mı? Yokmuş, 'esasen ondan böyle bir teessürü intizar etmek, abestir', duygusallık bilmez, kaskatı bir kadın; bunca zamandır tanışırlar, Abdi Bey, ne vesileyle olursa olsun, onu bir kere ağlarken gördüğünü hatırlamıyor. Bunu dehşetle kaydetti. İhtiyar Barzilay ölünce de, kılı kıpırdamamıştı. Oysa, babası. Leon Mizrahi gözyaşlarını tutamıyor da, o, çiçekleri sulamasını bahçıvana söylemekte geciktiği için, Riri'yi paylıyor. İstanbul'a göçtüklerinin senesi miydi? Yalıya özledikleri biçimi henüz verememişler, haremle selâmlık birleştirilmemiş, savaşın eli kulağında.

Babasının ölümüne nasıl tınmadıysa, Rosa Mizrahi, yas süresinin dolmasını beklemeden, annesinin evlenmesine de tınmadı: Grasia Barzilay, Paris'e gelip giderken, genç Benyasef'i ayartmış, şu halıcının 'mahdumu', adam yaşça ondan küçük ama, kolunun

biri çolak! O günler, Abdi Bey, Leon Mizrahi'yle söyleştiklerini unutur mu: Leon, kayınvaldesinin davranışını bağışlamıyordu; hele karısının tepkisizliğini, hiç! Epeyce attı tuttu. Abdi Bey, yakınlığına güvenerek, durumu Rosa'ya aktardığında, o, kalın, enli ve beyaz dişlerini meydana çıkaran, yırtıcı gülümsemesiyle ne dese iyi?

– ...hissiyattan anlamam, fazlasını muzır telakki ederim **mon bey**, zira hassasiyet hayatı müşkilleştirir; buna binaendir ki **preference**'larım, aska değil zevke teveccüh etmiştir: aşk hissiyattır, gayr-ı kaabil-i tarif bir mefhum, halbuki zevk dediğimiz müşahhas bir keyfiyettir, cismen yaşanır.

Rosa Mazrahi'nin o zaman dediklerini, Abdi Bey'le 'rabıtası' doğrulamaz mı? Ne parfüm buğulu mektuplar, kurutulmuş çiçekler; ne yorgun piyanolu akşamüstlerinde, anlamı ince göğüs geçirmeleri! Aralarında duygusallığın zerresi olmamıştır: Rosa, daha bacak kadar oğlanken, Abdi Bey'in tadına baktı, beğendi. Sık sık, sevdiği bir yemek çeşidi, hoşlandığı bir meyve gibi onu arzular. Duygulardan arıtılmış, çıplak bir arzudur bu, yırtıcı bir bencillikle sadece doyum arar; bulabilmesi için, ne bayağı düzeylerde, ne türlü çeşitlemeler gerekirse gereksin, şaşmayan budur. İnsanları değerlendirirken, bir de tabii, ona zevk verebilme yeteneklerini, derinden derine hesaplayışı!

Abdi Bey Yeniköy'e Raşel'in hayaliyle gelmişti. Raşel'i ara ki, bulasın! Riri rahatsız, şöminenin ateşine bakmak bahanesiyle, vırt zırt girip çıkmasından belli: papatya gözleri, işveli 'istifhamlar' olarak, Abdi Bey'in gözlerinde kalıyor. Sonunda, bir punduna getirip 'küçükhanum'un şehirde olduğunu açıkladı, Matmazel Hortense'la gezmedeymiş! Rosa Mizrahi, boşboğazlığına içerledi mi? Bakışlarında, güneşte bir kılıç parıltısı, yanıp sönüyor. Riri'yi, 'alelacele' savıp, durumu gönlüne göre 'izah' edecektir: Miralay Morley 'cenaplarının' hakkını, bakalım nasıl ödeyeceklermiş? Raşel'i şımarttıkça şımartıyor, 'âdeta' öz kızı: Noel'in tadını iyice çıkarabilsin diye, yapmadığı kalmadı: günlerdir, o salon senin bu salon benim, geziyorlar. Böyle uçarı bir çocuğun, bundan ne kadar sevineceğini bilmez mi, gerçek bir **gentleman**! Hem

Raşel'in, onun 'refakatinde' **Constantinople**'un kibar 'mehafilinde' boy göstermesi fena mıdır, 'perestişkârları' artacak, eh, bu da 'istikbali' için bir güvence!

Konyak kadehleri 'temadi' ettikçe, söyleşinin rengi değişmişti. Her kadeh bir cehennem eriyiği, boğazlarına kor kızılı boşalıyor. Damarlarında 'cevelân' eden kan mı, elektriği gizlice çıtırdayan bu delirtici sıvı mı? Sanki, kıvamı düşük, 'harareti' yüksek bir lâv. Abdi Bey'in gözünde, Rosa Mizrahi'yi, başkalaştırdı: yüksek elmacık kemiklerine, yakıcı bir yangın kızıllığı yürümüş; elmaslı tarakları, yakut tozu yağdırıyor; saplı gözlüğü, som ateşten! Anlaşıldı, bu akşam da 'o' akşamlardan birisi, Abdi Bey'in, ezbere bildiği 'ilk işaretler' beliriyor: Rosa'nın gözlerindeki havagazı alevi, mordan eflatuna döndü: derinliklerinde, yaldız sarısı toz dağılmaları; kirpiklerinin ucunda, haşhaş pembesi kıvılcımlar. Konuşması ağırlaştı mı, ne: kelimeler, sanki görünmez ipliklerle diline bağlı da kopamıyor: ıslak ve yapışkan, bir süre dudaklarına asılı kalıyorlar. Hele cigara içişi, tamamen farklı: dumanları üflemeyi bıraktı; ağzını hafifçe aralayıp, mavi bir sis yumağı salıveriyor; ağır ağır yükselen tül perdesinin ardından, gözlerini kısarak, onu süzüyor. Çok geçmeden, 'müstehcen' konuşmaya başlayacaktır. Hep öyle yapmaz mı?

'Nitekim', sofraya oturmalarıyla, sözü 'Benli Panayot'a* aktarması bir oldu, hani Kalyoncukulluk'taki 'selâtin' meyhanelerinden birinde, ortalığı kırıp geçiren şu köçeğe: Sakızlı mıymış neymiş, 'Barba' Andon'un yerinde oynuyor! Binbaşı Ferid Bey, Gülistan'ın yeni '**amant**'ı, öve öve göklere çıkardı; acaba Abdi Bey de, tanıyor muymuş? Abdi Bey gülümsedi: Dersaadet'te, 'Benli' Panayot türünden bir 'tavşan' yaşayacak da, o haberdar olmayacak, 'bu mümkin midir?' 'Benli' Panayot, bugünkü 'mevkii ve itibarını', bir bakıma ona 'medyun': Abdi Bey olmasa, Asmalımescit'teki o izbede, 'el'an ite köpeğe omuz titretip, göbek atacaktı', 'Barba' Andon'a geçmesini sağlayan odur.

– ...sefahet bahsinde 'Pembe' Niko'yla mukayese dahi edile-

* Bkz.: '**Sırtlan Payı**'.

mez, lakin **ma chére**, latif siması, mevzun endamıyla, onun katbe-kat fevkındedir. Şano'ya çıkarken allık, pudra ve düzgün sürdüğünden, şairin vasfettiği âfet-i devrân olur çıkar, malûm-u âliniz Nedim'in meşhur mısraı şöyledir:

"Belâsın ben de bilmem, kız mısın oğlan mısın kâfir?"

Yemeği, gümüş şamdanların ürperen aydınlığında yediler. Riri hizmet ediyor, eli işde, 'fikri' Raşel'de: otomobil sesi kolladığı pek belirgin, bütün kulak kesilmiş, ağaçları karman çorman eden lodosun hoyrat uğultusundan başka, hiçbir şey duyulmuyor ki! Rosa Mizrahi, bacağının birini, masanın altında, Abdi Bey'in iki bacağı arasına attı: aklına esti mi yapar, o kadarla da kalmaz hem, eliyle tutup bir elini usulca eteğinin altına sokuyor, butlarını elletecek. Bir yandan söyleşiyorlar, bir yandan Abdi Bey Rosa'nın kalçalarını okşuyor: 'şayan-ı hayret' eti hâlâ sımsıkı, incecik terlemiş, adamakıllı sıcak! Oldu olacak, kalçalarından, kuyruk sokumuna doğru sarksa mı?

Söz 'Benli' Panayot'tan 'itilaf zabitanının', hele Yüzbaşı René Lariviére'in anlata anlata bitiremediği 'Bilezikli' Kalyopi'ye atladı: Aynalıçeşme'de, Madam Despina'nın evinde bir 'alûfte' ki, çalgı kıyamet oynar dururken, kendi memelerini ağzına doldurup, ayakta 'inzal' olmasıyla ünlü. Abdi Bey'in gözünde o tik, şakaklarında o zonklama. Bakışları nasıl kalaylandıysa, başını Rosa'ya çevirdikçe, yüzünü ayna yansımışcasına aydınlatıyor. Sağ eli kalçadan kuyruk sokumuna uzandı, oraları daha terli, parmak uçlarında nemli tüy temasları, varla yok arası bir yapışkanlık!

Yemek işlevini yitirmişti. Kalktılar. Rosa Mizrahi, kahvelerini ocak başına getiren Riri'yi, kaşla göz arasında yolluyor. 'Küçükhanum'u bekleyip, uykusundan olmasına ne 'hacet', Abdi Bey'le oyuna oturacaklarından, onlar 'esasen' uyumayacakmış, 'kâğıtları' getirsinmiş, yeter! Riri, sinsi hınzırlığıyla, istenileni yaptı: dudaklarında 'hayasız' sırıtması, papatya sarısı gözlerinde 'müstehzi' pırıltılar! Çekilirken, eteklerini parmak uçlarıyla şöyle tutup, yarım yamalak bir 'reverans' denemesin mi? Bak rezile!

Sözde iyi geceler diledi ama, havası başka, 'Allah kolaylık versin' anlamına bir şey! Abdi Bey'e mi dokundurdu?

Abdi Bey kaçın kur'asıdır: Rosa'nın, harıl harıl, özlediği gerilim ortamını hazırladığını görmez mi? Bunca 'tevbihe' rağmen Riri'nin yatmayacağı, Raşel'in 'avdetini' bekleyeceği kat'i, her dakika yukarı çıkabilir. Gerilimin birinci ayağı bu. İkincisi, Raşel'in gelebilecek olması! Annesi dışarda gecelemesini yasaklamış, Miralay Morley'le olmazsa, 'maiyeti erkânından bir zabitle, behemahal dönecektir'. Raşel'in ya da Riri'nin (yoksa, ikisinin de mi?), şöminenin karşısındaki derin koltukta, onları yakalayabilmesi olasılığı, Rosa Mizrahi'nin aradığı korkulu gerginliği yaratıyor: mengenede vınlayan bıçak gerilimi, sinirlerini viyolonsel telleri gibi çat çat atan, basıldık basılıyoruz korkusu! Barzilayların, güneşle gümüşlenmiş 'hususi' deniz banyosundaki; Halıcızade Yalısının, yeşil buğulu limonluğundaki, 'kaçamak' sevişmelerinden bu yana, daima böyle olmuştur.

Başbaşa kalır kalmaz, 'resmiyeti' bıraktı: o yılların 'laubaliliğine' dönüyor. Isınmış kadın, chypre, İngiliz tütünü ve Fransız konyağı kokularıyla, Abdi Bey'i, sıcak bir havlu gibi sarmış. Rimelden simsiyah kirpiklerini araladıkça, gözlerindeki havagazı mavisi, sanki zehirli bir duman, usul usul sızıyor. Kalın sesi ağdalaşmış, cümlelerinde macun uzaması. Görgü kurallarının ayıp saydığı fikirleri, sevişirken sıralamak, onu kışkırtıyor ya, neler söylemiyor ki:

– ...bilir misin Abdi, nikâh kadını katlediyor: zira, erkek zevkinde serbesttir; hakkaniyet, bu serbestiyi kadınlara da tanımayı icabettirirdi. Heyhat, izdivaç kadını zevcine mahkûm etmiştir. Haddızatında hukuki, kısmen de mali bir akittir, cinsiyetten tefriki muvafık olmaz mı? Zevç ve zevcenin hayatı cinsiyesi nikâhın şümulü haricinde bırakılsa, zannımca izdivacın mukavemeti azalmaz artar, müessese daha da muhkemleşirdi.

Sonra öpüştüler. Daha doğrusu Rosa Mizrahi, Abdi Bey'in başını karpuz gibi iki eliyle avuçladı, eğilip dişlerini dudaklarına geçirdi. Dili, o pembe yılan, ağzına akıyor. Abdi Bey, nedense alçaltıcı saydığı bu öpüş sırasında, Raşel'le hiç öpüşmediklerini

ansızın fark etmesin mi? "Calib-i dikkattir, muttasıl Riri'yle öpüşürler!" Rosa Mizrahi, ipin ucunu çoktan kaçırmıştı, onun dudaklarını çiğneyedursun, bir yandan soluk soluğa sözlerini sürdürüyor:

– ...ne garip tecelli! Malik olmasına, bir kadının arzu edebileceği her şeye malikim, lakin 'Bilezikli' Kalyopi'ye* gıpta ediyorum, keşki onun gibi olabilsem! Çünkü fahişedir, yani cinsiyetinin efendisi, erkek makulesini kullanır. Nerde bizde o talih?

Abdi Bey'in erkekliğini içine alırken, tam bir 'cezbe' hâline girmişti: kirpiklerinin aralığından gözlerinin sadece akı görünüyor; yüzünde, ışıklı ter boncukları, iri iri; solukları boğazına sığmaz; iki memesini, iki eliyle sımsıkı kavramış; kalçaları durduğu yerde duramıyor; çalkalandıkça, üstüne başına, elmas taraklarından sanki toz kırmızı biber saçılmaktadır.

– ...söyle Abdi, hangimiz daha orospuyuz: Kalyopi mi, ben mi? Söylesene be! Mutlaka bilmek isterim. Despina'nın evinde orospuluk etsem, Kalyopi'ye müşteri mi bırakırdım? O sürtük, üstüste kaç herifle yatabilir? İnzali benim kadar mebzul müdür? Karılarla sevişebiliyor mu?

Oysa Abdi Bey, ürpertici yanılsamasını yaşıyordu: ocağın kızıllığını, sivri tırnaklarıyla yırta yırta, kucağında dalgalanan hangisidir? Prens Bragin'e yataklık eden, yaşı oldukça ilerlemiş Rosa Mizrahi mi; yasak kitap meraklısı, çiçeği burnunda Rosa Barzilay mı; yoksa onun kızı, cinsel tutkusu akıllara ziyan Raşel Mizrahi mi?

Abdi Bey, aynı yanılsamaya, balo gecesi de düşecektir. Hem de kaç kere: gözlerinin renginden olmalı, ana-kız Mizrahiler mavi hastasıdır, kılıklarının çoğu ya düpedüz mavi, ya mavinin türevleri; o gece şişe mavisi bir örnek tuvalet giymişler, sırtı bütün açık; boyunlarında birbirinin eşi inci dizileri; Raşel'in anasından özenip başında yükselttiği topuz, benzerliği adamakıllı çoğaltıyor: balo kalabalığı ortasında, Abdi Bey'in sık sık, Rosa'nın gençliğine rastladığını sanmasına şaşmalı mı?

---

* Bkz.: **'Sırtlan Payı'**.

Korkunç bir şey!.. Aynı baloda, bir kadının hem genç kızlığı, hem olgun kadınlığı dolaşıyor: bir ara, fox-trot dans eden çiftleri aralayıp, Selânik yıllarından ele avuca sığmaz bir Yahudi kızı yakalıyorsun, hah hah hah, elma dişler gibi güler, sol kaşı ikide bir havada, enli ve kalın dişlerinin üzerinde dudakları 'fistolu'; hemen arkasından, Mütareke İstanbul'unda, Mizrahilerin yalısı, poker oynamaya Mavi Oda'ya gireceksin, epeyce 'resmi' bir madam yolunu kesiyor: elmaslı taraklarından ışık zerreleri, pul pul dağılmaktadır; bir elinde altın saplı gözlüğü, ötekinde İngiliz cıgarası, ikisinin arasında nazlı bir duman ağacı büyüyor.

Peki, hangisi hangisidir? Rosa nereye kadar Raşel, Raşel nereden itibaren Rosa?

Mizrahilerin balosu, umulanın üstünde ilgi toplamıştı. Akşamüstü, yeşile çalan bir mürekkep morluğu, hafif hafif Boğaziçi'ne yayılırken, ilk otomobiller sökün etti: 'Merasim' üniformaları giymiş, sırf sırma apulet ve nişan, 'İtilaf' subayları, Paris modası renk renk tuvaletleriyle, 'payıtahtın' en gözde kadınlarını kollarına takmış, dökülüşüyorlar. En çok da İngilizler. Miralay Kenneth Morley, erkenden damladı. Yorgun gözlerini içki kadehinde dinlendiriyor. Yanı başında Raşel, ayrıca enseleri çıplak, düşük bıyıkları akrep kızılı, elleri beyaz eldivenli birtakım 'zabitler': belki İskoçyalı, belki İrlandalı. Fransızlar daha seyrek. Yüzbaşı Lariviére gecenin sürprizi, çünkü Gülistan Satvet'le gelmiş, herkes Gülistan'ı Ferid Bey mi nedir, o iriyarı Osmanlı 'zabitiyle' görmeye o kadar alışmış ki, yeniden Yüzbaşı Larivière'le meydana çıkması yadırganıyor. Daha şimdiden bir sürü dedikodu, kulaktan kulağa fısıltılar.

Abdi Bey, Servet Yesari'nin otomobiliyle gelmişti. Sabahtan öyle kararlaştırdılar. Lodos yerini dumanlı bir yağmura bıraktığından, Hacıosman Bayırı'nı inmek bir 'bela-yı azîm', şoför önünü göremiyor, 'etraf kâmilen bulut'. Servet Yesari Bey'in 'haremi' İngiliz'dir: kerkenes çilli üçgen bir surat, bir damla burun, uzun uzun dişleri! Düyun-u Umumiye'deki İngiltere Mümessili'nin yeğeni mi neymiş, Servet Bey'in Londra'dan 'avdetinde' tanışıyorlar, ardından 'izdivaç'. Ne cerbezeli kadın, yol boyunca susmak bil-

medi. Abdi Bey'e, tabii, her söylediğini onaylamak düşüyor. "**Par delicatesse, mon chér**"* Oysa tadsızlığı üstündeydi, gözü otomobilin camlarında hayaline iliştikçe bozuluyor: ne zaman sırtına frak giyse, başındaki festen utanır; 'münasibi' pırıl pırıl bir silindir şapka bunun, ama nerde onda o cesaret: geceyi, istese de istemese de, 'altı kaval, üstü şişhane' geçirecek!

Bak Servet Yesari Bey, hiç aldırıyor mu? Aslında ince ince damar işlemeli kırmızı yanakları, kırpık kır bıyığıyla 'hâzâ' İngiliz, onun başında fes çok daha eğreti duruyor. 'Donanma-yı Hümayun'da bazı İngiliz zabitleri', bir vakitler fes giymezler miydi, onlardan farksız: ilk bakışta, Osmanlı'ya özenmiş bir 'ecnebi' sanılabilir. Kılı kıpırdamaz kî! Yolda şakaya getirip, üstelik bir laf etti, Abdi Bey'in tadını büsbütün kaçırdı: "...hele gidelim! Madam Mizrahi'nin, böyle müdepdep tes'id edebileceği, ihtimal son yılbaşıdır!" Ne demek istedi? Bir şeyler mi biliyor? Allah muhafaza, Kumpanya'nın 'vaziyet-i maliyesi' mi sarsılmıştır? 'Mahsuben' de olsa, her türlü 'avansın' esirgenmesi, bununla mı ilgili? Leon Mizrahi'nin, İsviçre'den dönmek bilmeyişi? Dayanamayıp soracak oldu, iyi kötü cevap alabilecekti belki, talih bu ya, Mizrahi Yalısına varmış bulundular.

Kış ağaçları, puslu karanlıkta sırılsıklam: çıplak dal uçlarından, kirli paçavralar gibi, bulut parçaları sarkıyor. Bahçıvan, elinde 'muazzam' bir şemsiyeyle peydahlandı, 'himayesinde' cümle kapısına yürüdüler. Orada onları, en mavi 'kraliça' görkemiyle, Rosa Mizrahi karşılamasın mı? Burnunu dikmiş, saplı gözlüğünün ardından, hepsini tepeden tırnağa süzüyor. El sıkışıyorlar. Hoşbeş filan, söz nasılsa şehri üç gün altüst eden lodos fırtınasına döküldü: Karadeniz'de yüzlerce balıkçı kaybolmuş, akıbetleri 'meçhul', aileleri 'efradı' sahilde sabahlamışlar, bütün gazetelerde 'Hünkârın teessür-ü şahanelerini izhar eylediği' yazılıydı.

Yalının loş ve hantal salonunu, ışıklarla donatılmış avizeler mi böyle genişletip güzelleştirmiş; yoksa, karpuz kollu gömleklerini şişire şişire, bir havadan ötekine atlayan Çigan çalgıcıları

* Nezaket icabı, azizim.

mı? Sanki başka bir konağın, başka bir salonu: Flaubert'in bir romanından çalınıp getirilmiş! Boy aynalarından, gökkuşağı renkleriyle yansıyan erimiş metal aydınlığı büfe çevresinde, bakara masasında, ya da ocağın başında öbeklenmiş misafirlerin, tutuşmuş toz magnezyum gibi üstüne yağıyor. Kimler, kimler, kimler! İnanılmaz 'hotozları', evlere şenlik giyimleri, korkunç mücevher hevenkleriyle, kat kat gerdanlarını titreten 'vardakosta' madamlar: Kavukçuyan'ın 'refikası', Diamandis'in 'hemşiresi', Muzenidis'in hem 'refikası', hem baldızı. Yer yer, meşale gibi parlayan, buğday sarışını 'beyaz' Rus yosmaları. Teni ipek, gözleri kadife, kaşları samur, edasından yanına varılmaz, biri Yahudi, öteki Fransız iki 'matmazel' ki, birisi sigortacı Eskenazilerin ortanca kızıdır, öbürü galiba Notre Dame de Lorette'de 'muallime'. Ya Gülistan Satvet? O bir âlem: Yüzbaşı Lariviére'i limonküfü buğusuna sarmış, hayli 'dekolte' tirşe tuvaleti, ucundan cıgarası eksik olmayan uzun ağızlığı, Fransızcadan başka dil konuşmamasıyla dikkati çekiyor.

Peki Raşel nerde, Raşel? Yine Miralay Morley adındaki, o ağır kanlı hayvanın 'inhisarında' mı?

Abdi Bey, tekgözlüğünü 'ihtimamla' sağ gözüne yerleştirip, kalaylı bakışlarıyla kalabalığı taradı. 'Tehâlükünü' fazla mı belli etti ne, Madam Mizrahi en resmî tavrıyla 'misafirleri ağırlamakta yardımcı olmasını' rica ederek, onu yanında alıkoyuyor. Abdi Bey içinden gülümsedi: hep aynı oyun: o burada yarı bunak Sadrettin Bahri Paşa'yla, kahkahalarını çay fincanları gibi ortalıkta kırıp döken, Besim Paşazade Şehbâl Hanım'la oyalanırken, Miralay Morley 'cenapları' orada Raşel'le kırıştıracak! "Yağma yok! Bizi, kolay kolay, mandepsiye bastıramazlar, **mon chér**!"

Ne var ki, 'Sabık' Cebelibereket Ayanı, sıkma gözlüklerini ipek mendiliyle uzun uzun silerek, o günkü 'Türkçe' İstanbul gazetasında çıkan 'tavzihin' dedikodusuna girişti: İngiliz Muhipleri Cemiyeti Reisi Sait Molla, eski Reis Vekilinin, 'şahsı ve gazetasıyle' hiçbir ilişkisi olmadığını açıklamış! Bak bak bak! Miralay Enver Bey, ne çabuk da gözlerinden düştü. İşin kötüsü, siyasetten konuşuldu mu, bir süredir Abdi Bey kendini hemen kaptırı-

yor. Yine öyle oldu: bir de baktı ki, kadehleri üst üste yuvarlayıp, haldır haldır, Yergir'de yayımlanan haberi tartışıyorlar. Haber de, ne haber: Paris'te, Ermeni temsilcisi Bogos Nubar Paşa'yla, Kürt temsilcisi Şerif Paşa, Barış Konferansı'na ortaklaşa nota vermişler! Acaba bu, Ermenilerle Kürtlerin aralarındaki 'nizayı' unutarak, Osmanlı'ya karşı 'ittifaklarının ifadesi midir'; Babıâli'yi baskı altında tutmak için, İtilâf devletlerinin tasarladığı 'desiselerden' birisi mi?

Çok geçmeden, alkolün bilediği Abdi Bey, terbiyesiz ustura keskinliğini edinmişti; tekgözlüğünü ışıldata ışıldata, çevresindekilere 'ahkâm' kesiyor; sözünü, en umulmadık yerde askıya alıp, ikide bir çalgıcılara 'kumanda' ediyordu:

– **Maestro, putsza czardas**!

Ya da:

– ...**te adtad nekem, s'il vous plaît**!

Ne vakit dinlese, 'gaşyolduğu' parçalardı bunlar, taa, Paris'ten beri! Çigan kemanları tutuştuğu an, 'meçhul bir kuvvetin taht-ı tesirinde', olanca kederi dağılır; öğrencilik yıllarının kaygısızlığı ve fütursuzluğu, içinde âdeta bir ateş bahçesi donatırdı. Son zamanlarda, nedense, sihir bozuldu: aynı parçaları, aynı hevesle dinliyor, gel gör ki eski 'meserreti' bulamıyor. Çünkü 'zihnen', idam talebiyle Divan-ı Harb-ı Örfi'de yargılanmaktadır: ışığı kıt, cıgara külü, kurumuş mürekkep ve yağlı palaska kokan ahşap bir salon; acayip, lüzumundan fazla yüksek bir kürsüde, simsiyah 'hey'et-i hâkime'; 'maznun mahallinde', kanter içinde o: aralıksız, aynı biçare savunmayı tekrarlayıp duruyor:

" ...ittihatçıların kâffesini aynı kefeye koymak cinayettir, evet cinayet! Malum-u âliniz Cavit Beyefendi ittihatçıydı, bendeniz de ittihatçıydım, lakin biz muharebeye İngiltere ve Fransa'yla aynı cephede iştirake taraftar idik, dinlemediler. Halbuki, tasavvur buyurunuz, bu takdirde cenup ve şimal hududları müemmen bulunan..."

Prens Bragin'i bu yüzden mi fark etmedi? Prens'in gelişi, bu

gece bir tuhaf da, ondan mı? Patırtıcıdır, adımını eşikten atar atmaz kıyameti koparmaz mı? Bu gece, hayır: ne bağırdı çağırdı, ne ünlü öksürüğüyle ortalığı velveleye verdi. Sanki varlığını gözlerden silmeye, ilgi çekmemeye çabalıyor. Kılığı da, ona göre: sabah akşam, kaba mujik çizmeleri, renk renk kazak kaftanlarıyla dolaşan adam, bu gece 'Avrupalı' giyinmiş: rugan pabuçlar, çizgili siyah pantolon, frak, papyon kravat, **haut de forme** şapka! İnsanı bu da yanıltıyor, tarak tutmaz saçlarının briyantinle evcilleştirilip başına yapıştırılmış, kirli sarı sakalının ay ışığı gibi düzenli taranmış olması da. Yalnız dudakları, hep öyle narçiçeği kırmızı.

Abdi Bey, Riri'nin gezdirdiği tepsiye eğilmiş, içkisini tazeliyordu, aaa, o da kim yahu: Prens Dmitri Bragin! Salonun koridorla birleştiği köşede, Madam Mizrahi'yle başbaşa vermiş, konuşuyor. Hayaletten farksız bir Prens Bragin bu, sıskalığı büsbütün meydana çıkmış, zoraki neşesini maskeymiş gibi suratından alıvermişler, düşük gözkapakları gözlerindeki sunturlu kederi gizleyemiyor, sesi ufalmış gitmiş. Ayak üstü birkaç dakika söyleştiler, sonra koluna girip Madam Mizrahi onu koridora uzaklaştırdı, Allah bilir iç odalardan birine götürdü. Salona, elindeki 'zıvanalı' Rus cıgarasından, lokomotif gibi duman üreterek dönüyor. Yolu üzerindeki misafirlere, yalancı gülümsemeler dağıta dağıta, gitti ocağın başındaki Miralay Morley'i buldu; kulağına eğilerek, bu defa ona bir şeyler fısıldadı. Raşel'le ne 'kaynatıyorlardıysa', Miralay Morley ıslak ıslak sırıtıyordu, o dakika suratı asıldı, şıp şıp yere damlayan yüz çizgileri derlenip toparlandılar, hatta kaşlarında uzaktan bile seçilebilen bir çatılma! İçkisini yudumlarken, Madam Mizrahi'ye iki soru yöneltiyor. Aldığı karşılıklar yeterli olmalı ki, Raşel'e dönüp elini öptü, özür dileyerek ayrıldı. Konuşa konuşa, Rosa Mizrahi'yle koridora doğruldular.

Abdi Bey, ilkin seviniyor: Raşel'i çok şükür yalnız kıstırabilecek! Sonra, İngiliz İstihbaratı'ndan Miralay Morley'le, Prens Dmitri Aleksiyeviç Bragin'in böyle tun tun saklanarak, neler konuşabileceklerini merak etti. Asla giderilemeyecek, bir merak bu!

Topuzu piyano siyahı, tuvaleti şişe mavisi, ruju ateş kırmızısı, Raşel Mizrahi, yaşından büyük gösteriyor. Yirmi bir, yirmi iki fi-

lan! Püf püf cıgara içmesi, bu izlenimi pekiştirmiyor mu? Hareketlerindeki kıvamlı 'seyyaliyet', gözlerinin zehirli mavi çağrısı, daha belirginleşmiş. Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey'i, yanı başında görür görmez, sol kaşını kaldırarak gülümsedi. Abdi Bey, aynı yanılsamanın çaprazına düşecektir: Kim bu Allah aşkına! 1323'de, Selânik'te gizlice seviştiği, Barzilay'ın kızı mı; yoksa Dersaadet'te, 'rumî' 1335 senesi nihayetine doğru, sevişme çareleri aradığı, Mizrahi'nin kızı Raşel mi?

Öfkesini, 'mümkün mertebe' saklamaya çabalıyor:

– ...bakıyorum, matmazel cenapları, mevcudiyetimizden dahi bihaber görünürler. Varsa Miralay Morley, yoksa Miralay Morley! Acaba bu İngiliz domuzunun, abd-i âcize sebeb-i tercihi ne olsa gerektir? Doğrusu, ziyadesiyle merak ederim.

Raşel Mizrahi, annesinin kahkahasıyla güldü: sanki boşluktaki görünmez bir elmayı, üst üste dişledi:

– ...**comme c'est drole, mon bey!*** Ortada bir tercih yoktur ki, sebebi bulunsun! Noel münasebetiyle, Miralay'ın lütfundan bilistifade, gezdik dolaştık.

Abdi Bey, bakışlarının kalayıyla, Raşel Mizrahi'yi, tepeden tırnağa yaldızlamıştı. Kadehini bir dikişte bitirdi:

– Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

– Hepsi bu kadar!

Sesindeki asidin yoğunluğu birden yükseliyor:

– ...bu kadarmış! Sen onu benim külahıma anlat kızım. 'Bacaksız' Abdi kül yutmaz: o deyyus-u ekberin, ne mal olduğunu bilmez miyim zannedersin? Hata edersin! Haddızatında, valden olacak karıyla kırdığınız ceviz bini aşmıştır, peder-i muhteremin muttali olursa –olmak iktiza eder– ef'alinizin ceremesini misliyle çekersiniz, benden ikaz etmesi...

Hayret! Raşel Mizrahi etkilenmiş görünmedi: Üzerinde, aşırı bir güven: onun söylediklerinden çok, çevresiyle ilgileniyor; uzaktan, Gülistan Satvet'e gülümsedi, Şehbâl Hanım'la işaretleştiler; tir tir titreyerek, duygusal bir parçayı bitiren çalgıcılara, bir

* Ne kadar tuhaf, beyim!

iki el çırpıyor. Bu arada, gülümsemesini dağıtmadan, Abdi Bey'e dedi ki:

– Yılbaşı gecesidir, **mon bey**, ruhsatınız olursa, tadını çıkaracağım: şampanya içip, dans etmek arzusundayım! Lütfen, âsâbınıza hâkim olunuz; aramızdaki hususiyete, ihtiva etmediği manalar tahmil etmeyiniz.

Yanlarından geçen, pembe beyaz İngiliz subayının, koluna giriyor:

– ...**voulez - vous danser avec moi**?*

Kemanların rüzgârıyla savruldular. Abdi Bey, arkalarından bakakaldı. Çok mu içti, çok mu yalnız: ağzında nişadır lezzeti, bakışları sönük, kulakları düşmüş; bıraksalar, eline geçirdiğini kırıp dökecek, öylesine 'meyyus' ve öfkeli! Gerçeği niye saklamalı? 'Harb-ı Umumi' İttihat ve Terakki'yi yıkmakla kalmadı, onun yıldızını da söndürdü. Mütareke'den beri, önündeki kapılar, çat çat kapanıyor. Nerede o Tanin'deki, Şûra-yı Ümmet'teki yazıları ilgiyle izlenen, genç 'meb'us?' Meclis-i Meb'usan'da, Cavit Bey, Zogreb Efendi'yle 'sosyalistlik mevzuunda' kapışınca, parlak 'müdahalesinin' topladığı alkış? Nerede, iki satırlık bir pusulasıyla, çıkıveren 'tayinler?' 'Topal' İsmail Hakkı Paşa'ya, bir telefonuyla gerçekleşiveren, 'vagon tahsisleri?' Ah ah, çok erken kavuştuğu itibar ve iktidarı' çok erken kaybetti; üstelik ne kadar kolay elde ettiyse, o kadar kolay! Artık, 'esamisi bile okunmayan, siyasi bir mevtadır', daha dün kucağında hoplattığı Raşel, dünya kaç köşedir anlar anlamaz, bunu fark etmez mi? Hemen etti.

" ...esasen onun da, valdesinin de, sebeb-i tercihi daima servet ile kudret olmuştur. Hâl-i hazırda bunları, Miralay Morley'in şahsında buluyorlar. Haksızlar mı? İstikbalim mevzuubahis olunca, herifin nüfuzundan ben dahi istifadeyi derpiş ediyorum: Raşel Mizrahi, haydi haydi edecektir!"

...Gece yarısından sonra balo çığrından çıktı: cıgara dumanlarının kar mavisi sisinde sarhoşlar yüzüyor, terli parfüm buğusunu alkol buharına karıştıran bulut gibi kadınlar, gözleri kanlanmış

* Benimle dans eder misiniz?

altın dişli erkekler. Abdi Bey, koridorda, Servet Yesari Bey'le burun buruna gelmesin mi? Fazlaca içmiş galiba: başında krapon kâğıdından kırmızı yeşil bir külah, papyonu kaymış, alışkın olmadığı purosunu her çekişinde öksürüyor, üstü başı cıgara külü. Salyalı bir sarhoş sırıtmasıyla, peltek peltek, Abdi Bey'in yolda sorduğu sorunun, cevabını verdi:

– ...bu saltanat refik-i azizim, ilanihaye devam edemez: bahusus, 'Müsü' Mizrahi'nin ittihaz ettiği, son kararı müteakip! Benden işitmemiş olunuz, 'Müsü' Mizrahi artık avdet etmeyecek: malı mülkü tasfiye eyleyip, İsviçre'ye yerleşmekte mussır: Seferberliğe tekaddüm eden günlerde Lausanne'da teşerrüf ettiği, bir kadınla yaşıyor. Kumpanya'daki hisselerinin satılmasına, kısmen ben tavassut ettim: yalı, malum-u âliniz, ipoteklidir; esham ve tahvilatına gelince, La Banque Suisse'de mahfuz bulunuyor...

Abdi Bey birden ayılmıştı. Dik dik, itiraz etti:

– Siz neler söylüyorsunuz beyim? Böyle bir şeyin vukuundan bendeniz haberdar olmaz mıydım? Bunca senelik hukukumuz var, kaldı ki...

Servet Yesari Bey, yaprak cıgarasından bir nefes çekmeyi denedi, beceremedi, tükürecek bir yer aranırken, 'müstehzi' ilave ediyor:

– ...olmazdınız, olmazdınız! İlahi Abdi Bey, latife mi ediyorsunuz? Selânik'ten beri, zevcesiyle hâl-i münasebette olduğunuz, 'Müsü' Mizrahi'ce malumdur. Onunkisi tecâhül-ü gafilâne değil, tecâhül-ü ârifâne! Evet, tam tabiri budur, tabir-i mahsusu...

MUSTAFA KEMAL PAŞA ANKARA'YA VÜRUD ETTİ

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hey'et-i Temsiliyesi binlerce Ankara'lı tarafından heyecanla karşılandı.

Ankara (Hususi)

Mustafa Kemal Paşa ve rüfekası, cumartesi günü şehrimize gelmişler ve büyük merasimle istikbal edilmişlerdir.

20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa ile Vali Vekili Yahya Galip Bey, Hey'et-i Temsiliye'yi, Dikmen sırtlarında, Emirgölü cihetinde istikbal etmişler ve beyan-ı hoşamedide bulunmuşlardır. Bilahare tekrar arabalara binilmiş ve şehre doğru yol alınmıştır.

Yol imtidadınca ve nefsi şehirde, Mustafa Kemal'i istikbal için büyük bir kalabalık toplanmıştı. Bunların mücavir köylerden Ankara'ya gelen atlı ve arabalı köylüler olduğu anlaşılmıştır. Esasen cumartesi sabahı ajanslar ile Mustafa Kemal'in geldiği haberi herkese yayıldığı gibi, bir taraftan da sabah erkenden davullar ve zurnalarla bütün Ankara ahalisi istikbale hazırlanmıştı.

Ankara şehri namına istikbal heyetinde ise, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti azasından Müftü Hoca, Rıfat Efendi, Binbaşı Fuat Bey, Kınacızade Şakir Bey, Aktarbaşızade Rasim Bey, Toygarzade Ahmet, Hatip Ahmet, Kütükçüzade Ali, Âdemzade Ahmet, Hanifzade Mehmet ve Bulgurzade Tevfik Beyler bulunmuşlardır.

Yol imtidadınca müteaddit yerlerde kurbanlar kesilmiş, Mustafa Kemal Paşa, ellerinde palalarla dizilmiş yedi yüzü mütecaviz seymenin önüne geldiğinde otomobilinden inmiş ve 'Mer-

haba' diye gençleri selamladıktan sonra, aralarında şöyle bir muhavere cereyan etmiştir: "– Arkadaşlar, buraya niçin geldiniz?" "– Millet yolunda kanımızı akıtmaya geldik." "– Bu fikirde sabit misiniz?" "– And olsun!" Gençlerin bu son sözleri üzerine Mustafa Kemal Paşa "– Varolunuz!" diye cevapta bulunmuştur.

Mustafa Kemal Paşa ve rüfekası bilahare Hükümet Meydanı'na gelmişler ve burada toplanmış kız ve erkek mektep talebeleri tarafından selamlanmışlardır. Hükümet Konağı'nda kısa bir müddet istirahat eden Paşa, buradan, otomobillerle, şehrin cenub-u garbisinde bulunan ve ikametine tahsis edilen Ziraat Mektebi'ne gitmişlerdir.

Hey'et-i Temsiliye'nin şehrimize geldiği cumartesi günü, hava güneşli lakin kuru bir soğuk vardı.

İspanyol nezlesi yüzünden, okullar (Darülfünun dahil) on gün tatil edilince, Neveser salgının 'ciddiyetine' inanmıştı. Abdi Bey, 'mübalağa' etmiyormuş demek! Doksan sekiz ölü, yüzü 'müteca-viz' hasta. Şehremini Cemil Paşa, tiyatroları da kapatmayı düşü-nüyor: oyuncuların 'kısm-ı âzâmı' yatağa düşmüş, ne yapsın?

Oysa Neveser, yıllardır vücudunu bu kadar 'zinde' hissetme-mişti. Ateşi varla yok arası, öksürüğü seyrekleşti, 'kuvve-i mane-viyesi' yüksek! Münif'le her buluşmasından, içinde bir alevsalarla dönüyor: İstanbul ona ufaldı mı ne? Sorunlar, çetrefilliklerini yi-tirdiler. İşgal karanlığının altında, 'militan' bir iyimserlik, belli be lirsiz pırıldıyor; semt semt 'müsellâh müdafaa-i milliye' grupları 'teşekkül' etmektedir.

Ondaki değişikliği, gözü üzüntüden dünyayı görmediği hal-de, ilk fark eden Mercimek Nine olacaktır. Üzgün olmasına üz-gün, yemekten içmekten kesildi, sabahlara kadar 'hatim indiri-yor'. Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'in 'ufûlünü' duydu duyalı böyle, çünkü 'velinimetidir': 93'te o, 'dünya aaret bilmez şuncacık bir çocucak', Moskof 'epiciğini' Eski Pazar'dan kovalamış, 'mâcirlik yollarında bi perişanlık, bi perişanlık', ellerinden 'cennetmekân İsmayil biyciğim' tutmasa, 'çıfıt' Selânik'te yüzlerine kim bakarmış ki?

O gün Lodos'un azgın günü, Neveser sokaktan mutfağa, sanki ıslık ıslığa rüzgâr tarafından savrulmuş, dağınık saçlarında havai mavi bulut parçacıkları, –biri hafif şehlâ– akıllı gözlerinde, incecik yağmur tozu. Mercimek Nine, elinde bıçak, mutfağın ba-kır kızılı aydınlığında, portakal kabuklarını kıyıyordu: Doğan ba-yılır ya, portakal kompostosu yapılıyor, bıçak sırtı kıyılan kabuk-lar içine atılacak, hem 'rayıha' verirmiş, hem de 'baharlı' bir lez-zet! Mercimek Nine, sessiz sedasız, ağlamıyor muymuş? Gözyaş-larını baş örtüsünün ucuna silip ona, ters ters baktı: 'gelinini' el

üstü gül üstü tutmuş, yere göğe koyamamış 'kaynatasına', yeterince yas tutmadığını sanıyor, durduğu yerde dedi ki:

– ...a be kızım, süle bana, nedir sendeki bu şetâret? Kaynatan sizlere ömür, kefere kapımıza dayanmış, astalık ortalığı kasıp kavurur: şenliğin sırası mı?

Fakat şenlik, Neveser'in 'ruhundadır'; başka şenliklere de benzemez, tehlikelerle dolu, ürkütücü: olura olmaza, 'cür'etkâr' gülüyor; damarlarında yıldızlı maytap çıtırtılarıyla, koyu bir ışık dolaşmaktadır; sinirlerinin ağacı renk renk çiçek açmış, sırsıklam ilkbahar. Rüyalarında, bugün olmazsa yarın yaşayabileceğine inandığı 'harikulade' mutluluk anları: Orient Express, sözde Peşte'den hareket etmiş, yataklı vagonlardan, 'restaurant'a geçiyorlar: o ve Münif, trenin camlarında sisli bir nehir, Tuna mı? Yok yok, Davos'ta Neveser, Nevres Bey'le bir salonda çay içmişti ya, hani hafif kakao biraz Mozart, oradaymışlar, Osman Nevres Bey'in yerinde Münif Sabri!

Hele Petrograd'ın buğulu aydınlığında, Perapalas'ın olanca Halic'i camlarına almış gizemli odasında, 'hâlâs-ı vatan' için kurdukları hayaller yok mu; evlendiği gün içine düştüğü, o rahat ama kof yaşantıdan onu koparıp alıyor, büyük bir 'sergüzeştin' karmaşık 'helezonları' arasına atıyor: suç ortağı bir mehtabın, altın yeşili ışıltılarla dökülüp saçıldığı 'Müslüman' sokaklarda, 'müteaddit' tabanca namlusu, bir an, yanıp söner; Arapyan Hanı'ndaki, Krocker Oteli'nin bodrum katındaki hücrelerde, gözü kaşından görünmez, yüreği pek, yumruğu kalın tutuklular, bir an, belirip kaybolur, 'şüpheli eşhastan mâduttular', zira, 'Mustafa Kemal'le münasebet-i hainâneleri mevzubahistir'; Anadolu içlerinde bir yerlerde, cam soğuğu, kül mavisi gökyüzüne karga ve sığırcık dağıtan kavaklardan, kara kalpaklı Kuva-yı Milliye süvarileri fena at koparmışlardır: fişeklikleri sağlı sollu çapraz, boyunlarında 'sahra' dürbünü, omuzlarında mavzer.

Böyle bir 'mefkûre-yi milliye', bir 'dava-yı mukaddese' kim gönül verse, hastalıkmış, ölümmüş, işgalmiş, ona vız gelir; bütün benliği, 'mefkûresiyle' özdeşleşmiştir çünkü, 'yekvücut' olmuştur, ucu ona dokunmadıkça hiçbir olayı, kişiyi ya da düşünceyi, uzun

boylu benimseyemez. Neveser'in Halıcızade 'Köse' İsmail Bey'in 'vefatına', Dersaadet'i hallaç pamuğu gibi atan enfluenza salgınına, 'vehameti' gittikçe anlaşılan itilaf işgaline, 'ehemmiyet atfetmiyor' görünmesi, bundan; aslında, 'mefkûre-yi millinin' gerçekleşmediği sürece. her şeyin anlam kaybına uğradığından, boyutlarının ya daralıp ya küçüldüğünden emin; o kadar böyle ki bu, paslı sarı bir akşam, Petrograd'da, kalkmaya hazırlandıkları sıra, Münif Sabri 'bir müddet hıfzetmesi' ricasıyla, büyükçe bir zarf verince, kirpikleri ıslanarak ondan, 'daha faal' bir görev istedi.

Arabada istediğini somutlaştırıyor: kocası Abdi Bey aracılığıyla, çeşitli çevrelere girip çıkabilirdi, 'mesela Muzenidis ahbabıdır, onun tarikıyle Etniki Eterya mehafiline hülûl edilemez mi?'; son zamanlarda, 'Alemdar'cı Refii Cevat Beyle aralarından su sızmıyor, Hüsnü Faik Bey'in yerini o aldı, namütenahi telefon mükâlemeleri yapmaktadır', istenirse o 'cihetten' İngiliz Muhipleri arasına sızılabilir; ha sahi 'hîn-i hâcette' Mizrahi Yalısına girip çıkması da 'mümkin', mütekabil nefrete rağmen, mesafeli bir aşinalık muhafaza edilmiştir, bundan bilistifade...

Münif Sabri, 'zikrettiği' bütün çevrelerde, 'mutemet ve müemmen' adamları bulunduğunu, Neveser'in ellerini okşayarak söylemişti. Nasıl bir okşamak! Sanki 'narin ve nahif' bir kuşcağız seviyor. Daha sonra, tel tel ateş bıyıklarını kulağına yaklaştırıp, sırası gelince, 'onun hamiyetine de müracaattan geri durmayacaklarını' fısıldadı. O gün Venizelos'un yaş günü mü neymiş, Beyoğlu'ndaki Rum çılgınlığının içinden geçtiler: eflatun bir karanlıkta, mavi beyaz Yunan bayrakları, Cadde-i Kebir'e sarkıyordu. Meyhanelerden sarhoş 'âvâzeleri', hüzünlü laternalar. Sabah, Pera Ortodoks Kilisesi'nde 'âyin-i mahsus' yapılmış. Öğleden sonra, Rum Cemiyet-i Edebiyesi'nde 'merasim'. Prodos gazetesi Tahrir Müdürü söylev veriyor. Münif Sabri, farkında olmadan bir cıgara yaktı, kibritini üfleyip söndürürken, dedi ki:

– ...yarından sonra, Rebiülâhir'in yedisidir, Osmanlı saltanatının sene-i devriyesi! Venizelos'un sene-i devriyesi münasebetiyle, Rumlara merasim izni veren Babıâli, Devlet-i Aliyye'nin 671. sene-i devriyesinin tes'idine izin vermedi. Ne hacâlettir!

Bunları, yılbaşına üç gün kala konuşmuşlardı: o gece ne yapacaklarını da, arabada kararlaştırdılar: ikindi üzeri Çemberlitaş'a, Ahmet'lere gidip: gece yarısına doğru, 'eve' diye kalkacaklar! Dönüşte, Münif Sabri, Cihangir'e kadar Neveser'e 'refakat etmiş' oluyor. Oysa, 1920 yılına ('efrencî') başbaşa girmek, başlıca arzuları! Münif, Neveser'i bırakır bırakmaz, Mardiros Efendi'ye uğrayıp, odalarını ayırttı mı, tamam! Nasıl olsa Neveser'i, Ahmet'le Doktor Melek evine dönmüş, evdekiler ise 'biraderinde' kalmış sanacaklar, 'herhangi bir tehlike melhuz değildir.'

Ahmet Ziya, Divanyolu'na çıkan yorgun bir sokakta, ahşap, 'nohut oda bakla sofa' bir evde oturuyor: iki kat, pencereleri cumbalı, kapısında geçen yüzyıldan kalma, koca bir çınar. Ne vakit uğradıysa, Neveser'in 'içini kasvet bastı': fazlasıyla 'havadar' ve aydınlık Terakki Apartmanı'nın, o gözlere sığmaz 'manzarasına' alıştığından mı; yoksa bu evin biraz hımbıl, epeyce köhne, mutlaka iç karartıcı havasından mı? Neveser'in fikrince, ikincisi doğru! Doktor Melek'in, gönle ferahlık verebilecek hiçbir önlem almamış olmasını, için için kınıyor. "Yuvayı dişi kuş yapar denilmiştir." İnsan hiç olmazsa, şu is bağlamış duvarları badanalatmaz mı: açık filizi, sedefli beyaz, ya da toz pembe! Aşağı kattaki sofa, bitişik muayene odası, hemen hiç güneş görmüyor, o 'alafranga' muşamba perdeler neyin nesi, ya tül asacaksın, ya dantel; duvarlara da, bir iki **applique**: gerektiğinde, lambalar yakılabilsin!

Mahalleli Ahmet Ziya'yla Doktor Melek'i evli biliyormuş, kaç para eder? Melek'in 'ev kadınlığından' zerre kadar 'nasibi yok', 'âli tahsil gördüğünden, ihtimal tenezzül meselesi addediyor'. 'Vakıa' kış kıyamet demedi, ne yapıp yapıp döşedi dayadı, kapıya 'Doktor' levhasını astı; ama bunda gösterdiği 'mahareti', evin 'umurunu çevirmekte' gösteremiyor: halılar pamuklanmış, sehpalarda 'bir karış' toz, hele o mutfağın pisliği, 'maazallah!': üç günlük bulaşık yığılı durur, nereye elini sürsen yağlı, dökülmemiş kül tablaları, tabağında küflenmiş peynirler! Zaten doğru dürüst yemek de yapılmıyor ki! Ya tenceresinde pişirip kapağında atıştırıyorlar, ya da dışarda: artık Fırka'da mı olur, Kurtuluş'un dizildiği matbaada, boya lekesi kurşun çapağı arasında mı?

Oysa Dr. Meleho Afram, 'soy' yerden! Kardeşinin ona 'meclubiyetini' gören Neveser, 'keyfiyeti' babasına duyurmuş; 'Alaman' Ziya Bey'in tavsiyesine uyarak, ("**süryânîliği nâkise teşkil etmez kızım, insan-ı kâmil olmasa bile, ehl-i namus bir hanım mıdır, sen ona bak**!") geçmişini biraz kurcaladı: Afram'lar 'sülalecek' kuyumcu, Süryânî-i kadim cemaatinin yaygın ailelerinden, bir ucu Dersaadet'teyse, öteki ucu kimbilir nerede: Mamüre-tül-aziz'de mi, Diyar-ı Bekir'de mi, Midyat'ta mı? Süryâni Patriği III. İlyas Şakir'in, 'suret-i mahsusada' Paris'e Barış Konferansı'na gönderdiği, Beyrut Metropoliti Severios Afram Barsavm yok mu? Onunla bile 'karabetleri' olduğu söylendi. Söyleyen de kim? Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey! Dr. Melek'in dedesini, Kapalıçarşı'dan tanımaz mıymış? Kuyumcular Arastası'nın en 'muhterem' adamıdır diyor.

Nasılsa eve erken döndüğü bir akşamdı, dışarda ufak bir yağmur, ağır ağır kaynayan bulutlar. 'Nefti Salon'da, kısa adımlarla gidip geliyor, cıgarasının dumanıyla daireler çizerek, 'malumat' satıyordu:

– ...Hazreti Nuh'un üç oğlu olmuştu, malum: Sam, Ham, Yasef! Sam'ın sûlbünden neşet edenler Elcezire havalisine yayılmışlardır ki, bunlara Sâmiler denilmiştir. İşte Süryâniler, bu Samîlerin Arâmi kolu, diğer iki kolu Amurîler ve Kenanîler...

Ya da, asidli sesini, cızır cızır havada gezdirerek:

– ...Süryânîler, diyor, ...kudemâdandır. Nasrânîlerin en eskisi, Şem'un Petros tesmiye eyledikleri, Saint Pierre'den tevellüt etmişlerdir; mamafih Katolik olanlarına da rastlanıyor, Protestan olanlarına da!

Neveser koltuğa oturmuştu, dizlerinin üzerine bir kitap: Hölderlin'den şiirler! Kocasının sözü dağıtmasından sıkılıyor. Onu ilgilendiren Doktor Melek'in ailesi, Süryânî-i kadim cemaatinin tarihi değil ki! Abdi Bey bir kere başladı ya, durdurmak ne mümkün? Bir elini masaya dayamış, öbür eliyle tekgözlüğünü gözünden alıp, ışıkta yansıta yansıta demişti ki:

– ...hani Davos'a hareketinden evvel, sana bir **broche** almıştım, elmaslı **broche**, Samuel Afram'dan idi, hayli tenzilat yaptı; ruh gibi ahbabımdır. Cercle d'Orient'da briç oynarız...

Samuel Afram, ablak yüzlü tıknaz bir ihtiyar: azametli kaşları, çatal sakalı ve favorileriyle, Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph'i andırır, 'Avropalı' giyiniyor: melon şapka, redingot, kolalı takma yaka, plastron, kravat, manşetli kollar. Süryânîce Semketh harfi kazılmış altın kravat iğnesine, pırlantalı kol düğmelerine, paha biçilemez. Hele enfiye kutusu! Telkâri altın bir kafes içine, göz göz yakut ve zümrüt oturtulmuş; kapağına Kufî yazısıyla, altından Alef ve Semketh harfleri! Cercle d'Orient'da poker ya da briç oynamadığı zamanlar, yelek cebinden enfiye kutusunu çıkarıp, 'merasim-i şahaneyle' enfiye çekiyor. Baş merakı bu! Önce parmaklarının ucuyla bir tutam alır, şöyle havayı fiskeleyip, 'hörmetlice' burnuna götürür. Aksırıklar sökün etti mi, 'âdeta küçük bir çarşaf eb'adındaki', enfiye mendillerine başvuruyor, hepsi koyu renk.

Savaşın bunalımlı günerinde, bir ara, Cemiyet'in Sabancalı Hakkı Bey kanadına yakınlaştığı iddia edilmişti, aslı çıkmadı. Samuel Afram, siyasetle uğraşacak adam mı? Biricik oğlu Şammas Afram'ın, 'Balkan Harbi esnasında', lekelihummadan ölüvermesi, adamcağızı iyice sarsmış, gözü dünyayı görmüyor: hatta, 'şayia çıkardılar', yok efendim malı mülkü torununa bağışlayacakmış, yok Deyyuzzafaran Manastırı'na çekilecekmiş, 'falan felan'...

Tekgözlüğünü yerine takıp, cıgarasını dudaklarından parmakları arasına alıyor. Yine 'malûmatfürûşluk':

– ...bu manastır, Süryânîlerin en muazzam manastırı; miladi beşinci asırda mı ne inşa edilmiştir, Mardin havalisinde bir yerde olmalı, debdebesini tantanasını az dinlemedik. Güya bir tarihte...

Neveser, sözünü kesip sordu:

– Torunundan bahseder misiniz?

– ...fazla bir malûmatım yok, Berlin'de tahsildeydi zannederim; Samuel Bey, hayat-ı hususiyesine müdahale edilmesinden hazzetmez; bahsi hiç geçmedi, ben de sormadım. Sağdan soldan işittiğimiz, çocukluğundan itibaren Alamanya'da leyli okumuş, Soeur'lerde galiba, bilahare Darülfünun'a girmeye muvaffak oluyor: fevkalade cerbezeli bir kızmış denir...

Neveser, Doktor Melek'in 'Alman terbiyesi' aldığını, elbette, 'pederine' yazmayacaktır: Ziya Bey'in 'müstakbel' gelini lehine sonuçlar çıkaracağını kestirebiliyor: çocuklarını 'Alman terbiyesi' ile yetiştirdiğinden, onu ya oğlu gibi sanacak, ya kızı! Oysa Doktor Melek, ikisine de benzemez! Bir kere bencil, bencilliği bazen birkaç kuruşluk çıkar hesaplarında, bazen o acayip üste çıkmak hırsında kendini gösteriyor: ne meteliğini kaptırır, ne yanıldığını kabul eder: herkes mutlaka onun çıkarına uymalıdır, savunduğuna inanmalı!

Zaman geçtikçe Neveser, Ahmet'le sürüp giden tartışmalarını, şakacıktan da olsa, hep kardeşinin aşağıdan almasıyla tatlıya bağlandığını saptamıştı. O zaman ister istemez, bir soru: Doktor Melek'in 'cerbezesi', yoksa bencilliğinden mi doğuyor? Çıkarını kollamak, 'temayüz etmek' için, her şeyi göze alabildiğine bakılırsa, evet! Epey oluyor bir akşam, Petrograt'da bunu konuşmuşlardı; kadehindeki ışıklara gözlerini dikmiş, anlattıklarını dinleyen Münif, sonunda demişti ki:

– ...ifratın her türlüsü kötüdür, hodgâmlıkta ifrat zannımca en kötüsü, zira mütecavizliğe inkılap edebiliyor. Doktor Melek'te müşahede ettiğimiz, ekseriya budur: şahsiyetini isbat eylemekle, zalim bir hodgâmlığı birbirine karıştırmış! Asıl hayretimi mucip olan, ondaki bu halden siyade, seciyesini yakinen tanıdığım Ahmet'in, böyle bir tahakküme mütâvaat etmesidir!

Neveser, Münif Sabri'nin yargılarına, yarı yarıya katıldı. Doktor Meleho Aframın, kişiliğini kanıtlamayı, 'ukala' bir tahakküme dönüştürdüğü, doğru; ama Ahmet Ziya ona aşırı düşkünlüğünden, ya da güçsüzlüğünden başeğmiyor; 'tabiatı icabı' tatsızlığı sevmez, huzursuzluk çıkarmak istemediğinden yumuşak davranıyor. Yılbaşı gecesi de, böyle olmadı mı? Doktor Melek, daha ilk kadehte, atıp tutmaya koyuldu: miting miting dolaşan Halide Edip Hanım'ın, yarı Müslüman yarı burjuva milliyetçiliğini hiç beğenmiyormuş; hele Sabiha Zekeriya'nın Büyük Mecmua'da yayımladığı yazılar, evlere şenlik! Ahmet, ucundan kıyısından, onları savunmaya yeltenince, düpedüz haşladı: ne 'küçük burjuva temayülleri' kaldı eleştirilmedik, ne de kadınlara aşırı duygusallığı!

Zenci kıvırcığı saçlarından, çıtır çıtır, barut mavisi bir toz üreterek, diyor ki:

– ...hah hah hah, bu beyin Rosa Luxemburg'u Karl Liebknecht'in fevkında addetmesi, bundan mütevellittir. Hakikatta görseniz, sakil bir hatundu, üstelik topal; lakin mücerret kadın olması, Ahmet'e kifayet eder...

Neveser, kardeşine bir göz attı: Ahmet Ziya, kibrit üstüne kibrit çakıp, 'müşekkel' Bavyera piposunu yakmaya dalmıştı. Sahiden dalmış mıydı, tepki gösterip olay çıkarmaktansa, böyle görünmeyi mi yeğliyordu? 'Nitekim', Doktor Melek'in nasılsa boş bıraktığı bir ânı yakalar yakalamaz, uçları dışarı doğru bembeyaz dişleriyle gülümseyerek, beklenmedik bir şey söyledi:

– Ne meretmiş be, şükür yakabildim: artık dokunmayın keyfime!

Kâmil Efendi, Çemberlitaş'taki evin kapısında Neveser'i arabadan indirdiği sıra, Sultanahmet Camii'nin şerefelerinden ikindi henüz okunuyordu. Kapının tokmağına uzanmadan, bir süre o, landonun arkasından baktı: yoğun bir bulut karanlığı Divanyolu'nu sarmış. Havada ıslak kömür kokusu, toz halinde is. Komşu evlerin kafeslerinde, birer ikişer, hüzünlü lambalar. Bir ihtiyar öksürüğü, uzayıp gidiyor. Taşlıkta, bir çift nalın şakırtısı. Çok sürmez, bozacıların yanık bağırışları duyulacaktır.

Doktor Melek'in ev çevirmekteki beceriksizliğini bilmiyor mu; erken gelmesi, akşam hazırlığında ona yardımcı olmak istemesinden! Hoş o da, ne babasının evinde mutfağa bulaşmıştır, ne kocasının evinde ama, sadece annesi Seher Hanım'dan, ya da Mercimek Nine'den gördüklerini uygulasa, Doktor Melek'i bastırır. Bastırdı da. 'Havsalanın alamayacağı bir perişanlık içinde bulduğu' mutfağı, kollarını sıvayıp, o düzene sokuyor. Doktor Melek, 'âdeti üzere' on işe birden kalkmış, bazılarını asla öğrenemediğinden, bazılarının ölçüsünü kaçırdığından, birçoğunu bozmuş: **strudel** hamur, elmaları çiğ; fasulye pilakisinin yağı kıt, havuçları unutulmuş; **schnitsel**'i bulayacak galeta ununu, ara ki bulasın; yumurtalar az haşlanmış, patates soymasını kıvıramadığı meydanda!

Neveser'i ağlamaklı karşılamıştı:

– Akşam oldu, hiçbir şey hazırlayamadım: ne yapacağız bilmem?

'Koskoca doktor', havanın kararıvermiş olmasından telaşlı, işi hangi ucundan tutacağını kestiremediğinden şaşkın, yürekler acısı bir dağınıklığın ortasında, oradan oraya çırpınıyor. Neveser, sonradan kendisinin de beğendiği bir serinkanlılıkla, duruma el koymuştu. Önce birkaç kelimeyle, onu yatıştırdı, yukarıya, sofrayı kurmaya gönderdi. Sonra, önlüğü taktı. Bir saat kadar, nefes almadan çalışıyor. Elinde 'muazzam' çiçek demetiyle, Ahmet Ziya mutfağa girdiğinde, aşağı yukarı her şey bitmiştir. Üçü bir olup, tabakları 'gülüşâhenk' sofraya taşıdılar. Nedense Doktor Melek, 'müstakbel görümcesine' kuru bir teşekkürü çok gördü: altta kalmayı sevmiyor, ondan; 'bilahare Münif'in vasfeylediği gibi', belki de küstahlığından!

Münif gecikti: 'kavilleri', ikindi üstü Ahmet'lerde buluşmak, öyle mi? Nerdee: Akşam ezanları okunuyor, gelen giden yok! Neveser, yukarda, odanın köşesindeki Noel ağacına takılmasa, iyiden iyiye merak edecek. Fakat, şu çam! Bir süre, neye yoracağını belirleyemiyor: Doktor Melek'in keskin sosyalistliğine, Allah'a inanmadığını tekrarlayıp durmasına rağmen, Hıristiyan geleneğine bağlı kalışına mı; Almanya'da geçirilmiş uzun yılların, alışkanlığına mı? Ufacık bir ağaç bu: sarı, kırmızı, mavi, yaldızlı toplarla bezenmiş; dallarına, renk renk **serpentine** ve **confetti** serpilmiş; çevresinde, pır pır kilise mumları: ebrulî ve ağır.

(Birden Davos'taki o Neol! Nevres Bey'in geldiği yıl mıydı? 'Beynelmilel' Graudünden Sanatoryumu'nun görkemli kabul salonuna 'şahane' bir çam dikmişler: incik boncukla süslü, elektrik ampulleriyle filan, dallarında billur prizmalar ışıldıyor. O gece müzik vardı, içki serbest! Alkolün verdiği cesaretle mi, Viyanalı Konservatuvar öğrencisi Seelig karşısına dikiliyor, 'mavi gözlerinde gayr-ı kaabil-i tarif bir melal', hayran hayran onu bir süre seyrettikten sonra, eline bir zarf tutuşturup, kalabalığa karışıyor. Zarftan, 'müzeyyen' bir Noel kartı çıkmıştı: üzerinde, Seelig'in usturuplu gotik yazısıyla, onun için kaleme aldığı şiir. Şiiri 'kâmilen'

unutmuş, bir iki mısraın 'mealini' hatırlıyor: "**Siz bu mülevves dünyaya ait olamayacak kadar, ulvî ve necipsiniz / Sizi sevmek alelâde bir aşk olamaz, mükemmel bir din olmalı / Bense bu muhteşem dinin, en büyük ve en sadık müminiyim.**" Zavallı Seelig, ne kadar hassas bir gençti. "Acaba el'an hayatta mıdır?")

Ahmet Ziya ablasının Noel ağacına saplanıp mahzunlaştığını görünce, yalnız onun başarabildiği şakacı bir ciddiyetle uyarıyor:

– ...yooo, olmaz! Bu gece mahzun olmak, resmen memnudur! Düvel-i İtilafiye, müştereken bir tebliğ-i resmi neşrederek Müslüman, Hıristiyan, Musevi, bilumum Dersaadet sakinlerine, meserret mecburiyeti koydu.

Gözlerinin içi gülerek, arkasından diyor ki:

– ...dur sana gramofon çalayım, zemine ve zamana uygun bir parça: Johann Strauss'un layemut valsi: Viyana Ormanları'nın Efsanesi.

Gramofon oracıkta ama, müzik uzaktan geliyor. Bu izlenimi yaratan odanın loşluğu mu? Çünkü yüksek tavanı, isli duvarları ve koyu renk perdeleriyle, mumların insafına bırakılmış: yalnız Noel ağacının çevresinde değil, boy boy şişelerin ağzına oturtulmuş olarak, odanın her tarafında titreşiyorlar: sofrada, divanın iki yanındaki sehpalarda, bazıları yerde. Valsin 'nağmeleri' bu ürperen loşlukta, tel tel uçuşuyor. Öyle ki Neveser bir ara, kaçıcı ayna yansımaları görür gibi oldu.

Eve daha önce birkaç kere gelmişti, üst kata bu ilk çıkışı: "Aman yarabbi, bu ne derbederlik?" Çoğu buruş buruş, divana atılıvermiş Almanca dergiler; aralarından, bir kitabın kapağı seçiliyor: "Sozialreform oder Revolution / Rosa Luxemburg". İçinde simsiyah telvesiyle bırakılmış, kahve fincanları. Bir-iki ilaç kutusu: **l'Huile Camphrée**, **Calcium Sandoz**. Sehpanın birinde, gazı tükenmiş bir idare lambası, şişesinin isiyle duruyor; öbüründe, teki besbelli kayıp alacalı bir yün çorap, renkli pomponlarına bakılırsa Almanya'dan, Tyroll işi! Divanın karşısına düşen duvar, boydan boya kitaplık; önüne, kısa bacağı iki kitap cildiyle pekiştirilmiş, 'alelade' bir de hasır iskemle: masada, Sadreddin Ce-

lâl'in, Kurtuluş'taki sürekli yazısının müsveddeleri (Devamlı Sulh ve Cemiyet-i Akvam), tashih provaları, bir deste cıgara kâğıdı: Bafra! İskemlenin arkalığına, sabahlık mı hırka mı belirsiz, bir giysi asmışlar; oturulacak yerindeyse, açık bir Anatomi Atlası, ibret bir şey: "Vücud-u beşerdeki adele teşekkülatının, kabartma haritası çıkartılmış, boyalı da!"

Neveser raflardaki kitaplarla biraz oyalandı. Çoğu Almanca, sırmalı ciltleri 'gayetle muhkem' bilimsel eserlerdi bunlar: tıp ve mühendislik kitapları! Gözüne, 'sosyalizm nazariyatından' eserler de ilişiyor: işte, dillerinden düşürmedikleri Karl Marx'ın "Zur Kritik der Politischen Ökonomie"si, işte Bernstein'ın "Wast ist Sozialismus"u, Kautskiy'in "Die Diktatur der Proletariats"ı! Aaa, Ahmet Ziya müziğin rüzgârına mı kapıldı ne, fırlayıp ayağa kalktı, abartılmış bir reveransla Doktor Melek'i valse davet ediyor. Neveser gülümsemesin mi? İki yanağında iki gamze, sağ gözü hafif şehlâ, onları bir güzel alkışladı.

Odanın dört bir yanına dağıtılmış mumlar, gölgelerini hem büyütüyor; birbirinin içinden üreterek, hem de çoğaltıyordu: ikisi ortada fır döndükçe, duvarlarda kısala uzaya vals yapan, inanılmaz bir gölge kalabalığı! Neveser sanki bir hayaletler balosunda kaybolmuştur. Ne yanına dönse, gölgeler: Ya da birer saniyelik bir sürü imge: Ahmet'in suratındaki yapmacık ciddiyet. Hafif yana kaymış, boyunbağı. Doktor Melek'in, hopladıkça muhallebi gibi titreyen, esmer yanakları; loşlukta daha belirgin, üst dudağındaki mavilik. Dans etmesine iyi dans ediyorlar ama, çift olarak birbirlerine yakışıyorlar mı?

"...Doktor Melek, Ahmet'in kolları arasında, fikrimce fazla kısa, epeyce mülehham! Tıraşlı ensesi, dolgun kalçalarıyla, genç bir kızdan ziyade, tecrübeli bir kadına benzer. Halbuki Melissa..."

Allah Allah, Melissa nereden aklına geldi? Feyziye'de okurken, Ahmet'in Selânik'teki sevgilisi: Eczacı Petridis'in kızı! Hani, gönlünün iyice ferah olduğu bir akşam, Ahmet'le ona Kemeraltı civarında rastlamıştı da, faytonuna almıştı. Birden hareli nefti gözleri, düzgün çekme burnu, omuzlarına dökülen zeytin siyahı saçlarıyla Melissa gözlerinde canlanıyor: üst dudağında, gülümse-

mesine ne türlü gizler katan, son derece usturuplu o ben! Ahmet'in onu almaya heves etmesi, çok daha 'münasip' olmaz mıydı? Daha genç, daha güzel! Neden Doktor Melek'i yeğliyor? Almanya'da bir başına kaldığından olmalı! Belki de sosyalistliğinden!

"...şayan-ı taaccüp olan husus odur ki, Melissa da Hıristiyandır. Doktor Meleho Afram da! Rahmetli Hamınnem ne kadar haklıymış, 'Bu oğlan gâvur kızlarına müptela' derdi de, inanmaz, gülü gülüverirdik..."

'Şaşkın' Beşir Usta'yla Münif Sabri, çeyrek saat arayla, yatsıya doğru gelebildiler. İlkin, Beşir Usta: kuşaklı, siyah Alman muşambasını, iri göbeği yüzünden, kavuşturamamış; kulaklarına kadar geçirdiği, Aziziye fesi yağlı; suratında, 'ezeli hayret ifadesi'; minnacık burnu, el örgüsü uçsuz bucaksız bir atkının kıvrımları arasında, çilek pembesi! Daha merdivenleri çıkarken, ev zangırdıyor. Çoktandır görüşmediği Neveser'e, 'mes'ut seneler' dilemek için el sıkmaya davranınca, az kalsın sofrayı çökertecekti; masayı kurtarayım derken, bu sefer sürahiyi deviriyor: ıslanmasınlar diye, çığlık kıyamet kaçıştılar; tren düdüğü sesiyle hepsini bastıran, yine o.

Neveser'e her görüşünde Küçük Valde'yi hatırlatan ("...zavallı kadıncağız, bir başına Selânik'te ne yapar!"), Beşir Usta'nın sakarlığına, Ahmet Ziya oldum olası takılmaz mı, bulaşıyor:

– ...Yunan'ın hakkından gelmek istiyorsa, Mustafa Kemal Paşa, allem edip kallem edip, Beşir Usta'yı İzmir'e ihraç edecek. Bak gör, batırmadık sefine, yerle bir etmedik kışla bırakıyor mu? Vali Stergiadis, 'Yandım Allah!..' diye feryad-ü-figan etmezse, ben buradayım...

Beşir Usta, şaka kaldırır: başının üstünde çevire çevire, atkısından kurtuladursun, Ahmet Ziya'nın alayına kıkır kıkır gülüyor. Masaya oturacağı sıra, bir haber iletti: 'İştirakçi' Hilmi Bey'in Türkiye Sosyalist Fırkası'ndaki bazı 'amele' arkadaşlarından duymuş ki, Ali Rıza Paşa 'gidicidir', İngilizler 'millici' saydıkları bu kabineyi istemiyor, hükümet düştü düşecek! Doktor Melek'le Ahmet Ziya, o dakika kapışıyorlar. Yanıldı yakıldı, Akşam'da çıkan

benzer bir haberi kanıt gösterip, Ahmet Ziya, 'Şaşkın' Beşir Usta'ya hak vermedi mi, yandı: Doktor Melek, burun deliklerinden fena halde duman dökerek, karşıtını savunuyor. Üzerine Münif Sabri gelmese, Allah bilir, sabaha kadar tartışacaklar.

Münif Sabri, söylentiyi doğrulamakla kalmadı, ilginç ayrıntılar verdi:

– ...mahza hakikattır: Hürriyet ve İtilaf, yeni Meclis-i Meb'usan'ı fesh ettirmek istiyor, 'Damat' Ferit Paşa'ysa hükümeti düşürmek! Padişah'ın arzusu, aynı istikamettedir: Mabeyn'den istihbar etmiştik, Ali Rıza Paşa Sadrazam olduğu zaman, Vahdeddin, hükümeti 'hülleci' diye vasıflandırmıştı, gönlünde Kâmil Paşa yatıyor.

Dudaklarına bir cıgara iliştirdi:

– ...'Damat' Paşa boş duruyor mu? Ne münasebet! Geçen akşam konağında, Harbiye Nazır-ı esbakı Süleyman Şefik Paşa'yla, Adliye Nazır-ı esbakı Adil Bey'i kabul etmiş, muhtemelen bu meseleyi tezekkür ettiler.

Kibritini üfleyerek söndürdü, cıgara dumanlarıyla birlikte, bir yorum deniyor:

– ...Meclis-i Meb'usan'ın haftaya küşadı mukarrer, gel de aç bakalım: intihap neticesinde 'millici' bir Meclis terekküp etti, hükümet esasen 'millici' addolunuyor; keyfiyet ne İngilizlerin işine gelir, ne Saray'ın: şayiaların mesned-i aslisi bu olmak iktiza eder.

Doktor Melek kuşkusuz karşı çıkacaktı, Neveser fırsat vermedi. Gözleriyle Münif Sabri'nin, bu gece nedense uysal görünen sarışınlığını okşayarak, soruyor:

– Kavlimiz böyle miydi Münif? Bir hayli geciktin!

Münif kaşlarını kaldırdı: Nasıl gelebilirmiş ki? Akşam üzeri, 'mesainin' en civcivli ânında, İngiliz Sansürü'nden bir Yüzbaşı, 'refakatinde bir müfreze, bir de tercüman', matbaaya damlamış. Elinde İngiliz Komutanlığı'nın emri: Birlik'i kapatıyorlar! Sebep? Sebebi belirsiz, emir böyle! Üstelik 'isticvap edilmez üzere', Hüsnü Faik Bey, iki süngülü nefer ortasında, Krocker Oteli'ne götürülüyor: apar topar, bir mücrim gibi. Malum yılbaşı, herkes bir yana çekip gitmiş, orada işi kimse üstlenmiyor; nöbetçi subayı,

sanığı gözaltına alıp, sorguyu ertelemeye 'mütemayil'. Bereket Münif Sabri'yle tercüman Garbis Babıâli'den tanışırlarmış, 'o da eski gazetacılardandır. Jamanak'ta muhabirdi'. Rica minnet, 'evrak muameleye konup, Hüsnü Faik Bey isticvaba alınıyor': gazetenin, İngiltere 'devlet-i fehimesi' aleyhinde yayın yapmakla suçlandığını öğreniyorlar. Savunma filan, Hüsnü Faik geç vakit bırakılmış ama, Birlik'in bir süre kapalı kalacağı kesin!

Sözlerini, ürkütücü bir sonuca bağladı:

– ...vaziyet vehamet kesbediyor.

Öbürleri söylediklerinden etkilenmişlerdi: Ahmet Ziya, soru üstüne soru yöneltiyor. Doktor Melek, cıgarasını tazeledi. 'Şaşkın' Beşir Usta, daha da şaşmış, çipil gözlerini kırpıştırmaktadır: çini mavi. Oysa Neveser'in takıldığı sevdiği adamdaki başkalık! Buna bir anlam vermeye çalışıyor: olağanı nedir: böyle mum alacası bir odaya, Münif, o saldırgan sarışınlığıyla daldı mı, içeriye meş'ale girmiş gibi olur, ortalık âdeta aydınlanır. Hayır, öyle olmadı: elinde bir kese kâğıdı Yafa portakalı, parıltısız bir adam girdi; kapıyı açmaya inmiş Ahmet Ziya'yla, konuşa konuşa!

Parıltısız mı? Pek denemez. Neveser dikkat ettikçe, Münif'in vahşi parıltısını, gözlerinde yoğunlaşmış bulacaktır. Sanki her zaman dışa vuran o yangın sarışınlığı, bilinmez bir sebepten içine dönmüş, yüreğinde sürüyor: gözlerinde biriken, onun yalazı. Ayrıca üstünde, ilk bakışta göze çarpmayan bir örselenmişlik! Örselenmişlik mi, kirlilik mi? Lastiklerini çıkarmış ama potinleri, tozlukları, bastonu. Bu, aklına, tehlikeli olasılıklar getiriyor: sakın, 'hasbelvazife', bir 'maceraya' atılmış olmasın? Gazetenin kapatılmasıyla, onu mu 'setre' çabalıyor? Ara sıra bakışıyorlar: Neveser'in gözlerinde kaygılı soru işaretleri, Münif'inkilerde sipsivri bir parıltı. Yüzünün ifadesi de öyle, burnu ve çenesi uzamışa benzer, sanki bilenmiş. Evet evet, bu gece Münif Sabri'de hissettiği delici bir sivriliktir, acımasız bir batıcılık.

"Bu, elbette bir manaya delalet etmektedir, lakin neye?"

Başbaşa kalmadıkça, öğrenemeyecek; vakitse, geçmek bilmiyor. Ne yapıp da, oyalanmalı? Birkaç yudum bira, bir çatal kaşar peyniri, iki dilim portakal. 'Şaşkın' Beşir Usta, yine bir şeyle-

ri deviriyor: kadehlerini öyle büyük bir hızla birbirine zincirledi ki, şimdiden sarhoş: burnunun çilek pembesi, suratını kaplamış; olura olmaza, sırıtıyor. Çok geçmedi ayağa kalkıp, sol yumruğunu dikerek, Almanca 'şiar' atmaya başladı:

– ...**Proletarier aller Lander, vereinigt euch!**"*
– ...**Hoch der Weltsozialismus!****

Kahkahayı, basıyorlar. Gramofon hiç susmadı. Sıra operalarda, galiba Wagner, 'Uçan Hollandalı' uvertürü: yaylı çalgılar, derinden derine uğulduyor: patladı patlayacak bir yanardağın, karanlık inlemesi mi; fırtınalı bir denizin, uzak sesleri mi? Neveser, hop, bir an İsviçre'de: Ahmet Ziya Berlin'den gelmiş, Zürich'teki Helvetia Oteli'nin holünde karşılaşıyorlar, insanın içini ferahlatan o tıraş sabunu kokusu, ısrarlı telefon zilleri. Aklını konuşmalara vermeye zorluyor ama, olası mı? Yine siyasete dalmışlar: Bolşeviklerin Rusya'da duruma egemen olmaları, yalnız kapitalizmin değil, sosyalizmin de kaderini değiştirmiş: aklı başında bir sosyalist, Brüksel Enternasyonali'ni artık ciddiye almazmış ki! İngiliz Yüksek Komiseri Amiral de Robeck'le, Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne'in ortaklaşa raporundan 'haberdar' mısınız? Mavera-yı Kafkas'da, Küçük Asya'da, 'miktar-ı kâfi' İngiliz gücünün bulunmayışından yakınıyorlar, evet! Denikin'in yenilgisi, Mustafa Kemal'in takındığı tavır, durumu temelinden değiştirmiş; hele bolşeviklerle Kuva-yı Milliye'nin 'teması', Londra'nın politikasında, önemli değişikliklere yol açabilirmiş! Neveser'in içi daralıyor, bu gece aksayan bir şey var, bundan emin, ama ne? Münif bunu ondan gizleyecek mi, açıklayacak mı?

Gizlemedi. Dönüşte, arabanın titrek kandilli loşluğunda yalnız kalır kalmaz, önce ona sarıldı: hırslı bir kucaklama bu, gerilimi yüksek: biraz onu içine katmayı, biraz ona katılmayı içeriyor. Ardından öpüşüyorlar. Neveser'in boynunda, kor kırçıllı bıyıkları, ateş gibi ağzı. Kulağına kaygılı bir fısıltıyla diyor ki:

---

* Bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!
** Yaşasın Dünya Sosyalizmi!

– ...müstâcel bir vazife zuhur etti, Perapalas'taki odayı iptal mecburiyetinde kaldım: ziyadesiyle müteessirim Neveser, sizi doğruca Cihangir'e götürüyorum...

Utandığından mı nedir, dudaklarını kulağının dibinden ayırmıyor. Soluğu yakıcı:

– ...bana darılmadınız ya? Darılsanız da haklısınız: kaç gündür bu gecenin hayaliyle yaşıyorduk, halbuki her şey an-ı vahitte...

Neveser, birden:

– Sus Münif, dedi, sus!

Heyecandan boğuk, korkudan kısılmış sesini tanıyamadı. Yüreği çarpa çarpa, soruyor:

– ...deruhte ettiğin vazife nedir?

– ...söylememekte mazurum! Mamafih, böyle bir zamanda, her vatanpervere terettüp edebilecek neviden bir vazifedir: imtinaı gayr-ı mümkin!

– Çok mu tehlikeli?

– ...bir miktar, belki! Lakin endişeye mahal görmüyorum: suret-i mutlakada muvaffak olacağız. Aksi tasavvur dahi edilemez.

Neveser'in ağzı kurumuştu. O da fısıldayarak:

– ...hemen, bu gece mi? diye sordu.

Münif Sabri, bu defa saçlarını öpücüğe boğuyor:

– ...evet, diyor, bu gece Neveser.

Yol boyunca, dolaylı açıklamalar, bundan sonraki 'hatt-ı hareketlerine mütedair' birkaç uyarı; Teşkilat-ı Mahsusa'daki 'rüfekasından' bazıları, Yıldız İstihbaratı'na kapılanmamışlar mıydı, 'denaeti' İngilizlerle 'teşrik-i mesaiye' kadar götürmüşler. 'Bir kısmı esasen Damat Ferid Paşa'nın adamıdır', Miralay Morley'in 'emirberi' derekesine düşmüş, ağzından çıkanı 'ifaya müheyya', hiç de arlanmaz. Oysa İngilizlerin, haftalardır, Karakol Cemiyeti'nin 'faaliyet-i vatanperverânesinden', en çok da Münif Sabri'nin ve Resûl Hocayef'in çalışmalarından tedirgin olduğu biliniyor. Çünkü Intelligence Service'in Okhranna artıklarıyla Dersaadet'te çevirdiği dolapları izliyorlar: Prens Dmitri Bragin adıyla dolaşan

'şahsın' gerçek kimliğini, Resûl Hocayef buldu çıkardı: Çarlık İstihbaratı'nda Mirlivaymış, İngilizler 'nezdinde, irtibat zabiti', adı: Pavel Aleksandroviç Makarof! Münif Sabri'yse, Miralay Morley'le gizli buluşmalarını saptıyor, yerini ve zamanını! Bolşeviklere ve Kuva-yı Milliye'ye karşı, ortaklaşa hareketlerini, gözleyip rapor ediyorlar, 'buna bigâne kalmaları akl-ı selime muhalif bir şey olurdu', 'nitekim' iki üç gündür Münif Sabri'yi sıkı bir 'takibe' almışlar, nereye gitse arkasında bir adam, Birlik'in kapatılması da bununla ilgili olabilir, gece Ahmet'lere gelebilmek için nerelerden dolaşmış, ardındakini binbir 'müşkilatla' ekiyor.

Onu dinlerken Neveser'i, korku bulaşığı yanlış bir keder kuşatmıştı. Kulaklarında, arabanın dingilinden mi, tekerleklerinden mi geldiğini çıkaramadığı o 'meyyus ve biteviye' iniltiler; göz pınarlarında, boşalmaya hazır gözyaşları. Epeydir mendilini didikleyip duran ellerini, Münif Sabri usulca avcuna aldı, dudaklarına götürdü: parmak uçlarını birer birer öpüyor. Sesi yumuşak ama kararlı, diyor ki:

– ...bu şerait altında, bir müddet birbirimizden uzak kalmamızda faide mülahaza etmekteyim. **Rendez-vous** mahallimizi de değiştirmek icabeder: Petrograd, esasen mimlenmiştir. Cumartesiye, sizi, Mulatier'de bekleyeceğim, alafranga saat üç sularında...

Gözleriyle gözlerini aradı:

– ...nasıl, münasip mi?

Kirpiklerinde iki damla gözyaşı, Neveser mahzun gülümsüyor:

– ...münasiptir!

Yeniden kucaklaştılar. Neveser, Münif'in buğday sarışınlığına, ufak öpücükler hâlinde dağılarak:

– ...korkuyorum Münif, dedi, çok korkuyorum! Rica ederim, kendine mukayyet ol! Memleketi nazar-ı itibara aldığın kadar, beni de al! Aşkının kıymetini, unutma ki çok geç ve güç idrak ettim: seni kaybetmek istemem!

Araba, Terakki Apartmanı'nın kapısı önünde durdu. Cihangir'de gece, bulut buluttu: çoğu pencereleri hâlâ ışıklı apartman-

lar, toz mavi bir yaldızın harmanlandığı, mavi sislerin içinde eriyip, karanlığa dağılıyor gibiydiler. Her şeyde ve her yerde, irkiltici bir kesinsizlik hüküm sürüyordu. Sertlik, sağlamlık, güvenilirlik duygularını yok eden; somut ne varsa hepsini, sokağı, arabayı, apartmanları soyutlaştıran bir sanrıydı bu; o kadar güçlüydü ki: Neveser bir an arabadan iner inmez 'namütenâhi' bir boşluğa uçacağı izlenimine kapıldı.

– Allah muininiz olsun, Münif! Muvaffakiyetiniz için dua edeceğim.

– Teşekkür ederim! Cumartesiye, Mulatier'de.

– Evet!

Arkasından bakakalıyor: Kupa arabası, sanki sokak boyunca ağır ağır uzaklaşmadı da; koşumları pul pul pırıldayan hayalet atları, sakalı dumanlı mavi arabacısıyla bulut kalabalığının 'esrarengiz girdaplarında' eriyerek kayboldu. Ancak o zaman Neveser, gecenin iliklerine işleyen soğuğunu, sinsi nemini hissedip, ürperiyor. Suriyeli Ayan Azası Faruk el Mabruk'un dairesinden, macun gibi uzayan baygın Arapça şarkıyı, darbuka sesini, zil çınlamasını da! Merdivenleri çıkarken, elinde olmadan düşündü:

" ...Aman yarabbi! Faruk Bey el Mabruk da yılbaşını mı tes'id ediyor? Ne günlere kaldık!"

O gece, karışık rüyalar gördü. Sabaha karşı, bir yanılsamayla uyanıyor: Perapalas'taymışlar, 'Haliç'e nazır' odanın, görkemli yatağında; uzaktan uzağa, sabah ezanları! Münif'in yanı başında yatmadığını fark edinceye kadar, sanıyor ki ezanların dürtüsüyle uyanmıştır. Fark eder etmez, yeniden o korku bulaşığı keder, içini kuşatıyor: " ...ya onu kaybedersem?" Abdestsiz olduğunu bildiği halde, bu yüzden mi dua etti? Çocukluğunda, 'Hamınnesi'nin bellettiği dualar, o 'semavi' fısıltı kuşları, şaşılacak bir kolaylıkla gelip, dudaklarını buluyordu: "...**bismillahirrahmanirrahim**, **kul hüvallahü ahad**, **allahüssamed**, **lem yelid ve lem yûled**..." Üç 'kulhüvallâhü', bir 'en'am' okuyup arkasından 'niyaza' geçti: "...sen ki büyüksün ve kaadir-i mutlaksın, ezan vakitleri yüzü suyu hürmetine, Neveser kuluna merhamet, Münif kulunu her türlü kazadan beladan ve düşman şerrinden hıfzet, yarabbi!.."

Onu uyandıranın, Nefti Salon'dan kulağına ulaşan, iri konuşmalar olduğunu, neden sonra anlayacaktır. Nedir? Ne oluyor? 'Allah muhafaza', Doğan mı hastalandı? Akşam öksürüyordu biraz, çarçabuk soğuk alır, *'harareti' yükselmiş olmasın?* Yok yok, uyku sersemi de olsa, Abdi Bey'in 'tannan' sesini, 'asabi üslubunu' ayrımsayabiliyor; arada Mercimek Nine'nin ve Kâmil Efendi'nin de, lafa karıştığını! Demek hepsi uyanmışlar! Fanuslu saate bakıyor, 'alaturka' bir, camlarda bulanık bir su aydınlığı, kurşun rengi yoğun bir duman; dışarda karanlığın kanı çekilmiş, içersi sabah alacası. Tekrar, bu defa gayet fasih olarak, kocasının sesini duyunca doğruldu: olağanüstü bir şey olmasa, Abdi Bey bu saatte eve dönmez; döndü diyelim, 'milleti' böyle ayağa kaldırmaz! 'Gidip, bir göz atmalı'. Sabahlığı omuzlarında, koridordan Nefti Salon'a rüya gibi akıyor.

Abdi Bey'in arkası dönüktü, geldiğini görmedi. 'El pençe divan durmuş' onu saygıyla dinleyen Mercimek Nine'yle Kâmil Efendi'ye, harıl harıl anlatıyordu:

– ...maiyetindeki muhafızlar derakap silaha davranınca, bittabi müsademe çıktı; etraf feci sis, göz gözü görmüyor; isabet alan şoför, ihtimal bu esnada otomobilin idaresini kaybetmiş; o süratle hendeğe devriliyorlar, benzin iştiâl ediyor: muazzam bir felaket! Enkaz altından, üç cesed çıkarıldı, teşhisi gayri kaabil: birisi Miralay'ın olmak icabeder, lakin hangisi?..

Öbürlerin bakışlarını izleyerek döndü. Gözü Neveser'e ilişince, yanına seğirtti. Âdeta bağıra bağıra, dedi ki:

– Neveser **ma chére**, Cenab-ı Hakkın inayetiyle, elîm bir faciadan kurtulduk! Tasavvur ediniz: Miralay cenapları, refakatlerinde beni de şehre götürmeyi, teklif eylemişlerdi! Garip bir hissi kablelvuku ile reddettim; eğer kabul etmiş olsaydım, şu anda dul kalmıştınız, yegâne evladımız da yetim!

Neredeyse ağlayacak! *Yüzünde, yeşile çalar mavi, hafif bir* sakal gölgesi; üstüne başına, alkol ve esans kokusu sinmiş; hâlâ sırtında frakı, başında fesi, ellerinde varla yok arası bir titreme! Yoksa Neveser'e mi öyle geldi? Yok canım, ne kadar heyecanlı olduğu, tekgözlüğünü düşürmesinden belli. Mercimek Nine'yle

Kâmil Efendi, onları başbaşa bırakıp çekildiler. Neveser 'mûnîs', yatıştırıcı bir ses arıyor:

– ...sakin olunuz, Doğan uyanırsa korkabilir! Hepimize büyük geçmiş olsun! Lakin merakımı mucip oldu, vak'ayı başından nakleder misiniz lütfen?

Abdi Bey'in istediği de o ama, derli toplu anlatamıyor ki! Çok mu korkmuş, yılbaşı gecesini Mizrahilerde geçirmekten mi rahatsız, ya her cümlesini askıda bırakıyor, ya gereksiz ayrıntılara boğuyor: yok, Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası, artık Madam Rosa'ya 'tediyede' bulunmuyormuş; yok, Gülistan Satvet 'aşiftesi', o Fransız 'zabitiyle' tekrar 'tesis-i münasebet etmiş'; yok, Mizrahilerin büyük kızı Raşel, olsa olsa Doğan'dan beş yaş büyüktür, 'müteveffa Miralay'la' ohoooo, neler neler! Sözü ne kadar dağıtırsa dağıtsın, getirip aynı saplantıya bağlıyor, ama:

– ...maazallah, Miralay'ın davetini kabul edip, ya otomobiline binmiş olsaydım?

Neveser'in ayrıntıları ayıklayıp, tekrarları silerek, öğrenebildiği nedir? İngilizlerin 'mümtaz zabitlerinden, Miralay Kenneth Morley', Mizrahilerin yılbaşı balosundan dönerken, pusuya düşürülerek öldürülmüş! Burası, 'aşikâr'. 'Mumaileyh', saat 'alafranga' dört buçuk sularında, Madam Rosa'yla kızına veda ediyor, 'kalabalık bir davetli kütlesi, bu meyanda Muzenidis, Kavukçuyan, Servet Yesari Bey, eski Cebelibereket Ayanı Sadrettin Bahri Paşa, ve tabii o, Halıcızade Abdi Bey, onu otomobiline kadar teşyi ediyorlar'. Dışarda 'meş'um' bir gece, 'feci' bir sis, lambalar on beş adım ilerisini aydınlatamıyor, 'etrafta, fecre tekaddüm eden o haileengiz sükûnet'. Otomobillerin hareketinden sonra üç dakika mı geçiyor beş dakika mı 'müthiş bir tarrakayla sarsılıyorlar', 'müteakiben, kesif bir müsademe'; bu arada, şoförü vurulmuş olduğundan, Miralay'ın otomobili hendeğe devrilmiş, benzin deposu 'iştiâl ediyor', facianın dehşeti o an, cehennemi bir kızıllık 'huzmesi' içinde, gözleri önüne serilmiştir.

– ...mütecavizler mi? Muhafızları, Miralay'ı kurtarmaya şitap edince, fırsattan bilistifade onlar firar etmiş, kim oldukları meçhul! Yoo, **mille pardon**. Sadrettin Bahri Paşa, teşekkülleri hak-

kında muhtelif rivayet dolaşan, **Kemaliste** gruplarından birisi olması ihtimalinden bahsetti. Lakin **ma chère**, Paşa bunamış, bir sözü bir sözünü tutmuyor, tahmini ne kadar şayan-ı itimaddır takdirinize bırakırım...

Neveser onu, camların önünde dinlemişti. Bir gözüyle, sabah sislerini seyretmekten kendini alamıyor. Öyle katmerli, boğum boğum, bıçakla kesilebilir kalınlıkta bir sis ki bu, ne Boğaziçi'ni görebilmek olası, ne de Marmara'yı. İşgal donanmasının 'devasa sefineleri', peçeli ışıkları güçlükle seçilebilen, 'müphem' karaltılar; ilk seferlerine çıkmış Şirket-i Hayriye vapurları, varlıklarını ancak 'canhıraş' düdükleriyle duyurabiliyor. Boruçiçeği moru sis karanlığına, güneşin doğmasıyla, sanki önce eflatun, sonra sardunya pembesi yaldız tozu karıştırdılar; Üsküdar'dan sedefli yansımalar beliriyor, Sarayburnu'nda hâlâ çakıp duran deniz feneri.

Neveser, bir yerden sonra, kocasını dinlemediğini saptamıştı. Münif'i dinliyordu: elinde, namlusundan barut tüten Nagant tabancası; gözlerinde, vahşi bir 'şetâret'; fısıltıya yakın bir sesle, diyordu ki:

– ...harb bitmedi Neveser, gayr-ı muayyen bir zemine intikal etti. Vatanı, hasm-ı bî-amanına suhuletle terk etmek bize yakışmaz. Şerait ne kadar aleyhimize tecelli ederse etsin, vuruşmak azmindeyiz!

İşte vuruşuyorlardı. Ertesi günden başlayarak, Neveser basında olaya ilişkin bir haber, onu biraz olsun aydınlatabilecek 'tafsilât' arıyor: Yok yok yok! Dersaadet gazeteleri, hangi dilden olursa olsun, Paris Konferansı'ndan gelen telgraflarla dolu; yazıların çoğunluğunu, İstanbul'un Türklerden alınması üzerine yazılmış yorumlar oluşturuyor. Abdi Bey, sesini gereğinden fazla yükselterek, İtilaf Sansürü'nün haberin yayılmasına 'müsaade edemeyeceğini' söyledi. 'Asla ve kat'a' edemezmiş! Belki 'matbuattaki' eşdosttan 'malumat' alabilirler. Birlik'i aradı: Hüsnü Faik Bey çıkmış; Alemdar'ı aradı: Refii Cevat Bey'le görüştüler: Sadrettin Bahri Paşa tahmininde yanılmamıştı, 'matbuat mehafili' de, cinayeti 'millici' grupların işlemiş olabileceğinde 'müttefik'; bu arada, 'İtilaf makamları, Dahiliye Nezareti'ni şedit bir dille ikaz etmişler',

Nezaret Vilayet'i, Vilayet Polis Müdüriyeti'ni suçluyormuş, 'bermutad' it ite buyuruyor, it kuyruğuna!

Neveser yanlış varsayımlar, 'mesnedsiz' iyimserlikler, yıldırıcı yürek çarpıntılarıyla geçirdiği o 'intizar haftasını' unutabilir mi? Günü gününe uymuyordu, saati saatine: bakıyorsun İspanyol nezlesi salgınını olağanın üstünde önemsemiş, elinde kâğıt kalem ölü hesabı tutuyor, Doğan odasında 'hapis', alışveriş yasak; bakıyorsun, kütüphaneye çekilmiş, 'hatıra defteri'ne 'ihsaslarını' yazmaktadır, ama nasıl bir tutkuyla, yorgunluktan akşama doğru 'bitap düşüyor'. Bütün bir günü, dolap yerleştirmekle geçirdi; bir başkasını, mutfakta Mercimek Nine'yle turunç reçeli yaparak! Bunları kaygılarını dağıtmak, avunabilmek için yapıyor ama, işe yaramıyor ki! Birlik'in, buluşmadan bir gün önce, yeniden 'intişarına' izin verilmesini, 'fâl-i hayr telâkki etti'. Buluşma sabahı: kuru kar tozu, gümüş karası soğuk, kıyıcı ayaz. O, durduğu yerde duramıyor, ah Beyoğlu'na çıkıp, bir an önce kapağı Mulatier'ye atabilse! Sanki Münif Sabri, hardal sarısı egemenliğini, çoktan oraya kurmuş; çevresini masmavi cıgara dumanına boğarak, onu beklemektedir.

Bu fikre kendini nasıl da alıştırmış? Geciktim gecikiyorum telaşıyla, Mulatier'nin döner kapısından girip, Münif'i orada göremeyince, adamakıllı bocaladı. İsterse 'ecnebi' havalı olsun, 'Osmanlı' kızlarının böyle yerlerde tek başına oturması, yadırganır; Münif, herhalde bu düşünceyle, daima ondan önce gelirdi; gecikmesi, ilk defa 'vaki oluyor'. Neveser, 'müteredditi' adımlarla, renkli camların ayırdığı iç bölmeye yöneldi, kuytu bir masa seçti, maroken koltuğa eğreti ilişiyor.

Mulatier'ye gelmeyeli epey zaman olmuş, Petrograd'dan ne kadar farklıymış meğer, insan unutuyor: nerede 'beyaz' Rusların paldır küldür neşesi, mahzun derbederliği? Burası, basbayağı ciddi bir yer; daha çok Fransızca konuşuluyor. Renkli camların marifeti midir nedir, ortalıkta erguvan rengi kıvamlı aydınlık; içisıra filizi, mimoza sarısı yansımalar. Arada belirip kaybolan, ağır bir vanilyalı turta kokusu. Duvar aynaları bütün meneviş, köşelerde kırlangıç motifleri, çınar yaprağı vs. Kalabalık sayılmaz: parmak

uçlarında 'mükedder' Chopin'iyle, 'hulyalı' bir piyanist; yapışkan, yağlı kara bakışları Neveser'de, yaşlıca, hayli yakışıklı bir Fransız 'zabiti'; görkemli şapkaları tüllü, vişnerengi dudaklarını görgüsüzce büzen, 'edası insanı öldürür', tatlısu frengi birkaç masa 'madam!' Hepsi Neveser'e kıyasıya yabancı. Münif bir gelse! Münif hemen gelmeli!

Münif Sabri gelmedi. Neveser, hiç beklemediği bu davranışa ne anlam vereceğini bilemiyor; elinde olmaksızın, kötüye yoruyordu. İçi ne türlü kararmış olmalı ki, çıkıp da dışarısını aydınlık bulunca, garipsedi. Tuzu andırır, kuru kar tozu, şehrin üzerine incecik serpiliyordu. Gümüş karası soğuk, vitrin camlarında donmuş. Bir kupa çevireyim dedi, bineceği sırada, neye uğradığını anlayamadı: yanı başında ansızın ufak tefek, kösemsi, üstü başı 'pejmürde' bir adam peydahlanıyor; kolundan tuttuğu Neveser'i arabaya bindirirken:

- ...gir hemşire gir! Men Resûl, Resûl Hocayef: Münif Bey canibinden gelirem, seninle danışacağım.

Münif'in adını vermese, ardından arabaya atlayıp kapıyı kapatmasına, Neveser göz yumar mıydı, şüpheli! Hareketleri onu tedirgin ediyor: samimiyeti mi laubali, kılığı mı fazla özensiz, konuşması mı kaba? Sivri çenesi, dişsiz izlenimi uyandırıyor ama, yanlış, ağzı diş dolu, fare dişlerinden farksız, mini mini dişler: sivri ve keskin. Gözlerinden biri sarı ela, öteki iç midye yeşili, ikincisinin görmediği muhakkak. Oturur oturmaz, cebinden 'fakfon' tabakasını çıkardı; kıskanılacak bir ustalıkla hem cıgara sarıyor, hem Neveser'in merakını gideriyor:

– ...sevdalık hâli nedür, bilürem: Münif Bey içün tasa edersiz. Sağdır, selamettedir, tasaya mahal yohtur! Yahşi iş görmüşez, dağdağası dünyayı tutmuş! İngiliz soldatları, İstanbul kazan onlar kepçe, ölü diri Münif Bey'i arıyor. Bilesiz ki gelmeyişi evvela bundandır, saniyen...

Arabanın içi gümüş loşluğu, kuru soğuk. Bütün çabasına rağmen, Neveser, dişlerinin birbirine vurmasını önleyemiyor. Günlerdir, yüreğine batmış bir tığ gibi taşıdığı o korkuyu, artık gizleyemeyecek:

– ...yoksa yaralı mıdır?

Resûl Hocayef, sağlam gözüyle, gülümseyerek baktı. Cıgarasının kâğıdını henüz ıslatmıştı, özenle yapıştırıyor. Öteki eliyle, tütün kırıntılarını pantolonundan silkeleyip, diyor ki:

– Belî! Sol omzunu kurşun ohşamıştır, lakin tımar eyledik, maşallahı var! Osmanlı zehmetkeşlerinin, medâr-ı iftiharıdır, mihribân bir yiğit!

İçine doğanlar, gerçekmiş demek: Münif Sabri, yılbaşı gecesi, Yeniköy'deki eyleme katılmış. Yaralanmış da. İçinden ağlamak geliyor ama, Neveser'e yakışır mı? Yüreğini pek tutmalı! "Münif, böyle olmasını arzu ederdi..." Bunu sağlayabilsin diye, ona Resûl Hocayef'i gönderiyor: Salı günü için, başka bir buluşma belirleyerek: Beyoğlu'ndaki Karlman Bonmarşesi, çocuk oyuncakları bölümünde, 'alaturka' saat sekize doğru! Frenk kılığında gelecekmiş, başı şapkalı, gözü gözlüklü. Şu 'esnada' pastahanelerde görünmeleri, 'mahzurluymuş' da!

Neveser'in heyecanı yatışmıştı. İki yanağında iki gamze, Resûl Hocayef'e gülümsedi. O sağ eliyle gülümsemesini alıp, âdeta göğsüne bastırıyor. Ağzında yanmamış cıgarası, yarım yamalak:

– ...özüm, diyor, şu köşebaşında düşeyim!

Sonra, kapıyı açmasıyla inmesi bir oldu. Arabanın gümüş karanlığında, Neveser o dakika yalnız ve 'müteredditi': şu olup biteni 'sahiden' yaşadı mı, yoksa 'hayalinde' mi kurdu?

... Münif Sabri, salı günü de buluşmaya gelmiyor. Gelemiyor. Çünkü, gelemez. Sebebini Neveser, ertesi gün gazetelerden öğrenecektir

Matbuat âleminin elim ziyaı

MUHARRİR MÜNİF SABRİ HUNHARCA KATLEDİLDİ

Evvelki akşam Vezneciler'de vuku bulan cinayetin failleri her tarafta aranıyor.

Dersaadet (Hususî)

Matbuatımızın mümtâz simâlarından, Birlik refikimizin güzide muharrirlerinden, 'Selanikli' Münif Sabri Bey, evvelki akşam yatsı üzeri Vezneciler'deki hânesine avdet ederken, hüviyeti meçhul birtakım eşhas tarafından katledilmiştir.

Mumaileyh, rahatsızlığına binaen son günlerde ikamet eylediği Salacak'taki bir akrabasından evine dönmekte idi. Polis Müdüriyeti'nden verilen malumata nazaran, arabadan inişini müteakip, mücavir arsada gizlenmiş failler silahlarını ateşlemişlerdir. Vak'anın yegâne rü'yet şahidi, arabacı 'Kemahlı' Veysel Ağa, ifadesinde: Münif Sabri Bey'in de tabancasına davranmakta kusur etmediğini, ağır surette mecruh olduğu halde, iki el ateş etmeye muvaffak olduğunu kaydetmiştir.

Katillerin asgari iki kişi oldukları malum, mecruh olup olmadıkları meçhuldür. Cinayeti ika eyledikten sonra, birisi Saraçhanebaşı istikametinde, diğeri Beyazıt istikametinde firar etmiş olup, arabacının istimdadı ve silah sesleri üzerine şitab edenler, Münif Sabri Bey'i, ruhunu teslim ederken bulmuşlardır.

Münif Sabri Bey, gazeteciliğe Tanin refikimizde başlamış, bilahare Birlik'te neşrettiği âteşin makaleleriyle iştihar etmişti.

Merhuma Allah'tan mağfiret dileriz. Cenazesi, yarın (bugün) zeval vakti Beyazıt Cami-i şerifinde kılınacak namazını müteakip, Edirnekapı Kabristanı'nda defnedilecektir.

attilâ ilhan
kavaklıdere (ankara)

ocak/ekim 1975
mayıs/aralık 1978

ocak/mayıs 1980
eylül 1980/mart 1981